

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI

BİR BİYOGRAFİ DENEMESİ: GAZETECİ VE SİYASETÇİ KİMLİĞİ İLE
ALİ İHSAN GÖĞÜŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Eyüp Nurettin BOZDOĞAN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Işıl ÇAKAN HACİİBRAHİMOĞLU

İstanbul 2011

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI**

**BİR BİYOGRAFİ DENEMESİ: GAZETECİ VE SİYASETÇİ KİMLİĞİ İLE
ALİ İHSAN GÖĞÜŞ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Eyüp Nurettin BOZDOĞAN**

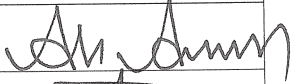

2901080004

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Işıl ÇAKAN HACİİBRAHİMOĞLU

İstanbul 2011

TEZ ONAY SAYFASI

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalında 2901080004 numaralı Eyüp Nurettin BOZDOĞAN' ın hazırladığı “**Bir Biyografi Denemesi: Gazeteci ve Siyasetçi Kimliği ile Ali İhsan Göğüş** ” konulu yüksek lisans tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, LİSANSÜSTÜ Öğretim Yönetmeliği'nin 15..Maddesi uyarınca 08.09.2011 perşembe günü saat:10.00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin *Kabulü* ' ne OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANATI (2)	İMZA
Doç.Dr.İşıl ÇAKAN HACİİBRAHİMOĞLU (Danışman)	<i>Kabulü</i>	
Prof.Dr.Ali ARSLAN	<i>Kabulü</i>	
Yrd.Doç.Dr.Serkan TUNA	<i>Kabulü</i>	
Yrd.Doç.Dr. Şamil ÜNSAL	<i>Kabulü</i>	
Yrd.Doç.Dr.Savaş AÇIKKAYA	<i>Kabulü</i>	

BİR BİYOGRAFİ DENEMESİ: GAZETECİ VE SİYASETÇİ KİMLİĞİ İLE

ALİ İHSAN GÖĞÜŞ

Eyüp Nurettin BOZDOĞAN

ÖZET

“Bir Biyografi Denemesi: Gazeteci ve Siyasetçi Kimliği İle Ali İhsan Göğüş” adlı yüksek lisans tezi hazırlanırken; Göğüş’ün kurtuluş mücadelesi sonrası çocukluğu ve eğitim hayatı, demokratik oluşum sürecinde gazetecilik faaliyetleri, çok partili hayata geçişte milletvekilliği ve bakanlık çalışmaları dönemin siyasi gelişmeleriyle birlikte incelenmiştir. Nitekim Cumhuriyet tarihinin bir şahidi sıfatıyla Ali İhsan Göğüş’ün yaşam öyküsü aynı zamanda modern Türkiye’nin oluşum sürecini yansıtmaktadır.

Araştırmaya Göğüş’ün, kültürünü ve sosyal yaşamını özümsemiği Gaziantep kentinin incelenmesiyle başlanmıştır. Gaziantep araştırmaları için bölge kaynakları incelenerek bilgi toplanmıştır. *Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Eğitim Şube Müdürlüğü’nden* Göğüş ve ailesi hakkında bilgi ve dokümanlara ulaşılmıştır. Göğüş’ün yerel basındaki yayın arşivine ulaşmak için *Gaziantep İl Halk Kütüphanesi’nde* çalışmalar yapılmıştır. *Gaziantep Emine Göğüş Mutfak Müzesi’nde* incelemelerde bulunulmuş, ailesinin yaşadığı ev ve özel eşyaları fotoğraflanmıştır. 23.11.2009 tarihinde Göğüş evinde ziyaret edilmiş ve çalışmaya konu olacak materyallere ulaşılmıştır. Basın faaliyetlerini sürdürdüğü gazete ve dergi arşivlerine çeşitli kütüphanelerden ulaşılmıştır. Yerel bir gazete olan *Güney Postası’na* ulaşılması çalışmamız için sevindiricidir. 1961-1971 milletvekilliği dönemi faaliyetlerinin tamamı *TBMM* arşivinden taranmış, meclis tutanaklarına ulaşılmıştır. Döneme dair biyografi ve anılar incelenmiştir. Makaleler, arşiv belgeleri ve çeşitli yayımlardan önemli derecede faydalanılmıştır.

Göğüş, kritik dönemlerde gazetecilik faaliyetlerinde bulunurken basın özgürlüğünü savunmuş ve gazetecilik alanında önemli başarılar ortaya koymuştur. İsmet İnönü ile fikir ve ideal birliği içerisinde hareket etmiş, siyasi yaşamını bunun üzerine şekillendirmiştir. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı döneminde özveri ile çalışmış, “Özerk TRT ve Turizm” konularında projeler üretmiştir.

Cumhuriyet çocuğu Ali İhsan Göğüş’ün modern Türkiye’nin oluşum sürecinde siyasi ve sosyal olayların etkisinde bir yaşam sürdürdüğü, gazetecilik faaliyetleri ve siyasi alanda önemli çalışmaları ile yakın dönem Türk tarihine tanıklık ettiği sonucuna varılmıştır.

**A BIOGRAPHY ESSAY: ALİ İHSAN GÖĞÜŞ, WITH A JOURNALİST AND
POTİTİCİAN**

Eyüp Nurettin BOZDOĞAN

ABSTRACT

“A Biography Essay; Ali İhsan Göğüş, With A Journalist And Potitician” while a graduate dissertation was being prepared; after rescue struggle chieldhood and education life, newspaper activity, member of parliament and ministry work going at lots party life of Göğüş were investigated by poitical development of term. Infact life story of Ali İhsan Göğüş who is a witness of republic history has also reflected borning process of modern Turkey.

Investigation was started to being investigated city of Gaziantep. The information about investigation of Gaziantep was collected by investigating area sources. Information and documents about Göğüş were get from Gaziantep Metropolitan Municipality, Education Agency Office. Studies were done at Gaziantep City Public Library in order to get broadcast archives on local media. Investigation were been at the Gaziantep Emine Göğüş Kitchen Museum and phtographed house which her family stayed. Göğüş was visited at the her house 23.11.2009 and took materials from there. Archives of newspaper and magazines, is continuening publishment acitons were achived from different libraries. It was nice to achieve South post which is local newspaper for our work. 1961- 1971 memberiance of parliament actions were taken from Turkish Grand National Assembly archive by scanning and hold record of parliament. Biographies and dailies at that term were investigated. It was benefited from articles, archieve documents, different publishments.

At the critic times, Göğüş defended media liberty on time newspaper action and had a succesful activities. Göğüş worked in a idea of viewpoints with İsmet İnönü and set up politician life on this idea. Göğüş worked self sacrice at the ministry of tourism and dash and created about issue of Trt ,tourism.

It was arrived at a conclusion republic boy Ali İhsan Göğüş who is lived affect of political and social matters at the borning process of Modern Turkey and witnessed to next Turkish history at the newspaper facialities and politician times.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
ÖNSÖZ.....	X
KISALTMALAR	XI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ALİ İHSAN GÖĞÜŞ'ÜN ÇOCUKLUK VE EĞİTİM DÖNEMİ

I. ÇOCUKLUK DÖNEMİ	3
A. Çocukluk Yıllarında Gaziantep'e Genel Bir Bakış.....	3
1. Gaziantep'in Tarihi Geçmişi.....	3
2. Sosyo-kültürel Hayat	5
a) Mücadele Sonrası Nüfus Durumu.....	5
b) Tarım ve Sanayi.....	7
c) Ulaşım.....	8
d) Eğitim ve Sağlık.....	9
B. Aile Geçmişi: Soyağacı ve Aile Yakınlarına İlişkin Bilgiler.....	11
C. Doğduğu Ev Üzerine: "Emine Göğüş Gaziantep Mutfak Müzesi"	17
1. Evin Konumu ve Tarihçesi	17
2. Evin Yapısı ve Müzeye Dönüştürülmesi	19
D. Ali İhsan Göğüş'ün Çocukluk Yıllarında Şahin Bey ve Milli Mücadele Algısı... 21	
II. EĞİTİM DÖNEMİ	27
A. İlköğretim Hayatı	27
B. Halkevleri ve Eğitim Hayatındaki Yeri	30
C. Lise Dönemi, Öğretmenleri ve Sosyal Hayatı	33

D. Üniversite Dönemi: Üniversite Yıllarında Yaşanan Siyasi Gelişmeler ve Sosyal Hayatı.....	36
İKİNCİ BÖLÜM.....	41
I. Gaziantep'te Gazete Yayıncılığı.....	41
II. Ali İhsan Göğüş'ün Gazetecilik Yılları	43
A. Gazetecilikte Aile Birikimi	43
B. Gazeteciliğe Başlaması ve Çalıştığı Gazeteler.....	44
1. Güney Postası (1946-1947).....	44
a) Polemik ve Gazetecilik Üzerine Yazıları.....	45
b) Ekonomi Üzerine Yazıları	48
c) İnkılaplar Üzerine Yazıları	49
d) Fen-Teknikte İlerleme ve Ahlak Buhranı Üzerine Düşünceleri	52
e) Tel'in Mitinglerinde Ali İhsan Göğüş'ün Rolü.....	53
2. Tan ve Akın Gazeteleri (1949-1952)	56
3. Dünya Gazetesi (1952-1956)	61
a) Dönemin Siyasi Gelişmeleri ve Meydana Gelen Önemli Olaylar Karşısında Ali İhsan Göğüş	62
(1) Dumlupınar Deniz Kazası.....	64
(2) 6-7 Eylül Olayları ve Dünya Gazetesi'nden İstifası	68
4. Cumhuriyet Gazetesi (1956-1957).....	71
a) Meydana Gelen Önemli Olaylar Karşısında Ali İhsan Göğüş	71
(1) On Birler Hareketi.....	71
(2) Osman Bölükbaşı'nın Tutuklanması.....	73
(3) Gaziantep Olayları	74
5. Kim Dergisi (1958-1960).....	76
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	82
I. 1957-1961 Arası Dönemde Ali İhsan Göğüş'ün Siyasi Faaliyetleri.....	82
A. İlk Siyasi Girişimi ve 1957 Seçimleri.....	82
B. 1957-1961 Arası Süreçte Siyasi Hayatı	84
1. 27 Mayıs ve Milli Birlik Komitesi.....	88
2. 1961 Anayasası	91
II. İlk Milletvekilliği - 1961 Seçimleri ve Siyasi Faaliyetleri.....	96
A. Koalisyon Hükümetleri Dönemi	100
1. I. İnönü Hükümeti ve 22 Şubat Harekâtı	100
2. II. İnönü Hükümeti	110

3.	III. İnönü Hükümeti ve Kıbrıs Olayları	112
	a) Kıbrıs Olayları	113
	b) TRT Kuruluş Çalışmaları.....	120
	c) Turizm Faaliyetleri.....	123
	B. 1965 Seçimleri ve CHP’de Parti İçi Hareketlilik.....	131
	C. 1969 Seçimlerinde Ali İhsan Göğüş	139
III.	1965-1972 Muhalefet Yıllarında Ali İhsan Göğüş	141
	A. Turizm Politikaları	141
	B. TRT Politikaları	147
	C. Asma Köprü Projesi.....	150
	D. Gaziantep İli Politikaları	152
	E. Siyasi Yaklaşımına 1970’lerden Bir Örnek	153

SONUÇ.....154

BİBLİYOGRAFYA.....158

EKLER.....182

ÖNSÖZ

Tarihe tanıklık etmiş şahsiyetlerin biyografilerine yönelik çalışmalar o döneme dair önemli bir bilgi kaynağıdır. Yakın dönem Türk tarihi biyografi çalışmaları, dönemin bütünü ile anlaşılmasında önemli bir yere sahiptir. Nitekim çalışmada ele aldığımız gazeteci ve siyasetçi kimliği ile Ali İhsan Göğüş, Cumhuriyet döneminin canlı şahidi olarak çalışmamıza konu olmuştur.

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte yeni bir toplumun inşa süreci başlamıştır. Çağdaş medeniyet seviyesinin hedeflendiği, inkılâpların gerçekleştirildiği, Cumhuriyet'in halkı egemen kılmaya çalıştığı bir dönem başlamıştır. Ali İhsan Göğüş, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Cumhuriyet devrimleriyle yetişen birey tipinin önemli örneklerinden biridir. Yaşam öyküsünü modern Türkiye'nin oluşum süreci şeklinde nitelemek yerinde bir değerlendirme olacaktır. Onun hayat yürüyüşünün her adımında; yokluk ve yoksulluğun içinden çıkmaya çalışan insan manzaralarıyla Milli Mücadele'nin destansı savunmalarını sahneleyen Antep, Kuvayı Milliye, inkılâplar, halkevleri, Cumhuriyetin kurucu kadrosu: Atatürk, İnönü ve diğerlerini görmek mümkündür. Ardından tek parti dönemi, çok partili hayata geçiş ve ihtilal hareketleri gelmektedir. Bu yönüyle Cumhuriyet idealleriyle yetişmiş; gazeteci ve politikacı vasıflarını kazanmış bir Cumhuriyet aydınının 1930'lu yıllardan 1970'li yıllara kadar sosyal, siyasal ve kültürel hayatın içindeki yeri tespit edilerek Yakın dönem Türk tarihine katkıda bulunulmuştur.

Çalışmamız mevcut kaynakların izin verdiği ölçüde ilerlemiştir. Çeşitli kütüphanelerde yapılan araştırmalarda kronolojik tasnifin bulunmaması çalışmamızı oldukça güçleştirmiştir. Nitekim Ali İhsan Göğüş'ün ilk yerel gazetecilik deneyimi olan *Güney Postası'na* güç koşullarda ulaşılması çalışmamız için sevindiricidir. Ayrıca Ali İhsan Göğüş'ün anılarını kaleme aldığı *Hep İsmet Paşa'nın Yanında* adlı eseri çalışmamızı kolaylaştırmıştır.

Ali İhsan Göğüş üzerine yaptığımız bu çalışmada; konunun her aşamasında, tetkikleri ile yol göstererek yardımlarını ve ilgisini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Işıl ÇAKAN HACİİBRAHİMOĞLU'na teşekkürüm en başta gelen borcumdur.

KISALTMALAR

- A.e.** : Aynı eser
A.y : Aynı yerde
ABD: Amerika Birleşik Devletleri
AP: Adalet Partisi
Bkz. : Bakınız
bs. : Basım
C. : Cilt
CHP: Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
Çev. : Çeviren
DP: Demokrat Parti
M. Meclisi: Millet Meclisi
MBK : Milli Birlik Komitesi
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
MSB: Milli Savunma Bakanlığı
s. : Sayfa
S. : Sayı
SKB: Silahlı Kuvvetler Birliği
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİP: Türkiye İşçi Partisi
TRT: Türkiye Radyo ve Televizyon
Y. : Yıl
YTP: Yeni Türkiye Partisi

GİRİŞ

Ali İhsan Göğüş, gazeteci ve siyasetçi kimliğiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıllara, II. Dünya Savaşı'nın iç ve dış politik gelişmelerine, çok partili siyasal yaşama, Demokrat Partili yıllara, 1961 Anayasası ile gelen sosyal hukuk devletinin kurumsallaşma sürecine, 1961-1965-1969 seçimlerine ve dönemin siyasi gelişmelerine ve yeni kurulan Türk Devleti'nin tüm evrelerine yaşamı ile tanıklık eden bir kişilik olmuştur.

Ali İhsan Göğüş, tek partili ve çok partili demokratik süreçte, özellikle basın alanında çalışmalarıyla adından söz ettirerek basın özgürlüğünün savunuculuğunu yapmıştır. Bakanlık çalışmalarıyla Planlı Türk Turizmi'ne ve Özerk Türkiye Radyo Televizyon kurumunun kuruluş çalışmalarına önemli katkılarda bulunmuştur. Yakın dönem Türk tarihine tanıklık etmesi ve bu dönemde önemli görevlerde bulunması nedeniyle siyasi kişiliği ve yaşamı ile çalışmamıza konu olmuştur.

Çalışmamızda hedeflenen, mevcut kaynakların ışığında, bütünsel bir çalışma ile yakın dönem Türk tarihini, gazeteci ve siyasetçi kimliği ile Ali İhsan Göğüş 'ün hayatı çerçevesinde inceleyerek katkıda bulunmaktır.

Çalışmamız, Ali İhsan Göğüş'ün çocukluk ve eğitim dönemini, basın hizmetlerini, siyasi hayatı ve bakanlık çalışmalarını içermekte ve üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; Ali İhsan Göğüş'ün çocukluk yılları ve eğitim süreci ele alınmıştır. Bu bölümün birinci kısmında aile kökeni, çocukluk yıllarının Antep şehri ve milli mücadele algısı, dönemin sosyal ve kültürel gelişmeleri üzerinde durulmuştur. Ali İhsan Göğüş'ün Antep'e dair anıları bu bölümde önemli bir yere sahiptir. Nitekim Ali İhsan Göğüş doğup büyüdüğü şehrin tarihini, kültürünü ve sosyal yaşamını özümsemiş bir kişidir. Bu nedenle Gaziantep'in ekonomik, sosyal ve kültürel durumu ile Ali İhsan Göğüş'ü duygusal ve düşünsel açıdan besleyen sosyo-kültürel unsurlar tespit edilmiştir. Bu unsurlar arasında Antep Savunması, Kuva-yı Milliye kahramanları ve ekonomik imkânsızlıklar önemli bir yere sahiptir. Bu bölümün ikinci kısmında

Ali İhsan Göğüş'ün eğitim hayatı bütün aşamaları ile ele alınmıştır. Eğitim hayatında etkili olan unsurlar üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde; Ali İhsan Göğüş'ün gazetecilik dönemi incelenmiştir. Gazetecilik mesleğine başlamasında etkili olan unsurların işlendiği “*Ali İhsan Göğüş'ün Gazetecilik Yılları ve Çalışmaları*” başlığı altında gazeteciliğe nasıl başladığı, hangi gazetelerde görev aldığı, basın hayatında karşılaştığı sorunlar, basın hayatına dair bilgiler değerlendirmeye alınmıştır. Antep'teki yerel basın çalışmaları üzerinde önemle durulmuştur. Ulusal basın çalışmalarında yazı işleri müdürü olarak dönemin belirli gazetelerinde görev alması ve *Kim* dergisini yayınlaması dönemin siyasi gelişmeleri ile birlikte incelenmiştir.

Üçüncü bölümde; Ali İhsan Göğüş'ün siyasi hayatı ve bakanlık çalışmaları dönemin siyasi gelişmeleri ile birlikte ele alınmıştır. Demokrat Parti ve iktidar süreci, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi, Milli Birlik Komitesi iktidarı, 1961 Anayasası, koalisyon hükümetleri ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin muhalefet yıllarına kronolojik olarak yer verilmiştir. İlk milletvekilliği girişiminden başlayarak Ali İhsan Göğüş'ün TBMM'deki siyasi faaliyetleri ve III. İnönü Koalisyon Hükümeti'nde bakanlık dönemi mercek altına alınmıştır. Bu dönemdeki icraatları ve meclis konuşmaları geniş biçimde incelenmiştir. Özerk TRT kuruluş çalışmaları ve turizm hamleleri değerlendirmeye alınan en önemli icraatlarıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ALİ İHSAN GÖĞÜŞ'ÜN ÇOCUKLUK VE EĞİTİM DÖNEMİ

I. ÇOCUKLUK DÖNEMİ

A. Çocukluk Yıllarında Gaziantep'e Genel Bir Bakış

1. Gaziantep'in Tarihi Geçmişi

Gaziantep, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunmaktadır. 1.285.249 kişilik nüfusu ve % 46'lık gelişmişlik endeksiyle bölgenin merkez şehridir.¹ İlk çağlardan başlayarak; Hitit, Asur, Mitani, Roma, Med, Pers ve Türk-İslam medeniyeti gibi medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır.² M.Ö. 1700 yılına uzanan geçmişi ile “*Hantap-Antep-Gaziantep*”³, Türkmen oymakların göçlerini alarak kültürel mirasını geliştirmiş, kültürel çeşitliliğini kentsel kültürü ile harmanlamıştır. 1528 yılı Şer'i Mahkeme Sicillerine göre Gaziantep çevresine yerleşmiş 152 Türk oymağına rastlanmakta ve bu Türkmen oymaklarının köken bakımından 24 Oğuz boyuna dayandığı görülmektedir.⁴ Bunlardan 15 tanesi Gaziantep bölgesine gelerek yerleşmiş ve şehrin Türkleşmesinde rol almıştır.⁵ Bu yerleşmeler Gaziantep'te Türk boylarının varlığına işaret ederek, Türkmen egemenliğinin de göstergesi olmuştur. Antepli Balioğlu İbrahim'in, Sultan Kayıtbay'a⁶ (1468-1469) sunduğu “*Hikmetname*”

¹ T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **İllerin ve Bölgelerin Sosyo – Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması**, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Müdürlüğü, Yayın No: DPT 2671, Mayıs 2003, s. 56, 62, 93.

² Gaziantep Ticaret Odası, **Rakamlarla Gaziantep**, Gaziantep, GTO Yayınları, 2002, s. 6.

³ Hantap kelimesi, Hitit dilinde “han toprağı” anlamına gelen “Hantap'tan” türemiştir. İlk zamanlar Hantap olarak anılan Gaziantep şehri tarihi süreç içerisinde “*Hantap – Antep – Gaziantep*” olarak anılmıştır. **Bkz. Yeni Rehber Ansiklopedisi**, İstanbul, İhlas Yayınları, Cilt. VII,1933, s. 359. ; Uğuroğlu Barlas, **Gaziantep'in Yakın Tarihi Üzerine Araştırmalar**, İstanbul, Senfoni Matbaası, 2006, s. 9.

⁴ Cemil Cahit Güzelbey, “Gaziantep'te Türk Boylarının Yerleşmesi”, **Yöre Dergisi**, Gaziantep, Yıl: 2, S: 9, Eylül 1992, s. 11.

⁵ Türkmen boylarının 15 tanesinin Gaziantep bölgesine gelerek yerleştiğini yer adlarından anlamak mümkündür. Bunlardan 9 tanesi halen köy olarak varlığını sürdürmektedir: Beydili, Bayındır, Büyüdüz, Çavdar, Çepni, Eymir, Emirler, Kızılk, Yazır. **Bkz. Güzelbey, Gaziantep'te Türk Boylarının Yerleşmesi**, s. 11, 12.

⁶ Sultan Kayıtbay: “Mısır Memluk sultanlarından Çerkez kökenli Burci hanedanının 18. hükümdarıdır. 1468 – 1469 yılında Memluk Sultanlığı yapmıştır. **Bkz. Necdet Sevinç, Gaziantep'te Türk Boyları**, Gaziantep, Sertaç Yayınları, 2008, s.14.

isimli eseri, Gaziantep'te 1468'den beri Türkçenin, dolayısıyla Türklerin egemen olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.⁷

Gaziantep çeşitli kültürlere ev sahipliği yapmış, *İpek Yolu*⁸ üzerinde bulunması nedeniyle kültürel etkinliğini korumuştur.⁹ Osmanlı döneminde de coğrafi konumunun etkisiyle bölgenin önemli işlevsel merkezleri arasında yer almaya devam etmiştir. Gaziantep 1908 yılında Halep Vilayeti Merkez Sancağı'na bağlı bir kaza niteliğindedir. 1913 yılında Gaziantep'e Kilis ve Halfeti ilçeleri de bağlanmış, Müstakil Sancak olmuştur.¹⁰ 1919 yılında ise Gaziantep, İstanbul'a bağlanarak Müstakil Sancak olarak varlığını devam ettirmiştir.¹¹

I. Dünya Savaşı sırasında, 1916 yılında imzalanan Sykes-Picot Antlaşması ile Irak ve Filistin İngiltere'ye; Suriye, Kilikya, Sivas, Elazığ, Antep ve Maraş Fransa'ya bırakılmıştır.¹² Mondros Mütarekesi'nde Antep'in işgaline dair hüküm bulunmamasına rağmen, İngiltere bölgeyi işgal etmiş, 15 Eylül 1919'da kuvvetlerini geri çekerek, Fransa'nın bölgeyi işgal etmesine imkân sağlamıştır. Fransız işgaline karşı halkın göstermiş olduğu müdafaa 11 ay 10 gün sürmüştür. Misak-ı Milli sınırları içerisinde bulunan Antep'te Ocak 1920'de başlayan savunma 9 Şubat 1921'e kadar sürmüştür.¹³ Batı cephesinde kazanılan

⁷ Cemil Cahit Güzelbey, yapmış olduğu araştırmasında Gaziantep'te en az Harun Reşit döneminden beri Türkçe konuşulduğu tespitinde bulunması Gaziantep'in tarihi ve kültürel geçmişi açısından ilgi çekicidir. **Bkz.** Cemil Cahit Güzelbey, "Aynı", **Gaziantep Kültür Dergisi**, Gaziantep, S:101, Mayıs 1966, s. 9.

⁸ Adana-Osmaniye ile Malatya-Kahramanmaraş'tan gelen, Gaziantep Sam köyü- Başpınar'da birleşip kentin Şehitkâmil merkez ilçesinden geçerek doğuya doğru Birecik-Şanlıurfa'ya giden D 400 ve devamı olan E 90 yolu, halkın belleğinde hâlâ "İpek Yolu" olarak bilinmekte ve söylenmektedir. Gaziantep'e 10 km uzaklıkta olan Sam köyündeki han da "Menzil Hanı" olarak bilinmektedir. Suriye-Halep ve Hatay'dan gelip, Kilis'te birleşerek, Gaziantep-Yavuzeli-Araban ve Adıyaman'a doğru giden D 850 yolu da tarihî İpek Yolu'nun Anadolu'ya açılan kapısı durumunda olmuştur. **Bkz.** Yılmaz Kılınç, "İpek Yolu ve Gaziantep", Gaziantep Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümü, (Çevrimci) <http://gaziantepipekyolu.com/> 01 Aralık 2010.

⁹ Tuğçe Işıkhân, **Gaziantep Yer Adlarının Halkbilimi Bakımından Değerlendirmesi**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008, s. 69.

¹⁰ **Gaziantep İl Yıllığı:1968**, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1969, s. 30.

¹¹ Abadi, **Türk Verdünü Antep'in Dört Muharasası**, Gaziyurt Matbaası,1999, s.22.

¹² Yuluğ Tekin Kurat, **Osmanlı İmparatorluğunun Paylaşılması**, Ankara, Turhan Kitabevi, 1986, s.19.

¹³ Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi, Ulusal Direnişten, Türkiye Cumhuriyeti'ne**, Ankara, Bilgi yayınları, 1992, s. 90.

zaferlerden sonra, 20 Ekim 1921 yılında imzalanan Ankara Antlaşması ile Fransızlar 25 Aralık 1921’de Antep’i boşaltmıştır.¹⁴

Kurtuluş Mücadelesine kahramanlıklarıyla destek veren Antep halkı¹⁵, Kurtuluş Mücadelesi’nden sonra harabeye dönmüş bir şehirde yaşamını sürdürmüştür.¹⁶ Ali İhsan Göğüş, yaşam koşullarının her yönden olumsuz etkilendiği Gaziantep’te 1923 yılında dünyaya gelmiştir.¹⁷ Ali İhsan Göğüş bu dönem (1921-1930) için şunları söylemektedir:

“1923’te Gaziantep’te doğmuşum. O zamanki adıyla Antep... Şehir Birinci Dünya Savaşı’nın sonunda, önce İngilizler tarafından işgal edilmiş. İngilizler iki ay kaldıktan sonra, 1918 Mondros Mütarekesi’ne göre Sivas’a kadar olan yerler, Fransız nüfus bölgesi idi.

Çocukluğum harabeler içinde geçti. O dönemin savaşlarında Antep’teki 12 bin binadan 10 bini yıkılmıştı. Her taraf harap !”¹⁸

2. Sosyo-kültürel Hayat

a) Mücadele Sonrası Nüfus Durumu

Kurtuluş Savaşı ve Gaziantep savunması, insan kayıpları meydana getirmiştir. Birinci Dünya Savaşı’ndan önce; 1904 yılında 85.901 olan nüfus,

¹⁴ Yaşar Semiz, “Milli Mücadele Tarihi Gaziantep” ,1. **Gaziantep Kültür Değerleri Sempozyumu Bildirileri**, Gaziantep, 1987, s. 41.

¹⁵ Gazi Mustafa Kemal Atatürk 25 Aralık 1937 ‘de Gaziantep’in 16. Kurtuluş Yıldönümü dolayısıyla Ankara Halkevinde düzenlenen toplantıya katılmış, Gaziantep’lilere bir telgraf çekmiştir. Bu telgrafta : “... Eğer bir gün, millet – vatan ve cumhuriyetin yüksek çıkarları gerektirirse o çevre kahramanlarının geçmişte olduğundan daha yüksek kahramanlıklar göstermeye hazır olduklarına şüphem olmadığı bilinmelidir...” demiştir. Bkz. Erdal Ceyhan, **Gaziantep Tarihi(Gaziantep’in Siyasi, Toplumsal, Eğitim Tarihi)**, Gaziantep, GTO Kültür Yayınları, 1999, s. 166.

¹⁶ Ali Nihat Ünler, “Gaziantep Savunması” **Gaziantep İl Yıllığı:1968**, s. 101.

¹⁷ Nüfus kâğıdında doğum tarihi olarak Hicri 1339 tarihi yazan Ali İhsan Göğüş, gazeteci kızı Zeynep Göğüş’ün “1339 yılı Miladi 1924 yılını kapsar, sen 1924 yılında doğdun” diye itirazına rağmen; “Cumhuriyetin top sesleri arasında doğduğun” hususunda ısrar etmesi, hatta yakınlarının doğduğunda ağlamayıp gülücükler attığı rivayetine çokça itibar etmesi, kendi varlığı ile cumhuriyeti irtibatlandırmasından kaynaklanmaktadır. **Bkz.** Fevzi Güneç, “Benim Güzel Gaziantep’lilerim: Ali İhsan Göğüş” (Çevrimiçi)http://www.antoloji.com/bgg-029-ali-ihsan-gogus, 28 Ekim 2010. ; Ali İhsan Göğüş, **Hep İsmet Paşa’nın Yanında**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2008, s. 10.

¹⁸ Göğüş, **Hep İsmet Paşa’nın Yanında**, s. 9. ; İşgal sonrası Gaziantep’e şahitlik eden Antep’lilerin, çocukluk anılarının ilk hatıra gelen bölümünü, ağır tahribata uğrayan şehrin harabe görüntüsü oluşturmaktadır. **Bkz.** Mine Tan Göğüş, **Cumhuriyet’te Çocuklar**, İstanbul, İstanbul Boğaziçi Üniversitesi Matbuatı, 2007, s. 131.

1908'de 89.994'e kadar yükselmiştir.¹⁹ Fakat 89.994'e kadar yükselen nüfusun 1927 yılında Kurtuluş Savaşı ve Gaziantep savunması sonucu, 39.998'e kadar düştüğü görülmektedir.²⁰ Bu dönemde (1927) nüfusun 20.072'sini kadınlar oluştururken 19.736'sı erkeklere aittir. 19 yaş ve altı nüfus sayısı 17.559 kişi iken, nüfusun 16.885'i evli, 2.922'si dul kişilerdir.²¹

Savaşın etkileri ve meydana getirdiği insan kayıpları sonucu hayat durma noktasına gelmiştir. Gaziantep'in dokusunda tahribat meydana gelmiştir. 12 bin binadan 10 bini yıkılmıştır. Fransız işgal kuvvetleri tarafından 70.000 mermi atılmıştır.²²

1923-1937 yılları arasında İl Özel İdare Bütçesinin % 30,2 si imar faaliyetlerine ayrılmıştır. Belediye bütçesi 1924'ten 1938'e kadar yaklaşık 3 katına çıkmış, modern bir şehir oluşturulması konusunda bunun büyük katkısı olmuştur.²³ Şehrin imar planında meydana gelen bozukluğu gidermek için *Alman Jansen'a* 1933 yılında Ankara'dan sonra Gaziantep kentinin de imar planı yaptırılmıştır.²⁴ Bu plana göre Gaziantep'te bulunan Suburcu, Gaziler ve Karagöz Caddeleri genişletilerek düzenlenmiş, Atatürk bulvarı ve İsmet İnönü caddesi açılmıştır.²⁵

Gaziantep'te 1930 yılında elektrik bulunmamakta ve sokaklar kandillerle aydınlatılmaktadır. Belediye ve *Impeze Elektrike Italio-Tırko Mareli*²⁶

¹⁹ Abdullah Soylu, **Gaziantep ve Çevresinin Beşeri ve İktisadi Durumu**, İstanbul, İstanbul Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü, 1965, s. 16-17.

²⁰ Devlet İstatistik Enstitüsü, Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişiminin 50 Yılı, DİE Matbaası, Ankara, 1973. **Bkz. EK 1**

²¹ **A.e., Bkz. EK 1**

²² Uğuroğlu Barlas, "Gaziantep Belediyesi Tarihi", **Gaziantep Kültür Dergisi**, Gaziantep, S: 28, Kasım 1959, s. 184,

²³ Belediye bütçesi 1924'te 74.832 iken, 1932'de 215.000 TL'ya yükselerek yaklaşık üç katına çıkmıştır. Bkz. **15. Cumhuriyet Yılında Gaziantep**, s. 35, 44, 54.

²⁴ Kenan Mortan & Osman S. Arolat, **Gaziantep Ekonomisine Bakış**, İstanbul, Heyamola Yayınları, 2009, s. 14.

²⁵ Yavuz Selim Ay, "Gaziantep'te planlamaya Genel Bakış", **Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kültür Dergisi**, Gaziantep, Ocak 1997, s. 43.

²⁶ 3.8.1931 ile 29.5.1946 yılları arasında vazife gören Gaziantep belediye başkanı Hamdi Kutlar döneminde gerçekleşen ve M. Ali Kayaalp'in başkanlığı sırasında İtalyan Yurt Tomson şirketine ihale edilen elektrik fabrikası 15 Haziran 1932 yılında işletmeye başlamıştır. 1939 yılına kadar İtalyanların işlettiği fabrika 1939 yılında satın alınmıştır. Bkz. Barlas, **Gaziantep'in Yakın Tarihi Üzerine Araştırmalar**, s. 115-117.

ortaklığıyla kurulan elektrik şirketi 1932 yılında faaliyete başlamıştır.²⁷ 1939 yılına kadar İtalyanların işlettiği fabrika 1939 yılında satın alınmıştır. Fabrika faaliyete geçmeden önce sokaklar 40 lüks (1304) fener ile aydınlatılmaktadır.²⁸

Antep'in mücadele sonrası durumuna dair (1921-1930) Ali İhsan Göğüş şunları ifade etmiştir:

*“Benim doğduğum tarihte Antep nüfusu 40 bin civarında. Elektrik yoktu. Sokaklar kandil lambalarıyla aydınlatılırdı. Bekçiler yakardı kandilleri. Karasaban döneminde yaşayan ilkel bir tarım toplumu...”*²⁹

b) Tarım ve Sanayi

Savaş Gaziantep'in dokusunda olduğu kadar, çevredeki tarım alanlarını da tahrip etmiştir. Üzüm bağları sökülmüş, zeytinlikler ve fıstıklar bakımsız kalmıştır.³⁰ Ziraatla uğraşan kişi sayısı azalmıştır. 1927 yılında ziraatla 3.310 kişi uğraşmakta ve bu kişi sayısı meslek sahibi nüfusun % 33 ünü oluşturmaktayken, 1935 yılında ziraatla uğraşan kişi sayısı 2.272 ye kadar düşmekte ve bu oran meslek sahibi nüfusun % 14,4 ünü oluşturmaktadır.³¹ 1935-1940 yılları arası Türkiye’de ve Gaziantep’te kır nüfusu artış oranlarına bakıldığında, Türkiye’de % 8,9 iken Gaziantep’te % 5,8 seviyesinde kaldığı görülmektedir.³²

1930 yılında şehrin ihtiyaçlarını karşılayacak sanayi kurulma aşamasındadır. 1930 yılında sanayi adına; şehir merkezinde 2, Kilis kasabasında 1 un fabrikası ile 8 sabunhane bulunmaktadır.³³ 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1934-1939)’ndan sonra 1940 yılında bir un fabrikası daha açılmıştır.³⁴

²⁷ Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **Sanayi İstatistikleri**, İstanbul, Devlet Matbaası, 1933, Yay. No.27, s. 196.

²⁸ Barlas, **Gaziantep’in Yakın Tarihi Üzerine Araştırmalar**, s. 115.

²⁹ Göğüş, **Hep İsmet Paşa’nın Yanında**, s. 9.

³⁰ Abdulkadir Batur, “Şark’ın İstanbul’u” Gaziantep, **Gaziantep Kültür Dergisi**, Mart 1958, s. 9.

³¹ Devlet İstatistik Enstitüsü, **Türkiye’de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50.yılı**, DİE Matbaası, Ankara,1973. **Bkz. EK 1**

³² Kadriye Bilgili, **Gaziantep İlinde 1935-1970 Yılları Arasında Nüfusun Seyri**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Mezuniyet Tezi, 1974, s. 6.

³³ Uğuroğlu Barlas, **Gaziantep’in Sıhhi Ve İctimai Coğrafyası**, İstanbul, Hilmi Barlas Eğitim Vakfı, 2010, s. 49.

³⁴ Barlas, “Gaziantep Belediyesi Tarihi”, **Gaziantep Kültür Dergisi**, s. 182.

Ali İhsan Göğüş 1930'lu yılların tarım ve sanayisi hakkında şunları söylemektedir:

“... Sanayi diye bir şey yok. Elle tutulur tek ürün sergi sabunculuğu dediğimiz çamaşır sabunuydu. Antep'in en zengin sanayicileri bir iki sabuncu. 1930'lu yıllarda Kalealtı'nda ilk defa un fabrikası açıldığında, olay olmuş. Fabrika dedikleri de, değirmenlerde atla çekilen iki taşın arasında buğdayın un haline getirildiği bir yer. İlkel bir un fabrikası...”³⁵

1930 yılından önce, tarıma dayalı sanayinin en önemli dalı, çalışan eleman ve teknoloji açısından un sanayidir. Teşvik-i Sanayi Kanunu'ndan sonra³⁶ un sanayi ile birlikte sabun sanayi gelişim göstermiştir. Böylece 1938 yılında Gaziantep ve çevre kazalarında sabunhane sayısı 8'den 16'ya yükselmiş, üretilen sabun Türkiye sınırları içerisinde Kuzey ve Doğu Anadolu'ya ihraç edilir duruma gelmiştir.³⁷

1946 yılında geleneksel üretim biçimlerinden dokumacılık önde gelen sanatlardan biri olarak yerini almıştır. Sabunculuk daha da ivme kazanmış, fıstık en çok satılan ürün olarak aktifleşmiştir. Bağcılık İzmir'den sonra en fazla potansiyeli taşıyan bir yer olma özelliğini devam ettirmiştir.³⁸ Sabunculuk, iplikçilik ve karosercilik gibi işletmelerdeki ülke çapına yayılan başarılar, kent sanayisinin oluşumu ve gelişimi için uygun bir zemin hazırlamıştır.³⁹

c) *Ulaşım*

Cumhuriyet idaresi ile bozulan ulaşım ağları düzeltilmiş ve yeni ulaşım alanları oluşturulmuştur. 1935 yılında Gaziantep'in işlevsel yol hattı Fevzipaşa demiryoluna, 150 km.lik demiryolu ilave edilmiş, şehrin kuzey ve güneyi

³⁵ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 9.

³⁶ 1933 yılında Teşvik-i Sanayi kanundan yararlanan un sanayinde 7,zeytinyağı sanayinde 1,ipekli mensucat, havlu, pamuk ipliği sanayinde 3,sabun sanayinde 2, elektrik sektöründe 1 işyeri bulunmaktadır. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **Sanayi İstatistikleri**, İstanbul, Devlet Matbaası, 1934, Yay. No.57,s. 62.

³⁷ **15. Cumhuriyet Yılında Gaziantep**, Gaziantep, Cumhuriyet Halk Partisi Basımevi,1938, s. 73 -74.

³⁸ Celal Pekdoğan, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin Antep Politikası”, **Gaziantep Tarih Kültür Dergisi**, No:4, Eylül-Ekim 2006, s. 32-33.

³⁹ Abdullah Edip Çitçi, “Gaziantep'te Sabunculuk”, **Gaziantep Tarih Kültür Dergisi**, No:8, Mayıs-Haziran 2007, s.22 v.d.

demiryolu ağlarıyla kaplanmıştır.⁴⁰ Bakıma ve onarıma muhtaç halde bulunan 67 km Antep- Kilis yolu, 56 km Antep-Narlı yolu,10 km Antep-Akçakoyunlu yolu onarılmıştır. Onarımlara ilaveten 88 km.lik Gaziantep-Fevzipaşa yolu, 22 metrelik içeri su köprüleri ve 70 menfez yapılmıştır.⁴¹

1932 yılında iç ulaşım katırlar vasıtasıyla sağlanmaktadır.⁴² Ulaşımındaki zorluklar sebebiyle posta belirli gün ve saatlerde gönderilmektedir. İç ulaşımında az sayıda araç ve fayton dışında, otobüslerin kullanılmaya başlandığı tarih 1945 yılıdır.⁴³ 1953 yılında Gaziantep, Ulusal Demiryolu ağına dâhil edilmiştir.⁴⁴

Gaziantep'te ilk uçak 1929 yılında görülmüştür. Gaziantep Hava Meydanı 1944 yılında açılmıştır. Toprak pist ile hizmet veren hava meydanına küçük uçaklar yaz seferleri yapmaktadır.⁴⁵ Ali İhsan Göğüş bu duruma dair şunları söylemiştir:

*“İlk uçağı 1929’da gördük. Bez kanatlı pırpır uçaklar... Kavaklık denilen mevkide, Nakıpli denilen meşhur Antep bağına inmişti...”*⁴⁶

Gaziantep'te televizyonun satılmaya başlandığı tarih 1946 yılıdır. Telefon 1947 yılında gelmiş, 1950 yılında hat kapasitesi artırılmıştır.⁴⁷

d) Eğitim ve Sağlık

Gaziantep'in Kurtuluş Mücadelesi, sağlık ve eğitim hayatını da etkilemiştir. Sıtma, Trahom⁴⁸ ve Tüberküloz gibi salgın hastalıklar 1930'lu yıllarda önemli sağlık sorunları arasındadır. Hastalıklarla mücadele edebilmek adına imkânlar kısıtlıdır. Halk kendi imkânlarıyla hastalıklara tedavi bulmaya

⁴⁰ 15. Cumhuriyet Yılında Gaziantep, s. 55.

⁴¹ 15. Cumhuriyet Yılında Gaziantep, s. 55-59.

⁴² Ömer Asım Aksoy, “80 Yıl Önceki Antep”, **Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kültür Dergisi**, Gaziantep, Aralık 1992, s. 4.

⁴³ “Otobüs İşletmesi”, **Gaziantep'i Tanıtıyoruz**, Gaziantep, Nisan 1963, s.21.

⁴⁴ Ceyhan, **Gaziantep Tarihi(Gaziantep'in Siyasi, Toplumsal, Eğitim Tarihi)**, s. 175.

⁴⁵ “Gaziantep İl Yolları Uzunlukları”, **Gaziantep Kültür Dergisi**, Gaziantep, Haziran 1963, s. 138.

⁴⁶ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 10.

⁴⁷ Cabir Tekin, “Gaziantep'te Telefon Ve Rehber”, **Gaziantep Kültür Dergisi**, Gaziantep, Temmuz 1958, s. 6.

⁴⁸ Trahom: Göz kapaklarının altında bir takım kabarcıkların belirmesiyle başlayan, tedavi edilmezse kirpiklerin içeriye kıvrılması, saydam tabakada yaralar çıkması yüzünden körlükle sonuçlanabilen bulaşıcı hastalık olarak tanımlanmaktadır. **Bkz.** Türkçe Sözlük, **Türk Dil Kurumu**, İstanbul, 1992, s. 1489.

çalışmaktadır.⁴⁹ Gıda maddelerinin yeterince bulunamaması hastalıklarla mücadele adına güç koşullardandır. 1930 yılında portakal ve elma gibi meyveler hastalara tedavi aracı olarak görülmektedir.⁵⁰

Gaziantep'te 1923 yılında tek Türk doktor ile hizmet veren Belediye Hastanesi, 1927 yılında İl Özel İdaresi'ne devredilerek Devlet Hastanesi olarak hizmet vermeye başlamıştır.⁵¹ 1928 yılında belediyeye ait 50 yataklı hastane⁵² ile Amerikalılara ait 100 yataklı hastane bulunmaktadır.⁵³ 1935 yılına kadar belediyeye ait hastanenin yatak sayısı 75 e çıkarılmış, Operatör Tabipten olan kadrosuna bir Dâhiliyeci, bir Burun Boğaz ve Kulak Uzmanı, bir Eczacı ve bir Başhemşire ilave edilmiştir.⁵⁴ 1930-1940 yılları arasında sağlık sorunlarından olan Trahom ile mücadele konusunda kararlı bir şekilde mücadeleye gidilmiştir.⁵⁵ Gaziantep'te Trahomla mücadele adına kurulan dispanser, 1930 yılında *Trahom Mücadele Teşkilatı* adı ile 10 yatakla faaliyet verecek şekilde açılmıştır.⁵⁶ 1930 yılında yatak sayısı 10 olan dispanserin yatak sayısı, ihtiyacı karşılamak üzere 1934'te 15'e, 1937'de de 20'ye çıkarılmıştır. 1930-1937 senesinde dispansere 157.512 kişi müracaat etmiş, bunlardan 5.605 tanesi ameliyat ile 2.152 tanesi de yatırılarak tedavi edilmiştir.⁵⁷ 1930-1940 yıllarında salgınlar karşısında çözüm adına kararlı bir mücadele sergilenmiştir. Salgınların etkisini kontrol altına almak için okullar Trahomlu ve Trahomsuz Okul şeklinde ikiye ayrılmıştır. Ali İhsan Göğüş'ün 1930 yılında eğitim gördüğü ve "*Trahomsuz Okul*" diye nitelendirilen Kurtuluş İlkokulu da bu okullardan biridir.⁵⁸

⁴⁹ Sıtma tedavisi için vücuda bal sürülüp üzerine bez veya çorap bağlanıp sıcak tuğla ve sıcak su şişesi tatbik edilmektedir. Bkz. Uğuroğlu Barlas, **Gaziantep Tıp Tarihi ve Kültür Tarihi Araştırmaları**, İstanbul, Hilmi Barlas Eğitim Vakfı, 2004, s. 67.

⁵⁰ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 11. ; Ceyhan, **Gaziantep Tarihi(Gaziantep'in Siyasi, Toplumsal, Eğitim Tarihi)**, s. 175.

⁵¹ "1933'den 1996'ya Gaziantep", **Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kültür Dergisi**, Gaziantep, Ocak 1997,s.142.

⁵² 1897 yılında açılan belediye hastanesi 35 yatak kapasitesi ile faaliyete başlamıştır ve esas ismi Hamidiye Gureba'dır. Bkz. **Gaziantep Halkevi Broşürü**, Gaziantep, 1935, s. 361.

⁵³ Barlas, **Gaziantep'in Sıhhi Ve İctimai Coğrafyası**, s. 47.

⁵⁴ **15. Cumhuriyet Yılında Gaziantep**, s.79.

⁵⁵ **A.e.**, s. 81.

⁵⁶ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 31. ; **15. Cumhuriyet Yılında Gaziantep**, s.81.

⁵⁷ **15. Cumhuriyet Yılında Gaziantep**, s.81.

⁵⁸ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 31.

1922 yılında Gaziantep’te; 1 ortaokul⁵⁹, 6 erkek ilkokulu, 3 kız ilkokulu, 2 anaokulu bulunmaktadır.⁶⁰ 1923 yılında okulların yönetimi özel derneklerin elinden alınarak devlete verilmiş ve bu dönemden sonra Milli Eğitim işlerinin devlet tarafından yürütüleceği açıklanmıştır.⁶¹ Mahalle okulları ve medreseler kaldırılmış, eğitim birkaç okulla sınırlandırılmıştır.⁶²

1923-1938 yıllarında, 15’i Gaziantep şehir merkezinde, 36’sı köylerde olmak üzere 51 okul satın alınmış ve Kültür Bakanlığı’nın verdiği plana göre yeniden yapılmıştır.⁶³ 11 Şubat 1933⁶⁴ yılında Gaziantep Lisesi açılmış ve bu liseden 1933-1938 yılları arasında 170 kişi mezun olmuştur.⁶⁵ Cumhuriyetin ilk yıllarında (1923-1925) % 8 olan okur-yazar oranı 1927’de % 11,8 iken, cumhuriyet döneminde eğitime verilen önemle 1933’te % 15’e, 1935’te %16,9’a, 1945’te % 24,3’e yükselmiştir.⁶⁶ Bu başarıda, devletin eğitime yaptığı yatırımın yanında, çocuklarının eğitimine destek veren Antepli ailelerin de payı bulunmaktadır.⁶⁷

Türk devletinin kurulması ile birlikte gerçekleştirilen inkılâpların şehir üzerinde değişim rüzgârı hissettirdiği kanaatine varılabilir. Ali İhsan Göğüş’ün çocukluk hayatı (1923– 1938) süresince yürürlüğe konulan Şapka kanunu (25 Kasım 1925), Medeni kanun (17 Şubat 1926), Soyadı kanunu (21 Haziran 1934)⁶⁸ gibi birçok düzenleme ile Gaziantep’te ilerleme kaydedilmiştir.

B. Aile Geçmişi: Soyağacı ve Aile Yakınlarına İlişkin Bilgiler

Soyadı kanunu (21 Haziran 1934) ile “Göğüş” soyadını alan Ali İhsan Bey’in ailesi, kayıtları ibraz edilebilecek bir geçmişe sahiptir. Göğüş ailesi, aile

⁵⁹ 15. Cumhuriyet Yılında Gaziantep, s.81.

⁶⁰ Barlas, Gaziantep’in Sıhhi Ve İctimai Coğrafyası, s.47.

⁶¹ Ceyhan, Gaziantep Tarihi(Gaziantep’in Siyasi, Toplumsal, Eğitim Tarihi), s. 166.

⁶² Cemil Cahit Güzelbey, Gaziantep’ten Kesitler, Gaziantep, Ar-Ajans, 1992, s. 134.

⁶³ 15. Cumhuriyet Yılında Gaziantep, s.86.

⁶⁴ Ceyhan, Gaziantep Tarihi(Gaziantep’in Siyasi, Toplumsal, Eğitim Tarihi), s. 128.

⁶⁵ 15. Cumhuriyet Yılında Gaziantep, s.85.

⁶⁶ Ceyhan, Gaziantep Tarihi(Gaziantep’in Siyasi, Toplumsal, Eğitim Tarihi), s. 166.

⁶⁷ Bilge Kazaz, “Ayıntap’tan Gaziantep’e Doktor Mecit Barlas” Gaziantep Tarih Kültür Dergisi, No:7, Mart-Nisan 2007, s, 113,

⁶⁸ Ali İhsan Gencer- Sabahattin Özel, Türk İnkılâp Tarihi, İstanbul, Der Yayınları, 12. Basım. , 2008, s. 254.255.258.

geçmişi itibarı ile Gaziantep'in büyük ailelerinden biri konumundadır.⁶⁹ Toplumsal yapı içerisinde aile fertleriyle kültür sanat ve edebiyat alanları gibi birçok alanda konumlanmıştır.⁷⁰

“Göğüş” soyadını, 16. yüzyıla ait Şer’î Mahkeme Sicilinde kayıtlı ataları *Hacı Göğüş* isminden almışlardır.⁷¹ Gök yeşili, sarı saçlı ve mavi gözlü kimse anlamına gelen “Göğüş” kelimesi, Karlukçada “Kögüz” gök gözlü, anlamına gelmektedir.⁷² Ali İhsan Göğüş’e göre bu anlamlar Göğüşler’in ana vatanının Orta Asya olduğunu göstermektedir.⁷³ Aile geçmişi ile ilgili bilgileri 1541’den itibaren Şer’î Mahkeme Sicillerine bakılarak incelenmektedir.⁷⁴ Ali İhsan Göğüş’ün ailesinin kökleri 1541 tarihli Şer’î Mahkeme Sicilleri, Cilt 1, sayfa 4’e göre davavekili Hüsamettin’e kadar inmektedir.⁷⁵

Göğüş ailesi soyadı kanununa kadar halk arasında “*Kethüdazâde*” veya “*Kahyazâde*” olarak anılmaktadır.⁷⁶ Kethüda kelimesi, Osmanlı tarihinin iktisadi-idari literatürüne ait bir terimdir⁷⁷. Askeri ve sivil alanlarda vazifeli kişiler için kullanılmaktadır. Osmanlı devletinin son dönemlerinde ise esnaf kesiminin devlet erkânındaki temsilcileri için kullanılmıştır.⁷⁸ “*Kethüdazâde*” olarak anılan Ali İhsan Göğüş’ün ailesinin, resmi veya yarı resmi görevlerde bulunmuş olmaları nedeniyle nesilden nesile kethüdalık vazifesini yürüttükleri düşünülebilir.⁷⁹

⁶⁹ Ali İhsan Göğüş’ün amcazadelerinden Cumhuriyetin ilk öğretmenlerinden Beşir Göğüş’le yapılan mülakatta Göğüş ailesinin tarihi ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Bkz. Tan, **Cumhuriyet’te Çocuktular**, s. 131.

⁷⁰ Cemil Cahit Güzelbey, **Gaziantep Büyükleri ve Gaziantep Meşahirine Ek**, Ankara, Ajans-Türk,[t.y.] s. 29.

⁷¹ Abdülkerim Abdulkadiroğlu-Ayla Güçlü, **Gaziantep Meşhurları**, Ankara, Anıl Yayınları, 2005, s.18.

⁷² “Büyük Türkçe Sözlük”, Türk Dil Kurumu, (Çevrimiçi)http://www.Türk Dil Kurumu.htm, 28 Ekim 2010.

⁷³ Göğüş, **Hep İsmet Paşa’nın Yanında**, s.35.

⁷⁴ Göğüş, **Hep İsmet Paşa’nın Yanında**, s.14, 35; Güzelbey, **Gaziantep Büyükleri ve Gaziantep Meşahirine Ek**, s.28.

⁷⁵ Cemal A. Kalyoncu, “Hayatın zorluklarına “Göğüş” gerdi”,**Aksiyon**, S: 311, 18.11.2000, s. 40.

⁷⁶ Göğüş, **Hep İsmet Paşa’nın Yanında**, s. 37.

⁷⁷ M. Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C. II, İstanbul, M.E.B Yayınları,1993, s. 251.

⁷⁸ **Meydan Larousse Ansiklopedisi**, İstanbul, Meydan Yayınları, Cilt XI, 1969. s. 199-200.

⁷⁹ Güzelbey, **Gaziantep Büyükleri ve Gaziantep Meşahirine Ek**, s. 26-27.

Ailenin kökenlerini 12.yy'a götürmek mümkündür.⁸⁰ En erken döneme ait bilgi; Türklerin Anadolu'yu yurt olarak tutmaya başladıkları ve Türkmen aşiretlerinin Gaziantep il bölgesi başta olmak üzere Anadolu'nun iç bölgeleriyle birlikte Halep-Antep bölgesi civarında iskân edildikleri 12. yüzyılda tarihlenmektedir.⁸¹ Soyağacında aile kökenini meydana getiren kollardan biri *Afşin Bey'e* dayanmaktadır. Afşin Bey; Oğuzların Boy Beyi olan, 1063 yılında Antakya ve Halep'te fetih hareketlerinde bulunan⁸² ve Alparslan'ın Malazgirt zaferinden sonra da Urfa, Maraş, Antakya, Antep, Nizip, Diyarbakır bölgelerini 1077 yılında ele geçirerek bölgenin Türkleşmesini sağlayan kişidir.⁸³ Afşin Bey'in Oğuz aşiretlerinden olması Göğüş ailesinin 12.yy'a dayanan tarihi geçmişini doğrular niteliktedir.⁸⁴

Soyağacında aile kökenini meydana getiren kollardan bir diğeri Türkmen aşiretlerinden Mursaloğulları'dır. "*Mursaloğulları (Mürselzâdeler)*"⁸⁵, aynı zamanda Türkmenlerin Bayat Boyu⁸⁶ mensubudur. Göğüşler soyağaçlarındaki Mursaloğulları'ndan yola çıkarak kendilerini Türkmenlerin Bayat boyuna dayandırmaktadırlar.⁸⁷

Antep'te iskân edilen Türk boyları (Bayındır, Kızık, Döğer, Beğdili, Kızık, Çepni vb.) kendi boy ve oymak adlarını taşıyan köyler kurdukları gibi, bölgenin daha önceki sakinlerinin terk ettikleri köylere de yerleşmiş fakat o köylerin isimlerini değiştirmeyerek günümüze kadar demografik yapılarını belirli bir düzeyde korumuşlardır.⁸⁸ Bunun yanında evlilik yoluyla kurulan

⁸⁰ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 14.

⁸¹ Güzelbey, "Gaziantep'te Türk Boylarının Yerleşmesi", s.56.

⁸² A. Zeki Velidi Togan, **Umumi Türk Tarihine Giriş**, Enderun kitabevi, İstanbul, 1981, s. 192.

⁸³ Şehabeddin Tekindağ, **Anadolu'da Türk Tarih Ve Kültürü**, Trabzon, Karadeniz Teknik Üniversitesi yayınları, 1967,s.4. ; Kalyoncu, "Hayatın zorluklarına "Göğüş" gerdi", s.40.

⁸⁴ Hulusi Yetkin, "Türk Anadolu'nun Güneydoğu Kalesi: Gaziantep", **Gaziantep Kültür Dergisi**, C:13,S:149,Gaziantep, 1971,S.3.

⁸⁵ Mehmet Tekin, **Hatay Devlet Reisi Tayfur Sökmen**, Antakya, Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları,2002, s. 27; Ahmet Cevdet Paşa, **Maruzat**, Haz. Yusuf Halaçoğlu, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1980, s. 133.

⁸⁶ Osmanlı imparatorluğundaki göçebe gurupların en önemlileri arasında yer alan Halep Türkmenleri boybirliğinden olan Bayat'lar, birlikte teşekkül ettiği Türkmen aşiretleriyle 1530'da 40.000 olan nüfusu 1536'da 47.000'e ,1570'de 60.000'e yükseltmişlerdir. Bkz. Sevinç, **Gaziantep'te Türk Boyları**, s. 19-20.

⁸⁷ Gazeteci kızı Zeynep Göğüş, Azerbaycan'ın eski cumhurbaşkanlarından Ebulfeyz Elçibey ile bir mülakatında "Biz Bayat Türkmenleriniz" şeklinde kökenlerine vurgu yapmıştır. Bkz. Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 36.

⁸⁸ Sevinç, **Gaziantep'te Türk Boyları**, s. 14.

bağlarla Türkmen boy ve aşiretlerinin iç içe girip kaynaştıkları da dikkate alınmalıdır.⁸⁹

Bayat boyu ile birlikte aile kökeninde Oğuzların Kızık Boyuna da yer verilebilir.⁹⁰ Halep Türkmenleri boy birliğinde Bayatlar ile birlikte yer alan Kızıkların yerleşik hayata geçen obaları; Kızıklı, Kızık Kenanoğlu, Kahramanlı Kızığlı ve Kethüdalı Kızık'tır.⁹¹ Kızıkların yerleşik hayata geçen obalarından "*Kethüdalı Kızık Obası*" Göğüşler'in soyunda yer alan Kethüdalık kökeni açısından oldukça önemlidir. Ayrıca Kızıkların 1690 yılında devam etmekte olan Avusturya savaşına çağrılmış olması ve kethüdaların idaresinde sefere gitmelerinin ferman edilmesi de Kızık obasına kethüdalık unvanının nereden geldiğini göstermesi bakımından önemlidir.⁹²

Aile tarihinde yer edinen Osmanlı devlet adamı Mursaloğlu Mustafa Şevki Paşa Mursaloğulları'ndandır. Ali İhsan Bey'in büyük dedesi Mursaloğlu Mustafa Şevki Paşa 20 obadan oluşan Bayatların en önemli oymaklarından biri olan Reyhanlı aşiretinin boy beyidir.⁹³ Osmanlı devleti bölgedeki göçer gurupları sürekli yerleşime geçirmek için ıslahata giriştiğinde 3 bin çadıra sahip aşiretiyle⁹⁴ Mustafa Şevki Paşa devletin yanında yer almıştır.⁹⁵ Bölgenin yeniden düzenlenen idari yapılanmasında da görev alarak devlet hizmetine girmiştir. 1871-1910 yılları arasında Mir'i Miran (tümgeneral) rütbesi ile Rumeli Beylerbeyliği görevinde bulunmuştur. Devlet hizmetleri süresince kaymakamlık, mutasarrıflık ve valilik vazifelerinde bulunmuştur.⁹⁶

Mursaloğlu Mustafa Şevki Paşa, kızı Ayşe Hanım ile Antep'in büyük arazi sahiplerinden Boz Ağa (Mehmet Tahir Efendi)'nin oğlu Kethüdazâde İbrahim Efendi ile evlendirmiş, bu evlilikten Ali İhsan Göğüş'ün babası Hasan

⁸⁹ Barlas, **Gaziantep Tıp Tarihi ve Kültür Tarihi Araştırmaları**, s. 104.

⁹⁰ **A.e.**, s. 60.

⁹¹ Cevdet Türkay, **Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler**, Tercüman yayınları, İstanbul, 1979,s. 107.451.510.

⁹² Ahmet Refik, **Anadolu'da Türk Aşiretleri(966-1200)**, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1930,s.83.

⁹³ Faruk Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri Boy Teşkilatı Destanları**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 3.Baskı, 1980, s.226,227. ; Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 36.

⁹⁴ Sevinç, **Gaziantep'te Türk Boyları**, s.21.

⁹⁵ Cevdet Paşa, **Maruzat**, s. 133.

⁹⁶ Tekin, **Hatay Devlet Reisi Tayfur Sökmen**, s. 29-30.

Celal ile amcası Hüseyin Cemil dünyaya gelmiştir.⁹⁷ Annelerini erken yaşta kaybeden Hasan Celal ve Hüseyin Cemil, dedeleri Mustafa Şevki Paşa'nın koruması altında, dayıları Tayfur Sökmen (Hatay Cumhurbaşkanı) ile birlikte büyümüşlerdir.⁹⁸ Ali İhsan Bey'in babası Hasan Celal ile annesi Emine Hanım 1910 yılında evlenmiştir. Gündoğdu, Oğuz, Ali İhsan ve Zeynep adlı dört çocuk dünyaya getirmişlerdir. Ali İhsan Göğüş, çiftin üçüncü çocuğu olarak 1923'te Gaziantep'te dünyaya gelmiştir.⁹⁹ Babaları 1926'da yaşamını yitirmiş, ailenin geçimini anneleri üstlenmek durumunda kalmıştır. Antep'in maddi imkânlar bakımından zengin aileleri arasında yer alan Kethüdazâdeler¹⁰⁰, Milli Mücadele'nin sona erdiği bir dönem olması nedeniyle kıtlık ve yoksulluk ile mücadele etmek durumunda kalmışlardır. Ali İhsan Göğüş'ün dedesinden kalan arazinin kirasıyla geçinmeye çalışan anne Emine Hanım, tüm çocuklarını okutarak eğitime verdiği önemle dikkat çekmektedir.¹⁰¹ Ali İhsan Bey'in ağabeylerinden Mustafa Gündoğdu Türkiye'nin ilk sanat okulu mezunlarından olmuş, İbrahim Oğuz ise Tıp Fakültesini bitirerek doktor olmuştur.

Gaziantep'in ilk dönem belediye başkanlarından Kâhyazade Osman Ağa(Göğüş) Göğüş ailesindedir.¹⁰² Kâhyazade Osman Ağa 1876 senesi ile 1879 yıllarında 4 yıl belediye başkanlığı yapmış ve 1 Kasım 1879 yılında belediye başkanlığından ayrılmıştır.¹⁰³ Gaziantep'in dördüncü Belediye Başkanı olan Osman Ağa zenginlerden topladığı paraları fakirlere dağıtmakla anılmakta ve bu para toplama işinde kendi akrabalarından daha fazla para aldığı ifade edilmektedir. Bu yardımlarda dönemin önemli zenginlerinden ve aynı zamanda Ali İhsan Göğüş'ün de büyük dedesi olan Hacı Taha Efendi çok büyük bir araziye kolejlere yapılmak üzere bağışlamıştır.¹⁰⁴

⁹⁷ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s.36-37.

⁹⁸ **A.e.**, s. 37.

⁹⁹ **A.e.**, s. 9

¹⁰⁰ Barlas, **Gaziantep'in Yakın Tarihi Üzerine Araştırmalar**, s. 94

¹⁰¹ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s.11.

¹⁰² Erdal Ceyhan kitabında Kahyazade Osman Ağa (Göğüş)'yı Gaziantep'in en eski belediye başkanı olarak ifade ederken, Uğur Barlas kitabında, uzun çalışmaları sonucu Gaziantep'in en eski belediye başkanının Battalzade Mustafa Ağa olduğunu belgelere dayandırarak ifade etmektedir. **Bkz. Ceyhan, Gaziantep Tarihi(Gaziantep'in Siyasi, Toplumsal, Eğitim Tarihi)**, s. 140. ; Barlas, **Gaziantep'in Yakın Tarihi Üzerine Araştırmalar**, s.85.

¹⁰³ Barlas, **Gaziantep'in Yakın Tarihi Üzerine Araştırmalar**, s. 94.

¹⁰⁴ Ali İhsan Göğüş anılarında dedesi Hacı Taha Efendinin araziye kendi rızasıyla verdiğini belirtmesine karşın, Uğur Barlas'ın Gaziantep Belediye Başkanlarının hayatları ve yaptıkları işleri inceleyen araştırmasında Hacı Taha Efendi'nin dönemin Belediye Başkanı Kahyazade

Göğüşler'in eğitime ve yeniliğe açık tavır geliştirmelerinde ailenin tarihi arka planının önemi büyüktür. Mustafa Şevki Paşa'dan itibaren haklarında bilgi edinilebilen ailenin büyük dedesi Hacı Taha Efendi, mesnevihandır.¹⁰⁵ Ali İhsan Göğüş'ün büyük amcası Ahmet Muhtar Göğüş ittihatçı yazar ve politikacı¹⁰⁶, amcası Hüseyin Cemil'de gazetecidir.¹⁰⁷ Büyük amcası Ahmet Muhtar Göğüş¹⁰⁸ ve amcası Hüseyin Cemil Göğüş matbuatın Osmanlı taşrasında 1903 yılında görülmeye başladığı dönemlerde, Antep'te basın yayın faaliyetlerine girişmiştir.¹⁰⁹ Nitekim 1903 yılında Güneydoğu'da ilk Türkçe gazete *Mecla-yı Muarif'i (Kültürün Aynası)* çıkaran kişi Ali İhsan Göğüş'ün amcası Hüseyin Cemil Göğüş olmuştur.¹¹⁰ 1919 yılında ise İngiliz işgali altında bulunan Gaziantep'te, Celal Kadri Barlas ile birlikte "*Antep Haberleri Gazetesi'ni*" çıkarmıştır.¹¹¹ Aile geçmişinden öğrenilen biyografilerle; Kethüdazâdelerin, Osmanlı döneminde seyfiye-ilmiye ayrımında tercihini ilmiyeden yana kullanmıştır. Bu özelliklerini Cumhuriyet döneminde de devam ettiren Göğüş

Osman Ağa'ya yakınlarından fazla bağış toplamasından ötürü "artık vermekten bıktım" dediği belirtilmiştir. **Bkz. Göğüş, Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s.39. ; Barlas, **Gaziantep'in Yakın Tarihi Üzerine Araştırmalar**, s. 94

¹⁰⁵ Güzelbey, **Gaziantep Büyükleri ve Gaziantep Meşahirine Ek**, s. 28-29.

¹⁰⁶ Abdülkadiroğlu-Güçlü, **Gaziantep Meşhurları**, s.18-19; Güzelbey, **Gaziantep Büyükleri ve Gaziantep Meşahirine Ek**, s. 42-43

¹⁰⁷ Sultan II. Abdülhamit'in emriyle İzmir mülki idadisine okumaya gönderilen Hüseyin Cemil Göğüş Kethudazade avukat Mazlum Efendinin oğlu ve Ali İhsan Göğüş'ün amcasıdır. Darulfunun Edebiyat Fakültesinden mezun olmuş Arnavutluk'ta öğretmenlik yapmıştır. Gazetecilik faaliyetlerinde de bulunan Hüseyin Cemil Göğüş, Gaziantep'te Meclayı Muarif (1903) ve Antep Haberleri(1919) gazetelerini çıkarmıştır. 1955 yılında Gaziantep'te vefat etmiştir. Amcasının mezarını yaptıran Ali İhsan Göğüş, mezardaki kitabesini değiştirerek ; "Ayıntap Mutasarrıfı, Reyhanlı Boybeyi Mir-i Miram Rumeli Beylerbeyi Mustafa Şevki Paşa'nın torunu Kethüdazade Göğüş Hüseyin Cemil. 1884-1955" yazdırmıştır. **Bkz. Barlas, Gaziantep'in Yakın Tarihi Üzerine Araştırmalar**, s. 56. ; Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 37-38.

¹⁰⁸ Ali İhsan Göğüş'ün büyük amcası olan Ahmet Muhtar Göğüş, 1878 yılında Gaziantep'te doğmuştur. Rüştîye ve Aynılmuarif okullarında öğretmenlik yapmış, Milli Eğitim Müfettişliği, Halk Eğitim Başkanlığı görevlerinde bulunmuş, Milletvekili seçilmiş, Genel Meclis daimi üyeliklerinde bulunmuştur. 1946 yılında Gaziantep'te vefat etmiştir. **Bkz. Ahmet Ayaz, Gaziantep'te Kültür Sanat Ve Edebiyat'ta İz Bırakanlar**, Gaziantep, Şahinbey Belediyesi Kültür Yayınları, Uğur matbaası, 2003,s . 76.

¹⁰⁹ Barlas, **Gaziantep Tıp Tarihi ve Kültür Tarihi Araştırmaları**, İstanbul 2004, s. 124-128; Abdülkadiroğlu-Güçlü, **Gaziantep Meşhurları**, s. 19

¹¹⁰ Uğuroğlu Barlas, **Gaziantep basın tarihi (100.yıl)**, Karabük, Eser matbaası,1972,s.22. ; Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s.37.

¹¹¹ Barlas, **Gaziantep'in Yakın Tarihi Üzerine Araştırmalar**, s. 60. ; Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s.37.

ailesinde Ali İhsan Göğüş¹¹² gazeteci ve politikacı kimliğiyle önemli bir yer tutmaktadır.

C. Doğduğu Ev Üzerine: “Emine Göğüş Gaziantep Mutfak Müzesi”

1. Evin Konumu ve Tarihçesi

Ali İhsan Göğüş’ün dedesinin adını taşıyan ev, Göğüşler’in dedesi Kethüdazade İbrahim Efendi tarafından 1905 yılında yaptırılmıştır.¹¹³ Ali İhsan Göğüş, 1923 yılında doğduğu evde üç yıl kalmıştır. Üç yaşında iken babasının ölümü üzerine 1926 yılında sattıkları ev hakkında şöyle demiştir:

“1923’te doğduğum ev, 1926’nın sonunda babamın ölümünün ardından satıldı. Güneye bakan odalara kış odaları derdik, kuzeye bakanlara yaz odası. Ortada bir salon, salonun bir ucunda tuvalet, banyo. Modern bir şey. Bir büyük yatak odası, orta salon, cumbanın bulunduğu yerde misafir odası. Bir de yanında istirahat odası gibi ayrı bir oda. Bahçesinde bir havuz ve bir asmalık. O asmaya o kadar hasret kalmışım ki, şimdi Kaş’taki yazlık evimin bahçesinde nereyi boş bulsam bir asma dikiyorum...”¹¹⁴

1926 yılında Gaziantep’in Kurtuluş mücadelesi sonrası yaşanan güçlüklerden ötürü sattıkları evin parasıyla, köylerinde bulunan 600 dönümlük arazinin ipoteği kaldırılmıştır. Arazinin geliriyle geçimlerini sağlamaya başlamışlardır. Dedelerinden miras olarak kalan evden ayrılan aile evlerini sattıktan sonra sekiz ev daha değiştirmiştir.¹¹⁵

Ali İhsan Göğüş’ün doğduğu evin bulunduğu bölgeye 1923 yılında “Sıçanlı mahalle” denilmektedir. Daha sonra sıçan kelimesi “fare”¹¹⁶ ismini almıştır. *Fare, Şıhcan, Seng-i Hoş kadem ve Sengi Nakkaş* gibi isimlerle anılan

¹¹² Ali İhsan Göğüş ismini aile soyağacında büyük dayısı Mursaloğlu İhsan Bey’den aldığı ifade etmektedir. **Bkz. Göğüş, Hep İsmet Paşa’nın Yanında**, s. 41.

¹¹³ “Bin yılların imbiğinden süzülüp gelen kültürü ile Gaziantep’in Mutfak Müzesi”, **Gaziantep Life**, Gaziantep, Gaziantep Tarih Kültür Yayınları, Yıl 7, No: 37, Kasım-Aralık 2008, s. 46.

¹¹⁴ Göğüş, **Hep İsmet Paşa’nın Yanında**, s.11.

¹¹⁵ **A.e.**, s.11-13.

¹¹⁶ Halep Salnamelerinin Gaziantep ile ilgili kısımlarında, 1285/1869 yılı Kaymakam Osman Bey zamanına ait salnamede belirtilen mahalleler arasında *fare* mahallesinin ismi “*fare bölüğü*” olarak geçmektedir. **Bkz. Barlas, Gaziantep’in Yakın Tarihi Üzerine Araştırmalar**, s. 124.

bölge son olarak o mevkide bulunan Karagöz Camii nedeniyle Karagöz Mahallesi olarak anılmıştır.¹¹⁷

Bölgeye ismini veren Karagöz Camii'nin yerinde; 1137 tarihli Şer'î Mahkeme Sicil Kayıtları'na göre "Karagöz" adında bir mabet bulunduğu tespit edilmiştir. Bu mabetten esinlenilerek 1756-1758 yılları arasında dönemin zenginlerinden Battal Ağa tarafından inşa edilmiş ve Karagöz Camii¹¹⁸ olarak ibadete açılmıştır.¹¹⁹ İsmi Halep ve Antep arasında yaşayan Beydili ve Eymürlü boyuna mensup "Karagözlü"¹²⁰ adında bir Türkmen oymağından alan Karagöz Camii¹²¹, Ali İhsan Göğüş'ün soyunda yer alan Türkmen oymağına ilişkilikle rastlantısal olarak örtüşüyor olması da ilgi çekicidir.

Karagöz Camii'ne kadar uzanan Ali İhsan Göğüş'ün ikamet ettiği sokağın bir tarafı Göğüş'ün baba tarafından dedesinin adını, diğer tarafı da anne tarafından dedesinin adını taşımaktadır. Kethüdazade İbrahim Efendi Konağı diye adlandırılan Ali İhsan Göğüş'ün doğduğu yerin Karagöze bakan sokağının adı, annesinde kızlık soyadı olan Dai (Sadık Dai)¹²² sokaktır. Sokağın diğer tarafının adı da baba tarafından dedesinin ismini taşıyan Bozağa sokağıdır.¹²³

¹¹⁷ Halil Aksu, Gaziantep'te Eski ve Yeni Mahalle İsimleri", **Gaziantep Kültür Dergisi**, Gaziantep, Mart 1959, s. 107. **Bkz. Ek 2.**

¹¹⁸ Gaziantep Şahinbey ve Şehitkamil Belediyeleri *cami kayıt defterlerinde* Karagöz Camii'nin yapım yılı, XVII. yy, kapasitesi 215 kişi ve yüzölçümü 150 metrekare olarak gösterilmektedir. **Bkz. Ek 3.**

¹¹⁹ "Karagöz Camii", **Gaziantep'te Kültür Yolu Üzerine Dini Yapılar**, Gaziantep, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Çekül yayınları, Haziran 2009, s. 24.

¹²⁰ Kazak-Kırgızlar'ın bir boyunun adı da Karagöz'dür. **Bkz.** Hüseyin Namık Orkun, **Türk Dünyası**, Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, İstanbul,1932,s. 101. Ayrıca İran'da da oldukça kalabalık bir Karagözlü Türkmen aşireti vardır ki, bunlar Safavi Devleti'nin Şamlı boyuna bağlıdır. Sevinç, **Gaziantep'te Türk Boyları**, s. 118. Ancak, Gaziantep'teki bu semt tarihi süreç göz önüne alındığında ismini Halep Türkmenleri arasındaki Eymir teşekkülüne bağlı Karagöz Oymağı'ndan aldığı düşünülmektedir. Cengiz Orhonlu, **Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretleri İskân Teşebbüsü(1691-1696)**, İstanbul, Eren Yayıncılık, 1963, s.68.

¹²¹ Orhonlu, **Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretleri İskân Teşebbüsü(1691-1696)**, s.68. ; Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, **Gaziantep'te Kültür Yolu Üzerine Dini Yapılar**, s. 24.

¹²² Sadık Dai, Osmanlı Döneminde 23 Temmuz 1908 hürriyet ilanından sonra, Beyrut'tan deniz yolu ile İstanbul'a gelerek İstanbul Hukuk Fakültesi'nde okumuş, mezun olduktan sonra avukatlık yapmış ve eğitim hayatına önemli katkıları olmuş kimsedir. **Bkz. Barlas, Gaziantep'in Yakın Tarihi Üzerine Araştırmalar**, s. 57.

¹²³ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 29.

2. Evin Yapısı ve Müzeye Dönüştürülmesi

Ali İhsan Göğüş'ün dedesinin adını taşıyan konak Antep mimarisinin özgün yapılarından biridir. Konak geleneksel Antep mimarisinin özelliklerini yansıtmadır.¹²⁴ Devrine göre (1905) bazı yenilikleri de barındırmaktadır. 1905'li yıllarda Antep evlerinde tuvalet evlerin içinde bulunmamakta ve bahçenin en uzak köşesine inşa edilmektedir.¹²⁵ Ali İhsan Göğüş'ün kalmış olduğu ev, Antep'in tuvaleti evin içinde olan ilk binasıdır.¹²⁶ İki katlı taş yapı cumbası, Kıbrıs mermeri ile döşeli salonu ve ahşap kısımları ile gösterişli bir binaya sahiptir. Bütün benzerlerinde görüldüğü gibi etrafı duvarlarla çevrilidir.¹²⁷ Bina ile etrafındaki duvarlar arasında kalan avlu, geleneksel Antep evlerine özgüdür.¹²⁸ Zira Antep'iler günün büyük bir kısmını burada geçirdiği için bu alana avlu yerine "hayat"¹²⁹ demişlerdir.¹³⁰ Antep kadınının yaşam alanı avluda, bütün kışlıkların hazırlığı yapılmaktadır. Avluda şire¹³¹ yapılarak üzüm kaynatılmakta; pekmez, pestil ve sucuk yapılıp, bastıkların içi cevizle fıstıkla doldurulmaktadır. Hayatın önemli bir kısmının geçtiği avluda sadece ev ihtiyaçları giderilmemekte; bütün aile fertlerinin birlikte vakit geçirdiği mekân olarak da kullanılmaktadır.

Kethüdazade İbrahim Efendi'nin konağı 1992 yılına kadar birçok el değiştirmiştir. Ali İhsan Göğüş 1992 yılında yıkılmak üzere olan konak için dönemin Valisi Recep Birsen'le görüşmüş ancak bir sonuç alamamıştır. Bunun

¹²⁴ Geleneksel Antep mimarisinde taş binalar genellikle tek, iki ve üç katlı olmakla beraber, hâkim olan tip iki katlı binalardır. Her iki katta ikametgâh olarak kullanılmaktadır. Her evin belirli ölçülerde bir avlusu vardır. Avlu genellikle evin önünde bulunur ve avluya bahçeden girilir. Evin şekli, iç kısmı şahsın zevkine ve mali durumuna bağlı olmakla birlikte bu konuda kullanılan malzemenin önemi de büyüktür. **Bkz.** Abdullah Soylu, **Gaziantep ve çevresinin Beşeri ve İktisadi Durumu**, İstanbul, İstanbul Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü, 1965, s.19-20.

¹²⁵ Ali Atalar, **Osmanlı Dönemi Antep Evleri**, İstanbul, Merinos yay, Şubat 2004, s. 74.

¹²⁶ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s.12.

¹²⁷ Atalar, **Osmanlı Dönemi Antep Evleri**, s.42-44.

¹²⁸ Soylu, **Gaziantep ve çevresinin Beşeri ve İktisadi Durumu**, s. 19.

¹²⁹ Hayat yapıları arasında bir iç mekân olup etrafı büyük duvarlarla çevrili alandır. **Bkz.** Atalar, **Osmanlı Dönemi Antep Evleri**, s. 33.

¹³⁰ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s.27.

¹³¹ Üzüm suyu ve nişastanın belli oranlarda kaynatılarak özel adları olan tatlılar meydana getirilmesine "şire" denilmektedir. Bastık, sucuk, muska, tarhana, dilme, Besmi sucuğu ve kış kabağı reçeli bu tatlılar arsında sayılabilir. **Bkz.** Barlas, **Gaziantep Tıp Tarihi ve Kültür Tarihi Araştırmaları**, s. 191.

üzerine konağın kamu malı haline getirilmesi için İl Özel İdaresi ile görüşmelerde bulunan Ali İhsan Göğüş, girişimlerinden olumlu sonuç almıştır. Kamulaştırma ile evin mülkiyetini korunmuştur. Ali İhsan Göğüş, evin geleceğe taşınabilmesi için Anadolu'nun mutfak kültürlerinden Antep mutfağını tanıttak müze haline getirilmesini amaçlamıştır.

Göğüş, Gaziantep mutfak kültürü için şunları ifade etmektedir:

*“En çok yararlanacağımız, devamlılık arz eden ve hiç kimsenin vazgeçemeyeceği şey mutfak kültürüdür, her türlü kültür değişir, yozlaşır da, mutfak kültürü gelişse de yozlaşmaz.”*¹³²

Bu düşünce sonucu Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ile 2005 yılında mutabakat sağlamıştır¹³³. Ali İhsan Göğüş evin mülkiyetini belediyeye bağışlamıştır. Gaziantep Mutfak Projesi kentlilik bilincinde meydana gelen ilerlemelerle gerçekleşmiştir. Büyükşehir Belediye Başkanı Dr. Asım Güzelbey'in girişimiyle evin restorasyonu belediye tarafından yapılmış ve Ali İhsan Göğüş'ün annesinin adını taşıyan *Emine Göğüş Gaziantep Mutfak Müzesi* 2007 yılında açılmıştır.¹³⁴

Emine Göğüş Gaziantep Mutfak Müzesi, Gaziantep Kalesi'nin güneyinde bulunan tarihi dokunun içerisinde yer almaktadır.¹³⁵ Müzede Gaziantep'in geleneksel mutfak kültürü tanıtılmaktadır.¹³⁶ Gaziantep mutfak kültüründe bulunan yiyecek ve içecekler, Gaziantep yöresine özgü kıyafetler giymiş mankenler tarafından canlandırılmaktadır.¹³⁷ Müzeye Gaziantep'te faaliyet gösteren *“Aşçılık Okulu”*nun taşınması düşünülmekte ve böylece

¹³² Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 13.

¹³³ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 12.

¹³⁴ “Bin yılların imbiğinden süzülüp gelen kültürü ile Gaziantep'in Mutfak Müzesi”, **Gaziantep Life**, s.46-47.

¹³⁵ Müzenin şehrin krokisindeki görünüşüne bakmak için: **Ek 4**.

¹³⁶ “Emine Göğüş Gaziantep Mutfak Müzesi”, **Değişen Gaziantep**, Gaziantep, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Medya ve İletişim Şube Yay. , Haziran 2009, s.32.

¹³⁷ “Emine Göğüş Mutfak Müzesi”, **Kültür sanat 4**, Gaziantep, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Senk Ofset, 2009, s. 62.

kültürel mirasın korunması hedeflenmektedir.¹³⁸ Müzede sahreye (piknik) ilgili panoda şu bilgiler yer almaktadır:

“Gezen güzel olur, oturan gazel olur. Sahre için en ideal zamanlar ilkbahar, sonbahar ve kışın ılık günleridir. Sözlükte anlamı kır âlemi olan sahire; evde hazırlanan veya gidilen yerde pişirilen yemeklerin yenilip oyunlar oynanarak güzel vakit geçirilen kır gezintileridir. Mart ayında nevrüz, mayıs ayında da Hidrellez günlerinde gidilen sahirelere mevsim sahireleri, kadınların komşuları ve yakınlarıyla birlikte temiz havada hoşça vakit geçirmek için gittikleri sahirelere kadın mahalle sahiresi, nişanlı kız ve oğlanın birbirlerini daha iyi tanınması için gidilen sahirelere nişanlı sahiresi, erkeklerim baş başa gittikleri sahreye erkek sahiresi, aynı meslek gurubundaki kişilerin gittikleri sahneye esnaf sahiresi, kadın ve erkeklerin birlikte civar köylerdeki bir yakınının evlerinde konaklaması ile geçirilen sahirelere de yatılı sahireler denir. Sahre sofralarımız çok zengindir burada daha çok köfte türleri yapılır. Yağlı köfte, çiğ köfte, topaçlı köfte yapılır. Üzüm sucuğu, bastık, tarhana, dilme, kuru incir, yenen diğer yiyeceklerdendir...”¹³⁹

D. Ali İhsan Göğüş’ün Çocukluk Yıllarında Şahin Bey ve Milli Mücadele Algısı

Antep direnişinin sembol ismi Şahin Bey, Antep’in işgali sırasında *“Düşman arabaları cesedimi çiğnemedi Antep’e giremez”¹⁴⁰* diyerek mücadele gösteren ve halkın direnişinde etkili olan bir kişidir. Küçüklüğünü (1923-1938) Şahin Bey hikâyeleri arasında geçiren Ali İhsan Göğüş’ün hafızasında da Şahin Bey’in kahramanlık mücadeleleri tazeliğini korumaktadır.¹⁴¹

1877 yılındaki ismiyle Ayıntab’da dünyaya gelen Şahin Bey’in gerçek adı Mehmed Said'dir.¹⁴² 1899'da er olarak Yemen'e gönderilmiş, Yemen cephesinde gösterdiği kahramanlık üzerine kendisine Başçavuş rütbesi

¹³⁸ “Yeni Gaziantep Mutfak Müzesi”,**Hayat ve şehir**, Gaziantep, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, No: 2, 2010, s. 11.

¹³⁹ “Bin yılların imbiğinden süzülüp gelen kültürü ile Gaziantep’in Mutfak Müzesi”,**Gaziantep Life**, s. 48-49.

¹⁴⁰ Ceyhan, **Gaziantep Tarihi(Gaziantep’in Siyasi, Toplumsal, Eğitim Tarihi)**, s. 112.

¹⁴¹ Göğüş, **Hep İsmet Paşa’nın Yanında**, s. 17-19.

¹⁴² Ceyhan, **Gaziantep Tarihi(Gaziantep’in Siyasi, Toplumsal, Eğitim Tarihi)**, s. 113.

verilmiştir. 1911'de ise Trablusgarb Savaşı'na gönüllü olarak katılmış, Balkan Savaşlarında Çatalca cephesinde çarpışmıştır.¹⁴³ Galiçya ve Sina Cephesi'nde Teğmen rütbesini almıştır. 1918 yılında Sina cephesinde meydana gelen çarpışma sırasında, İngilizlere esir düşmüştür. Mısır'daki İngiliz esir kampında 1919 yılının Aralık ayına kadar esir kalan Şahin Bey bu tarihte serbest bırakılmıştır.13 Aralık 1919'da İstanbul'a gelip, Harbiye Nezareti'ne (Millî Savunma Bakanlığı) başvurarak görev istemiştir. Harbiye Nezareti de Şahin Bey'i Urfa'nın Birecik kazası Askerlik Şubesi Başkanlığına tayin etmiştir. Yeni görev yerine giderken işgal altındaki Antep'e uğrayıp Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni ziyaret etmiştir. 1919 yılında Antep'te Mudafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin başında Ali İhsan Göğüş'ün amcası Ahmet Muhtar Göğüş¹⁴⁴ bulunmaktadır. ¹⁴⁵ Şahin Bey Muhtar Bey'e Birecik'e tayin olduğunu söylemiştir.

Ahmet Muhtar Bey'de bunun üzerine:

“Şimdi direniş hareketi başlıyor. Bu başıbozuk güçler için senin gibi askerlik hizmeti yapmışların tecrübelerine ihtiyaç var, biz Müdafaa-i Hukuk olarak senin Birecik Askerlik Şubesi'nden alacağın maaşı ödeyeceğiz, burada

¹⁴³ Bilgehan Pamuk, **Bir Şehrin Direnişi Antep Savunması**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul,2009,s. 175.

¹⁴⁴ Ahmet Muhtar Bey Birinci Dünya Savaşı sırasında İttihat Terakki'nin Bakırköy teşkilatında, Fatih Katib-i Mesullüğü'nde bulunmuş, teşkilatın o bölge yönetimindeki en üst konumda bulunan insandır. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda, Ermeni tehcirinden sorumlu görülmüştür. Bunun üzerine hakkında yakalanma emri çıkartılan Ahmet Muhtar Bey kılık kıyafet değiştirerek Gaziantep'e hareket etmiştir. Gaziantep'e gelirken Adana'yı geçtikleri sırada Kilikya'yı işgal eden Fransızlar tarafından yakalanıp sorguya çekilmiştir. Tüccar hüviyetinde seyahat den Muhtar Bey ne kadar ısrar etseler de, ben tüccarım iş yapmak için Antep'e gidiyorum demiştir. Aradan on-on beş gün geçmiş sorgulamalarda hala direnmiştir. Çok güzel Fransızca konuşan, Fransızca hocalığı da yapmış olan Muhtar Bey, Fransız işgal komutanı Kolonel Anderya 'ya, Fransızca baş başa görüşelim sizinle demiştir. Komutan Ahmet Bey'in Fransızcası karşısında şaşırarak teklifi kabul etmiştir. Bunun üzerine Ahmet Bey Fransız komutanı'na: “1870'te Almanlar Sedan'da Fransızları mağlup etikten sonra siz kaybettiğiniz Alsace-Lorraine'i kurtarıncaya kadar Fransız Meclisinden siyah bayrağı indirmediğiniz. Siz onuruna düşkün bir milletin askerisiniz. Fransa bizim memleketin düştüğü hale düşseydi ne yapardınız?” diye sormuştur. Komutan “Muhtar Bey sizin yaptığınızı yapardım serbestsiniz” demiştir. Bunu üzerine Muhtar Bey Antep'e gelmiştir. Direnişi örgütlemek için ihtiyaç duyulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini kurmuştur. Şahin Bey'i de Fransız işgali altındaki Antep'te kalmaya ikna etmiştir. **Bkz. Ayaz, Gaziantep'te Kültür Sanat ve Edebiyat'ta İz Bırakanlar**, s.76. ; Barlas, **Gaziantep'in Yakın Tarihi Üzerine Araştırmalar**, s. 24. ; Pamuk, **Bir Şehrin Direnişi Antep Savunması**, s. 175. ; Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, 32-35.

¹⁴⁵ Hulusi Yetkin, **Gaziantep Türkçülüğünün Bayrak Şehidi Şahin Bey**, Gaziantep, 1970,s.68.

kal direnişi organize et”¹⁴⁶ diyerek Şahin Bey’i Fransız işgali altında olan Gaziantep’te kalmaya ikna etmiştir.

Fransız Ermeni Alayı Komutanı Konel Saint Marrie 29 Ekim 1919’da¹⁴⁷ Antep işgal idaresini İngilizlerden devralmıştır.¹⁴⁸ Antep halkı işgale karşı direnmektedir. Fransızlar, direnci kırabilmenin ancak Antep’teki işgal birliklerini takviye ederek mümkün olacağını düşündüğünden takviye kuvvetlerini göndermek için harekete geçmiştir. Buna karşın Antep “*Heyet-i Merkeziye’si*” tedbir faaliyetlerine girişmiş ve Şahin Bey’i de Antep-Kilis yolu Kuva-yı Milliye Kumandanlığına getirmiştir.¹⁴⁹ Heyet-i Merkeziye’nin Antep savunmasında belirlediği hattı, birlikleriyle himayesine alan Şahin Bey, askeri birikimi ve becerisi ile Kilis yolunda teşkilatlanmayı başarmıştır.¹⁵⁰ Bu başarıda Şahin Bey’in iletişimde öne çıkan özellikleri de etkili olmuştur. Zira Şahin Bey, güzel ve etkili konuşan, hal ve hareketleri ile çevresinde saygı uyandıran bir kişiliğe sahiptir.¹⁵¹ İdaresine verilen yerel kuvvetleri organize eden Şahin Bey, Kilis yolundaki Ulumeşe köyünde karargâhını kurmuş, Antep-Kilis yolu üzerinde 3 savunma hattı oluşturmuştur.¹⁵² 2 Şubat 1920 – 28 Mart 1920 tarihleri arasında Fransız kuvvetlerinin cephan ve kuvvet nakline engel olmuştur.¹⁵³ Kilis’ten gelecek takviye kuvvetlerini bekleyen Fransızlar, direniş noktalarına saldırarak şehrin hâkimiyetini ele geçirmeyi hedeflemektedir. Takviye kuvvetlerinin geçeceği yolun Şahin Bey ile emrinde olan kuvvetler tarafından tutulması, Fransızların planlarını sekteye uğratmıştır. Şahin Bey’in idaresindeki milli kuvvetler, Kilis’ten Antep’e erzak getirmekte olan 1000 kişi ile 2 top ve 8 makineli tüfekten kurulu bir Fransız kuvvetini bozguna uğratmıştır.¹⁵⁴ Şahin

¹⁴⁶ Yetkin, **Gaziantep Türkçülüğünün Bayrak Şehidi Şahin Bey**, s. 68. ; Göğüş, **Hep İsmet Paşa’nın Yanında**, s. 18.

¹⁴⁷ Fransızların Antep’i işgal tarihi bazı kaynaklarda 5 Kasım 1919 olarak ifade edilmektedir. Bkz. Ceyhan, **Gaziantep Tarihi(Gaziantep’in Siyasi, Toplumsal, Eğitim Tarihi)**, s. 109. Fakat Antep’e gelen Fransız Kuvvetleri Kumandanlığına Mutasarrıf Vekili Sabri Bey tarafından 1 Kasım 1919/1335 yılında gönderilen ve *Tercüme* gazetesinde yayımlanan telgrafta bu tarihin 29 Ekim 1919 olduğu anlaşılmaktadır. Bkz. Abadi, **Türk Verdünü Antep’in Dört Muharasası**, s. 100.

¹⁴⁸ **Gaziantep İl Yıllığı**, 1969, s. 102.

¹⁴⁹ Zekai Güner, “Antep Savunması ve Ali Şefik Özdemir Bey’in Faaliyetleri” **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C. III, No: 6, 2007, s.56

¹⁵⁰ Ünler, “Gaziantep Savunması”, s. 104.

¹⁵¹ A.y.

¹⁵² Güner, “Antep Savunması ve Ali Şefik Özdemir Bey’in Faaliyetleri”, s.56.

¹⁵³ Ceyhan, **Gaziantep Tarihi(Gaziantep’in Siyasi, Toplumsal, Eğitim Tarihi)**, s. 113.

¹⁵⁴ Sahir Üzel, **Gaziantep Savaşının İç Yüzü**, Ankara, Doğu matbaası, 1952, s. 18.

Bey, işgal kuvvetlerine karşı kazanılan ilk zaferin ardından Fransız komutana gönderdiği mektupta işgalin derhal sona erdirilmesini aksi takdirde dökülecek masum kanından sorumluluk yüklenmeyeceğini belirterek işgali sonlandırmak için kararlı olduklarını ifade etmiştir.¹⁵⁵ Fransız birliği Şahin Bey'in saldırısı karşısında Kilis'e geri dönmüştür. Yaşananlar karşısında güç durumda kalan Antep'teki Fransızlar ise telsizle Kilis ve Katma'daki Fransızlardan kendilerine yardım edilmesini istemişlerdir. Bunun üzerine, 3 piyade alayı, 200 süvari, 1 batarya top, 4 tank, birçok ağır ve hafif makineli tüfikle donatılmış olan Fransız kuvveti Antep'e hareket etmiştir.¹⁵⁶ Şahin Bey Fransız işgaline karşı 26 Mart 1920'de harekete geçmiştir. Düşman kuvvetleriyle 3 gün çarpışmış, fakat sonunda kuvveti dağılmış ve kendisi de Fransız süngüleri altında can vermiştir.¹⁵⁷

Şahin Bey'in göstermiş olduğu kahramanlık, Antep'te devam etmekte olan mücadelenin fitilini ateşlemiştir.¹⁵⁸ Fransızların işgaline 11 ay 10 gün dayanabilen Antep'li, bu süre içerisinde 6317 şehit vermiştir.¹⁵⁹ Fransızlar bu savunma boyunca Antep şehrine 70.000 mermi atmış, 8.000 binayı harabeye çevirmiş, 6.000 den fazla kişiyi öldürmüş ve 1.200 kayıp vermiştir.¹⁶⁰ Savaşın zor şartlarında şehirde yiyecek ve içecek sıkıntısı baş göstermiş, halk açlıkla karşı karşıya kalmıştır.¹⁶¹ Kuşatma altındaki şehirde kedi, köpek ve yılan gibi "etli" hayvanlar pişirilip yenmiş; süpürge tohumu, Antep fıstığı dış kabuğu ve kayısı çekirdeği gibi zehirli atık maddelerden ekmek yapıp açlık giderilmeye çalışılmıştır.¹⁶² Açlıkla mücadeleye çalışılırken zehirlenme vakalarından dolayı şehirde "hıçkırık" hastalığı meydana gelmiş ve ölümler fazlalaşmıştır.¹⁶³

¹⁵⁵ Pamuk, **Bir Şehrin Direnişi Antep Savunması**, s.176.

¹⁵⁶ Üzel, **Gaziantep Savaşının İç Yüzü**, s. 18.

¹⁵⁷ Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, C: III, 1978, s. 210.

¹⁵⁸ Ünler, "Gaziantep Savunması", s.105.

¹⁵⁹ "88.Yıl 25 Aralık 2009 Gaziantep'in Kurtuluşu", **Hayat ve Şehir**, Gaziantep, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, 2010 Kış, S: 2, s. 5.

¹⁶⁰ Ceyhan, **Gaziantep Tarihi(Gaziantep'in Siyasi, Toplumsal, Eğitim Tarihi)**, s. 113-119.

¹⁶¹ Akten Köylüoğlu, "25 Aralık'ın Hatırlattıkları", **Gaziantep Tarih Kültür Dergisi**, No: 5, Kasım/Aralık 2006. s. 23-24.

¹⁶² Barlas, **Gaziantep'in Yakın Tarihi Üzerine Araştırmalar**, s. 11. ; Ali Nadi Ünler, **Gaziantep Savunması**, İstanbul, Kardeşler matbaacılık,1969, s.147.

¹⁶³ Antep savaşı devam ederken Ankara Hükümetinin Sağlık Bakanı Adnan Adıvar tarafından Antep'te görevlendirilen Dr. Fahrettin Can, ile Uğuroğlu Barlas tarafından 1958 yılında gerçekleştirilen röportajda, Dr. Fahrettin Can zehirlenmelerde meydana gelen hıçkırık

Meydana gelen olaylar karşısında 13-14 Ocak 1337/1921’de Merkez Kurulu Başkanı, Belediye Başkanı ve Heyetler ile birlikte “*Açlık Beyannamesi*” yazılıp posta güvercinleri dâhil her türlü yolla çevre şehirlere, yerleşim birimlerine, askeri komutanlıklara ve Ankara Büyük Millet Meclisi’ne yardım çağrısı gönderilmiştir. Antepçilere kendi imkânı olmadığı için yardım elini uzatamayan Ankara Büyük Millet Meclisi’nden 2 Şubat 1337/1921’de oybirliği ile alınmış “*Gazi*”lik unvanı verilmiştir.¹⁶⁴ Açlık ve imkânsızlıkların meydana getirdiği şartlar nedeniyle Antep halkı delegeleri aracılığı ile 9 Şubat 1921 Çarşamba günü saat 10.00’da Fransızlara teslim olmuştur.¹⁶⁵ Şehir Fransızlara teslim olsa da Antep’te verilen mücadele yurdun topyekûn savunmasında önemli bir direnç hattı oluşturmuştur.¹⁶⁶ 15 Mart 1921’de Londra’da Türk Dışişleri Bakanı ve Fransız delegasyonunun Antep, Adana ve çevrelerinin Türkler’e verilmesi hususunda anlaşmaya varılmış, 25 Aralık 1921 tarihinde Fransız birlikleri Gaziantep’i boşaltmıştır. 11 ay 10 gün süren savunmanın sonunda Türk milli şuurunun uyanışında önemli bir yer tutan Gaziantep Savunması için Ulu Önder Atatürk: “*Ben Antepçilerin gözlerinden nasıl öpmem ki; onlar yalnız Antep’i değil, tüm Türkiye’yi de kurtardılar*”¹⁶⁷ demiştir.

Ali İhsan Göğüş’ün 1930’lu yılları şehit destanları dinleyerek geçmiştir. Asker çocuklarıyla birlikte okumuş, Sakarya Savaşlarının ve Büyük Taarruz hikâyelerinin arasında büyümüştür. Göğüş 1930’lu yıllarda çocukluğunda sahip olduğu bu ruhu anlatırken şöyle demiştir:

“Süvariler Menemen’e yürüdü, Ankara’nın taşına bak gözlerimin yaşına bak şarkıları içerisinde büyüdük. Bu atmosfer içerisinde büyüyen bir insanın duygu dünyasını ve düşünce sistemini başka ne, nasıl etkileyebilirdi ki? Kurtuluş mücadelesine hayranlık, Atatürk’e hayranlık, onun modern bir devlet yaratma

hastalığından ve ölümlerden bahsetmektedir. **Bkz. Barlas, Gaziantep’in Yakın Tarihi Üzerine Araştırmalar**, s. 28.

¹⁶⁴ T.B.M.M. Riyaseti Celilesine, İcra Vekilleri Heyeti Reisi Mudafai Milliye Vekili Fevzi Bey’in imzasıyla sunulmuş ve 2 Şubat 1337/1921’de kabul edilmiştir. Antep kasabasının Gaziantep tesmiyesi hakkında kanun da 7 Mart 1337/1921’de yayımlanmıştır.(Ceridei Resmîye ile neşir ve ilanı: 7 Mart 1337- No:5) **Bkz. Barlas, Gaziantep’in Yakın Tarihi Üzerine Araştırmalar**, s. 14-15.

¹⁶⁵ Ceyhan, **Gaziantep Tarihi(Gaziantep’in Siyasi, Toplumsal, Eğitim Tarihi)**, s. 117.

¹⁶⁶ Ünler, “Gaziantep Savunması”, s.115.

¹⁶⁷ “88.Yıl 25 Aralık 2009 Gaziantep’in Kurtuluşu”, **Hayat ve şehir**, s. 5.

*devrimlerine hayranlık. Böyle bir hayranlık duygusunun sahibi olduğum için kendimi çok mutlu hissediyorum.”*¹⁶⁸

¹⁶⁸ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 19.

II. EĞİTİM DÖNEMİ

A. İlköğretim Hayatı

Ali İhsan Göğüş, Gaziantep savunması yıllarının (29 Ekim 1919 – 25 Aralık 1921)¹⁶⁹ ardından tahribata uğramış bir şehirde eğitim hayatına başlamıştır. 1930-1931 ders yılında Kurtuluş İlkokulu'nda eğitimine başlamış, eğitim veren kurum sayısının yetersiz olduğu¹⁷⁰ bir dönemde eğitim görmüştür.¹⁷¹ 1930 yılında eğitim veren kurumların sayısı 1 ortaokul, 10 ilkokul ve 3 anaokuludur.¹⁷²

Ali İhsan Göğüş'ün birinci sınıftaki öğretmeni, Ahmet Barlas'tır. Ahmet Barlas, Hukuk Fakültesi'ndeki eğitimine ara vererek öğretmenlik yapmayı tercih etmiştir. İkinci sınıftaki öğretmeni ise 1932 yılında İzmir Muallim Kız Mektebi'ni bitirmiş olan ve 1932 -1936 yılları arasında öğretmenliğini yapacak olan Nigar Hanımdır.¹⁷³

Eğitim gören kadınların sayılı olduğu 1930'lu yılların eğitim kurumlarında, Nigar Hanım önemli bir yer tutmaktadır. Nitekim 1915 yılında İstanbul'da Darülfünunu'nun açılmasıyla kadınlar eğitim kurumları için yetiştirilmeye başlanmış, 1920 yılında hukuk mektebine de kız öğrenci alınmaya başlanmıştır.¹⁷⁴ 1922 yılında Tıp öğrenimine başlanmıştır. Gaziantep'te öğrenim gören kız öğrenciler 1935 yılına kadar Gaziantep Liselerine kabul edilmediklerinden lise eğitimini almak için Adana, Bursa ve İstanbul'da bulunan yatılı kız liselerini tercih etmişlerdir. 1934 – 1935 öğrenim yılından önce, lise eğitimi alan kız öğrenciler; Bursa Kız Lisesi'nde 8, Adana ve İstanbul'da ise 6 kişililerdir.¹⁷⁵ Ancak 1934 -1935 yılında Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün yol göstermesiyle karma eğitime geçildikten sonra Gaziantep'te okuyan kızların

¹⁶⁹ Abadi, **Türk Verdünü Antep'in Dört Muharasası**, s. 100.

¹⁷⁰ 1930 – 1934 yılları arasında açılan okulların ihtiyaca karşı yetersiz kaldığı belirtilmekte ve açılması düşünülen okulların projelerinden bahsedilmektedir. **Bkz.15. Cumhuriyet Yılında Gaziantep**, s.85-86.

¹⁷¹ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 45.

¹⁷² Güzelbey, **Gaziantep'ten Kesitler**, s.134.

¹⁷³ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 46.

¹⁷⁴ Barlas, **Gaziantep Tıp Tarihi ve Kültür Tarihi Araştırmaları**, s. 49.

¹⁷⁵ **A.e.**, s. 49-51.

sayısı hızla artmıştır.¹⁷⁶ Gaziantep ve Türkiye geneli kız öğrencilerinin eğitim durumu bu seviyede olduğundan, Nigar Hanım dönemine göre önemli bir yer tutmaktadır.

Nigar Hanım öğrencilerine verdiği eğitimde, Macar danslarından İsveç rontlarına kadar dünya danslarını ve folklorunu öğretmiş, öğrencilerinin çocuk kitapları okumalarını sağlamıştır. 1933 yılında okutmuş olduğu çocuk kitaplarından Rakım Çalapala'nın ilk çıkardığı kitap "87 Oğuz",¹⁷⁷ Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2005-2006 yılında İlköğretim çağındaki çocuklar için belirlediği 100 temel eser arasındadır.¹⁷⁸ Ali İhsan Göğüş ve diğer öğrenciler bu kitabı okumuştur.¹⁷⁹

Ali İhsan Göğüş'ün İlkokul yıllarına ait hatıralarından biri Atatürk'ün Antep gezisi ile ilgilidir. 26 Ocak 1933 yılında Antep'i ziyaret eden Atatürk için bir karşılama töreni düzenlenmiştir.¹⁸⁰ 1933 yılında üçüncü sınıf öğrencisi Ali İhsan Göğüş'ü, karşılama komitesi Atatürk'ü karşılama ile görevlendirmiştir. Halkın yoğun ilgisi ile arabasından inen Atatürk'e¹⁸¹ bir buket çiçek veren Ali İhsan Göğüş duygularını anlatırken: "Atatürk, arabasından indi, elimdeki buketi uzattım. Müthiş!"¹⁸² demiştir. Gaziantep'li bu gelişten sonra Atatürk'ün geliş gününü her yıl bir bayram olarak kutlamıştır.

Ali İhsan Göğüş'ün ilkokul anılarından bir diğeri 1935 yılına aittir. Antep savunmasında şehitler için düzenlenen törene Atatürk'ün yakın arkadaşları, her ikisi de Gaziantep milletvekili olan Nuri Conker¹⁸³ ve Kılıç

¹⁷⁶ 1933-1934 senesinde mezun adedi 6 olan Gaziantep Lisesi'nde, karma eğitime geçilen 1934-1935 yılında 29 mezun verilmiş ve bu sayı 1936 – 1937 yılında 41'e yükselmiştir. **Bkz.15. Cumhuriyet Yılında Gaziantep**, s.85. ; Barlas, **Gaziantep Tıp Tarihi ve Kültür Tarihi Araştırmaları**, s. 51.

¹⁷⁷ Arkadaş sevgisini konu alan kitapta yardımlaşmaya vurgu yapılmakta öğretmene saygı öğütlenmektedir. Bkz. Rakım Çalapala, **87 Oğuz**, İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2006.

¹⁷⁸ Yuz Temel Eser,(Çevrimci)http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/yuztemel.htm/ 28 Ekim 2010.

¹⁷⁹ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 46.

¹⁸⁰ Ceyhan, **Gaziantep Tarihi(Gaziantep'in Siyasi, Toplumsal, Eğitim Tarihi)**, s.126.

¹⁸¹ Atatürk 26 Ocak 1933 yılında ziyaret ettiği Gaziantep şehrinde okulları denetlemek üzere arabasından indiği sırada "Yaşa! Büyük Gazi Yaşa !" diyerek karşılanmış ve halkın coşkun gösterisi ve ilgisiyle karşılaşmıştır. **Bkz. Ceyhan, Gaziantep Tarihi(Gaziantep'in Siyasi, Toplumsal, Eğitim Tarihi)**, s.127 – 128.

¹⁸² Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s.23

¹⁸³ 1932 – 1935 yılları arasında Gaziantep milletvekili olarak TBMM başkan vekilliği yapmıştır.

Ali¹⁸⁴ de katılmıştır. Törenlerin açılış konuşmasını amcası Ahmet Muhtar yapmış, kendisi de Belediye balkonundan okul müdürleri Şakir Sabri Yener'in¹⁸⁵ “*Kurtuluş Destanı*”¹⁸⁶ isimli şiirini okumuştur.¹⁸⁷ Kurtuluş Destanı isimli şiiri okuduktan sonra Kılıç Ali ve eşi tarafından takdir edilen Ali İhsan Göğüş'e ait o an fotoğraflanmıştır.¹⁸⁸ Bu resim 15 Ocak 1972 yılında Ali İhsan Göğüş Devlet Bakanı iken *Milliyet* gazetesinde birinci sayfada basılmıştır.¹⁸⁹

Kurtuluş İlkokulu 1936'ya kadar faaliyet göstermiştir.¹⁹⁰ 1936 yılından sonra ismi Dayı Ahmet Ağa olarak değiştirilmiştir.¹⁹¹ Kurtuluş İlkokuluna ismini veren Dayı Ahmet Ağa¹⁹² Gaziantep savunmasının ve eğitim kültür hayatının önemli şahsiyetlerindedir.

Ali İhsan Göğüş'ün 1930-1937 yılı ilkokul arkadaşları arasında, 27 Mayıs'ta Milli Birlik Komitesine girmiş olan Dünder Taşer¹⁹³, doktor olan ve

¹⁸⁴ Antep ve dolaylarında 1910 -1920 yılları arasında kurtuluş mücadelesine katılmış, Milli Kuvvetler Kumandanlığında bulunmuş, milletvekilliği yapmıştır. Bkz. “Antep Mıntika Kumandanı Mösyö Abadi'ye”,**Tercüme**, 2 Mayıs 1920, Gaziantep; Abadi, **Türk Verdünü Antep'in Dört Muhasarası**, s. 111.

¹⁸⁵ Şair, araştırmacı, yazar kimliği ile Gaziantep'in eğitimcileri arasında yer almıştır. 1934 tarihinde yazmış olduğu Gaziantep'in *Büyüklere* isimli araştırma eserinden dolayı Gaziantep'in ilk araştırmacısı olarak kabul edilir. 1888 yılında Gaziantep'te doğan Şakir Sabri Yener, 28 Mart 1973 tarihinde vefat etmiştir. Bkz. Ayaz, **Gaziantep'te Kültür Sanat ve Edebiyat'ta İz Birakanlar**, s. 201.

¹⁸⁶ Şakir Sabri Yener tarafından yazılmış olan Kurtuluş Destanı isimli şiir, iki kıtadan oluşmakta ve Gaziantep'in vermiş olduğu Kurtuluş mücadelesini tematik olarak ele almaktadır. Bkz. Ayaz, **Gaziantep'te Kültür Sanat Ve Edebiyat'ta İz Birakanlar**, s. 201.

¹⁸⁷ **Milliyet**, 15.01.1972. ,s. 3. ; Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 47.

¹⁸⁸ “Kim Bu Güzel Çocuk”,**Milliyet**, 15.01.1972. , s. 1-3. ; Göğüş, **a.g.e.** , s. 26.

¹⁸⁹ Bu resimde sevgi çemberine alınan Ali İhsan Göğüş, Nuri Conker ve Ömer Asım Aksoy başta olmak üzere törene katılan kadınlı erkekli kalabalığın yakın ilgisini çekmeyi başarmış gözükmektedir. Resmin altına “Kim Bu Güzel Çocuk ?” diye yazılmıştır. Ali İhsan Göğüş kendisine gösterilen fotoğrafı yorumlamış ve o dönemlere ait hatıralarını paylaşmıştır. Bkz. **Milliyet**,15.01.1972. , s.1-3.189

¹⁹⁰ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s.45.

¹⁹¹ **A.e.**

¹⁹² Dayı Ahmet Ağa, Gaziantep savunmasının önde gelen isimlerinden biridir. Antep heyet-i merkeziye üyelerinden biri olmakla birlikte, Kurtuluş mücadelesinde savunma cephelerinden altıncı mıntikanın komutanlığını yapmıştır. Maarif Müdürlüğüne ve kültür hayatına büyük katkısı olan bir kimsedir. Birinci Dünya Savaşı sırasında Gaziantep'in Oğuzeli ilçesinde bulunan Yona Köyü'ne ilk defa bir okul yaptıran yine Dayı Ahmet Ağa'dır. Bkz Pamuk, **Bir Şehrin Direnişi Antep Savunması**, s.147. ; Ali Nadi Ünler,“Gaziantep Müdafası”, **Gaziantep halkevi broşürü**, Gaziantep,1935,s.75. ; Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 45.

¹⁹³ Asıl soyadı Taşar'dır. 1960 ihtilalinde Milli Birlik Komitesi listesinde yanlışlıkla Taşer denmiş ve bu soyadıyla tanınır olmuştur. 1925 yılında Gaziantep'te doğmuştur. 1940 yılında Kuleli Askeri Lisesi'nden mezun olmuş, 1944 yılında da Harp Okulu'nu bitirerek orduya dâhil olmuştur 1955 yılında Yüzbaşı iken Kurmaylık sınavında 100üzerinden tam not almasıyla dikkat çekmiştir. 27 Mayıs 1960'ta Binbaşı rütbesi ile Milli Birlik Komitesi'nin en genç üyelerindedir.

Ankara’da yaşayan Şule Ilıcak, halazadesi ve Ziraat Fakültesi’nden emekli olan Profesör Dr. Ali Kemal Göğüş¹⁹⁴ dikkat çeken isimlerdir.¹⁹⁵

B. Halkevleri ve Eğitim Hayatındaki Yeri

Halkevleri, okuma çağını aşan vatandaşların kültür seviyelerini yükseltmeyi amaçlayan kuruluşlardır.¹⁹⁶ Atatürk İlke ve İnkılâplarını geniş halk kitlelerine özümsetmek için kurulmuştur.¹⁹⁷ Üstlendiği görev doğrultusunda yurt çapında yürüttüğü faaliyetlerle inkılâpları halka indirgemiş ve toplumu Cumhuriyet rejimi ile biçimlendirerek, tek partili yılların en etkin kurumlarından birisi olmuştur.¹⁹⁸

Genç Cumhuriyetin kültür atılımları laikleşme, halka inme ve batılılaşma politikaları içinde halkevleri özgün yapılarıyla önemli bir yer tutmuştur. 1930 yılında siyasal, sosyal ve hukuksal alanda birçok devrimler gerçekleştirilmiştir. Ancak toplum yaşamına kazandırılmak istenilen yeniliklerin, toplum katmanlarına yayılması ve yaşanılır kılınması gerekmektedir.¹⁹⁹ Halkın yeni yaşam tarzını benimsemesi onlardan yararlanabilmesi ve katılımı ölçüsünde sağlanabilmektedir. Bu bağlamda birçok araştırmacı, yazar ve sanatçı halkevlerinin verdiği olanaklardan faydalanarak başarıya ulaşmış, geleceğin politikacıları halkevlerinden yetişmiştir.²⁰⁰

Gaziantep Halkevi 24 Haziran 1932’de açılmıştır.²⁰¹ Halkevinin açılışı şu şekilde gerçekleşmiştir: İstiklal Marsı dinlenmiş, Cumhuriyet yemini edilmiş, Cumhuriyet Halk Partisi Milletvekili Recep Peker’in Ankara’daki nutku radyodan dinletilmiştir. Daha sonra CHP Gaziantep İl Başkanı Ömer Asim

13 Haziran 1972 yılında kendisine bir arabanın çarpması sonucu hayatını kaybetmiştir. **Bkz.**Barlas, **Gaziantep’in Yakın Tarihi Üzerine Araştırmalar**, s. 74-75.

¹⁹⁴ Orta öğrenimini Gaziantep’te tamamlayıp, İstanbul Halkalı Ziraat Fakültesi’nden mezun olmuş ve 1933 yılında Ziraat Mühendisi olarak göreve başlamıştır. 1973 yılında emekli olan Kemal Göğüş dört çocuk babasıdır. 1978 yılında Gaziantep’te vefat etmiştir. **Bkz.**Barlas, **Gaziantep’in Yakın Tarihi Üzerine Araştırmalar**, s. 74.

¹⁹⁵ Göğüş, **Hep İsmet Paşa’nın Yanında**, s. 47.

¹⁹⁶ **15. Cumhuriyet Yılında Gaziantep**, s.93-94.

¹⁹⁷ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, **Halkın Evi**, Ankara, Ulus Basımevi, 1950, s. 41.

¹⁹⁸ Ömer Temiz, **Gaziantep Halkevi ve Başpınar Dergisi**, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2006, s. 1.

¹⁹⁹ Temiz, **Gaziantep Halkevi ve Başpınar Dergisi**, s. 5.

²⁰⁰ Murat Katoglu, **Çağdas Türkiye 1908-1980**, İstanbul, Cem Yayınları, 2000, s. 435.

²⁰¹ **15. Cumhuriyet Yılında Gaziantep**, s.93.

Aksoy açılış nutkuyla Halkevleri programını irdelemiş, Behçet Kemal Çağlar açılış şiirini okumuş, Ali İhsan Gögüş'ün amcası olan CHP Gaziantep İdare Heyeti'nden Ahmet Muhtar Gögüş de bir konuşma yapmıştır.²⁰²

Halkevi, şehrin kültür hayatını şekillendirecek hamlelerin atıldığı bir merkez olarak çalışmıştır. Çeşitli faaliyetlerin organize edildiği, çağdaş değerlerin topluma aktarıldığı laboratuvar vazifesi görmüştür.²⁰³ Toplum tarafından kabul görmüş ve ilgiyle karşılanmıştır. Toplum üzerinde etkili olmasında²⁰⁴, bünyesinde toplanan kültür adamlarının varlığı önemli bir faktör teşkil etmektedir.

Gaziantep'ten yetişen bu kültür adamları; dil bilgini Ömer Asım Aksoy'un²⁰⁵ başkanlığında şu kişilerden oluşmuştur:

*“Dil, Edebiyat Şubesi'nden Öğretmen Şakir Sabri Yener, Güzel Sanatlar Şubesi'nden Öğretmen Ferid, Spor Şubesi'nden Ali Battal, Temsil Şubesi'nden Öğretmen Sait, Sosyal Yardım Şubesinden Doktor Saip Özer, Kütüphane ve Yayın Şubesi'nden Ali Baz, Halk Dershaneleri ve Kursları Şubesi'nden Öğretmen Bekir Kıracı, Köycülük Şubesi'nden Hilmi Dağcı, Tarih ve Müze Şubesi'nden Yılmaz Dokuzoğuz.”*²⁰⁶

Gaziantep halkevi; edebiyat, tarım ve ziraat, köylülük, spor, tiyatro gibi şubeleri aracılığıyla birçok alanda faaliyet göstermiştir.²⁰⁷ Tiyatro, Halkevinin önemli faaliyet kollarından biri olmuş, burada sahnelenen temsillerde Cumhuriyet değerleri, kahramanlık ve kadının toplumdaki yerine dair konulara öncelik verilmiştir. Kültür ve edebiyat konularına daha fazla ağırlık verilmiştir. Bölgenin kültürel unsurlarını inceleyen araştırmalar yapılmış, bu araştırmaların

²⁰² Ahmet Muhtar Gögüş, **Gaziantep Halkevi Broşürü**, Gaziantep, Halk Fırkası matbaası 1935, s. 12.

²⁰³ Gögüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s.20.

²⁰⁴ Süleyman Ünüvar, **Gaziantep Halkevi ve Faaliyetleri 1932-1951**, Gaziantep Üniversitesi Sosyal

Bilimler Dergisi, C: V, S: 1, Ocak 2002, s. 267.

²⁰⁵ Türkiye'nin yetiştirmiş olduğu dil bilginleri arasında yer alan Ömer Asım Aksoy, 1898 yılında Gaziantep'te doğmuştur. 1935 – 1950 yılları arasında savcılık, avukatlık ve öğretmenlik yaptıktan sonra Gaziantep milletvekili olarak T.B. M. M ' de bulunmuştur. 1962 – 1976 yılları arasında Türk Dil Kurumunda yazmanlık görevini yürütmüş; *Gaziantep Ağzıyla* yazdığı dört eseri ile tanınmış ve Türk Dili alanında önemli eserler vermiştir. 1996 yılında Gaziantep'te vefat etmiştir. **Bkz. Ayaz, Gaziantep'te Kültür Sanat Ve Edebiyat'ta İz Bırakanlar**, s. 6.

²⁰⁶ **Gaziantep Halkevi Broşürü (1935)**, s. 14.

²⁰⁷ **15. Cumhuriyet Yılında Gaziantep**, s.93-110.

sonuçları düzenlenen konferanslar ve yayımlanan kitaplarla halka anlatılmıştır.²⁰⁸ Büyük bir kütüphane kurulmuş, halkın; gazete, dergi, ansiklopedi ve radyo gibi basın yayın faaliyetinden faydalanması sağlanmıştır. Okuma odaları hazırlanıp kitap okuma alışkanlığı kazandırılmaya çalışılmıştır. Ali İhsan Göğüş, kitap sevgisini halkevi sayesinde kazandığını belirtmektedir.²⁰⁹ Ağabeyi İbrahim Oğuz'un kütüphanede görevli olması kütüphaneye gitme alışkanlığını edinmesinde etkili olmuştur. Halkevi ile yakın ilişki kurmasında büyük amcası Ahmet Muhtar Göğüş'ün halkevi yönetiminde olmasının da etkisi bulunmaktadır.²¹⁰

Halkevinin önemli bir faaliyet alanı dergicilik üzerine olmuştur. Ömer Asım Aksoy, halkevinde dilcilik üzerine faaliyetlere çok önem vermiştir. Türkiye genelinde faaliyet gösteren halkevleri, toplumu eğitmek ve yönlendirmek amacıyla kültür dergileri çıkarmıştır. Gaziantep Halkevi'nin çıkardığı "*Başpınar*" dergisi bu dergilerin en iyileri arasındadır.

Başpınar dergisi, Halkevlerinin kuruluş yıldönümü olan 19 Şubat 1939 tarihinde yayımlanmaya başlamış, Nisan 1949 tarihinde 108. sayıya kadar devam etmiştir. Yazı kadrosu Ali İhsan Göğüş'ün ilkokul müdürü Şakir Sabri Yener, Cemil Cahit Güzelbey, Fazlı Danışman, Ali Nadi Ünler, Ömer Asım Aksoy, Kazım Günay ve Hikmet Turhan Dağlıoğlu gibi isimlerden oluşmaktadır.²¹¹ Başpınar'da en çok yazısı yayımlanan Şaki Sabri Yener'dir.²¹² Dergi yayımlanma amacı doğrultusunda; Gaziantep ile ilgili bilgi, folklor ve araştırma yazılarının kaybolmasını önlemiş, halkevinin yaptığı çalışmaları, sosyal ve kültürel etkinlikleri Gaziantep ve tüm ülkeye duyurmuş; bilgi toplamak, araştırmayı teşvik etmek ve yeni elemanlar yetiştirmek hususlarında etkili olmuştur.²¹³

²⁰⁸ Ünüvar, **Gaziantep Halkevi ve Faaliyetleri 1932-1951**, s. 267-268.

²⁰⁹ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 21.

²¹⁰ **A.e.**

²¹¹ Hulusi Yetkin, **İncilpınar**, Gaziantep, Işık Matbaası, 1962, s. 159

²¹² **Gaziantep Tarih Kültür Dergisi**, Gaziantep, Yıl 4, S: 24, Ocak/Şubat 2010, s. 53.

²¹³ Ünüvar, **Gaziantep Halkevi ve Faaliyetleri 1932-1951**, s. 276.

Ali İhsan Göğüş Halkevleri ve Başpınar dergisi için şunları söylemiştir:

“...Eski Kendirli Kilisesi’ni, yani Ermeni Katolik kilisesini Halkevi haline getirmişlerdi. Halkevi’nde harikulade güzel temsiller verilirdi. Modern bir sahnesi vardı. Halkevinde ayrıca dilcilik faaliyetleri çok iyiydi, çünkü Halkevi, başkanı ünlü dilci Ömer Asım Aksoy’dur. Halkevi o dönem çok büyük bir zincirdi. Halkevi’nin çıkardığı Başpınar dergisi gibi bir kültür dergisi bugün bile yok. Ve ben ilk okuma sevgimi orada, Halkevi’nde kazandım...”²¹⁴

C. Lise Dönemi, Öğretmenleri ve Sosyal Hayatı

Ali İhsan Göğüş ve ailesi, memurluğa başlayan ağabeyi Gündoğdu’nun evliliği için 1937 yılında Kastamonu’ya yerleşmiştir. Bu nedenle ortaokula Kastamonu’da başlamış, birinci ve ikinci sınıfı Kastamonu Ortaokulu’nda okumuştur. 1938 yılında ailesi ile birlikte Antep’e dönmesiyle üçüncü sınıfı Atatürk Ortaokulu’nda okumuştur.²¹⁵ Lise 1 ve Lise 2’yi 649 okul numarasıyla Gaziantep Lisesi’nde okumuştur.²¹⁶ 1940 yılında ağabeyinin yedek subay doktor olarak görevli bulunması sebebiyle Van’a gitmiştir. Daha sonra İstanbul’a dönerek 1940 yılında Kabataş Lisesi’ne kayıt olmuş ve burada yatılı olarak eğitim görmüştür.²¹⁷ Lise hayatı boyunca İkinci Dünya Savaşı devam etmiştir.

Savaşın ekonomik yaptırımları hayatı etkilemiştir. Milli Mücadele sonrası günler yeniden başlamış, ekmek karneyle alınır hale gelmiştir. Bu durum Kabataş Lisesi’nde de geçerlidir. Karne karşılığı 375 gram olarak verilen ekmek, takip eden aylarda 150 grama kadar düşmüştür. Günlük verilen fişler, o gün kullanılmadığında ertesi gün geçerliliğini kaybetmektedir.²¹⁸ 1940 yılında başlayan bu uygulama 1944 yılının Eylül ayına kadar geçerli olacaktır.²¹⁹ Ali İhsan Göğüş 1940 yılına dair bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“...İkinci Dünya Savaşı’nın bütün sıkıntılarını yaşadım. Kabataş’ta günde karneyle 150 gram ekmek düşerdi her birimize. Masada kaç kişi varsa o

²¹⁴ Göğüş, **Hep İsmet Paşa’nın Yanında**, s. 21-22.

²¹⁵ **A.e.**, s. 41.

²¹⁶ **Bkz.Ek 5.**

²¹⁷ Göğüş, **Hep İsmet Paşa’nın Yanında**, s. 41-48.

²¹⁸ Saadet Irmak, **Yüz Yıllık Eğitim Çınarı: Kabataş Erkek Lisesi 1908/2008**, Haz. Mehmet Altun, İstanbul, Kabataş Erkek Lisesi Eğitim Vakfı, 2009, s. 352.

²¹⁹ **Cumhuriyet Ansiklopedisi (1923-1940)**, İstanbul, Yapı Kredi Yay., Cilt I, 2003,s. 20.

gramda ekmek olurdu. Ekmeği yerken düşen kırıntuların üstüne sekiz kişi, on kişi birden atılırdı... ”²²⁰

Gıda maddelerinin bulunmaması fiyatların artmasını ve karaborsa ekonomisini beraberinde getirmiştir. Kilosu 29 kuruş olan şekerin fiyatı bir gecede 5 liraya kadar yükselmektedir.²²¹ Memur maaşlarının 25-30 lira olduğu dönemde bu bedel neredeyse altına eşdeğerdir.²²² Karne dışında, savaşın günlük yaşama soktuğu yeni kavramlardan bir diğeri de olası bir hava saldırısına karşı “karartma” uygulamasıdır.²²³ İstanbul’da yalnızca ana cadde ve meydanların lambaları “maskeli” olarak yakılmaktadır. Otomobil ve tramvayların lambaları da ışığı azaltacak şekilde boyanmaktadır.²²⁴ Yaşam koşullarının olumsuz yönde etkilenmesi kitlesel ölümlere yol açan tifüsün yayılmasına sebep olmuştur. Zorunlu haller dışında İstanbul’a girişler yasaklanmış, istasyonlarda ve iskelelerde sağlık merkezleri kurulmuştur.²²⁵ Hastalığın yayılması 1945’e kadar ciddiyetini korumuş, bu tarihten sonra ölümler azalmıştır.²²⁶ Sosyal hayat sınırlandırılmıştır. Kabataş Lisesi’nin bulunduğu Beşiktaş’taki yaşamı renklendiren yazlık sinemalar, film gösterimlerine akşam 21.00 de son vermiştir.²²⁷

Ali İhsan Göğüş ile aynı liseden mezun olan Beşiktaş Spor Kulübü başkanlarından Süleyman Seba o yokluk yıllarına ait anısını şöyle anlatmaktadır:

“O zaman her şey vesikayla verilirdi. Kumaş alıyorsunuz vesikayla, ekmek de vesikayla verilirdi. Ben elimde ekmeğimle eve gidiyorum. Kadın nasıl yalvarıyor... Küçücük de bir çocuktu kucağındaki. Ancak ekmeğimin yarısını kopartıp verdim. Fakat ben de yorgun ve açım... Okuldan eve gelinceye kadar ekmeğin diğer yarısını da ben yedim. Onlar çok zor günlerdi.”²²⁸

²²⁰ Göğüş, **Hep İsmet Paşa’nın Yanında**, s. 49.

²²¹ Irmak, **Yüz Yıllık Eğitim Çınarı: Kabataş Erkek Lisesi 1908/2008**, s. 352.

²²² Aydın Aybay, **Beşiktaş’ta Savaş Yılları**, İstanbul, 2007, s.7.

²²³ Irmak, **Yüz Yıllık Eğitim Çınarı: Kabataş Erkek Lisesi 1908/2008**, s. 352.

²²⁴ **Cumhuriyet Ansiklopedisi (1923-1940)**, Cilt I, s. 348.

²²⁵ Irmak, **Yüz Yıllık Eğitim Çınarı: Kabataş Erkek Lisesi 1908/2008**, s. 352.

²²⁶ **Cumhuriyet Ansiklopedisi (1923-1940)**, Cilt I, s. 44.

²²⁷ Aybay, **Beşiktaş’ta Savaş Yılları**, s. 9 -13.

²²⁸ “Siyah-Beyaz Bir Yaşam Hikâyesi (Süleyman Seba röportaj)”, **Kabataş Dergisi**, Kabataşlılar Derneği Yayın Organı, İstanbul,2006, S: 2, s.20-24.

Ali İhsan Göğüş'ün Kabataş Lisesi'ndeki öğretmenlerinden bazıları şunlardır: Nihat Sami Banarlı, Hıfzı Tevfik Gönensay, Faruk Nafiz Çamlıbel, Edebiyat; Niyazi Tevfik, Sami Nafiz Tansu²²⁹, Tarih; Abdi Boysan Kimya; Kemal Gürsel de Matematik öğretmenidir.²³⁰

Ali İhsan Göğüş gördüğü dersler ve öğretmenleri için şunları ifade etmiştir:

“Tarihte Sami Nazif Tansu harikulade güzel ders anlatırdı. Yani hikâye tarzında anlatırdı. Modern bir tarihçi değildi ama tarihi sevdirdi.

Tarih, felsefe, edebiyat... Kimyayıda çok severdim. Sonu yok. Sonsuz. Demek ki bilim her şeyi bulabilse kimyada son olur. Abdi Bey vardı Kimya Hocamız. Kabataş Lisesi'nin laboratuvarı nefisti. Orada deneyler yaparak öğrenmek güzeldi.

Sallabaş Kemal, Niyazi Bey... Destan gibi adamlar... Öğrenciyi değerlendirirken kabiliyetleri ve istidatları istikametinde değerlendiriyorlardı. Onun için kendi dersinden biraz zayıfsa onu hoş görüyordu.”²³¹

Ali İhsan Göğüş lise yıllarında basketbol ve orta mesafeli koşu sporlarıyla ilgilenmektedir. Fenerbahçe takımını tutmakta ve futbola ilgi duymaktadır. Kabataş Lisesi öğrencilerinin ve gençlerin yaz aylarında film seyrettiği Haşim Bey ve Suat Park sinemalarına fırsat buldukça gitmektedir.²³² Bach'ın Tokata'sını ilgiyle dinlemekte, batılı bestecilerden Beethoven, Schubert, Bach, Çaykoski gibi müzisyenleri takip etmektedir.²³³

Ali İhsan Göğüş lise yıllarında (1939-1943) başarılı bir öğrenci olmuştur. Yatılı okumasına ve ailesinden uzakta kalmasına rağmen derslerini aksatmamıştır. Liseden mezun olmak için verilmesi gereken olguluk sınavlarını

²²⁹ Öğrencilere verilen teşekkür ve takdirname gibi başarı belgelerinin bir benzeri de 1940 yıllarında öğretmenlere verilmektedir. Kabataş Lisesi Müdürlüğü'nce ismi geçen öğretmenlere verilen takdirnameler için bkz. Irmak, **Yüz Yıllık Eğitim Çınarı: Kabataş Erkek Lisesi 1908/2008**, s. 388.

²³⁰ A.e., s. 386 – 407.

²³¹ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 51.

²³² Aybay, **Beşiktaş'ta Savaş Yılları**, s.24-28; Irmak, **Yüz Yıllık Eğitim Çınarı: Kabataş Erkek Lisesi 1908/2008**, s. 368-370.

²³³ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 52.

geçmiştir. Sözlü ve yazılı sınavları vererek bütünlemeye kalmadan mezun olan üç öğrenciden biri olmuştur.²³⁴ Kabataş Lisesi'nden arkadaşları arasında Demirci Mehmet Efe'nin oğlu Süleyman Bey ve Yakup Şevki Paşa'nın torunu Selim Bey, dikkat çeken isimlerdendir.²³⁵

D. Üniversite Dönemi: Üniversite Yıllarında Yaşanan Siyasi Gelişmeler ve Sosyal Hayatı

Aralarında dönemin şair ve yazarlarının bulunduğu öğretmen kadrosuyla Kabataş Lisesi; Edebiyat, Tarih ve Felsefe gibi sosyal bilimlerde yüksek bir kültür akademisi gibidir.²³⁶ Bu kültür atmosferini soluklayan Ali İhsan Göğüş, sosyal bilimlerden Tarih ve Edebiyat ile ilgilenmiştir. Lise yılları boyunca sosyal bilimlere eğilimi doğrultusunda kendisini geliştirme fırsatı yakalamış, yüksek öğrenim hayatında da bu eğilimin tesiri altında hareket etmiştir. İstanbul'un kültürel ortamından kopmak istememiştir. Kalacak yer imkânı sunan Tıbbiye'ye 1943 – 1944 döneminde kayıt yaptırmıştır.²³⁷ İstanbul'un yaşam koşullarında eğitimine ekonomik bir katkı sunan Tıbbiye, eğilimlerinin aksine bir tercih olmuştur. Dolayısıyla Tıbbiyedeki günleri fazla sürmemiş, 1945 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümüne geçiş yapmıştır.²³⁸ Yüksek öğrenim hayatındaki bu değişiklik kararı hakkında:

*“Tarih sevgimi, nihayet İstanbul Üniversitesi'nin Tarih Bölümü'ne girerek kanıtlamış oldum. Bu gün kütüphanedeki kitapların yüzde doksanı tarihtir”*²³⁹ demiştir.

Ali İhsan Göğüş'ün üniversite yılları (1943-1948) Türkiye gündeminin hareketlendiği bir döneme rastlamaktadır. Türkiye çok partili hayata geçerken, soğuk savaş sürecinin eşliğinde iki kutuplu bir dünya şekillenmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın galibi Sovyet Rusya Doğu Avrupa'yı işgal etmiştir.

²³⁴ İrmak, **Yüz Yıllık Eğitim Çınarı: Kabataş Erkek Lisesi 1908/2008**, s. 383-384

²³⁵ İrem Barutçu, **Babıali Tanrıları: Simavi Ailesi**, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2004, s. 128.

²³⁶ İrmak, **Yüz Yıllık Eğitim Çınarı: Kabataş Erkek Lisesi 1908/2008**, s. 386 -387.

²³⁷ İstanbul'da okuyabilmek için, Şehzadebaşı'ndaki Leyli Tıp Talebe Yurdu'na 1943 -1944 yılında kayıt yaptırmıştır. Bkz. Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, 54.

²³⁸ **A.e.**, 54.

²³⁹ **A.e.**, s. 55.

Erişebildiği bölgelerde güç gösterisinde bulunmuş, 19 Mart 1945'te²⁴⁰ Boğazlar, Kars ve Ardahan için Türkiye'den hak talep etmiştir.²⁴¹

Ali İhsan Göğüş bu durumu şöyle ifade etmektedir:

*“Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov, Moskova’da büyükelçimiz Selim Sarper’le yaptığı görüşmede, “ Neden bunu yenilemiyorsun” diyor. Bu talep üzerine Türkiye’de büyük infial doğuyor. Nümayişler yapılıyor.”*²⁴²

Bu durum Moskova ile ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. Birleşik Amerika’da o sırada Roosevelt ölmüş, yerine Truman geçmiştir. Sovyet Rusya ile gerilen ilişkiler Amerika ile Türkiye’yi yakınlaştırmıştır.²⁴³ Truman yönetimiyle Birleşik Amerika’da yeni bir doktrin belirlenmiş, 1947’den itibaren savaştan harap halde çıkan Avrupa’yı ayağa kaldırmak için Marshall yardımı²⁴⁴ başlatılmıştır.²⁴⁵

²⁴⁰ **Ulus**, 07.04.1945, No: 8532, s. 2.

²⁴¹ Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov, 19 Mart 1945’te Türkiye Büyükelçisi Selim Sarper’i makamına davet etmiştir. SSCB’nin 20 yıldır Türk-Sovyet ilişkilerine temel olan 17 Aralık 1925 Dostluk ve Sadrazamlık Anlaşmasının süresinin uzatılmayacağını ve özellikle II. Dünya Savaşı Sırasında meydana gelen köklü değişiklikler nedeniyle, 7 Kasım 1935 tarihli protokole uygun olarak anlaşmanın feshini bildiren bir nota vermiştir. Bkz. Kamuran Gürün, **Savaşın Dünya ve Türkiye**, Ankara, Tekin yayınevi, 1997, s.207.

Türkiye, SSCB’nin 19 Mart notasına karşı 4 Nisan’da cevap vererek ne gibi önerileri olduğunu sordu ve yeni bir pakt önermiştir. Buna Haziran’a kadar bir yanıt gelmemiştir. Bunun üzerine Molotov Sarper’i 7 Haziran’da davet ederek iki ülke arasındaki anlaşmanın yenilenebilmesi için iki ülke arasındaki bazı sorunların halledilmesi gerektiğini söylemiştir. Bu sorunlar: Türkiye’nin doğu sınırında değişiklik yapılması (kısaca Kars ve Ardahan’ın SSCB’ye terki), Boğazlarda ortak savunmayı sağlamak için SSCB’ye üs verilmesi, Montrö’nün yeniden gözden geçirilmesidir. Bu olay dönemin gazetelerine şöyle yansımıştır: *“Eğer dava nüfuz sahalarına dayanılarak halledilmek isteniyorsa eski şark meselesinin tekrar meydana çıkması asla önlenemez.”* Bkz. **Ulus**, 22.07.1945, No: 8638, s. 1.

²⁴² Göğüş, **Hep İsmet Paşa’nın Yanında**, s.55.

²⁴³ Amerika ile Türkiye yakınlaşması Truman politikaları ve işlevselliğiyle güçlenmiştir. Truman:“Silahlı azınlıklar ya da dış baskılarla fetih çabalarına karşı koyan halkları desteklemenin Amerika’nın dış siyaseti olması gerektiğine ve bu halkların kendi geleceklerini kendilerinin belirlemelerine yardım etmemiz gerektiğine inanıyorum” demiştir. Bkz. Türkkaya Ataöv, **Amerika, Nato ve Türkiye**, Ankara, İleri yayınları, s. 100-101 Böylece beşinci Amerikan Başkanı James Monro’nun: “Amerika kıtasının sömürgeci Avrupalıların saldırılarından korunmasını, Amerika’nın Amerikalıların, Avrupa’nın Avrupalıların olmasını ve bu kıtalar hükümetlerinin birbirlerinin işlerine karışmamalarını” öngören Monroe Doktrini’ne son vermiştir. Truman yönetimi ifadelerinde belirttiği politikaları doğrultusunda ABD’deki büyükelçimiz Münir Ertegün’ün cenazesini Missouri zırhlısıyla İstanbul’a göndermiştir. Cenazenin nakli esnasında Missouri’yi göndererek “Sovyetlere karşı sizin yanımızdayız” mesajı verilmiştir. Bkz. Haluk Gergin, “Türk Dış Politikası (1946-1980)”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İstanbul, İletişim Yayınevi, C: 2, 1984, s. 549. , Göğüş, **Hep İsmet Paşa’nın Yanında**, s.56.

²⁴⁴ Marshall Planı (Avrupa İmar ve Kalkınma Planı - European Recovery Plan-ERP) ABD Dışişleri Bakanı George Marshall’ın, 5 Haziran 1947 tarihinde Harvard Üniversitesi’nin

Ali İhsan Göğüş Edebiyat Fakültesi'nde sıkıntılı ve çalkantılı dönemler geçirirken, yaşadığı önemli gelişmelerden biri de *Milli Türk Talebe Birliği*'ni kurması olmuştur. 1946'da çok partili hayata geçerken dernekler kanununda yapılan değişiklikler sayesinde arkadaşlarıyla 23 Kasım 1946²⁴⁶ yılında MTTB'yi yeniden kurmuştur.²⁴⁷ Yeniden kurulmuştur çünkü, MTTB, Vagon-Li olayı sebebiyle 1936'da kapatılmıştır.²⁴⁸

Vagon-Li Şirketi (Yataklı Vagonlar), Osmanlı döneminden beri Türkiye'de demiryollarını işleten bir Fransız şirkettir. Vagon-Li Olayı 22 Şubat 1933'te İstanbul (Beyoğlu)'da şirketin telefonda Türkçe konuşan memuru Naci Bey'e, Belçikalı Müdür Jannoni tarafından şirkette resmi dillin Fransızca olduğu belirtilerek, 25 kuruş para cezası ve 15 gün işten uzaklaştırma cezası verilmesiyle patlak vermiş bir olaydır.²⁴⁹ Vagon-Li hadisesi öğrencilerin "*Yaşasın Türk, Yaşasın Türkçe*" protestolarına dönüşmüştür.²⁵⁰ Öğrencilerin serbestçe hareket etmeleri istenmeyen sonuçlar vermesi üzerine, Hükümetçe gereğinden fazla hareketli bulunan MTTB 1936 yılında kapatılmıştır.²⁵¹ Ali İhsan Göğüş bu olay için şunları ifade etmiştir:

"Wagon Lit hadisesi, "Vatandaş Türkçe Konuş"a dönüşmüştü. Bunun üzerine MTTB'nin kapısına kilit vuruldu. Amaç, derneğin siyasi iktidarın kontrolün altına alınmasıydı. Öğrencilerin serbestçe hareket etmeleri istenmeyen sonuçlar veriyordu. Tek parti dönemindeydi Türkiye. MTTB yerine fakülte dernekleri kurulacaktı ve bunun bir üst teşekkülü yoktu. Fakülte

açılışında yaptığı konuşma ile dünya kamuoyuna duyurulmuştur. Marshall, konuşmasında, Avrupa ülkelerinin büyük ve yeni bir kalkınma programına ihtiyaç duyduğunu; ancak bunu kendilerinin hayata geçirmelerinin gerektiğini ifade ettikten sonra, ABD'nin "diğer memleketlerin kalkınmasına engel olmak üzere 'manevra eden' herhangi bir hükümete karşı koyacağına" altını çizmiştir. Bkz. "General Marshall'ın Mühim Demeci", *Vatan*, 6 Haziran 1947, s.1.

²⁴⁵ **A.e.**

²⁴⁶ İlk olarak Türk Talebe Birliği olarak kurulan MTTB 24 Aralık 1946 tarihinde valilik makamına müracaat ederek isimlerinin başına "Milli" kelimesinin getirilmesini talep etmiştir. Bkz. Tahsin Şensoy, *Atatürk Dönemi Öğrenci Olayları (1918 -1938)*, İnönü üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 1998, s. 119.

²⁴⁷ Zülküf Oruç, *Bir Öğrenci Hareketi Olarak Milli Türk Talebe Birliği*, İstanbul, Pınar Yayınları, 2005, s. 37. ; Göğüş, *Hep İsmet Paşa'nın Yanında*, s.59.

²⁴⁸ Oruç, *Bir Öğrenci Hareketi Olarak Milli Türk Talebe Birliği*, s. 37-38.

²⁴⁹ İlhan Darendelioğlu, *Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri Tarihi*, İstanbul, Toker Yayınları, 1968, s.67.

²⁵⁰ Şensoy, *Atatürk Dönemi Öğrenci Olayları (1918 -1938)*, s. 130.

²⁵¹ M. Ali Ağaoğulları, "Türkiye'de İrkçı Sağ", *Geçiş Sürecinde Türkiye*, Der: 1. C. Shick, E.A. Tonak, Belge Yayınları, İstanbul,1998, s. 210-212.

derneklerini üstünde MTTB, bir üst kuruluştur. Her Fakültede bir dernek vardı. O dönemde MTTB çok aktif bir politika izlemiştir. Bu kapatılış üniversite reformuyla beraber gerçekleşti. Daruoklfunun kapatılıp, yerine üniversite kurulmuştur. Talebe dernekleri disiplin altına alınacak, başkanları öğretim üyelerinden birisi olacaktır.1946'da çok partili hayat geçerken biz MTTB'yi yeniden kurduk."²⁵²

Ali İhsan Göğüş üniversite yıllarında (1943-1948) birçok bilim adamından ders almıştır. Eserleriyle Tarih literatürünün temel başvuru kaynakları arasında yer alan tarihçilerden; Ord. Prof. Dr. Hamit Ongunsu, Prof. Dr. Mükrimin Halil Yinanç, Prof. Dr. Tayyip Gökbilgin, Prof. Dr. Fikret Işıltan, Doç. Dr. Cemal Tükin, İbrahim Kafesoğlu, Göğüş'ün en çok sevdiği hocalarından bazılarıdır. Geniş eğitmen kadrosundan oluşan Tarih bölümündeki öğrenimi için şunları söylemiştir:

*"Gazetecilik yaşamımda da, siyasette de, tarih okumanın, felsefenin yararını çok gördüm. Tarih sentez yaptırıyor, olayları birbiriyle irtibatlandırıyor, günlük değerlendirmelerde yanılığa düşmemizi önüyor, tarih, insanların da, milletlerin de yolunu aydınlatan bir projektör. Tarihi bilmeyen geleceğini yapamaz."*²⁵³

Arkadaşları arasında Şair Halim Yağcıoğlu, Necdet Evliyagil, Gazeteci Nilüfer Yalçın, Tiyatrocu Perihan Tedü gibi isimler bulunmaktadır.²⁵⁴

İsmet İnönü'yle tanışması da bu yıllarda gerçekleşmiştir. 1945'li yıllarda fakülteler arası münazaralar yapılmaktadır. Ali İhsan Göğüş, Edebiyat Fakültesi'nin ekibinde yer almaktadır. Ankara'ya Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi ile münazara yapmak için gitmişlerdir. Fen Fakültesi'nin ekibinde yer alan Erdal İnönü'nün ekibi münazarayı kaybetmiştir.

²⁵² Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 59.

²⁵³ **A.e.**, s.63.

²⁵⁴ **A.e.**, s. 57-58.

Ali İhsan Göğüş münazara için şunları ifade etmektedir:

“Münazaranın konusu: “Fen ve bilimin toplumların ahlakı üzerinde menfi etkisi olur mu, olmaz mı?” Biz Edebiyat Fakültesi olarak “olur” tezini savunuyorduk, onlar da “olmaz” tezini...”²⁵⁵

Münazaradan sonra plaket verilmiş, Erdal İnönü bir yemekle misafirlerini ağırlamıştır.²⁵⁶ Bunun üzerine dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü münazara ekibini görmek istemiş, böylece İsmet İnönü’yle ilk karşılaşma 1947 yılında gerçekleşmiştir.

Ali İhsan Göğüş, eşi Nezahat Hanımla 1945 yılında üniversite hayatında tanışmıştır. Edebiyat Fakültesi’nin İngiliz Filolojisi bölümünde okuyan Nezahat Hanımla 1951’de hayatlarını birleştirmişlerdir.²⁵⁷

²⁵⁵ A.e., s. 60-61.

²⁵⁶ Erdal İnönü, **Anılar ve Düşünceler**, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2001, s. 52.

²⁵⁷ Göğüş, **Hep İsmet Paşa’nın Yanında**, s.57

İKİNCİ BÖLÜM

ALİ İHSAN GÖĞÜŞ'ÜN BASIN HİZMETİ

I. Gaziantep'te Gazete Yayıncılığı

Gaziantep'te gazetenin gelişiminde misyonerlik çalışmaları etkilidir. Anadolu'da ilk kez 1819'da faaliyet gösteren “Amerikan Board” (American Board)²⁵⁸ grubu, 1828'de Antep'te İncil dağıtımına başlamıştır.²⁵⁹

“Amerikan Board” grubu faaliyetlerinde 1831'den itibaren matbaayı kullanmıştır. 1822'de Malta'dan İzmir'e, 1831'de Antep'e getirilen matbaa, dönemin (1831) koşullarında modern bir yapıya sahiptir. 1915 yılına kadar şehrin tek matbaası olarak faaliyet göstermiştir.²⁶⁰ 1831'de Hıristiyan halk için 40.000 Türkçe İncil basılmıştır. İncil, gazete, dergi, kitap gibi her türlü yayının basımında kullanılmıştır.²⁶¹

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde misyonerlik çalışmalarının merkezi Antep'tir. Antep yöresi “Güneydoğu Ermeni İstasyonu” olarak adlandırılmıştır.²⁶² Kilis, Adana, Antakya, Haçin (Saimbeyli), Urfa ve Halep (Doğu ve Batı Toroslar) bu merkeze dâhil edilmiştir. İstasyonun adı

²⁵⁸ ABCFM (American Board of Commissioners for Foreign Missions) ya da Amerikan Board olarak isimlendirilmektedir. 1810 yılında Boston'da kurulmuştur. Amacı, Hıristiyanlığı yaymak ve ülkesi adına siyasi hâkimiyeti başarıya ulaştırmak olarak tanımlanmıştır. Bkz. Gülbadi Alan, “Protestan Amerikan Misyonerleri, Anadolu'daki Rumlar ve Pontus Meselesi”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilgiler Enstitüsü Dergisi**, S. 10, Kayseri 2001, s. 183. American Board teşkilatının etkin ve yoğun çalışmaları sonucunda, 1880'lerden itibaren ABD'ye Orta Doğu ve Anadolu'da ekonomik, sosyal ve kültürel bir hayat sahası oluşmuştur. Amerikan'ın bölgedeki etkinliği hakkında daha fazla bilgi için bkz. Ayten Sezer, “Osmanlıdan Cumhuriyet'e Misyonerlerin Türkiye'deki Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri” **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C:2,S:13, Ankara, 1999, s. 176.

²⁵⁹ Uğuroğlu Barlas, **Gaziantep Üzerine Araştırmalar ve Notlar**, Hilmi Barlas Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010, s. 15.

²⁶⁰ Murat Gökhan Dalyan, “Amerikan Misyonerlerinin Osmanlı Ermenilerinde Meydana Getirdiği Bölünme ve Çatışmalar: George B. Nutting-George H. White ve Adıyaman Ermenileri Örneği”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S: 21, Mayıs-2010, s. 18.

²⁶¹ Uğuroğlu Barlas, **Gaziantep Tıp Fakültesi Tarihi ve Azınlık Okulları**, Gaziantep Kültür Derneği Yayınları, Karabük, 1971, s. 18.

²⁶² Ramazan Erhan Güllü, “Amerikan Board Misyonerlerinin Antep'teki Faaliyetleri Ve Antep Amerikan Koleji”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, İÜ Basım ve Yayınevi Müdürlüğü, İstanbul, 2010, s. 133.

“Merkezi Türkiye İstasyonu” olarak değiştirilmiştir.²⁶³ Merkezde eğitim, sağlık ve yayın alanlarında faaliyetler yürütülmüştür.

Antep’te ilk yerel gazete 1872’de Gaziantep Amerikan Koleji tarafından yayınlanmıştır.²⁶⁴ *Ayıntab* isimli bu gazete Latin harfleriyle yayınlanan ilk Türkçe gazetedir.²⁶⁵ *Ayıntab* gazetesinde, Protestan Ermeni cemaati ile ilgili haberler yer almakta ve Klikeya ittihadı yönünde propaganda yapılmaktadır. *Ayıntab*’ı Gaziantep Tıp Fakültesi (Gaziantep Merkezi Türkiye Tıp Departmanı)²⁶⁶ öğrencilerinin 1886 yılında kurduğu *Avedaper* gazetesi takip etmiştir. 1899 yılında Gaziantep Amerikan Kolejinin Tıp bölümünün kapatılması ile *Avedaper*’in basımı durdurulmuştur. 1907 yılında Ermeni Harzetyan kardeşler tarafından tekrar yayınlanmaya başlamıştır.²⁶⁷ Gaziantep Amerikan Koleji öğrencileri tarafından neşredilen bir başka gazete *Kolej* gazetesidir. *Kolej* gazetesi 1901’de yayın hayatına başlamış, 1904’e kadar yayını sürmüştür.²⁶⁸

²⁶³ Dalyan, “Amerikan Misyonerlerinin Osmanlı Ermenilerinde Meydana Getirdiği Bölünme ve Çatışmalar: George B. Nutting-George H. White ve Adıyaman Ermenileri Örneği”, s. 83.

²⁶⁴ Barlas, **Gaziantep Üzerine Araştırmalar ve Notlar**, s. 15.

²⁶⁵ Hedef kitlesi Ermeniler olan bu gazetenin Türkçe yayınlanmasının sebebi; bölge Ermenilerinin birçoğunun kendi dillerinden ziyade Türkçe’yi kullanmalarından kaynaklanmaktadır. Bkz. Dalyan, “Amerikan Misyonerlerinin Osmanlı Ermenilerinde Meydana Getirdiği Bölünme ve Çatışmalar: George B. Nutting-George H. White ve Adıyaman Ermenileri Örneği”,s. 83.

²⁶⁶ Gaziantep Tıp Fakültesi; Amerikalı misyonerlerin Anadolu’da açtığı eğitim ve öğretim faaliyeti yürüten eğitim kurumlarından biridir. Merkezi Amerikan Koleji (Antep Amerikan Koleji)’nin Tıp bölümü (departmanı) olarak 1876’da açılmıştır. Lise eğitimin üzerinde yüksek öğretim olarak nitelenebilecek bir kurumdur. Bkz. Bülent Çukurova, “Antep’te Ermeni Ulusçuluğunun Doğusunda Amerikalılar ve Kolejin Etkisi”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S: 40, (Kasım 2007), s. 617. Amerikan misyonerler Anadolu’da daha ziyade Ermeni nüfusun bulunduğu bölgelere Ermeni cemaatiyle birlikte hareket ederek ilköğretimden yüksek öğretime birçok okul açmışlardır. Eğitime yönelik bu girişimlerinde misyonerlik faaliyetlerinin yanı sıra Ermeni çocuklarını eğitmek, Hıristiyan unsurları ile kültürlü ve donanımlı hale getirme amacı ön plandadır. Bkz. Ersoy Taşdemirci, **Türk Eğitim Tarihinde Azınlık Okulları ve Yabancı Okullar**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S: 10, (2001), s. 24. Anadoludaki faaliyetlerinde öncelikleri eğitim olmuştur ve bu doğrultuda eğitime azami derecede önem vermişlerdir. Bkz. Erdal Açıkse, “Osmanlı Devletini Parçalamak Amacıyla Batılı Devletlerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Siyaseti ve Bölgedeki Faaliyetleri” , **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C:10, Sayı:2,2000, s. 213. 1790’da Ermeni bir vatandaş (Eğimli Şınork Mıgırdıç Amira Miricanyan) devletten aldığı izinle resmi statüde bir Ermeni okulu açmıştır. 10 Temmuz 1824 tarihinde Ermeni Patriği Karabet’in, Anadolu’daki Ermenilere her vilayette okullar açmalarını emreden, tamiminden sonra ise Ermeni okulları Anadolu sathına yayılacaktır. 1834 yılında yapılan bir istatistik, Anadolu’nun muhtelif yerlerinde 120 Ermeni okulu bulunduğu bilgisini vermektedir. Bkz. Taşdemirci, , **Türk Eğitim Tarihinde Azınlık Okulları ve Yabancı Okullar**, s. 21.

²⁶⁷ Gaziantep Amerikan Kolejinin Tıp Departmanının kapatılması hakkında geniş bilgi için bkz. Barlas, **Gaziantep Tıp Fakültesi Tarihi ve Azınlık Okulları**, s. 30.

²⁶⁸ Barlas, **Gaziantep Basın Tarihi**, s. 22

II. Ali İhsan Göğüş'ün Gazetecilik Yılları

A. Gazetecilikte Aile Birikimi

Göğüş ailesinin gazetecilikle münasebeti ilk Resmî gazete *Takvim-i Vekâyi*²⁶⁹ ile dir. Dedelerinden Kahyazade Abdullah Ağa (Göğüş)²⁷⁰, *Takvim-i Vekâyi*'ye abone yazılmıştır.²⁷¹ *Takvim-i Vekâyi* 11 Kasım 1831 tarihinde yayınlanmaya başlamıştır.²⁷² Sultan Abdülmecid döneminde Osmanlı merkezi yönetimi, vilayetlere gönderdiği sadrazam buyrulduyuyla, valilerden *Takvim-i Vekâyi*'ye abone kayıtlarının yapılmasını istemiştir.²⁷³ İlgili yazıda her eyaletin ne kadar abone kaydı yapacağı da belirlenmiştir. Antep'in bağlı bulunduğu Halep eyaletine 130 abone ayrılmıştır. Halep valiliğince 130 abone eyalet dâhilindeki sancak ve kazalara taksim edilmiştir. Konuyla ilgili Hicri 1274 tarihli (M. 1857) hükümet emri Halep eyaletinin üst yazısı ile Antep kadısına gönderilmiş, Antep Şer'î Mahkeme Sicilleri'ne kaydedilmiştir. Şer'î Mahkeme Sicilindeki ilgili kaydın hemen altında *Takvim-i Vekâyi*'ye abone edilen kişilerin kaydı mevcuttur. Dokuz kişilik listede Ali İhsan Göğüş'ün büyük dedesi Kahyazâde Abdullah Ağa'nın ismi de yer almaktadır.²⁷⁴

Göğüş ailesinin gazetecilikle ilgili önemli faaliyetlerinden biri de *Meclayı Muarif (Kültürün Aynası)* gazetesidir. *Meclayı Muarif*, Ali İhsan Göğüş'ün amcası Hüseyin Cemil Göğüş tarafından 1903 yılında yayınlanmıştır. Bu

²⁶⁹ Padişah hatlarının, kanunnamelerin ve bütün kademelerdeki yetkililerin çıkardıkları emirlerin halka ve uygulayacak kimselere duyurulması amacıyla, Sultan II. Mahmut döneminde yayınlanan fermanda "Takvim-i Vekâyi" adlı bir gazetenin çıkartılması istenmiştir. Bkz. Hasan Refiğ Ertuğ, "Resmi Gazete ve Düsturların Tarihi" , **Hayat Tarih Mecmuası**, C: 1, S: 12, İstanbul, 1 Mayıs 1976, s. 73. Rumca, Ermenice, Fransıca, Arapça ve Fransızca olarak yayınlanmıştır. Bkz. Halil Bal, **Türkiye'de Emeni Basını**, Titiz yayınları, İstanbul, 2011, s.4.

²⁷⁰ Göğüş ailesinden olan Kâhyazade Osman Ağa (Göğüş), Gaziantep'in ilk dönem belediye başkanlarından dir. 1876 senesi ile 1879 yıllarında Antep'te 4 yıl belediye başkanlığı yapmıştır. Bkz. Barlas, **Gaziantep'in Yakın Tarihi Üzerine Araştırmalar**, s.85.

²⁷¹ Uğurof Barlas, **Gaziantep Basın Tarihi 100. Yıl**, Gaziantep Kültür Derneği Yayınları, [t.y.], s. 9.

²⁷² İlk sayısı 11 Kasım 1831'de çıkarılan Takvim-i Vekâyi'nin 4609 numaralı son sayısı 4 Kasım 1922'de yayınlanmıştır. Bkz. Ertuğ, "Resmi Gazete ve Düsturların Tarihi" , s. 74.

²⁷³ Cemil Cahit Güzelbey, **Gaziantep Şer'î Mahkeme Sicilleri**, C. I, Gaziantep Kültür Derneği Yayınları, 1966, Gaziantep, s. 50.

²⁷⁴ Abone listesinde yer alanlar: Müftü Efendi, Hakimüşer'i Efendi, Mütessellim Bey, Ayan Bey, Ali Efendizade Lütfü Efendi, Seyfedinzade Osman Ağa, Kahyazade Abdullah Ağa, Hacı Arif Ağa, İmam Ağa. Bkz. Güzelbey, **Gaziantep Şer'î Mahkeme Sicilleri**, s. 50

gazete hem Antep'in hem de Güneydoğu Anadolu'nun ilk Türkçe gazetesidir.²⁷⁵ 15 günde bir yayınlanan gazete sekiz sayı yayınlanabilmiştir.

Göğüş ailesinin bir diğer gazetecilik faaliyeti *Antep Haberleri* gazetesinin yayın hayatına girmesidir. Bu gazete Hüseyin Cemil'in ikinci gazete tecrübesidir. Hüseyin Cemil *Antep Haberleri'ni* 1919 yılında Celal Kadri (Barlas) ve Ali Kemal (Göğüş) ile birlikte yayınlamıştır.²⁷⁶ *Antep Haberleri* milli mücadelenin Anadolu'daki sesi olmuştur.

B. Gazeteciliğe Başlaması ve Çalıştığı Gazeteler

Ali İhsan Göğüş gazeteciliğe 1947 yılında *Güney Postası* ile başlamıştır.²⁷⁷ Gaziantep'te yayınlanmakta olan *Güney Postası* isimli gazetenin hem yayın sorumluluğunu üstlenmiş hem de bu gazetede başyazı yazmıştır. Göğüş, bu dönemde İstanbul'da üniversite eğitimine devam etmektedir.²⁷⁸

Göğüş, sırasıyla *Tan* (1949-1950), *Akın* (1951-1952), *Dünya* (1952-1956) ve *Cumhuriyet* (1956-1957) gazetelerinde çalışmıştır. Gazetecilik hayatından sonra *Kim* dergisinde görev almış ve başyazarı olarak faaliyetlerini sürdürmüştür.

1. Güney Postası (1946-1947)

Güney Postası 13 Kasım 1946'da CHP İl teşkilatının destekleriyle yayınlanmaya başlamıştır. CHP politikalarına paralel yayınları ile²⁷⁹ CHP Gaziantep İl teşkilatının sözcülüğünü yapmıştır.²⁸⁰ Gazetenin idari sorumlusu,

²⁷⁵ Barlas, **Gaziantep Basın Tarihi 100. Yıl**, s. 22.

²⁷⁶ Barlas, **Gaziantep'in Yakın Tarihi Üzerine Araştırmalar**, s. 60. ; Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s.37. ; Barlas, **Gaziantep Basın Tarihi 100. Yıl**, s. 25.

²⁷⁷ Göğüş, **Hep İsmet Paşanın Yanında**, s. 66.

²⁷⁸ **A.e.**,s. 66-67.

²⁷⁹ 20 Mart 1947 tarihli *Güney Postası'nın* başyazısında Ali Elgin; hükümetin(CHP iktidarı) demokrasinin gelişmesi için yürürlüğe koyduğu uygulamaların takdir edilmesi gerektiğini vurgulamakta, fikir hürriyetinin gelişiminde ve ülkenin yeni bir döneme geçişinde CHP'nin icraatlarının yerindeliğine dikkat çekmektedir. 16 Şubat 1947 tarihli sayısında yine hükümetin Türk demokrasisinin ilerlemesi yönündeki hamlelerini ve yaklaşımını alkışlanmakta, hükümetin ülkede demokratik bir ortam oluşturduğunu millet in bu yapıları iyi gözlemlemesi gerektiği ifade etmektedir. Bkz. **Güney Postası**, 20 Mart 1947,s. 1-2. ;16 Şubat 1947, s. 1-3.

²⁸⁰ Felsefe öğretmeni Ali Elgin ile Ali İhsan Göğüş'ün sorumluluğunda yayın yapan 4 sayfalık gazetede kent gündemi, hükümetin icraatları ve dünya siyasetini içeren haberler bulmak mümkündür. Gazetenin sürekli yazarları arasında Ali Elgin ve Ali İhsan Göğüş dışında

Ali İhsan Göğüş'ün Gaziantep Lisesi'nden felsefe öğretmeni Ali Elgin'dir. CHP basımevinde basımı yapılan gazete 4 sayfa 29X41 boyutlarında yayınlanmıştır.

1 Temmuz 1947'den itibaren Ali İhsan Göğüş gazetesinin neşriyat sorumluluğunu üstlenmiştir. İdari sorumluluk görevini yürüten Ali Elgin ise gazetesinin sahibi sıfatıyla yöneticiliğini sürdürmüştür.²⁸¹

Güney Postası'nın başyazarlarını 14 Haziran 1947'ye kadar Ali Elgin kaleme alırken, bu tarihten itibaren Ali İhsan Göğüş yazmaya başlamıştır.²⁸² Göğüş, *Güney Postası'nda* başyazarları ile birlikte köşe yazıları da kaleme almıştır. Yazılarında CHP iktidarının politikalarını savunmuş, dönemin (1947) yerel gazetelerinden *Gaziantep* gazetesi²⁸³ yazarları ile fikrî tartışmalara girmiştir. *Gaziantep* gazetesi, Demokrat Parti politikalarını destekleyen yayınları ile bilinmektedir.

a) Polemik ve Gazetecilik Üzerine Yazıları

Güney Postası ile *Gaziantep* gazetelerindeki tartışmalar Ali İhsan Göğüş ve *Gaziantep* gazetesi yazarları arasındadır. Ali İhsan Göğüş ile *Gaziantep* gazetesi başyazarı Hüseyin Bayaz arasındaki bu tartışmalar iktidar-muhalefet konuludur.

Ali İhsan Göğüş tartışma yazılarını “Bir Dakika” başlıklı sütunda kaleme almıştır. *Gaziantep* gazetesinde konu olan ithamları hararetli bir üslupla yanıtlamıştır.

Selahattin Özen, Mustafa Kartal ve Cemil Güçyetmez yer almaktadır. Bkz. **Güney Postası**, 2 Temmuz 1947, s, 1-4.

²⁸¹ Gazetesinin 1 Temmuz 1947 tarihli künyesi şu şekildedir: Sahibi: Ali Elgin, Neşriyatı fiilen idare eden: A. İhsan Göğüş, Basıldığı yer: Halkevi Matbaası, Gaziantep. Bkz. **Güney Postası**, 1 Temmuz 1947, s.1.

²⁸² Gazetede haftanın her günü başyazıya yer verilmemektedir. Başyazarının yer aldığı günlerde periyodik bir sıralama takip edilmemiş, bu günler değişiklik göstermiştir. Ali Elgin başyazarlarında gündemle ilgili konuları ele alırken, gazetesinin dayandığı siyasi görüşün ön plana çıktığı da görülmektedir. Bkz. **Güney Postası**, 14 Haziran 1947, s, 1-3.

²⁸³ 1930 tarihinde Ferit Aslan tarafından kurulmuştur. Gazete 1932'den 1940 yılına kadar Ali Nadi Ünler tarafından yayınlanmıştır. 1940 yılında gazeteyi Hüseyin Bayaz satın almış, 1948 yılına kadar yayınlamıştır. Son yıllara kadar haftada üç gün basılan gazete son zamanlarında haftalık olarak çıkarılmıştır. Sürekli yazarları arasında Hüseyin Bayaz, şair Zeki Savcı, Ali Nadi Ünler ve Güney Postası kurulmadan önce yazan Ali Elgin'dir.

Ali İhsan Göğüş'ün “Bir Dakika” sütunundan *Gaziantep* gazetesine *Güney Postası*'nın yayın politikaları üzerine vermiş olduğu cevaplardan biri şu şekildedir:

“*Gaziantep* gazetesi, gazetemizden çıkan bir yazıdan “*mamañih bu arkadaş bundan sonra mesleki kaidelere ve gazeteciliğın icap ettirdiğı şartlara uymadığı takdirde susturmak iktidarına haiz olduğumuzu gösteririz*” cümlesini ele alarak bize yine haksız, haksız olduğu kadar da yersiz tenkidlerde bulunuyor.

Peşinen söyleyelim ki gaziantep gazetesinde bize hücum etmeyi bir marifet sayan bu arkadaş eğer sözümüzü anlamıyacak derecede ise ona verecek cevabımız yoktur. Yok, anlıyorda yine hücum ediyorsa sözlerimizde ne kadar isabetli olduğumuzu kendi dili ile itiraf ediyor demektir. “ gazeteciliğın icap ettirdiğı şartlara uymak” demek, mugalâta yapmak, şarlatanlık etmek demektir. Bu şekilde neşriyatı susturmak ise hürriyeti boğmak değil bilakis hürriyeti yaşatmak demektir. İşte bizim hürriyet anlayışımız, işte onların hürriyet anlayışı..”²⁸⁴

Ali İhsan Göğüş'ün “Bir Dakika” sütunundan *Gaziantep* gazetesine vermiş olduğu cevaplardan bir diğeri, ulusal basında ömrünü tamamlamış *Tasvir-i Efkâr* konuludur. *Tasvir-i Efkâr*'ın bir sütununun ismi alınıp *Güney Postası*'nda kullanılmıştır. *Gaziantep* gazetesinde bu ismin kullanılması eleştirilmiştir. Ali İhsan Göğüş bu ismi kullanmalarının doğal bir hak olduğunu belirtmiş ve kullanmalarını engelleyen hukuki bir kaide olmadığını ifade etmiştir.²⁸⁵

Gaziantep gazetesinden Hüseyin Bayaz'ın yazılarına karşılık şunları yazmıştır:

“ (*Gaziantep*) gazetesinin başyazılarını yazan acemi bir başyazarı var. Gün geçmez ki tenakuzlarla dolu bir yazısını okumayalım. Bu seferki yazısında da benim (*Güney Postası*) ndaki bir fıkramı ele alarak, bir gazetenin macerasını anlatıyor. Bu gazete ile uğraşmak, aklın emrettiğı en doğru yoldu. Ve nitekim de bundan evvel *Güney Postası*ndaki bir başyazıya (cevap) başlıklı yazdığı yazıya

²⁸⁴ “Bir Dakika”, *Güney Postası*, 15 Haziran 1947, s. 1.

²⁸⁵ “Ol mahiler ki derya içredir, deryayı bilmezler” , *Güney Postası*, 18 Haziran 1947 s. 2-3.

gölerek geçilmişti. Ben, o zama yeni geldiğim için bunun manasını anlayamadım. Fakat şimdi cevap verilmemekteki kasdın ne olduğunu gayet iyi anlamış bulunuyorum...

...(Bir Dakika) sütununu tasvirde aldığımızı umumun malı olan bir kelimeyi merhum Tasvir kullandı diye bize kullandırmayacak derecede Türk matbuatından hiç olmazsa miras yoluyla elde etmek istediğimiz bu hakka karşı vekâletsiz vekil olarak dikilmiş duruyor, satırlarca müdafaa yaparak her şeyi kendi inhisarı altına almak istiyor.”²⁸⁶

İlerleyen satırlarda aynı yazarın hezeyanlarının devam ettiğini belirtmiştir. *Tasvir-i Efkâr* konusunda olduğu gibi birçok konuda birtakım asılsız iddiaları okuyucuya sunduğunu belirtmiş ve bunları eleştirmiştir. Bu durumu gazetecilik aciziyeti olarak nitelendirmiş ve şunları söylemiştir:

“...Bunlar bütün hadiseleri kendi ferdi görüşleriyle ayarlamaya alıştıklarından umumi cemiyet ölçüsüne intibak edemiyen kimselerdir. Bu gibi insanlar şahıslarla münasebetlerinde çok iyi olabildikleri halde bu hususi münasebetlerinde kullandıkları ölçüleri ile umumi işleri ayarlamaya kalktıkları yerde biz bunlara (Dur) demeliyiz. İşte yazılarında C.H. Partisinden bahsetmesi ve kendisini Demokrat Partinin bir organı olarak göstererek memleketin refah ve saadetinde kardeşçe çalışacak olan iki partiden birisini suçlamaya yeltenmesi bir partici görüşü ile değil hatta bir vatandaş sıfatı dahi üzerinde durulacak önemli konudur...”²⁸⁷

Ali İhsan Göğüş’ün bu yazısı 18 Haziran 1947’de yayınlanmıştır. “Bir dakika” başlıklı sütunda yazmış olduğu yazılarını bu defa “On Dakika” başlığı ile yazmıştır. Ali İhsan Göğüş bu duruma şöyle bir açıklama getirmiştir:

“Bir defaya mahsus olmak üzere “bir dakika” köşemizin adını “on dakika” olarak değiştirdik. Sayın başyazar ve hürriyet kahramanımız bundan her halde memnun kalacaklardır.”²⁸⁸

²⁸⁶ “Ol mahiler ki derya içredir, deryayı bilmezler”, **Güney Postası**, 18 Haziran 1947 s. 1.

²⁸⁷ “On Dakika”, **Güney Postası**, 18 Haziran 1947 s. 1-3.

²⁸⁸ A.y.

Gaziantep gazetesi ile ilgili bir başka tartışma konusu, isim hakkını içeren “Yarı Şaka” adlı sütunun kullanılması ile ilgilidir. *Gaziantep* gazetesinde, bu ismin gazeteye ait bir isim olduğu belirtilmiş ve *Güney Postası*’nda bu ismin kullanılması eleştirilmiştir. Ali İhsan Göğüş verdiği cevapta “Yarı Şaka” adlı sütunun *Güney Postası*’na ait olduğunu belirtmiştir. *Gaziantep* gazetesinin senelerce CHP matbaasında basılan bir CHP yayın organı olduğunu ifade ederek, *Gaziantep* gazetesindeki “Yarı Şaka” sütununun CHP’nin yayın organı olduğu dönemde kullanıldığını belirtmiştir. Böylece *Güney Postası*’nda CHP dönemine ait olan isim hakkının kullanıldığı belirtilmiştir. Ali İhsan Göğüş *Gaziantep* gazetesine bu konuya dair farklı bir eleştiride bulunmuştur. Yönelttiği eleştiride, *Gaziantep* gazetesinin isminin değiştirilmeden DP’nin yayın organı olarak devam etmesini tenakuz olarak gördüğünü belirtmiştir.²⁸⁹

Ali İhsan Göğüş yazılarında gazetecilik ile ilgili etik değerlere dikkat çekmiştir. *Gaziantep* gazetesini etik değerlere bağlı olmamakla eleştirmiştir. Eleştiri konularından biri, dönemin valisi (1947) Raif Tekin’in hususi bir konuşmasında sarf ettiği “Demokratların toplantısına izin vermem” sözüne dairdir. *Gaziantep* gazetesinde bu söz iktidar aleyhinde propaganda yapılmıştır. Ali İhsan Göğüş, valinin kişilik haklarına saygı duyulmamasını eleştirmiş ve bu durumu gazetecilik mesleği ile bağdaştıramadığını belirtmiştir.²⁹⁰

b) Ekonomi Üzerine Yazıları

Ali İhsan Göğüş, *Güney Postası*’nda ekonomik gelişmelerle ilgili haberler de yapmıştır. Ekonomik gelişmeleri tahlil ederek değerlendirmelerde bulunmuştur. Para piyasaları, ekonomik yatırımlar ve kentin iktisadi durumu gibi konularda haberler hazırlamıştır. Bu haberlerden biri Türk Lirasının milletlerarası kıymeti üzerinedir. Bu değerlendirmede şunları söylemiştir:

“...paramızın kıymeti ancak kendi hudutlarımız içinde sabit ve eşyanın fiyatını bu sabit ölçüye göre ifade ediyordu... Harici alışverişlerimizde yaptığımız

²⁸⁹ “Bir Dakika”, *Güney Postası*, 14 Haziran 1947.

²⁹⁰ “Bir Dakika”, *Güney Postası*, 23 Haziran 1947, s. 1-2.

ticaret muahedeleri ile iki memleketin parasının kıymetlerini de tesbit ediyorduk...

... İşte bizde giriştiğimiz serbest ticaret hayatında paramızın sağlam ve sabit bir esasa bağlamak zorunda olduğumuzdan (Bretton Woods) anlaşması mucibince bu milletler arası para sandığına girmiş bulunuyoruz.”²⁹¹

Sandık kuralları gereğince sandığa bir miktar altın yatırıldığını; sandığın da bunun karşılığında sabit bir değer verdiğini ve dolar karşılığı olarak değerinin de tespit edildiğine değinmiştir.

“...Şimdi şu hale göre paramız yalnız bizim merkez bankasından ve milli gelir kaynaklarımızdan itibarını alarak yalnız bizim hudutlarımız içinde milli bir para olmayıp milletlerarası bir kıymete tabi ve milletlerarası bir para olmuştur. İşte bununla diyebiliriz ki paramızın üzerinde yapılan bir ameliye varsa o da kıymetinin daha büyük bir esas dâhilinde sağlamlaşmasıdır.”²⁹²

Ali İhsan Göğüş “Bir dakika” sütununda şehircilik anlayışı ve şehir planlamacılığını da konu almıştır. Kentte çarpık yapılaşma olduğuna değinerek ekonomik açıdan ağır yük yükleyen bu durumun kent estetiğini bozduğunu belirtmiştir.²⁹³

c) İnkılâplar Üzerine Yazıları

Ali İhsan Göğüş, CHP'nin ülkeyi muasır medeniyet seviyesine çıkaran inkılâp hamlelerine yazılarında dikkat çekmiştir. CHP'ye kalemiyle hizmet etmesini, vazifesini yerine getirmek olarak değerlendirmektedir. *Güney Postası'nın* CHP'nin sinesinde toplanan halktan neşet ettiğini ve ondan hiçbir zaman yüz çevirmeyeceğini ifade etmektedir. *Güney Postası'ndaki* tek amacının hür ve kalkınmış bir Türkiye olduğunu söylemektedir.

²⁹¹ “Türk Parasının Milletlerarası kıymeti”, **Güney Postası**, 23 Haziran 1947, s. 1-2.

²⁹² “Türk Parasının Milletlerarası kıymeti”, **Güney Postası**, 23 Haziran 1947, s. 1-2.

²⁹³ “Bir Dakika”, **Güney Postası**, 8 Temmuz 1947, s. 1-2.

Bu düşüncelerini “Muzır Bir Zihniyet” isimli köşesinde şu şekilde ifade etmiştir:

“Başkalarının fikirlerine saygı göstermek, hadiseler üzerinde objektif fikirlere yer vermek, doğru ve hakiki bir kemale varmak gibi büyük bir tolerans göstermek C.H.P. nin ayrılmaz vasfıdır. İşte Gaziantep gazetesinin (Güney Postası’ndaki) fark ettiği, “hakikati görenin “ gördüğü hakikat budur. Bunun içindir ki, (Güney Postası) her vatandaşın fikirlerine, kanaatlerine hürmetkâr olup; onların münakaşasından kaçınmaz. Ve sonunda hakikati bulduğu için memnun olur ve sevinir.”²⁹⁴

Ali İhsan Göğüş bu makalesinde, çok partili hayata geçiş, DP’nin yurt genelinde halktan kabul görmesi ve CHP politikalarına da değinmiştir. CHP’li aydınlar için sancılı bir dönemin başladığını ifade etmiştir. Türkiye’yi kuran partinin aydınlarının çok partili hayata geçişte partilerini konumlandırma çabalarına dikkat çekmiştir. DP’nin propaganda vasıtasıyla (burada bahis konusu olan yayın organlarıdır) CHP’ye karşı girişimlerde bulunduğunu ifade etmiştir. Ali İhsan Göğüş, halkın isteği ile iktidarın şekillendiğini belirtirken CHP’nin halkın düşüncelerini politikalarına yansıttığını söylemektedir. Çok partili hayata kadar olduğu gibi sonraki dönemlerde de Türkiye’nin geleceğini şekillendirecek politikaları belirlemek hususunda öncelikli söz sahibi olarak CHP’yi görmektedir. Çok partili hayatın ülke demokrasisini ileri taşıyacağı fikrindedir. Demokrasinin gelişimi açısından CHP’nin ülkeyi inşa ederken tesis ettiği ilkelere dikkat çekmiştir. Bu konuda DP’ye dair şu cümleleri dikkate değerdir:

“CHP’nin prensipleri bugünkü modern Türkiye’nin temel prensipleridir. Günlük olaylar çerçevesi içerisinde mütalaa edilebilecek 7 Eylül kararlarının tenkidi gibi ufak görüş farklarıyla hiçbir zaman sarsılmaz. Bu prensiplere muhalefet edecek kadar dar düşünenlerin günlük olaylar üzerindeki hakikate erişmek için söylenen sözleri propaganda vesilesi yapacak kadar inhisarcı bir

²⁹⁴ “Muzır Bir Zihniyet”, **Güney Postası**, 14 Haziran 1947, s. 2.

zihniyet taşımaları ve kardeş bildiğimiz bir parti içinde memleket mukadderatına karışmaları, doğrusu bizi müteessir ediyor."²⁹⁵

Ali İhsan Göğüş "Ol mahiler ki derya içredir deryayı bilmezler" isimli makalesinde *Gaziantep* gazetesinin başyazarının tenakuzlarına yer vermiştir. Bu makalede *Gaziantep* gazetesinde il genel meclisinde meydana gelen bir hadisenin çarpıtılarak halka haber yapıldığına değinmiştir. Aynı makalede eski CHP il başkanı Enver Koçak olayını eleştirmektedir. Enver Koçak'ın *Gaziantep* gazetesi CHP yayın organı olduğu dönemde gazetenin başına geçmek istediğini, fakat bazı çevrelerin engellemeleriyle bu isteğin gerçekleşmediğini belirtmiştir. Enver Koçak'la birlikte hareket eden Hüseyin Bayaz'ın bir süre sonra gazeteyi satın almayı başardığını ifade etmiştir. Bu sırada Enver Koçak CHP il teşkilatının başına getirilmiştir. Ali İhsan Göğüş, Hüseyin Bayaz'ın Enver Koçak'la verdikleri mücadeleyi kazanmışken, parti içi zihniyet değişikliği için mücadele ettiklerini beyan eden Hüseyin Bayaz'ın CHP'den istifa etmesinin büyük bir çelişki teşkil ettiğini yazmıştır.²⁹⁶

Gaziantep gazetesinde *Güney Postası'nın* hükümet yetkililerinin yardımı ile satıldığı ifade edilmiştir. Ali İhsan Göğüş bu yaklaşımı *Güney Postası'na* yönelik bilinçli bir itham olarak değerlendirmiştir. Bu ithamın *Güney Postası'nın* satışını hedef aldığını ifade etmiştir. İthamları karşısında *Güney Postası'nın* gerçek sahibi sıfatıyla halkı bulacaklarını ifade ederek sabotajlarının akim kalacağını belirtmiştir:

*"Çünkü bizi ihbar etmek istediğiniz hükümet, yabancı bir işgalin kuvvetleri değil kendi varlığımızın doğurduğu rejimin hükümeti ve duyurduğumuz ses de bu rejimi doğuran halkın sesidir."*²⁹⁷

Bu makalede Ali İhsan Göğüş, DP'lilerin Türk halkının demokratik yöndeki beklentilerini istismar ettiğini ifade etmiştir. Buna karşılık *Gaziantep* gazetesinde DP yanlısı yazıların demokratik ruhtan yoksun olduğunu belirtmiştir. *Güney Postası* olarak vazifelerinin siyasi oyunlarla vatandaşı

²⁹⁵ "Muzır Bir Zihniyet", **Güney Postası**, 14 Haziran 1947, s. 2.

²⁹⁶ "Ol mahiler ki derya içredir, deryayı bilmezler", **Güney Postası**, 18 Haziran 1947, s. 1-3.

²⁹⁷ A.y.

istismar edenlerin halktan gizledikleri bozuk zihniyetlerini ortaya çıkarmak ve halkın demokratlara karşı uyanık olmalarını sağlamak olacağını ifade etmiştir.²⁹⁸

d) Fen-Teknikte İlerleme ve Ahlak Buhranı Üzerine Düşünceleri

Ali İhsan Göğüş 27 Haziran 1947’de “Fen ve tekniğin ilerlemesi cemiyette bir ahlaki buhran yaratmış mıdır?” başlıklı makale kaleme almıştır. Bu makale, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ile Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi arasında yapılan üniversitelerarası münazarada Ali İhsan Göğüş’ün de yer aldığı Edebiyat fakültesinin savunduğu tezi ihtiva etmektedir.²⁹⁹ Ankara Üniversitesinin münazara ekibinde Erdal İnönü yer almaktadır. Münazaranın konusu “Müsbet ilim ve tekniğin ilerleyişi bir ahlak sukutuna sebep olmuş mudur?” sorusudur. Bu soruya Ali İhsan Göğüş ve ekibi evet cevabını vermiştir. Erdal İnönü ve ekibi ise hayır tezini savunmaktadır. Ali İhsan Göğüş münazara hakkındaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Müsbet ilim ve tekniğin ilerleyişi bir ahlak sukutuna sebep olmuş mudur? Evet. Çünkü insanların tarihi netice, içtimai müesseseler ve diğer içtimai şartlar tarafından tayin edilen hal ve vaziyetleri, yine içtimai şartlar tarafından değiştirilir ve bu değişme süratli olursa, o insanların psikolojik ve ahlaki durumları üzerinde rahatsız edici, hatta fatal neticeler doğurabilir.

Çünkü sosyal hayatta hüküm süren en kuvvetli kanunlardan biriside atalet ve itiyat kanunudur. İnsanlar alıştıkları yaşayış tarzını, benimsedikleri dünya görüşünü kolay kolay terkedemezler. Ve eğer süratli bir değiştirmeye icbar edilirlerse bu, onların şahsiyetlerinde derin yaralar açar.

İşte fevkalade süratle ilerleme kabiliyetine sahip olan teknoloji, son yüzyılda medeniyet dünyasının insanlığını böyle bir mevkide bırakmıştır.”³⁰⁰

²⁹⁸ “Muzır Bir Zihniyet”, **Güney Postası**, 14 Haziran 1947,s. 1-2.

²⁹⁹ “Fen ve tekniğin ilerlemesi cemiyette bir ahlaki buhran yaratmış mıdır?”, **Güney Postası**, 27 Haziran 1947, s. 2.

³⁰⁰ “Fen ve tekniğin ilerlemesi cemiyette bir ahlaki buhran yaratmış mıdır?”, **Güney Postası**, 27 Haziran 1947, s. 2.

Münazarada Ankara Üniversitesi'nin ekibinde yer alan Erdal İnönü *Anılar ve Düşünceler* isimli kitabında “Bir Münazara” başlıklı yazısında münazara hakkındaki düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

“10 Nisan’da Ankara’da Hukuk Fakültesi’nin konferans salonunda... bir “münazara” yapıldı. Münazaraya iki taraftan üçer kişi katılmıştı. Bizim ekipteki öğrenciler benden başka Özdemir Yarar ve Kısmet Buran idi. İstanbul ekibinde ise Muzaffer Akın, Necla Aşkın ve Ali İhsan Göğüş vardı. Sonradan, Özdemir Yarar sanayide, Ali İhsan göğüş de siyasette yaygın ün kazandılar.

...Savunacağımız konuyu söyleyince de bunun bir görev, hem de epey kolay bir görev olacağını düşünerek kabul etmiştim. Ama evdeki hesap çarşıya uymadı. İstanbullu ekip bizden daha iyi hazırlanmış, konuşmalarında birbirini tamamlayan bir senaryo planlamışlardı.

...Konuşmalar bittikten sonra toplanan öğretim üyeleri jürisi, yarışmayı İstanbul ekibinin kazandığını ilan etti. Bu kararı bize bildiren jüri başkanı Profesör Bülent Nuri Esen, aynı zamanda bana, “galip sayılır bu yolda mağlup” dedi.”³⁰¹

Ali İhsan Göğüş, galip geldikleri münazara için şöyle demiştir:

“Bu tez Ankara İstanbul üniversiteleri arasında yapılan münazarada Edebiyat Fakültesi ekibinden A. İhsan Göğüş tarafından müdafaa edilmiştir. 659 puvana karşı 705 puvanla Edebiyat Fakültesi münazarayı kazanmıştır.”³⁰²

e) Tel’in Mitinglerinde Ali İhsan Göğüş’ün Rolü

Ali İhsan Göğüş, *Güney Postası*’nda önemli çıkışlarından birini, Atatürk’e dil uzatan neşriyatlara karşı gerçekleştirmiştir. Söz konusu neşriyatlarda Atatürk’ün şahsına hakaret edilmiş ve Atatürk’e saygısızlık gösterilmiştir. Atatürk’e dil uzatan neşriyat karşısında yurdun çeşitli yerlerinde tel’in mitingleri düzenlenmiştir. Ali İhsan Göğüş, halkevleri bünyesinde tertip

³⁰¹ Erdal İnönü, **Anılar ve Düşünceler 2**, İdea İletişim Hizmetleri, İstanbul, 1998, s. 213-216.

³⁰² A.y.

edilen tel'in mitinglerinin Gaziantep yöresini düzenlemek ve mitingin hazırlığını yapmak hususunda etkili yazılar yazmıştır.³⁰³

Tel'in mitinglerinin ortaya çıkışı, Necip Fazıl Kısakürek'in CHP iktidarına yönelik muhalefetin sesi konumundaki *Büyük Doğu* mecmuasında yayınladığı "Destan" adlı şiirinden kaynaklanmaktadır. Şiirde Atatürk'e ve inkılâplara yönelik hakaret içeren nitelermeler bulunmaktadır.³⁰⁴

Ali İhsan Göğüş 2 Temmuz 1947'de "Atatürk'e dil uzatanları tel'in etmek için Gaziantep halkını, C.H.P. ve D. Partilerini vazifeye davet ediyoruz" başlığını büyük puntolarla gazetenin manşetine taşınmıştır.³⁰⁵ Atatürk'ün Gaziantep'in düşman işgalinden kurtuluş yıldönümü dolayısıyla 25 Aralık 1936 tarihinde yaptığı bir konuşmaya da manşette yer vermiştir. Yazısında "Türk'ün kahramanlık ruhunu temsil eden şahıs ve kütlenin adı" şeklinde nitelediği Gazi Mustafa Kemal ile Gaziantep'in paylaştıkları kader birliğine temas etmiş ve Gaziantep'ileri gazisine sahip çıkmaya çağırmıştır.³⁰⁶ Mustafa Kemal'e sövmekle Türk milletine dil uzatılmış olduğunu; Mustafa Kemal'i küçültmekle Türk milletinin izzeti nefsiyle oynanmış olduğunu ifade etmiştir. Bu menfi hareketlere karşın Türk milletinin kalbinde yaşattığı Atatürk'e dil uzatanlara gerekli karşılığı vereceğine inancı tamdır. Her Türk çocuğunu bir Mustafa Kemal olarak gören Ali İhsan Göğüş, Atatürk'ün inkılâpları ile şuur varlığı teşekkül eden Türk gençliğinin üzerine düşen vazifeyi layıkıyla yerine getireceğinden şüphe duymamaktadır.³⁰⁷

³⁰³ Güney Postası 29 Haziran 1947'deki manşetinde Atatürk'e dil uzatanların her yerde telin edildiklerini duyurmuştur. Bkz. "Atatürk'e dil uzatanlar", **Güney Postası**, 29 Haziran 1947, s.1.

³⁰⁴ "Ah küçük hokkabazlık, sefil aynalı dolap; Bir şapka, bir eldiven, bir maymun ve inkılâp." mısralarıyla biten şiirde Necip Fazıl, "maymun" kelimesiyle Atatürk'e hakaret etmekle suçlanmış, CHP iktidarının kovuşturmasıyla birlikte özellikle CHP'lilerin büyük tepkisini çekmiştir. Yurdun birçok yerinde halkevlerinin tertiplelediği mitinglerde neşriyatın sahibi Necip Fazıl ve Büyük Doğu mecmuasını protesto edilmiştir.

³⁰⁵ **Güney Postası**, 2 Temmuz 1947, s. 1.

³⁰⁶ Atatürk 25 Aralık 1936'daki konuşmasında şunları söylemiştir: "Onbeş yıl evvel Antep ki sadece bir Türk şehridir. Her nasılsa yabancı kuvvetler eline düşmüş bulunuyordu. Fakat bu tek Türk şehri hiçbir yerden yardım görmeksizin kendi kahramanlığı ile kendini kurtardı ve Gazi unvanına bihakkın liyakat kespetti. Gaziantep'ileri, o gün olduğu gibi bugün dahi derin hürmetle takdir ederim. Türküm diyen her şehir, her kasaba ve en küçük Türk köyü Gaziantep'ileri kahramanlık misali olarak alabilirler. En eski çağlardan beri tarihi Türk yurtlarında Türklüğün yüksek varlığını kahramanlıkla şahsen beraber olduğunu beyan etmekten duyduğum zevk ve saadet yücedir." Bkz. "Atatürk Diyor ki", **Güney Postası**, 2 Temmuz 1947, s. 1.

³⁰⁷ "Gazi Mustafa Kemal ve Gaziantep", **Güney Postası**, 2 Temmuz 1947, s. 1.

Güney Postası’nda, mitingin yapıldığı 8 Temmuz’a kadar “Atatürk’e dil uzatma” hadisesi gündemde tutulmuştur. Tel’in mitingine en üst seviyede katılım için kamuoyu harekete geçirilmek istenmiştir.³⁰⁸ *Güney Postası*’nda, 8 Temmuz 1947’de yapılan miting ile ilgili bilgiler 9 Temmuz 1947’de manşetten verilmiştir. Habere göre; Atatürk’e dil uzatanları telin etmek için yapılan protesto mitingine kalabalık bir halk kitlesi katılmış, mitingde Atatürk’e bağlılığını gösteren halk coşkun tezahüratlarda bulunmuştur. Mitingin açılışını *Güney Postası* yazı işleri müdürü Ali İhsan Göğüş yapmıştır.³⁰⁹ Ali İhsan Göğüş Atatürk’e dair yazısında, Atatürk’ün gerçekleştirdiği Türk inkılabının önemine değinerek şunları söylemiştir:

*“Kuvay-ı milliye ruhu nasıl esaret altına alınmak istenen bir milleti Atatürk’ün bayrağı altında toplayarak gasıp bir dünyaya meydan okuduysa, bugün de muasır medeniyetin üstüne çıkmak için çalışan Türk milletinin ölmez ruhunu temsil etmektedir.”*³¹⁰

Tel’in mitinginde yaşananların yerel basına yansımaları da *Güney Postası* ile *Gaziantep* gazetelerini karşı karşıya getirmiştir. *Güney Postası*’nda, *Gaziantep* gazetesinde mitingin haber yapılış şekli eleştirilmiş ve bu konuda ayrımcılık yapıldığı iddia edilmiştir. “Ne Talihsizlik” başlıklı yazıda; Atatürk’e dil uzatanları tel’in etmek için oluşturulan heyetin içinde Ali İhsan Göğüş, CHP ve DP il başkanlarının da bulunduğu belirtilmiştir. Bu heyetin el birliğiyle üzerlerine aldıkları vazifeyi yürüttüklerine değinilmiştir. *Gaziantep* gazetesinde yapılan haberde mitingin “Demokrat parti ile CHP birlikte bir miting düzenlediler” manşetiyle duyurulması *Güney Postası*’nda eleştirilmiştir. *Güney Postası*’nda ise mitingin partiler üstü bir zaviyeden milli bir dava olarak görüldüğü belirtilmiştir.³¹¹

Güney Postası’nda, CHP il başkanı Enver Koçak’ın miting konuşmasına yer verilmiştir. Milli dava olarak ifade edilen bu mevzuda tafasızlık göz önüne alınarak DP il başkanı Ekrem Cenani’nin Atatürk hakkındaki düşünceleri de

³⁰⁸ 8 Temmuz’ta protestonun şehir stadyumunda yapılacağı duyurulmuştur. Bkz. *Güney Postası*, 8 Temmuz 1947, s.1.

³⁰⁹ “Atatürk’e dil uzatanları Gaziantep’liler şiddet ve nefretle reddettiler.”, *Güney Postası*, 9 Temmuz 1947, s.1.

³¹⁰ “Atatürk İzinde Yürüyoruz”, *Güney Postası*, 9 Temmuz 1947, s.1-2.

³¹¹ “Ne Talihsizlik”, *Güney Postası*, 13 Temmuz 1947, s. 1-2.

haber yapılmıştır. *Gaziantep* gazetesinde ise Ekrem Cenani'nin nutku tam sayfa verilmiş, CHP başkanının nutkundan bir iki satırla bahsedilmiştir. *Güney Postası'nda* mitingin düzenlenmesinde etkili olan Ali İhsan Göğüş'ün protokolün önünde yer almasına rağmen, *Gaziantep* gazetesinde küçük düşürücü betimlemelerle ifade edilmiş şekli gazetecilik ilkeleriyle çelişen parti taraftarlığı olarak nitelenmiştir.

10 Temmuz 1947 tarihli *Gaziantep* gazetesinde çıkan “Umumi toplantılarda herkes konuşur mu” başlıklı makale yayınlanmıştır. Makalede Ali İhsan Göğüş konuşmaması gereken kişi olarak ifade edilmiştir. Bu makale *Güney Postası'nda* Hüseyin Bayaz'ın Ali İhsan Göğüş'e karşı kininin bir tezahürü olarak değerlendirilmiştir. Ali İhsan Göğüş savunulurken; merasimi açmak vazifesini üzerine almış bir kimsenin konuşma hakkının bulunduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Ali İhsan Göğüş'ün herkesin takdir ettiği bir hatip olduğu belirtilmiştir.³¹²

2. Tan ve Akın Gazeteleri (1949-1952)

Ali İhsan Göğüş yerel yayın yapan *Güney Postası'ndaki* gazetecilik deneyiminden sonra 1949 yılında, ulusal yayın yapan *Tan* gazetesinde göreve başlamıştır.³¹³

Tan gazetesi 1925 yılında Atatürk'ün direktifi ile Siirt Mebusu Mahmut Bey tarafından *Milliyet* ismi ile kurulmuştur. 1935 yılında Ali Naci Karacan'ın idaresine bırakılan gazetede bir dizi yenilik yapılmıştır. Bu süreçte ismi *Tan* olarak değiştirilmiştir. Tek parti iktidarı sürecinde gazete el değiştirmiş, 1948'de ise tekrar Ali Naci Karacan idaresine geçmiştir. 1948 yılına kadar sol eğilimli bir

³¹² A.y.

³¹³ *Tan* gazetesinin sahibi gazeteci Ali Naci Karacan'dır. *Tan* gazetesinin yayın hayatı 1925 yılında Atatürk'ün direktifi ile Siirt Mebusu Mahmut Bey'in kurmuş olduğu *Milliyet* gazetesiyle başlamıştır. Gazete tirajının istenilen seviye çıkmadığı bir dönemde gazete, İş Bankası'nın bünyesindeki Ali Naci Karacan'ın idaresine bırakılmıştır (1935). Ali Naci Karacan gazeteyi hareketlendirmek için bir dizi yenilikle birlikte gazetenin ismini de *Tan* olarak değiştirmiştir. *Tan* ismi ile gazeteyi canlandırmayı başaran Ali Naci Karacan tek parti iktidarının gazeteyi Ahmet Emin Yalman'a vermesiyle birlikte bir süre Anadolu Ajansının temsilciliğini yapmış, daha sonra da yurt dışına çıkmıştır. Uzun süre yurtdışında kaldıktan sonra 1945'te Türkiye'ye dönüş yapan Karacan elinden çıkmış olan ve sol eğilimli bir çizgide yayın politikası izleyen *Tan*'ı 1948 yılında sahibi sıfatıyla elde etmiştir. Bkz. Sadun Tanju, **Doludizgin: Ali Naci Karacan Bir Gazetecinin Hayatı**, Karacan Yayınları, İstanbul, 1986, s. 27-28.

politika izleyen *Tan* gazetesi Ali Naci Karacan idaresi ile DP yanlısı politika izlemeye başlamıştır.³¹⁴

Tan gazetesinde CHP'ye karşı muhalif yayınlar yapılmış ve partinin politikalarına eleştirilerde bulunulmuştur. Bu konuda yapılan yayınlarda, CHP'nin hantal yapıdan kurtulması ve yanlış politikalarından vazgeçmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.³¹⁵ Partinin halktan koptuğuna ve politikaların halkı ikna etmekten uzak kaldığına işaret edilmiştir.

Tan gazetesinde DP'nin seçim kanunu hakkında kanun tasarısı manşetten verilmiş ve beklentiler ifade edilmiştir.³¹⁶ CHP'nin demokratik olarak görülen girişimleri desteklenmiş, beğenilmeyen tutumları eleştirilmiştir. "Halk Partisinin Yeni Manevrası" başlıklı haberde CHP'nin vilayetlerden gösterilecek adayların arasına müstakilleri de ekleme düşüncesi seçimi kazanmaya yönelik bir manevra olarak eleştirilirken; İstanbul valisi F. K. Gökay'ın partiden çekilmesini olumlu bulunarak desteklenmiştir.³¹⁷

Tan gazetesindeki yazılar muhalefetin direncini arttıran, hükümetin tepkisini çeken mahiyettedir.³¹⁸ DP yetkililerinin gazetelerin resmi törenlerde temsilci bulundurmalarına izin vermesi *Tan* gazetesinin manşetine taşınmıştır.³¹⁹ DP yanlısı bir haberde Celal Bayar'ın iktidar tarafından yıpratıldığı ifade edilmiş

³¹⁴ "Bayar Halk Partisini Ağır Bir Dille Tenkid Ediyor", **Tan**, 18 Mayıs 1949, s. 1

³¹⁵ "Başsız Parti: Halk Partisi", **Tan**, 7 Mayıs 1949, s. 1.

³¹⁶ "Seçim Kanunu Hakkında Demokrat Parti Tasarısı", **Tan**, 23 Ekim 1949, s. 1.

³¹⁷ "Halk Partisinin Yeni Manevrası", **Tan**, 24 Ekim 1949, s.1.

³¹⁸ Necmettin sadak'ın Amerika seyahati ve dış politikadaki bulunulan nokta eleştirilmektedir. **Tan**, 9 Mayıs 1949; Hayat pahalılığı, Necmettin Sadak'ın Amerika ile yaptığı görüşmelerin içeriği hakkında kuşku ve CHP'lilerin yolsuzlukları muhalif basının önemli malzemelerini teşkil etmektedir. **Tan**, 10 Mayıs 1949 Bayar'ın dış siyaseti tenkidi manşetleştirilirken; Başbakan Şemsettin Günaltay'ın demokrasinin yerleşmesi için temennilerde bulunması değerli bulunmuş, hükümetin kokuşmuşluğuyla bu yükü kaldıracak kudrete malik olmadığı ifade edilmiştir. **Tan**, 15 Mayıs 1949,s.1.

³¹⁹ **Tan**, 29 Ekim 1949,s.1.

ve bu durum CHP'nin teşebbüsü olarak görülmüştür.³²⁰ *Tan* gazetesinde, bu süreçte tek çare olarak genel seçimler adres gösterilmiştir.³²¹

DP'de bu dönemde (1949) basınla iyi ilişkiler kurulmuştur. Basınla iyi ilişkiler kurulmasının nedeni, basına özgürlükçü bir ortam sağlanacağına vaat edilmesidir. DP iktidarında bu vaat gerçekleştirilmeyince basın DP'nin karşısına geçecektir.

Muhalefet döneminde Hüseyin Cahit Yalçın'a duyulan güven, Ahmed Emin Yalman ve Ali Naci Karacan'la kurulan dostluk, basın ve seçim kanunlarına destek çatısı altında gelişmiş ve DP'nin iktidarıyla da sona ermiştir.³²² Ali Naci Karacan DP iktidara geldikten sonra yeni kurduğu *Milliyet*'le DP'yi desteklemeye, İsmet İnönü'yü eleştirmeye devam etmiştir.³²³

Ali İhsan Göğüş, Ali Naci Karacan'ın³²⁴ *Tan*'ı, *Milliyet*'e dönüştürdüğü sırada bir süre daha gazetede çalışmış ardından 1950'de askere gitmiştir.³²⁵ Askerliğini Ağrı'da yedek subay olarak yapmıştır.³²⁶ Bu sırada 1950 seçimleri yapılmıştır. DP'de, halka yönelik propagandalar ile seçimlerde CHP'ye üstünlük kurulmuştur.³²⁷

14 Mayıs 1950'de yapılan ve yüzde 88.88 oranında katılım sağlanan seçimin galibi yüzde 58.59 oy alarak 408 milletvekili çıkararak DP olmuştur.³²⁸ CHP tek parti döneminin doğal gereği birçok antidemokratik yasayı

³²⁰ *Tan*, 7 Aralık 1949; Niğde Demokrat Parti il başkanının evine yapılan tecavüz aynı şekilde hükümetin kurmaya çalıştığı baskının bir örneği olarak gösterilebilir. Bkz. *Tan*, 13 Kasım 1949,s.1.

³²¹ *Tan*, 16 Mayıs 1949,s.1.

³²² Nuran Yıldız, "Demokrat Parti İktidarı (1950-1960)", *Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 51, Sayı: 1, 1999,s. 485.

³²³ Gazeteci Orhan Birgit'in Babıâli ile ilgili anlatımlarından. Bkz. Halit Esendir, *Kendi Anlatımlarıyla Babıâli'nin Meşhurları*, Kaynak Yay., İzmir ,2007, s. 159.

³²⁴ 1912 yılında gazeteciliğe atılan Karacan, 1918'de İkdam'ı, 1925'te İnkılâp'ı, 1931'de Politika'yı 1935'te *Tan*'ı 1936'da *Bugün*'ü ve nihayet 1950'de *Milliyet*'i kurmuştur. Karacan, 7 Temmuz 1955'te hayatını kaybetmiştir. Bkz. *Ali Naci Karacan: Hayatı ve Başyazıları*, *Milliyet Yayınları* [t.y.], İstanbul, s. 11.

³²⁵ Göğüş, *Hep İsmet Paşa'nın Yanında*, s. 67.

³²⁶ *A.y.*

³²⁷ Taner Timur, *Türkiye'de Tek Partili Hayata Geçiş*, İstanbul, 1994, İletişim yay, s. 28-29.

³²⁸ Fatma Alev Atayakul, "Türkiye'de Demokrat Parti Döneminde Genel Seçimler (1950-1954-1957)", *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, istanbul,2007,s. 209.

barındırmakta ve bu nedenle bürokratik bir kuruluş gibi görülmektedir.³²⁹ 1946'dan itibaren çeşitli sosyal sınıflara yaklaşan CHP, tek parti döneminin antidemokratik yasalarını ayıklamaya başlamıştır.³³⁰ Sağlam ve gerçek bir demokrasiyi engelleyen bu yasaların varlığını her iki partide kabullenmektedir.³³¹ CHP'nin seçim bildirisinde bu yasalarda ayıklama yapacağı da açıkça bildirilmektedir.³³²

DP'nin seçimden galibiyetle çıkmasını yorumlayan CHP milletvekili adayı ve Türk edebiyatının ünlü simalarından Ağâh Sırrı Levend, görüşünü şu şekilde dile getirmiştir:

*“Halk yanılmış, yani aldatılmıştır. Bugün seçim yenilense, Halk Partisi kazanacaktır. Halk Partisi, memlekete yaptığı bu kadar büyük hizmetlerden sonra, ilerde ne yapacağı belli olmayan yeni bir partinin karşısında yenilsin, olur şey değil!”*³³³

DP iktidarı döneminde dış ticaretteki canlanma, tarımdaki yıllık ürün rekoru, kentlerdeki yüksek istihdam oranları dikkat çeken ekonomik başarılardandır. Ancak 1950'li yılların sonlarına doğru hükümet giderek zorlaşan bir ekonomik durumla yüz yüze kalmış ve yüksek enflasyon nedeniyle yaşam standartları düşen toplumun güvenini yitirmiştir.³³⁴ 1953 yılına kadar makineleşme ve iyi iklim koşulları tarım sektöründe iyileşme göstermiş fakat bu tarihten sonra sektör duraklamaya girmiştir. 1954 yılı sonunda ABD'den buğday ithali ve artan fiyatlar Menderes hükümetinin halk nezdindeki güvenini azaltmıştır.³³⁵

Seçim sonuçları ve izlenen politikaların ardından CHP'nin genel başkanı Milli Şef İsmet İnönü olacaktır. İsmet İnönü mevcut tabloyu göz önüne alarak muhalefet konumunda DP iktidarına karşı etkili bir siyaset icra edecektir.

³²⁹ Taner Timur, **Türkiye'de Tek Partili Hayata Geçiş**, s.51.

³³⁰ **A.e.**, s. 53.

³³¹ Metin Toker, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973**, Bilgi yayınevi, Ankara, 1991, s. 12.

³³² **A.e.**,s. 12.

³³³ Recep Bilginer, **Üç İktidar Üç Hayal Kırıklığı**, İstanbul 2005, Doğan Kitap, s. 146.

³³⁴ Dilek Güven, **Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları**, İstanbul, İletişim yay. , 2006, s.184-185.

³³⁵ Güven, **Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları**, s.184-185.

Seçimlerden sonra oğlu Erdal İnönü'ye yazdığı mektupta seçimi kaybetmelerinin sebebini milletin “değişiklik” arzusuna bağlamaktadır.³³⁶ İsmet İnönü, aynı mektupta seçimlerin ülkede yeni bir dönemin başladığının ilanı olduğunu, ülke menfaatini düşünerek çok partili sisteme gitmelerinin samimiyetlerinin ispatı olduğu kanaatindedir.³³⁷

1951'de askerden dönen Ali İhsan Göğüş, dönemin devlet bakanlarından Samet Ağaoğlu³³⁸, nun çıkardığı *Akın* gazetesi'nde görev almış, ancak kısa bir süre sonra ayrılmıştır.³³⁹

Ali İhsan Göğüş'ün *Akın* gazetesinde mesai arkadaşları arasında gazeteci Recep Bilginer³⁴⁰ ve Mehmet Ali Yalçın³⁴¹ gibi dönemin gözde gazetecileri bulunmaktadır.

Ali İhsan Göğüş'ün siyasi görüşüne uygunluk göstermediğini ifade ettiği *Akın* gazetesi,³⁴² DP iktidarını destekleyen milliyetçi-liberal çizgide bir yayın politikası takip etmektedir.³⁴³

³³⁶ Oğlu Erdal İnönü'ye yazdığı 22 Mayıs 1950 tarihli mektuptan. Bkz. İlhan Turan, **İsmet İnönü ve Tek Dereceli İlk Seçimler (1946-1950-1954-1957) Üzerine Seçmeler**, İnönü Vakfı, Ankara, 2002, s. 53.

³³⁷ “Bu seçim, memlekette yeni bir hayat tarzı kurmak için giriştiğimiz teşebbüste ne kadar ciddi ve samimi olduğumuzu ispat etmiştir. Memleket için, hepimiz için şeref olmuştur.”Erdal İnönü'ye yazdığı mektuptan Bkz. Turan, **İsmet İnönü ve Tek Dereceli İlk Seçimler (1946-1950-1954-1957) Üzerine Seçmeler**, s. 53.

³³⁸ Samet Ağaoğlu, “liberal görüşleri savunan, tek parti rejiminin denetimsizliğini ve CHP yönetimini eleştiren” ünlü siyaset adamı ve yazardır. Babası Ahmet Ağaoğlu'nun muhalif demokrat çizgisini devam ettirmiştir. Samet Ağaoğlu, **İki Parti Arasındaki Farklar**, Ankara, 1947, s. 112.

³³⁹ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 67-68.

³⁴⁰ Recep Bilginer (1922-2005), şair, yazar ve gazeteci. Güçlü bir oyun yazarı olarak edebi çevrelerde yankı uyandıran Recep Bilginer, gazeteciliğiyle mesleğin duayenleri arasındaki yerini almış isimlerden biridir. Birçok oyunu Devlet Tiyatrolarında ve İstanbul Şehir Tiyatrolarında sahnelenmiş, oyunları defalarca ödül almıştır. Bkz.. Ayhan Yetkiner, **Reşad Halid Gönç'ün Koleksiyonundan: Bab-ı Ali'nin Hatıra Defteri**, C. I, Gazeteciler Cemiyeti Yay., İstanbul, 1984, s. 47.

³⁴¹ Mehmet Ali Yalçın (1925-1978), çeşitli gazetelerde muhabirlik, sekreterlik, istihbarat şefliği ve fıkra yazarlığı görevlerinde bulunmuştur. Bir süre Anadolu Ajansı'nda da görev yapmıştır. Gazeteciler Cemiyeti Yönetim Kurulu üyesi olan M. Ali Yalçın, May yayımlarını kurmuş, gazete patronluğu da yapmıştır. Bkz. Yetkiner, **Reşad Halid Gönç'ün Koleksiyonundan: Bab-ı Ali'nin Hatıra Defteri**, s. 147.

³⁴² Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 67.

³⁴³ *Akın* gazetesi ilk defa 29 Mayıs 1933'ten 24 Eylül 1933'e kadar 119 sayı çıkarılabilmiş, dönemin gazetecilik ruh ve anlayışına aykırı bir yayın politikası izlemiştir. Liberal Muhafif Ahmet Ağaoğlu'nun başyazarlığında CHP'li odakları oldukça rahatsız etmiştir. Birçok kişi, gazeteci ve kurumla girdiği polemikler dönem basınında karşılıklı sert atışmaların yaşanmasına neden olmuştur. Tek parti rejimi döneminde parlamenter demokrasiyi savunan *Akın* gazetesinin

Ali İhsan Göğüş *Akın'dan* ayrıldıktan sonra *Tan* gazetesinden çalışma arkadaşı Kadri Kayabal'ın³⁴⁴ kurduğu Türk Haberler Ajansı'nda yazı işleri müdürü olarak işe başlamıştır. Türk Haberler Ajansı'ndaki çalışma hayatı 1952'ye kadar sürmüştür.³⁴⁵ Göğüş, Nisan 1952'de Türk Haberler Ajansı'ndan ayrılarak Dünya gazetesinde çalışmaya başlamıştır.³⁴⁶

3. Dünya Gazetesi (1952-1956)

Ali İhsan Göğüş 1952 yılının Nisan ayında *Dünya* gazetesinde çalışmaya başlamıştır. Göğüş, *Dünya* gazetesini³⁴⁷ ideallerini gerçekleştirebileceği bir yer olarak görmektedir.

Dünya gazetesi, Falih Rıfki Atay ile Bedii Faik³⁴⁸ tarafından kurulmuştur. 1 Mart 1952'de yayın hayatına başlamıştır. Atatürk'e ait olduğu söylenen baskı makinesiyle ilk baskısının yapıldığı ileri sürülmektedir.³⁴⁹ Oktay

yayın hayatı kısa sürmüştür. Liberal muhalif görüşünü babasından itibaren devam ettiren Samet Ağaoğlu 1951'de *Akın*'i tekrar çıkarmaya başlamıştır. Bu dea *Akın*, savunduğu parlamenter demokrasinin iktidardaki temsilcilerinin müdafii konumunda politika izleyecek, ama CHP aleyhtarlığına devam edecektir. Bkz. Hakkı Uyar, **Ağaoğlu Ahmet'in "Liberal Muhalif" Gazetesi: Akın (1933)**, s. 1-7.

³⁴⁴ Gazeteci yazar Kadri Kayabal(1921-1981), çeşitli gazetelerin muhabirlik, sekreterlik, istihbarat şefliği ve yazı işleri müdürlüğünde bulunmuş, uzun süre Gazeteciler Cemiyeti'nin ikinci başkanlığını yürütmüş ve ölene kadar Türk Haberler Ajansı'nın başında kalmıştır. Bkz. Yetkiner, **Reşad Halid Gönç'ün Koleksiyonundan: Bab-ı Ali'nin Hatıra Defteri**, s. 102.

³⁴⁵ Türk Haberler Ajansı, daha ziyade politik haberler servis eden ilk özel ajansdır. Halen faaliyetine devam eden ajans; kurulduğu yıllarda gazete ve dergilere haber servisi yaparken, aynı zamanda birçok gazetecinin çekirdekte yetişmesine de imkân sağlamıştır.

³⁴⁶ Göğüş, **Hep İsmet Paş'nın Yanında**, s. 67.

³⁴⁷ Dünya gazetesi, 1 Mart 1952'de yayın hayatına başlamıştır. Atatürk'e ait olduğu söylenen baskı makinesiyle baskısının yapıldığı ileri sürülmektedir. Bkz. Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP), Gazetecilik: Türk Basınının Doğuşu ve Gelişimi, MEB, Çıracılık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü Sertifika Programları. Bkz. http://cygm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/gazetecilik/moduller/turk_basininin_dogusuvegelisimi.pdf.

³⁴⁸ 1921 yılında doğan Bedii Faik, Babıâli'de fıkra yazarlığı ile gazeteciliğe adım attı. Sırasıyla Son Saat, Tasvir, Tan ve Milliyet gazetelerinde yazdı. Demokrat parti'nin kuruluşunu destekleyen gazeteciler arasındadır. Demokrat Parti iktidara geldiğinde muhalefeti seçecek; Ulus ve Yeni İstanbul gazetelerinde Demokrat Partiyi eleştiren yazılarını yazmaya devam edecektir. Dünya Gazetesini Falih Rıfki Atay'ın ölümünden sonra da çıkarmaya devam edecektir. Bkz. İskender Özsoy, **Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin Kuruluşunu Yaşayanlar Anlatıyor: 55 Yılın Tanıkları**, İstanbul, 2001, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yay. s. 87.

³⁴⁹ Bkz. Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP), Gazetecilik: Türk Basınının Doğuşu ve Gelişimi, MEB, Çıracılık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü Sertifika Programları.

Bkz.http://cygm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/gazetecilik/moduller/turk_basininin_dogusuvegelisimi.pdf.

Ekşi, Orhan Birgit³⁵⁰ ve Çetin Altan muhabir kadrosunda yer alan isimlerdendir.³⁵¹ DP iktidarı boyunca basın muhalif kanadında yer almıştır.

Ali İhsan Göğüş, Cumhuriyetin kurucu kadrosu içerisinde gazeteci-yazar kimliğiyle yer almış isimlerle *Dünya* gazetesinde çalışmayı önemli bir erdem olarak görmektedir.³⁵² Nitekim Atatürk ilkeleri ve Cumhuriyet kazanımlarını konu edinen Falih Rıfki Atay³⁵³, *Dünya* gazetesinde yazmaktadır. Falih Rıfki Atay'ın makaleleri ile büyüdüğünü ifade eden Göğüş, bu makaleler için '*çeyizim bir valiz dolusu Falih Rıfki makaleleri*' demektedir.³⁵⁴

a) Dönemin Siyasi Gelişmeleri ve Meydana Gelen Önemli Olaylar Karşısında Ali İhsan Göğüş

14 Mayıs 1950 seçimlerinde iktidara gelen DP, basından geniş destek görmüştür. Bu desteğin temelinde basın özgürlüğünün sağlanmasına dair vaatler bulunmaktadır. Seçim ortamında, CHP ve DP tartışmalarında basın önemli bir yer tutmuştur. Bu tartışmalarda DP'yi destekleyici yazılar yayımladığı görülmektedir. *Tan (Milliyet)*, *Yeni Posta*, *Zafer* ve *Ekspres* gazeteleri DP'nin yükselişine ve iktidara gelmesine uygun bir yayın politikası izlemişlerdir. Diğer taraftan CHP'nin yayın organlarından olan *Ulus* gazetesinin başyazarı F.R. Atay'ın yazdığı "DP, bir siyasi parti olmaktan çıkmıştır. Bu bir yıkıcılar ve intikamcılar hareketidir" düşüncesi ile iktidarın el değiştirmesine karşı görüşler ifade edilmiştir.³⁵⁵

DP iktidara geldikten sonra, 15 Temmuz 1950'de Yeni Basın Kanunu kabul edilmiştir. 1950 Basın Kanunu, hükümetin basın üzerindeki denetimini büyük oranda kaldıran liberal bir kanundur.³⁵⁶ Düzenlenen basın kanunuyla

³⁵⁰ Orhan Birgit, *Dünya* gazetesinden önce *Ulus* gazetesinin İstanbul şefi olarak görev yapmaktadır.

³⁵¹ Esendir, **Kendi Anlatımlarıyla Babıâli'nin Meşhurları**, s. 25-26.

³⁵² Göğüş, **Hep İsmet Paş'nın Yanında**, s. 68.

³⁵³ Atatürk üzerine yaptığı çalışmalarıyla tanınmıştır. Gazeteci-yazardır. 1894'te İstanbul'da doğan yazar, eğitimini İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde tamamlamıştır. Bkz. Falih Rıfki Atay, **Batış Yılları**, İstanbul, Bateş Yayınları, 1999, s. 10.

³⁵⁴ Göğüş, **Hep İsmet Paş'nın Yanında**, s. 68.

³⁵⁵ Nuray Yıldız, "Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın", **Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 51, Sayı: 1, 1999, s. 484.

³⁵⁶ Bkz. Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP), *Gazetecilik: Türk Basınının Doğuşu ve Gelişimi*, MEB, Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü Sertifika Programları.

birlikte gazetecilerin özlük haklarıyla ilgili önemli düzenlemelere gidilirken, gazetecilere belirli sınırlamalar ve yeni cezai sorumluluklarda yüklenmektedir. Bunlardan biri gazete sahiplerinin cezai sorumluluklarından kurtarılıp, suç sayılan bir yazıdan yazar ve yazı işleri müdürünün sorumlu tutulacak olmasıdır.³⁵⁷ Daha önce bütün sorumluluk gazete sahibinin üzerine yüklenmektedir.³⁵⁸ DP’de iktidarın ilk yıllarında Ali İhsan Göğüş’ün çalıştığı iktidar muhalifi Dünya gazetesi dâhil basın ile iyi ilişkiler kurulmuştur. İyi ilişkiler uzun sürmemiş gazeteciler hakkında kovuşturmalara başlanmıştır. Daha önce iktidara getirdiği ifade edilen basın, hizaya getirilmeye çalışılmıştır.³⁵⁹

Ali İhsan Göğüş, DP iktidarının ilk yıllarında *Dünya* gazetesinde yazmaya devam edecektir.³⁶⁰ Basınla hükümet arasındaki “balayı” olarak nitelendirilen bu dönemde, öne çıkan önemli gelişmeler arasında Kore Savaşı ve ekonomik bunalımlar yer almaktadır. Hükümet Kore Savaşı’nda başarılı bir politika izlerken aynı başarıyı ekonomik bunalımları gidermekte gösteremeyecektir. İktidar partisi bir dizi yasa çıkararak 1954 seçimlerine gidecektir.

DP, 1954 seçimlerinden de zaferle ayrılmıştır. DP, 503 milletvekili çıkarmaya hak kazanırken, CHP ise 31 milletvekili ile temsil edilme hakkını kazanacaktır.³⁶¹ CHP, seçim sisteminden kaynaklanan bu sonuçtan memnun olmamıştır. Nitekim DP oyların % 58.42’sini alırken CHP % 35.11’ini almıştır.³⁶² Ali İhsan Göğüş’ün dile getirdiği gibi CHP, yürürlükte olan 1924

Bkz. http://cygm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/gazetecilik/moduller/turk_basin_inin_dogusuvegelisimi.pdf.

³⁵⁷ A.y.

³⁵⁸ 1950 seçimleri öncesinde basın kanunundan muzdarip olan gazete sahiplerinden biri olan Samet Ağaoğlu’nun mahkemede basın kanunundan şikâyetçi olmuştur: Menderes’in iktidarı eleştiren bir konuşmasını manşete taşıyan Ağaoğlu kovuşturmaya uğramış, kendisini savunmak için Menderes’in mahkemeye gelmesini sağlayıp hali hazırdaki basın kanunundan şikâyetçi olmuştur. Samet Ağaoğlu savunması sırasında Menderes’i göstererek " İşte, konuşan o, konuşmayı yayımlayan ben. Şayet ortada suç varsa, suçlu serbest, ama o suça sebep olan konuşmayı havadis diye veren gazeteci hapis. Konuşmayı yapan serbest ise, ortada suç yok demektir" şeklinde savunma yapmıştır. Ağaoğlu aynı olayla ilgili bir başka noktaya da dikkat çekerek her zaman suç unsuru yazılar yayımlamaktan çekinmeyen Ulus’un bu konuşmayı "suç unsuru bulunduğu" gerekçesiyle yayımlamamasının, sonuçları önceden bildiğini ve böylece iktidarla Ulus arasındaki gizli ilişkileri gözler önüne serdiğini belirtmektedir. Bkz. Yıldız, "Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın", s. 485.

³⁵⁹ A.y.

³⁶⁰ Göğüş, *Hep İsmet Paşa’nın Yanında*, s.70.

³⁶¹ "1954 seçimlerinin resmi sonuçları dün ilan edildi", *Cumhuriyet*, 23 Mayıs 1954,s.1-6.

³⁶² "1954 seçimlerinin resmi sonuçları dün ilan edildi", *Cumhuriyet*, 23 Mayıs 1954,s.1.

Anayasasıyla ihtilal meclisinin geniş haklarını elinde tutan iktidarın durumunu demokrasiyle bağdaştıramamıştır.³⁶³ *Dünya* gazetesi yazı işlerindeyken seçimleri takip eden Ali İhsan Göğüş'ün DP'nin zaferine ilişkin değerlendirmeleri şu şekildedir:

*“Demokrat parti eline o çoğunluğu geçirinca muhalefeti susturmak, demokrasiyi askıya almak gibi girişimlerde bulundu. Ekonomik zorluklar da buna eklenince, demokrasiden uzaklaşan bir yola girmiş olduk.”*³⁶⁴

(1) **Dumlupınar Deniz Kazası**

Ali İhsan Göğüş, DP iktidarının ilk yıllarında (1953) siyasi gündem dışında ilk gazetecilik sınavını Dumlupınar deniz kazası sırasında vermiştir. Dumlupınar faciası 4 Nisan 1953'te meydana gelmiştir. Olay Dumlupınar denizaltısı ile İsveç bandıralı Nabolant isimli yük gemisinin Nara burnu açıklarında çarpışmasıyla meydana gelmiştir. Çarpışma sonucu 81 denizci hayatını kaybetmiştir.

Dumlupınar deniz kazası 1950'lerin iletişim şartlarında basına sağlıklı bir şekilde aktarılamamıştır. Olaylara ancak dönemin (1953) teknolojisi nispetinde hâkim olunabilmektedir. Ali İhsan Göğüş, Dumlupınar faciasını Türkiye'ye duyuran haberi yapan ekibin başında yer almıştır. Bir anlamda 1950'lerin şartlarında ciddi bir habercilik başarısı göstermiştir. Dumlupınar deniz kazası ve yapılan haber hakkında Ali İhsan Göğüş şunları söylemiştir:

“Manevralarından dönen Nabolant Gemisi, Nara Burnu açıklarında Dumlupınar'a çarpmış ve hatırlayabildiğim kadarıyla birkaç kişilik filikanın dışında, diğerleri şehit olmuştu. Kurtarma faaliyetleri bir netice vermemişti. Benden sonra yazı işleri müdürü olan Hikmet Çağlayan arkadaşımız, Dünya'da adliye polis muhabirliği yapıyordu. Onu göndermiştim habere. Orada irtibatla olduğum eski arkadaşım Orhan Birgit yedek subaylığını yapıyordu. Ordu Basın bürosunda görevliydi....O zaman otomatik telefonlar falan yok, telefon bağlantısını yapan santral var. Sabaha karşı ancak bağlandık. Hikmet Çağlayan telefonda haberi söylüyor, ben yazıyorum... Çanakkale'nin karanlık suları ...”

³⁶³ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s.70.

³⁶⁴ A.y.

diye edebiyata başladı. O nedir, bu nedir derken hepsinin hayatından ümit kesildiğini anlayınca oturdum ben yazdım. Denizaltından en son gelen söz “ Vatan Sağ Olsun” du. Manşete bu sözü koydum.

O sırada Hürriyet de manşeti bekletiyor. Uzaktan fotoğraf geçme, telefoto yeni o zaman. Yalnız Hürriyet’ de var. O olayın çekilen resimleri telefotoyla Hürriyet’e gönderiliyor. Ben onlara başlığımı verdim, onlar da bana fotoğrafı verdiler. Ve “Dumlupınar son söz: Vatan Sağ Olsun” manşetiyle çıktı Hürriyet ve Dünya.

Ondan sonra yapılan bütün 19 Mayıs törenlerinde Deniz Harp Okulu öğrencileri “ Vatan Sağ Olsun ” diye sahada vücutlarıyla yazdılar.”³⁶⁵

Ali İhsan Göğüş’ün arkadaşı Orhan Birgit, Ankara’da Milli Savunma Bakanlığı karargâhında Genelkurmay Başkanlığı temsil bürosunda ordu basın görevlisi olarak askerliğini yapmaktadır. Dumlupınar denizaltısının batmış olduğu haberi geldiğinde Erol Simavi ile birlikte haberi takip etmiş, kaza haberini alır almaz Çanakkale’ye gitmiştir. Kaza ile ilgili sağlıklı bir haber temin etmek birkaç gün sürmüştü, sonunda Deniz Kuvvetleri Personel Dairesi’nden batan denizaltı ile ilgili fotoğraflar alınmıştır.³⁶⁶ Sabah 06.40’da “battı şamandırası” bulunmuş ve mürettebattan Astsubay Çavuş Selami Özben’le temas sağlanmıştır. İlk temaslar sonucunda mürettebattan 81 kişinin karanlık sulara mahsur kaldığı, batık denizaltıdan 22 kişinin hayatta olduğu ve yardım beklediği anlaşılmıştır.³⁶⁷ Bu sırada ABD 6. filosunun katılımıyla birlikte kurtarma çalışmaları başlamış fakat olumlu bir sonuç alınamamıştır.³⁶⁸

Ali İhsan Göğüş’ün Orhan Birgit ile irtibatı, denizaltı kazasını tüm yurda duyurma hususunda Dünya gazetesini basın içinde bir adım öne geçirmiştir. Ali İhsan Göğüş o gece sabaha kadar haberin yazımı ile tek tek ilgilenmiş, haberi

³⁶⁵ Göğüş, **Hep İsmet Paşa’nın Yanında**, s. 69.

³⁶⁶ Esendir, **Kendi Anlatımlarıyla Bab-ı Ali Meşhurları**, s. 159.

³⁶⁷ Orhan Karaveli, **Görgü Tanığı**, Pergamon Yay , İstanbul, 2001., s. 55.

³⁶⁸ T.C Başbakanlık Basın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü internet adresindeki “aynı tarihli” arşivinden; Bkz. <http://www.byegm.gov.tr/ayintarihidetay.aspx?Id=456&Yıl=1953&Ay=4>.

yayına hazırlamıştır.³⁶⁹ Denizaltından en son gelen söz “ Vatan sağolsun” sözünü manşete bu şekilde koymuştur.³⁷⁰

Dumlupınar kazası basın yayın kuruluşları ve resmi makamlar tarafından önemle takip edilmiştir. Milli Savunma Vekâleti Temsil Bürosu Ankara’da, kaza meydana geldiğinde şu bildiriye yayınlamıştır:

“NATO deniz tatbikatından ayet eden Dumlupınar denizaltı gemimiz Çanakkale Boğazı içinde Nara burnu açıklarında su üstünde seyrederken Naboland Guate ismindeki İsveç yük gemisinin çarpması neticesi batmıştır. Bir gümrük motoru tarafından denizaltının köprü üstü personelini teşkil eden gemi komutanı dâhil. Mürettebattan beş kişi kurtarılmıştır. Dumlupınar bıraktığı mevki şamandırısı ile Kıyıya ve Eceabat arasında bulunduğu yer tespit edilmiş ve yapılan telefon temasında mürettebattan mühim bir kısmının denizaltı içinde hayatta olduğu anlaşılmıştır.

Denizaltı kurtarma gemisi Kurtaran vaka mahalline gönderilmiş, olup mütemmim malûmat ayrıca bildirilecektir Deniz Kuvvetleri Kumandanlığı, Donanma Kumandanlığı, Çanakkale Valisi ve askerî makamlar vaka ile yakından alâkadar olmaktadır.”³⁷¹

Dumlupınar deniz kazası, Ali İhsan Göğüş ve ekibi tarafından 5 Nisan 1953’te (kazadan bir gün sonra) manşetten verilmiştir. Deniz kazası “Ailelerimize son selamlarımızı söyleyin. Vatanımız sağ olsun.” manşetiyle verilmiştir. Manşetin altında küçük puntuyla, “bu söz denizaltıyla irtibat kesilirken bir subayımızın en son sözüdür” yazmaktadır.³⁷²

³⁶⁹ Göğüş, **Hep İsmet Paşa’nın Yanında**, s. 69.

³⁷⁰ Orhan Birgit, Dumlupınar denizaltısı ile özdeşleşen “Vatan sağolsun” sözünün kendisine ait olduğunu söylemektedir: “ Sürekli Bekleme halindeydik. Baktık; gemide kurtulma umudu yok. Denizaltıdan uğultular geliyordu. Ben orada gazetecilere ve dışı iyi mesaj vermek için gemideki astsubayın ağzından “Vatan sağ olsun” dedim. Bunu şehitlerin ruhları için yaptım, şehitler affetsin. Dumlupınar şehitlerinin böyle bir sözü olmamıştı.” Bkz. Esendir, **Kendi Anlatımlarıyla Bab-ı Ali Meşhurları**, s. 159.

³⁷¹ Aynı tarihli T.C.Başbakanlık Basın Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü arşivinden, <http://www.byegm.gov.tr/>.

³⁷² Olayın vehametini anlatılırken haberin içeriğinde Dumlupınar denizaltısının İsveç bandıralı yük gemisiyle Nara Burnu açıklarında çarpışarak batması sonucu kurtarılmasının imkânsız olduğu ifade edilmiştir. “Ailelerimize son selamlarımızı söyleyin. Vatanımız sağ olsun.”manşetinin hemen üstünde olayla ilgili dört adet fotoğrafa yer verilmiş ve bu fotoğrafların altında fotoğrafa göre şu yorumlar yapılmıştır: “Deniz Komutanlığından haber bekleyenler -1- Ya öldüyse?- 2-

Kurtulanların isimleri yayınlanmış ve mesajları ifade edilmiştir:

“...-Üsteğmen Hasan Yumuk’tan eşi Ayten Yumuk’a: Askeri hastanedeyim. Sayın doktorların ihtimamları sayesinde eski sıhhatime avdet ettim. Hasanımın gözlerinden öperim.

-Üsteğmen Kemal Ünver: Eşi akrabaları ve aile dostlarına sıhhatte olduğu bildiriyor.

-Astsubay Başçavuş Hüseyin Akış: Gölcük’te bulunan ailem Nezihe Akış ve kızım Nesrin, oğlum Ahmet, validem Safiye, biraderim terzi Mustafa ve çocuklarına, baldızlarım ve bacanaklarıma, cümle hemşerilerime sıhhatte olduğumu bildiririm. Hastanedeyim. Bizi ihtimamla tedavi eden doktorlarımıza minnettar olduğumuzu bildiririm...”³⁷³

6 Nisan 1953 Pazartesi günü Dünya gazetesinde “milletimize başsağlığı diliyoruz” mesajı yayınlanmıştır.³⁷⁴ Ayrıca “Ankara Milli Savunma Bakanlığı Temsil Bürosu” ile ilgili şu bilgiye yer verilmiştir:

“Ankara milli savunma bakanlığı temsil bürosundan bildirilmiştir: Tebliğ numarası 7.

- 1- Çanakkale nara önünde batan Dumlupınar denizaltı gemisinde kalmış olan personelin kurtarılmasından tamamen ümit kesilmiştir.*
- 2- Bundan sonra tebliğ neşredilmeyecektir.*

ümit onları bu hale koydu-3-Bir daha dönmeyecekler mi dersiniz?-4-Sabaha kadar da olsa bekleriz...” Bkz. **Dünya Gazetesi**, 05.04.1953,s.1

³⁷³ Gazetenin ilk sayfasında sağ üst köşede “kurtulanlardan ailelerine mesajlar” başlığının hemen altında iki askerin eğlenirken çekilmiş fotoğrafına yer verilmiştir. Fotoğraflar için: “Hepsi de hayata doymadan bir daha dönmek üzere gittiler. Yukarıdaki resimlerde Dumlupınar mürettebatından bir kısmı istirahatleri esnasında eğlenirken görülmektedir. Soldaki resim: istikbalden ümitli astsubay zeki açıkdağ, ihtiyar annesini ve ablasını kimsesiz bıraktı. sağdaki resim: teğmen Bülent Orkun, birkaç günlük nişanlısına veda edemeden şehit oldu.” şeklinde yorum yapılmıştır. **Dünya Gazetesi**, 05.04.1953,s.1

³⁷⁴ Gazetede Dumlupınar faciası hakkında son tebliğ belirtilmiş,İsveç gemisi kaptanının sorguya çekileceği ifade edilerek çeşitli resimlere ve bilgilere yer verilmiştir. manşetin hemen altında yer verilen iki resimde kurtarma çalışmalarını yapan gemi ile bu kurtarma çalışmalarını bekleyen gözü yaşlı şehit yakınlarına ve ümitle bekleyen halka yer verilmiştir. Yine resimlerden bir tanesi vardır ki, o resim o tarihte Türk milletinin bu faciayı bekli de daha derinden hissetmesine sebep olan kişinin resmidir. O resim “ailelerimize selam söyleyin vatan sağ olsun “ sözünün gemiden son kez duyulmasına sebep olan, kahraman Türk askeri Selami’nin resmidir. Resmin altına düşülen notta: “ yeryüzündekiler şamandıra telefonundan en son onun sesini duydular “ denilmiştir. **Dünya Gazetesi**,06.04.1953,s.1

3- Hayatlarından ümit kesilen personelin isimleri aşağıdadır.

Subaylar: kurmay albay hakkı Burak, makine kıdemli yüzbaşı Raşit öngören, makine yüzbaşı Affan kayalı, güverte üsteğmen İsmail türe, makine üsteğmen Fikret coşkun, güverte teğmen Bülent Oskunt, güverte teğmen Macit Şengün.”

375

Dönemin gazetelerinde meydana gelen kaza üzüntü ifadeleri ile manşete taşınmıştır. Haber yapan gazetelerden *Milliyet*'te bu hadise, “*Dumlupınar denizaltımız battı*”³⁷⁶ ve “*81 denizcimiz şehit oldu*” manşetleri ile duyurulmuştur. Kurtarma çalışmalarını gösteren iki fotoğrafa ve Dumlupınar denizaltısına çan takmak üzere ilk dalışı yapan dalgıcımızın resmine yer verilmiştir.³⁷⁷

(2) 6-7 Eylül Olayları ve Dünya Gazetesi'nden İstifası

Olaylar, 6-7 Eylül 1955 tarihinde İzmir ve İstanbul'da meydana gelmiştir. 6 Eylül 1955 tarihinde Selanik'te Atatürk'ün doğduğu ev ile konsoloslüğün arasındaki bahçeye atılan bir bombanın patlaması olayları tetiklemiş, “Atatürk'ün evi bombalandı” şeklinde haberin yayılması olayları şiddetlendirmiştir.

Ali İhsan Göğüş 6-7 Eylül olaylarının meydana geldiği sırada Dünya gazetesinde yazı işleri müdürü olarak görevine devam etmektedir. 6 Eylül akşamından itibaren olayları takip etmiş gazeteden ayrılmayarak ertesi sabah için iyi bir haber çıkarmaya çalıştığını ifade etmiştir.

³⁷⁵ **Dünya Gazetesi**, 06.04.1953,s.1.

³⁷⁶ Olay ifade edilirken, Çanakkale'de vuku bulan müessif bir deniz kazası neticesinde, bir İsveç şilepinin çarpmasıyla 38 kulaç derinliğe gömülmüş denizaltımızın 96 kişilik mürettebatından 5 kişinin kurtulduğu bilgisi verilmiş ve hava muhalefetine rağmen kurtarma çalışmalarının tahliye ekipleri tarafından canla başla gerçekleştirildiği bilgisi verilmiştir. **Milliyet Gazetesi**,05.04.1953,s.1.

³⁷⁷ Ayrıca tahliye ekipleri tarafından kurtarma çalışmalarının 48 saatten beri, 110 metre derinlikte helyum ve oksijen cihazlarıyla devam ettiği fakat bir netice alınmadığı bilgisi verilmiştir. **Milliyet Gazetesi**,06.04.1953,s.1.

İstanbul ve İzmir'deki olaylar 7 Eylül 1955'te *Dünya* gazetesinde “Örfi idare ilan edildi” manşetiyle duyurulmuştur. Rumlara ait kilise, mektep ve evlerin taarruza uğradığı ifade edilmiştir.³⁷⁸

Ali İhsan Göğüş yapılan haberde yazı işleri müdürü olarak soğukkanlılığını koruduğunu ifade etmiştir. Halkı galeyana getirecek bir haberi manşete taşımaktan imtina ettiğini belirtmiş, gazetecilik sorumluluğunu yerine getirdiğine değinmiştir. Haberi hazırlarken takındığı tutum üzerine anılarında yer alan ayrıntılar ilgi çekicidir:

“6 Eylül akşamı gazetede idim, herkes gitmiş. Saat beşten sonra olaylar başladı. Salih Uygur diye bir arkadaşım var, dış haberlere bakıyor ve bana yardım ediyor. Kimseyi bulamayınca olayı inceleyip haber yazması için onu gönderdim. Salih bir saat sonra döndü ve daktilosuna geçti, çok hızlı yazardı. Sesini duyuyorum odasından. Yedi sekiz sayfalık bir haber yapmış getirdi bana. Haber şöyle başlıyor: “Türk Milletinin asil şahlanışı...” Bütün kâğıtları aldım, yırttım ve oturup haberi yeniden yazdım.”³⁷⁹

Ali İhsan Göğüş hazırladığı haberin ayrıntılarında şu bilgilere yer vermiştir:

“İnfiale gelen kalabalık guruplar İstanbul'da Rum vatandaşlara ait ev ve mağazaları talan edip yakmışlar; İzmir'de ise Yunan Konsolosluğu ateşe verilmiş, limandaki Yunanlılara ait motorlarla bir kilise yakılmıştır.”³⁸⁰

Ayrıca hadiselerin başlamasında radyo yayınlarının ve *Ekspres* gazetesi haberlerinin etkili olduğu vurgulanmıştır. *Ekspres* gazetesinde “Atamızın Selanik'teki evine bomba atıldı” haberi manşetten verilmiş, gerginliğin artmasına neden olduğuna dikkat çekilmiştir.³⁸¹ *Dünya Gazetesi* ikinci baskı yaparak olayların gelişimini vermeye devam etmiştir. Örfi idare kararına rağmen sokaktan çekilmeyen göstericileri gözaltına alındığı belirtilmiştir.

³⁷⁸“Örfi idare ilan edildi”,*Dünya Gazetesi*, 7 Eylül 1955, s.1.

³⁷⁹ Göğüş, *Hep İsmet Paşa'nın Yanında*, s. 71.

³⁸⁰ *Dünya Gazetesi*, 7 Eylül 1955, s.1.

³⁸¹ *Dünya Gazetesi*, 7 Eylül 1955, s.2.

İstanbul'da sıkıyönetimin ilanından sonra tahribatın boyutu da tespit edilebilmiştir. Buna göre; 17 kilise, 2 otel, 2 gazino, fabrika, 25 dükkân ve 10 ev yakılmış, yıkılmış veya talan edilmiştir.³⁸² Dünya gazetesinde örfi idarenin sabaha doğru bütün şehre hâkim olduğu; tam donanımlı askeri birliklerin mühim noktaları tuttuğu ifade edilmiştir. 8 Eylülde CHP Genel Başkanı İnönü ve Millet Partisi Genel Başkanı Bölükbaşı'nın olayları kınayan beyanatlarına yer verilmiştir. Cumhurbaşkanı ve Başbakanın da bakanlar kurulunu olağanüstü topladığı olayın sükûnete kavuşması için gerekli adımların atılacağı yönündeki beyanatları da manşette yer bulmuştur. Falih Rıfki Atay, 8 Eylül 1955'te yayınlanan makalesinde hükümeti eleştirerek gerekli önlemleri almamakla suçlamıştır. Kıbrıs Türklerine yönelik Ada'da katliama girişileceği haberi yayıldığından beri halkın Ada'daki Türkleri desteklemek için tertip edilen mitinge iştirak ettiğini ifade etmiştir. İktidara yakın *Ekspres* gazetesinin “Atatürk'ün evi bombalandı” şeklindeki kasıtlı bir neşriyata yeltenerek kalabalığı galeyana getirdiğini belirtmiş, kendi gazetelerinin de duyurduğu üzere Yunan makamlarının olayın üzerine gidip gerekli tahkikatı yaptığına değinmiştir.³⁸³

Ali İhsan Göğüş 1952'den 1956'ya kadar *Dünya* gazetesinde yazı işleri müdürlüğü görevini yürütmüştür. Bir basın toplantısında Başbakan Adnan Menderes'e yönelttiği soru üzerine istifa etmek zorunda kalmıştır. Göğüş, basın toplantısında Menderes'e şu soruyu yöneltmiştir:

*“Bu olaylardan sonra (6-7 Eylül olayları) kurulan 4. Menderes Hükümeti, programından anti demokratik uygulamaları kaldıracığını vaat etmişti. Kamu İktisadi Teşekkülleri ıslah edilecekti. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile seçim ve basın kanununda değişiklikler yapılacaktı. Bu konularda ne gibi ilerlemeler oldu?”*³⁸⁴

³⁸² **Dünya Gazetesi**, 7 Eylül 1955, 2. Baskı, s.1.

³⁸³ Falih Rıfki Atay, “İstanbul ve İzmir'deki Hadiseler”, **Dünya Gazetesi**, 8 Eylül 1955, s. 1.

³⁸⁴ Göğüş, **Hep İsmet Paşanın Yanında**, s. 72.

Beklenmedik bu soru karşısında Göğüş'ün patronu Bedii Faik “Benim bu suallerden haberim yoktu” demiştir. Bunun üzerine Ali İhsan Göğüş, *Dünya* gazetesinden istifa ederek ayrılmıştır.³⁸⁵

4. Cumhuriyet Gazetesi (1956-1957)

Ali İhsan Göğüş, *Dünya* gazetesinden istifa ettikten iki ay sonra Cumhuriyet gazetesinden sorumlu Nadir Nadi'nin teklifini kabul ederek 1956 yılında Cumhuriyet gazetesinde işe başlamıştır.³⁸⁶

a) Meydana Gelen Önemli Olaylar Karşısında Ali İhsan Göğüş

(1) On Birler Hareketi

Demokrat Parti iktidarı 1954 seçimlerinde hem oy sayısını hem de parlamentodaki sayısal çoğunluğunu artırmayı başarmıştır.³⁸⁷ Başbakan Adnan Menderes, yabancı basın mensuplarına verdiği beyanatta 1950 seçimlerinden daha büyük bir çoğunlukla seçimi kazanmış olmalarını, dört yıllık DP iktidarı sırasında yaşanan demokratik gelişmelere ve ekonomi alandaki başarılarla bağladığını söylemiştir.³⁸⁸

Menderes hükümeti İktidara gelirken demokrasiyi getireceği, ülkenin önünü açacağı yönündeki beyanatlari ile halkın güvenini kazanmıştır. Fakat beyanatlari vaat edilen şekilde gerçekleşmemiştir. Kuruluş yılı olan 1946'dan 1950 yılına kadar grev, lokavt ve sendikal haklari demokratikleştireceğini ifade etmiştir. Ancak iktidar sürecinde bu hususlar askıya alınmıştır. Bu durum basın ile ilişkileri koparma noktasına getirmiştir.

1957 seçimleri öncesinde DP ile muhalefet arasındaki çekişme demokrasi talepleri ile fakat demokratik olmayan yollardan sürdürülmüştür. DP bu çekişmelerle yıpranmış ve bu yıpranma partinin iç dengelerini değiştirmiştir.

³⁸⁵ A.e.,s.73.

³⁸⁶ Göğüş, **Hep İsmet Paşanın Yanında**, s. 72-73.

³⁸⁷ 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimlerde DP 408 milletvekili çıkarmıştır. Bkz. “Seçimin resmi neticesi”, **Cumhuriyet**, 26 Mayıs 1950. 2 Mayıs 1954'de yapılan seçim sonrası DP 504 milletvekili çıkartarak sayısal çoğunluğunu 1950 seçimlerine göre arttırmıştır. Bkz. “Büyük şehirlerde dün kati neticelerde alındı”, **Cumhuriyet**, 4 Mayıs 1954,s.1,6.

³⁸⁸ Bkz. “Menderes'in dünya basınına beyanati”, **Hürriyet**, 3 Mayıs 1954, s.1.

Özellikle Menderes aleyhtarlarının rahatsızlıklarını açığa vurmaları ile parti içi dengeler bozulmuştur. Bu bozulma bölünmeyi de beraberinde getirmiştir. DP iktidarını bölünmeye götüren ilk hadise ise “ispat hakkı” olayıdır.

İspat hakkı olayı şu şekilde gerçekleşmiştir. Meclise önerge verilerek “Türk Ceza Kanununun 481. Maddesine 16 Mart 1949 tarih ve 3 sayılı tevhibi içtihat kararının kaldırılmasını temin edecek bir fıkranın ilavesi” istenilmiştir. CHP iktidarı sırasında Kenan Öner’in eski Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’e komünist demesi ve bunu ispat edeceğini söyleyerek savunma yapması ve mahkemenin beraat kararını vermesinden sonra hükümet iktidarının sarsılacağı endişesiyle bakanları korumaya alan “ispat hakkı kararı” Yargıtay’dan çıkartılmıştır.³⁸⁹

Göğüş, On Birler hareketi olarak adlandırdığı “ispat hakkı olayını” gazetecilik hayatında karşılaştığı en büyük siyasal hareketlerden biri olarak nitelendirmiştir. Bu talebi demokrasi ve basın özgürlüğü adına olumlu hareketlerden biri olarak değerlendirmektedir. Değerlendirmesinde, ispat hakkı engellenen gazetecilerin yolsuzlukların üzerine gidemediğini belirtmiş, yalancı ve iftiracı ithamıyla karşılaştığını söylemiştir.³⁹⁰

DP’nin önde gelen siyasilerinden Fethi Çelikbaş, Turan Güneş ve Ekrem Alican’ın da aralarında bulunduğu 11 DP milletvekili, Nisan 1955’te Meclis başkanlığına Bakanlar hakkında iddialarda ispat hakkını yasaklayan “tevhibi içtihat kararının” kaldırılması için yasa önerisi vermişlerdir.³⁹¹ Menderes, ispat hakkı talebini parti içi başkaldırı olarak görmüş ve karşı tavrı almıştır.³⁹²

Parti içi gerginlik 6-7 Eylül olaylarına kadar gündemde kalmış, ispat hakkı talebinde bulunanlar önerilerini geri çekmemek için direnmişlerdir.³⁹³ 6-7 Eylül olaylarından bir ay sonra DP’nin IV. Büyük Kongre hazırlıkları sırasında, milletvekilleri “ispat hakkı” konusunu yeniden gündeme getirmiştir.³⁹⁴

³⁸⁹ Metin Toker, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları: DP Yokuş Aşağı 1954-1957**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991, [3.baskı], s. 104

³⁹⁰ Göğüş, **Hep İsmet Paşanın Yanında**, s. 76.

³⁹¹ Toker, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları: DP Yokuş Aşağı 1954-1957**, s. 104.

³⁹² **A.e.**, s.105-106.

³⁹³ **A.e.**, s.108-109.

³⁹⁴ M. Serhan Yücel, **Demokrat Parti**, Ülke Kitapları, İstanbul, 2001, s.111.

Taleplerinde, basına ispat hakkının tanınmasını istemişlerdir. Yayın organlarının kolayca sansür edilmesinin önüne geçilmesini amaçlamışlardır. Onbir milletvekiline, Muhlis Efe, Ekrem Hayri Üstündağ, Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu gibi isimlerin katılımıyla sayıları on dokuza çıkmıştır.³⁹⁵

DP’de On Birler Hareketi’nin büyümesinin engellenmesi için kongre öncesinde haysiyet divanını toplanmıştır. Fethi Çelikbaş, Turan Güneş, Enver Güreli, Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu gibi isimlerin yer aldığı³⁹⁶ dokuz milletvekili partiden ihraç edilmiştir.³⁹⁷ Fakat bu ihraç parti içi bölünmeye sebep olmuştur. İspat hakkını savunan ve onları destekleyen diğer milletvekilleri partiden istifa ederek *Hürriyet Partisi’ni* kurmuşlardır. Genel Başkanlığına Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu’nun getirildiği partinin kurucu topluluğu DP’den ayrılan 28 milletvekili ve önceki dönemlerde milletvekilliği yapmış kişilerden oluşmuştur.³⁹⁸ Bir süre sonra asker emeklisi generaller de *Hürriyet Partisi’ne* katılacaklardır.³⁹⁹

(2) Osman Bölükbaşı’nın Tutuklanması

Ali İhsan Göğüş’ün Cumhuriyet gazetesinde yazı işleri müdürü iken karşılaştığı önemli hadiselerden bir diğeri Osman Bölükbaşı’nın tutuklanmasıdır. Osman Bölükbaşı mecliste yaptığı bir konuşmada meclise hakaret ettiği gerekçesiyle 3 Temmuz 1957 tarihinde tutuklanmıştır.⁴⁰⁰

Bölükbaşı’yı tutuklanmaya götüren süreç Bakan Tevfik İleri’nin katıldığı Kırşehir vilayet binasının açılış töreninde başlamıştır. Törende Osman Bölükbaşı’nın kalabalık halk kitlesi tarafından tezahüratlarla karşılanması ve emniyet güçlerinin Bölükbaşı’yı tören alanından zorla uzaklaştırmak istemesi halkın tepkisine yol açmıştır.⁴⁰¹ Kalabalık ve polis arasında arbede yaşanmıştır.

³⁹⁵ A.y.

³⁹⁶ Göğüş, **Hep İsmet Paşanın Yanında**, s. 76.

³⁹⁷ Toker, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları: DP Yokuş Aşağı 1954-1957**,s.161.

³⁹⁸ Yücel, **Demokrat Parti**, s. 111.

³⁹⁹ **Cumhuriyet**, 14 Kasım 1956, s. 1.

⁴⁰⁰ Cemal Anadol, **Türk Siyaset Tarihinde Demokrat Parti**, İstanbul 2004, Yeni Kuvayı Milliye Yayınları, s.101.

⁴⁰¹ “Kırşehir’de dün müessif hadiseler oldu.” **Cumhuriyet**, 2 Temmuz 1957, s.1-2.

Ertesi gün Ankara'ya dönen Osman Bölükbaşı, meclisin manevi şahsiyetini tahkir eylediği gerekçesiyle dokunulmazlığı kaldırılarak tutuklanmıştır.⁴⁰²

Ali İhsan Göğüş, Bölükbaşı'nın tutuklanma haberini manşete taşıma kararını verdiği süreçte dönemin İstanbul Basın Savcısı Hicabi Dinç tarafından "Hemşerim, seni uyarıyorum. Bu haberi koyarsanız toplatılırsınız" şeklinde uyarılmıştır.⁴⁰³

Göğüş bu haberi yapabilmek için çaba sarf etmiş ve haberi yapmıştır. Haberin sadece *Cumhuriyet Gazetesi'nde* yayınlanmasını gazete için tehlikeli bulmaktadır. Fakat tüm basının haberi manşete alması halinde iktidarın baskısının engellenileceğini düşünmüştür. Gazetelerin istihbarat şeflerini, yazı işleri müdürlerini Cumhuriyet gazetesinde toplayarak görüşünü dile getirmiştir. Gazete temsilcileri Ali İhsan Göğüş'ün teklifini kabul etmişler ve haberi yapma kararı almışlardır.⁴⁰⁴ Ardından bütün gazetelerin mutabakatıyla manşetten "Bölükbaşı tutuklandı" başlığıyla haber duyurulmuştur.⁴⁰⁵

(3) Gaziantep Olayları

Ali İhsan Göğüş, Cumhuriyet gazetesinde çalışmaktayken 1957 yılında CHP Gaziantep milletvekili adayı olmuş ve tarihe "Gaziantep Olayları" şeklinde geçen hadiselerden dolayı tutuklanmıştır.

"Gaziantep Olayları" 1957 seçimlerinde yaşanmıştır. Seçim sonuçlarının açıklanmasındaki tutarsızlık sebebiyle halk ayaklanmıştır. Olaylar önce CHP'nin kazandığı duyurulan seçimi, sabaha karşı köylerden gelen oylar sayesinde çok az bir farkla DP'nin kazandığının ilan edilmesiyle yaşanmıştır.⁴⁰⁶ 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı törenleri sırasında çıkan olaylarda belediye binası ve DP merkezi taşlanmış, biri çocuk iki kişi ölmüştür. Önce polis sonra askerin müdahale ettiği olaylar sonrasında, şehrin üstünde jetler uçmuş, CHP'den

⁴⁰² "Bölükbaşı dün gece tevkif edildi" **Cumhuriyet**, 3 Temmuz 1957. s.1-2.

⁴⁰³ Göğüş, **Hep İsmet Paşanın Yanında**, s.77.

⁴⁰⁴ **A.y.**

⁴⁰⁵ **A.y.**

⁴⁰⁶ CHP Gaziantep seçimlerini 237 oy farkla kaybettiğini ve 30.000 seçmenin oy kullanmasının iktidarcı engellendiğini savunmuştur. Bkz. "Gaziantep seçimlerine dair yapılan itirazlar", **Cumhuriyet**, Yıl 33, S:11957, 9 Kasım 1957,s.1. DP ise oy farkının 1136 olduğunu iddia etmiştir. Bkz. "Gaziantep seçimleri büyük bir olgunluk içinde", **Cumhuriyet**, 12 Kasım 1957,s.1.

Gaziantep adayı olan Ali İhsan Göğüş ve CHP'lilerin aralarında bulunduğu bir grup tutuklanmıştır.⁴⁰⁷ Vali olağanüstü hal ilan etmiş, sokağa çıkışlar yasaklanmış ve mahkeme kararıyla olaylar hakkında haber yapılması yasaklanmıştır.⁴⁰⁸

Ali İhsan Göğüş, DP'li şahitlerin "Demokrat Parti'nin il binasına ateş etti." beyanatına dayanılarak suçlanmıştır.⁴⁰⁹ Ali İhsan Göğüş ve diğer CHP'liler idam talebiyle Adana Cezaevine gönderilmiştir. Göğüş, anılarında Gaziantep olaylarına yer verirken iktidarın yargıya müdahalesine değinmiştir. Kendilerini mahkûm eden hâkimin baskı altında karar aldığını ifade etmiştir. Yıllar sonra aynı hakim adliye müfettişinin baskısı ile bu kararı aldığını itiraf etmiştir.⁴¹⁰

Ali İhsan Göğüş ve diğer CHP'liler 15 gün Adana Cezaevi'nde kaldıktan sonra Yozgat'a gönderilmiştir. Göğüş, Gaziantep'ten uzak bir yere sevk edilmelerini kendi lehlerine tanıklıkları engelleme çabası olarak görecektir.⁴¹¹

Gaziantep Olayları neticesinde DP'de, CHP'nin halkı isyana teşvik ettiği ifade edilirken, CHP'de ise DP'nin asılsız yayınlarla halkı tahrik ettiği savunulmuştur. İnönü, Gaziantep Olayları sonrasında Menderes'e çektiği telgraflarda; birçok yerde seçilip seçilmediklerinin nihai karara bağlanmamış olan DP adaylarının silahlı teşviki ile olayların çıktığını ve olayların tüm sorumluluğunun hükümete ait olduğunu ifade etmiştir. CHP liderine cevap veren Menderes ise, CHP'yi seçim sonuçlarının henüz belli olmadığı şeklinde haberler yayarak halkı heyecana sevk etmek ve ülkede hadiseler çıkarmaya çalışmakla itham etmiştir.⁴¹²

⁴⁰⁷ Geçit törenine katılan CHP'liler "halkı isyana teşvik etmek" le suçlanmışlardır. Geçit törenine katılan milletvekili adayları Ali İhsan Göğüş, Cemil Sait Barlas, Osman Bilen, Nail Bilen, Refik Daniş ile CHP'nin ileri gelenleri tutuklanmışlardır.

⁴⁰⁸ Metin Toker, **Demokrasiden Darbeye 1957-1960**, 2. Bs., Bilgi yay., Ankara, s. 16-20.

⁴⁰⁹ Göğüş, **Hep İsmet Paşanın Yanında**, s.79.

⁴¹⁰ "Gaziantep'te olaylardan sonra bizi tutuklayan Hâkim Hüseyin Bey'e "Siz bu yalancı şahitlere inanıyor musunuz?" diye sorduğumu hatırlıyorum. Seneler sonra aynı yargıç, Antep'te görev yaparken, ifadelerimiz alındığı sırada yanında bir adliye müfettişinin oturduğunu söyledi. Yani baskı altında alınan bir kararımız." Bkz. **A.e.**, s.79.

⁴¹¹ **A.e.**, s.80.

⁴¹² İnönü 29 Ekim günü Başbakan'a üç telgraf çekmiştir. İlkinde ülke çapında çıkan olaylar, ikincisinde Gaziantep olayları, üçüncüsünde Bölükbaşı'nın tahliyesi meselesini ele almıştır. İnönü'nün ikinci telgrafında şu ifade yer almaktadır: "Bütün dünyaya gazi adlarını anıtmış olan bir vatandaş kitlesine karşı kendi evlatlarının tayyare ve silahlarını kullanmak şiddetini derhal

5. Kim Dergisi (1958-1960)

Ali İhsan Göğüş, Gaziantep olaylarından terhisinden sonra gazeteci arkadaşları⁴¹³ ile *Time* (1958) benzeri bir dergi yayınlamaya karar vermiştir.⁴¹⁴ Bu kararın ardından Ali İhsan Göğüş ve arkadaşları Orhan Birgit, Özcan Ergüder⁴¹⁵ ve Şahap Balcıoğlu⁴¹⁶ tarafından 30 Mayıs 1958’de “*Kim*” dergisi yayın hayatına başlamıştır.⁴¹⁷ Dergide iç siyaset, dış olaylar, ekonomi, eğitim, sinema, sanat ve spor konuları ele alınmıştır.

Haftalık olarak yayınlanmakta olan derginin ismi “Kim haftalık haber dergisi” olarak geçmektedir. Derginin gazete bayilerinden satışı yapıldığı gibi abone sistemi ile de satışı yapılmaktadır. 1958 yılında 6 aylık ücreti 20 TL, yıllık ücreti 40 TL dir. Haftalık ücreti ise derginin ilk sayısında 100 kuruş olarak belirtilmiştir.⁴¹⁸ Ali İhsan Göğüş, dergide umumi neşriyat müdürü olarak tanıtılmıştır.⁴¹⁹ İlk sayısı 50.000 adet basılan dergi 49 sayfadan oluşmaktadır.⁴²⁰

Ali İhsan Göğüş *Kim* dergisinde “Okuyuculara Mektup” adlı köşede sürekli olarak başyazı yazmıştır. Derginin ilk sayısında “Okuyuculara Mektup” köşesinde derginin temel prensiplerini ifade etmiş ve yazar kadrosundan bahsetmiştir. Ayrıca hafta içerisinde meydana gelen hadiselerle de yazısında kısa cümlelerle değinen Göğüş şunları ifade etmiştir:

“Kim nihayet yayın hayatımıza girdi. Elinizde tuttuğunuz bu dergi, geniş bir kadro tarafından uzun ve titiz bir çalışma devresinden sonra hazırlanmıştır. KİM, okuyucularının istediği gibi bir dergi olmayı her zaman temel prensip

durdurmanızı talep ederim.” Bkz. “ Bazı Şehirlerde Müessif Hadiseler Oldu”, *Cumhuriyet*, Yıl:33, S:11947, 30 Ekim 1957,s.1-6.

⁴¹³ Orhan Birgit, Özcan Ergüder ve Şahap Balcıoğlu kastedilmektedir.

⁴¹⁴ Göğüş, **Hep İsmet Paşa’nın yanında**, s.82-83.

⁴¹⁵ 30 Mayıs 1958’de Vatan gazetesinin başyazarıdır. Bkz. Göğüş, **Hep İsmet Paşa’nın yanında**, s.82.

⁴¹⁶ Ali İhsan Göğüş Cumhuriyet gazetesinde yazı işleri müdürü iken (1956-1957) Şahap Balcıoğlu da aynı gazetede istihbarat şefidir. Bkz. Göğüş, **Hep İsmet Paşa’nın yanında**, s.82.

⁴¹⁷ **KİM**, Yıl:1, S:1, 30 Mayıs 1958, s.3.

⁴¹⁸ **A.e.**, s.1-3.

⁴¹⁹ Derginin Umumi Neşriyat Müdürü: Ali İhsan Göğüş, Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Mesul Müdür: Şahap Balcıoğlu, Başyazar: Özcan Ergüder, Editörler: Orhan Birgit, Özcan Egüder, İlhan Engin, Gazete (KİM) Dergisi Adına İmtiyaz Sahibi: Şahap Balcıoğludur. Bkz. **KİM**, Yıl:1, S:1, 30 Mayıs 1958, s.1.

⁴²⁰ Göğüş, **Hep İsmet Paş’nın Yanında**, s. 82-83.

saydığı için, ilk sayımızın eksikliklerini bildirirseniz, düzeltmeye çalışmayı zevkli bir vazife sayacağız.

...

KİM, ticari maksatlarla çıkartılmamaktadır.

...

Geçen hafta içinde ve dışarda önemli hadiseler cereyan etti. İç politikada D.P. – C.H.P. gerginliği devam etmektedir. KİM, bu sayısında partilerin durumunu, Kabinede yapılmak istenen değişikliklerin iç yüzünü, objektif bir görüşle aksettirmektedir.

...

Finanslardaki buhran devam etmektedir. Paris, Washington ve Londra muhabirlerimiz, hadiseleri yakından takip etmektedirler. Muhabirlerimizin topladığı malumatı, süzgeçten geçirerek, KİM okuyucularına, Fransanın hakiki hikâyesini hazırladık... ”⁴²¹

Derginin ilk sayısında İsmet İnönü'nün *Kim* dergisi için yazmış olduğu “Demokrasi Yolunda” isimli makalesi de bulunmaktadır.⁴²² İsmet İnönü (1958) bu makalede, haftalık haber dergilerine duyulan ihtiyaçtan bahsetmiş ve *Kim* dergisinin bu alanda önemli bir boşluğu dolduracağına inandığını söylemiştir. Makalesinde *Kim* dergisini doğrudan muhatap alarak birtakım öğütler sıralamıştır:

“KİM'e söyleyeceklerim, iddialı olmaktan sakınarak öğütlerim şunlardır:

Demokratik rejim ülkemize yüz yıllık uğraşmadan sonra gelmiştir. ... Avrupanın demokratik hayatı esas tutan topluluklarında kalabilip kalamayacağımızın tereddüt konusu olduğunu yürek acısıyla işitmekteyim. Muhalefet, şerefle ve mesuliyet hissi ile vazifesini devam ederken yalnız içinde vatandaş haklarını

⁴²¹ **KİM**, Yıl:1, S:1, 30 Mayıs 1958, s.3.

⁴²² “Demokrasi Yolunda”,**KİM**, Yıl:1, S:1,30 Mayıs 1958, s.18.

korumağa çalışmakla kalmıyor, dışarda devlet ve milletimize demokratik rejim içinde yaşamak için uğraşan bir halkın ümidini ve iradesini gösteriyor.

KİM, çetin bir yolun bütün arızalarına göğüs gererek çalışmalıdır. KİM, büyük ideallerin sonunda muzaffer çıkacağına türekten inanarak vazife görmelidir.”⁴²³

Kim dergisinin ilk sayısında Bülent Ecevit'in “Erginlik Rejimi” başlıklı makalesi de yer almaktadır. Bülent Ecevit bu makalesinde tek partili hayattan çok partili hayata geçişe değinmiştir. Tek partili hayatın demokrasiye hazırlık evresinin delili olduğundan bahsetmiş ve demokrasiyi erginlik rejimine benzetmiştir. Demokrasiye inanmış siyaset adamlarının mütevazı olmaları gerekliliğinin üzerinde durmuştur.⁴²⁴

Kim dergisinin içeriği ve kapağı hafta içi meydana gelen olayların gündemine göre belirginlik kazanmaktadır. 29 Ağustos 1958'de derginin kapağında “Kâğıt (Basını tehdit eden tehlike!)” yazmaktadır. İktidar tarafından kâğıtlara sürekli olarak zam yapıldığı ifade edilmektedir. Ali İhsan Göğüş mecliste yapılan “olağanüstü” müzakereler hakkında bile kâğıtlara yapılan zam nedeniyle gazetelerde doyurucu bilgi verilemediğinden bahsetmektedir. Kâğıda yapılan zamların haberleri doğrudan etkilediğini ifade etmiş ve derginin gündemine taşımıştır.⁴²⁵

11 Temmuz 1958'de ise derginin kapağında İsmet İnönü'nün resmi bulunmaktadır. Resmin altında “İNÖNÜ: Borçların hesabını soruyor!” yazmaktadır.⁴²⁶ 12 Temmuz 1947 yılında İsmet İnönü'nün Devlet Başkanı sıfatıyla yayınladığı beyannameye yer verilmiştir. Bu beyannameye tarafsız idare, siyasi partilere eşit muamele yapılması ve siyasi emniyet üzerinde durulmaktadır.

⁴²³ “Demokrasi Yolunda”, **KİM**, Yıl:1, S:1, 30 Mayıs 1958, s.18-19.

⁴²⁴ “Erginlik Rejimi”, **KİM**, Yıl:1, S:1, 30 Mayıs 1958, s.26.

⁴²⁵ “Okuyuculara Mektup”, **KİM**, 29 Ağustos 1958, s.3.

⁴²⁶ **KİM**, 11 Temmuz 1958.

Ali İhsan Göğüş bu konu hakkında şunları söylemiştir:

*“O zamanki Cumhurbaşkanı, bugünün muhalefet lideri olarak (İsmet İnönü kastedilmektedir), 1958 Temmuzunda gene siyasi partilere eşitlik istedi. Gene huzur ve teminatın şartlarını saydı.”*⁴²⁷

9 Ocak 1959’da derginin kapağı CHP Kurultayı’na ayrılmıştır. Kapakta “C.H.P Kurultayı (Büyük vazifeler bekliyor)” yazmaktadır.⁴²⁸ 7 Ocak 1946 yılında siyasi hayatına başlayan Demokrat Parti’nin 13.yılıni doldurduğu belirtilmiştir. Kuruluşunun 14.yıldönümünde DP’nin sarsıntılar devresine girdiği ve 1957 seçimleri sonrası ruhunu tamamen kaybettiği ifade edilmiştir.⁴²⁹ Bu atmosferde gerçekleşen CHP Kurultayı için Ali İhsan Göğüş şunları ifade etmiştir:

“...C.H.P. ye artık bir muhalefet partisi olarak değil, iktidara gelmesi çok yakın bir siyasi teşekkül olarak bakmak gerekmektedir ve bu, 14’üncü Kurultayın ehemmiyetini büsbütün arttırmaktadır.

*Ana muhalefet partisi iktidara yaklaşırken birtakım mühim meselelerle karşılaşmaktadır ve bunları şimdiden halletmesi şart olarak ileri sürülmektedir.”*⁴³⁰

6 Mart 1959’da Kıbrıs meselesi işlenmiştir ve derginin kapağında “Kıbrıs Cumhuriyeti (Halli güç meseleler)” yazmaktadır. Ada Türkleri’nin yeni statü karşısında, tutumlarının tesbiti için kongrelerini topladıklarına değinilmiştir.⁴³¹ 35 aylık sürgünden sonra Kıbrıs’a dönen Papaz Makarios⁴³² konu edilmiştir. Makarios’un gelişi Lefkoşe’de 8’i kadın 100’e yakın gazeteci tarafından takip

⁴²⁷ “Okuyuculara Mektup”, **KİM**, 11 Temmuz 1958,s.3.

⁴²⁸ **KİM**, 9 Ocak 1959.

⁴²⁹ “Okuyuculara Mektup”, **KİM**, 9 Ocak 1959,s.3.

⁴³⁰ **A.y.**

⁴³¹ “Okuyuculara Mektup”, **KİM**, 6 Mart 1959,s.3.

⁴³² Makarios, Kim dergisinin 2 Ocak 1959 tarihli sayısında “Kara Hayalet” ve “Baş tertipçi” olarak nitelendirilmiştir. Bkz. “KIBRIS Yeni bir dönüm noktası mı?”, **KİM**, 2 Ocak 1959,s.1,10.

edilmiştir.⁴³³ Makarios Kıbrıs Rumlarının mümessili olarak müzakerelerde bulunmuştur.⁴³⁴ Fakat müzakerelerden bir sonuç alınamamıştır.

Kim dergisinin 8 Mayıs 1959 tarihli sayısında, İnönü'nün Ankara'da başlayıp Uşak, Manisa, İzmir ve İstanbul'a kadar devam eden seyahatine yer verilmiştir. İnönü'nün gerçekleştirmiş olduğu Ege gezisini Ali İhsan Göğüş "Büyük Taarruz" olarak nitelendirmiştir.⁴³⁵ Geziyi değerlendiren Ali İhsan Göğüş şöyle demiştir:

*"Gezinin asıl mühim tarafı inönü'yü karşılayan kitlelerin artık sadece – ya ya ya şa şa şa İsmet Paşa çok yaşa- şeklinde bağırılmalarıdır. Kitleler artık –Hürriyet hürriyet- diye haykırıyor. Bu seslere de uzun müddet kulak tıkanması pek de akıllıca bir hareket sayılmamak gerekir."*⁴³⁶

İsmet Paşa'nın Ege gezisini *Kim* dergisi adına Orhan Birgit takip etmiştir.⁴³⁷ *Kim* dergisinin bu sayısı 120.000 adet basılmış ve ilgiyle takip edilmiştir.⁴³⁸

15 Ekim 1960 tarihli *Kim* dergisi, Menderes ve beraberindekilerin yargılanma sürecini konu edinmiştir. Derginin kapağında "Asrın Duruşması Başladı (Sanık Ayağa kalk!)" yazmaktadır.⁴³⁹ Haftada bir gün çıkartılmakta olan dergi bu süreçte haftada iki gün çıkartılmıştır.⁴⁴⁰ Celal Bayar, Adnan Menderes, Şemi Ergin, Haluk Şaman, Sebati Ataman, Abdullah Aker, Refik Koraltan, Ağâh Erozan, İbrahim Sipahioğlu yargılanan kişilerden bazılarıdır.⁴⁴¹ 24 Ekim 1960 tarihli sayıda da yargılanma süreci konu olarak işlenmeye devam etmiştir. Kapakta sanık sandalyesinde oturan Celal Bayer ve Adnan Menderes'in fotoğrafına yer verilerek "Zorlu-Menderes-Bayar İtibarımızı Sarsanlar" ifadesi kullanılmıştır.⁴⁴²

⁴³³ "KIBRIS Halli güç meseleler", **KİM**, 6 Mart 1959,s.38.

⁴³⁴ **Cumhuriyet**, Yıl:32,S:11.737, 29 Mart 1957,s.1.

⁴³⁵ "Okuyuculara Mektup", **KİM**, 8 Mayıs 1959,s.3.

⁴³⁶ **A.y.**

⁴³⁷ "Seyahatler Çıktık Açık Alınla", **KİM**,8 Mayıs 1959,s.4-12.

⁴³⁸ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 82-83.

⁴³⁹ **KİM**,15 Ekim 1960.

⁴⁴⁰ "Okuyuculara Mektup", **KİM**, 15 Ekim 1960,s.3

⁴⁴¹ "Adalet Bir Rejimin Tasfiyesi", **KİM**, 15 Ekim 1960,s.4-9.

⁴⁴² **KİM**, 24 Ekim 1960.

Ali İhsan Gögüş ve arkadaşları tarafından yayınlanmakta olan *Kim* dergisi tahkikat komisyonunun vermiş olduğu kararlardan dolayı zor çalışır hale gelmiştir. 1958 yılında yayın hayatına başlayan dergi 1960 yılına kadar varlığını devam ettirmiştir. Dış politika, iç siyaset, spor, ekonomi ve magazin gibi konuları işleyen *Kim* dergisi 1960 yılında yayın hayatını noktalamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALİ İHSAN GÖĞÜŞ'ÜN SİYASİ HAYATI VE BAKANLIK ÇALIŞMALARI

I. 1957-1961 Arası Dönemde Ali İhsan Göğüş'ün Siyasi Faaliyetleri

A. İlk Siyasi Girişimi ve 1957 Seçimleri

Ali İhsan Göğüş'ün siyasete ilgisi gazetecilik yıllarında başlamıştır. *Dünya* gazetesinde çalışmaktayken (1952-1956) İsmet İnönü, *Dünya* gazetesini ziyarete gelmiştir. Bu ziyarette Ali İhsan Göğüş, İsmet İnönü ile sohbet etme imkânı bulmuştur. İsmet İnönü'yle sohbetle başlayan yakınlık siyasi hayata geçişini hızlandırmıştır.⁴⁴³

Ali İhsan Göğüş'ün ilk siyasi girişimde bulunduğu yıl 1957'dir. 27 Ekim 1957'de yapılan seçimlerde CHP Gaziantep milletvekili adayı olmuştur. Bu dönemde *Cumhuriyet* gazetesinde çalışmaktadır.

1957 seçimlerinde⁴⁴⁴ Demokrat Parti, % 48 oy oranı ile seçimi tekrar kazanmıştır. CHP bir önceki seçime göre milletvekili sayısını artırmıştır. DP 44 ilde tamamen, 3 ilde CHP'yle ortak olmak üzere 424, CHP 18 ilde tamamen, 3 ilde DP'yle ortak olmak üzere 178, milletvekili çıkarmıştır.⁴⁴⁵ Ali İhsan Göğüş CHP'nin Gaziantep'ten milletvekili çıkaramadığı⁴⁴⁶ 1957 seçimlerinde meclise girememiştir.

⁴⁴³ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 77.

⁴⁴⁴ 1957 genel seçiminde DP, 1954 yılına göre yüzde 10.72 oy kaybederek 424 milletvekili çıkarmış, aynı yıla oranla oylarını yüzde 5.71 artıran CHP ise 178 milletvekilliği kazanmıştır. Bu seçimlerde Hürriyet Partisi, Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Bağımsızlar da 4'er milletvekilliği kazanmıştır. Bkz. Türkiye Çalışmaları Grubu, **50. Yılında 27 Mayıs'ı Hatırla(t)mak**, Stratejik Düşünce Derneği (SDE), Ankara, 2010, s. 9.

⁴⁴⁵ "Adalet Bakanlığı, seçimin resmi neticesini ilan etti", **Cumhuriyet**, 31 Ekim 1957, s.1,5. ; "Adliye Vekâleti Tebliğ Neşretti", **Zafer Akşam Postası**, 31 Ekim 1957, s.1.

⁴⁴⁶ "CHP'nin üç binden aşağı oyla kaybettiği yerler", **Ulus**, 29 Ekim 1957, s.3.

1957 seçimleri, seçim sonuçlarının açıklanmasındaki tutarsızlık sebebiyle olaylı geçmiştir. 28 Ekim günü sabaha karşı İsmet İnönü bir basın toplantısı düzenlemiştir. Toplantıda seçimde yaşanan yolsuzluklara dair iddialarını sıralamış, seçim günü radyonun kanunlara aykırı biçimde kullanılarak, seçimin başladığı andan itibaren DP'nin kazandığı yönünde haberler verildiğini; seçim günü binlerce CHP'linin isminin seçmen kütüklerinde olmadığı için oy kullanamadığını, seçmen kartı çıkartma konusunda yetkili Asliye Mahkemesinin usulsüz muamele yaptığını iddia etmiştir.⁴⁴⁷

Radyo ve listelere dair yapılan itirazlar, çeşitli illerde oy pusulalarının kaybolması ve sonuca etki edecek derecede seçmenin oy kullanamaması güvensizlik ortamı meydana getirmiştir.⁴⁴⁸ Radyo aracılığıyla seçim sonucuna etki ettiği iddia edilen illerin çoğu CHP'nin az farkla seçimi kaybettiği yerlerdir. Ali İhsan Göğüş'ün aday olduğu Gaziantep de bu illerden biridir. Nitekim DP Gaziantep'te 70.848 oy alıp 10 milletvekili çıkartırken, Ali İhsan Göğüş'ün aday olduğu CHP 69.762 oy almasına rağmen milletvekili çıkaramamış ve Gaziantep'te kaybetmiştir.⁴⁴⁹

CHP'nin Gaziantep'te seçimi kaybetmesi olayların çıkmasına neden olmuştur. Olaylar, CHP'nin kazandığı duyurulan seçimi, sabaha karşı köylerden gelen oylar ile az bir farkla DP'nin kazandığının ilan edilmesiyle yaşanacaktır.⁴⁵⁰ 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı törenleri sırasında çıkan olaylarda belediye binası ve DP merkezi taşlanmış, biri çocuk iki kişi ölmüştür. Hükümet yetkilileri CHP'nin ülke çapında fesat çıkarmak istediğini belirtmiş⁴⁵¹, milli iradeyi tanımamanın kanuna karşı koymak anlamına geldiğini ifade ederek yıkıcı faaliyetlerinin cezalandırılacağını söylemiştir.⁴⁵² Önce polis sonra askerinin müdahale ettiği olaylar sonrasında, törene katılan CHP Gaziantep adayı Ali

⁴⁴⁷ “İnönü dün gece seçime fesad karıştırıldığını iddia etti”, **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1957, s.1.

⁴⁴⁸ “Seçimlerde yolsuzluk ve usulsüzlükler oldu”, **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1957, s.1,5.

⁴⁴⁹ “CHP'nin üç binden aşağı oyla kaybettiği yerler”, **Ulus**, 29 Ekim 1957,s.3.

⁴⁵⁰ CHP Gaziantep seçimlerini 237 oy farkla kaybettiğini ve 30.000 seçmenin oy kullanmasının iktidarca engellendiğini savunmuştur. Bkz. “Gaziantep seçimlerine dair yapılan itirazlar”, **Cumhuriyet**, 9 Kasım 1957, s.1. DP ise oy farkının 1136 olduğunu iddia etmiştir. Bkz. “Gaziantep seçimleri büyük bir olgunluk içinde”, **Cumhuriyet**, 12 Kasım 1957,s.1.

⁴⁵¹ “CHP lideri vatan sathına fesat ateşi yamak istiyorlar”, **Zafer Akşam Postası**, 1 Kasım 1957,s. 1.

⁴⁵² “CHP Liderlerinin Yıkıcı Faaliyetleri Ceza Görecektir”, **Zafer**, 4 Kasım 1957,s.1.

İhsan Göğüş ve CHP'lilerin aralarında bulunduğu bir grup tutuklanmıştır.⁴⁵³ Ali İhsan Göğüş, DP'li şahitlerin "Demokrat Parti'nin il binasına ateş etti." Beyanatu ile suçlanmıştır.⁴⁵⁴ Ali İhsan Göğüş, Cemil Sait Barlas, Osman Bilen, Nail Bilen, Refik Danış ile CHP'nin ileri gelenleri Adana Cezaevine gönderilmiştir. Ali İhsan Göğüş ve diğer CHP'liler 15 gün Adana Cezaevi'nde kaldıktan sonra Yozgat'a sevk edilmiştir.

Ali İhsan Göğüş ve beraberindekilerin beş buçuk aylık tutukluluk süresi, sanıkların müdahil avukatlarından Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu'nun davanın son celsesindeki savunması ile sona ermiş, mahkeme tutuksuz yargılanmak üzere sanıkları serbest bırakmıştır.

B. 1957-1961 Arası Süreçte Siyasi Hayatı

İlk siyasi girişimi hapisle noktalanın Ali İhsan Göğüş, tutukluluk sürecinde görevine son verildiği *Cumhuriyet* Gazetesine tekrar dönmeyerek, *Kim* dergisiyle gazetecilik faaliyetlerine bıraktığı yerden devam etmiştir.⁴⁵⁵ Göğüş, siyasetle olan irtibatını koparmamış; gazetecilik faaliyetlerine daha fazla zaman ayırmıştır. Dergi çalışmalarının yanı sıra bu dönemde üyesi olduğu Gazeteciler Cemiyeti çatısı altında etkin görev de almıştır.⁴⁵⁶

Ali İhsan Göğüş Gazeteciler Cemiyeti çatısı altında görevine devam ederken, DP iktidarının üçüncü döneminde (1957-1960) iktidar ile muhalefet arasında gerginlik de devam etmektedir. CHP'de, DP iktidarına karşı Kurtuluş Savaşı başlatıldığı iması ile yola çıkılarak Milli Muhalefet Cephesi oluşturulmuştur. DP'de ise buna bir tepki olarak Vatan Cephesi kurulmuş ve karşılıklı olarak siyasi mücadele sürdürülmüştür.⁴⁵⁷

İktidar ve muhalefet arasındaki gerginlikten ötürü meclis düzenli olarak toplanamamaktadır. Meclisin toplanmasındaki düzensizlik üzerine İnönü, yurt gezileriyle propaganda faaliyetlerine öncelik vermeye başlamış, Anadolu'nun

⁴⁵³ Geçit törenine katılan CHP'liler halkı isyana teşvik etmekle suçlanmıştır.

⁴⁵⁴ Göğüş, *Hep İsmet Paşanın Yanında*, s.79.

⁴⁵⁵ Göğüş, *Hep İsmet Paşa'nın Yanında*, s.82.

⁴⁵⁶ Ali İhsan Göğüş, 27 Mayıs'tan önce bir süre Gazeteciler Cemiyeti'nin başkan vekilliği görevini yürütmüştür. Bkz. Recep Bilginer, *Üç İktidar Üç Hayal Kırıklığı*, Doğan Kitap, İstanbul, 2005, s. 197.

⁴⁵⁷ Türkiye Çalışmaları Grubu, *50. Yılında 27 Mayıs'ı Hatırla(t)mak*, s. 9.

çeşitli yerlerine gezilere çıkmıştır.⁴⁵⁸ 1959'da Ege illerini gezmeye başlamış ve ilk ziyaret ettiği yer DP'nin etkili olduğu Uşak olmuştur.⁴⁵⁹ İnönü'nün bu girişimi DP'lilerin tepkisine sebep olmuştur. İnönü, Uşak'tan İzmir'e giderken kalabalığın saldırısına uğramış ve başından yaralanmıştır.⁴⁶⁰

DP ile basın arasındaki ilişki bu dönemde bozulmaya başlamıştır. Kâğıt tahsisi konusunda çeşitli sıkıntılar yaşanmıştır. 1958 yılı Temmuz ayında kâğıdı kesilen dergiler olmuştur.⁴⁶¹ Basın, kâğıt tahsisinin⁴⁶² yanı sıra kapatma kararlarıyla cezalandırılmıştır. 16 Mayıs 1959'da CHP yayın organı *Ulus* gazetesi ve İnönü'nün damadı Metin Toker'in *Akis* gazetesi kapatılmıştır.⁴⁶³ Aynı dönemde tutuklanan gazetecilerin sayısı dört yılda 238'e ulaşmıştır.⁴⁶⁴ Basına yönelik yapılan saldırılar bu dönemde artış göstermiştir.⁴⁶⁵ Basına yayın yasağı getirilmiştir. 2 Mayıs 1959'da İnönü'nün İzmir'de karşılanmasıyla ilgili haber ve fotoğraflar ile CHP liderinin o güne ait demeci için de yayın yasağı konulmuştur. Bu ve benzeri olaylarla ilgili olarak verilen yayın yasakları ve toplatma kararları da eleştirilere yol açmıştır. 3 Nisan 1960'da İnönü'yu Kayseri'ye götüren tren durdurularak, yetkililerce Ankara dönmesi istenmiş,

⁴⁵⁸ Süleyman İnan, “**Demokrat Parti İktidarı (1950-1960)**” **Yakın Dönem Türk Politik Tarihi**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2006, s.121.

⁴⁵⁹ Uşak DP'nin kalelerinden kabul edilmektedir. Ayrıca Uşak, Milli Mücadele yıllarında İnönü'nün Yunan Başkomutanı Trikupis'i Büyük Taarruz'da esir alması açısından önemlidir. İnönü gezisini Uşak'tan başlatmak suretiyle Türk milleti nezdinde şahsının ne ifade ettiğini hatırlatmak istemiştir. Bkz. İnan, “**Demokrat Parti İktidarı (1950-1960)**” **Yakın Dönem Türk Politik Tarihi**, s. 121.

⁴⁶⁰ A.y.

⁴⁶¹ Nuray Yıldız, “Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın”, **Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 51, Sayı: 1,1999, s. 502.

⁴⁶² Ali İhsan Göğüş mecliste yapılan “olağanüstü” müzakereler hakkında bile kâğıtlara yapılan zam nedeniyle gazetelerde doyurucu bilgi verilemediğinden bahsetmektedir. Kâğıda yapılan zamların haberleri doğrudan etkilediğini ifade etmiş ve bu konuyu *Kim* dergisinin gündemine taşımıştır. Bkz: “Okuyuculara Mektup”, **KİM**, 29 Ağustos 1958, s. 3.

⁴⁶³ 3 Kasım 1958'de *Ulus* gazetesi bir ay süreyle kapatılmış; yazı işleri müdürü İhsan Ada tutuklanmıştır. Bu, *Ulus'un* üçüncü kapatılışındır. 30 Kasım'da ise *Akis'i* yayımlayan Metin Toker, hükümete danışmanlık yapan Nihat Erim'e hakaret ettiği gerekçesiyle bir yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. 25 Nisan 1959'da *Ulus* gazetesi dördüncü kez bir ay süreyle kapatılmıştır. Bkz. Yıldız, “Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın”, s. 502.

⁴⁶⁴ Aralık 1958'de Adalet Bakanı Esat Budakoğlu Meclis'te, 1954'den Mayıs 1958'e kadar 238 gazetecinin mahkûm olduğunu açıklamıştır. Bkz. Yıldız, “Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın”, s. 502

⁴⁶⁵ 1959 yılı Mayıs ayı başlarında Ege'nin muhalefetini dışa vuran Demokrat İzmir gazetesi bir grup saldırgan tarafından tahrip edilmiştir. Bkz. Yıldız, “Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın”, s. 502.

İnönü bunu reddetmiştir.⁴⁶⁶ Muhalefet lideri İnönü'ye karşı bu saldırıları⁴⁶⁷ basının manşete taşımaya çalışması, hükümetin koyduğu yasaklarla gerçekleşemeyecektir.

Basın ile ilişkilerin gerildiği bu dönemde Ali İhsan Göğüş, 30 Aralık 1959'da Başbakan Menderes'in gazeteciler cemiyetini ziyareti sırasında söz alarak, gazeteciler üzerindeki baskının kaldırılmasını ve tutuklu bulunan gazetecilerin serbest bırakılmasını talep etmiştir. Göğüş, konuşmasında Pulliam davası nedeniyle tutuklu bulunan Vatan gazetesi başyazarı Ahmet Emin Yalman ve yazı işleri müdürü Selami Akpınar'ın durumlarından bahsetmiş; başbakan da ilgileneceğini söylemiştir.⁴⁶⁸

Basın konusunda yaşanan gelişmeler üzerine CHP, meclise DP idarecilerinin hükümetin çeşitli alanlardaki tutumlarını içine alan tahkikat önergesi vermiştir.⁴⁶⁹ Kayseri'de yaşanan olaydan bir gün sonra DP'liler muhalefeti askeri ayaklanma düzenlemekle suçlamıştır. Muhalefetin faaliyetlerini incelemek için "Meclis Tahkikat Komisyonları"nın kurulmasını istemiştir.⁴⁷⁰ Muhalefetin kanuni sınırları zorladığı yönündeki DP iddialarını

⁴⁶⁶ DP ve muhalefet arasındaki gerginliği çıkaran hadise Kayseri'nin Yeşilhisar ilçesinde meydana gelmiştir. Tarım Kredi Kooperatifleri seçimlerini CHP'nin kazanması DP ve CHP'liler arasında çatışmaya neden olmuş, bazı CHP mensuplarının yaralanması muhalefeti alevlendirmiştir. Bkz. Sedef Bulut, "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960) Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu", **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, C. 2, S. 4, 2009, s. 132.; Türkiye Çalışmaları Grubu, **50. Yılında 27 Mayıs'ı Hatırla(t)mak**, s. 9. ; İnan, **"Demokrat Parti İktidarı (1950-1960)" Yakın Dönem Türk Politik Tarihi**, s. 121.

⁴⁶⁷ 1959 yılının Mart ve Nisan aylarında muhalif basın sütunlarını, DP iktidarı ve taraftarlarının hırçınlıklarının doruğa çıktığı olaylara ayıracaktır. 16 Mayıs 1959'da *Ulus* gazetesiyle *Akis* dergisinin yayını yasaklanmıştır. CHP'nin yayın organı durumundaki *Ulus* gazetesinin bir aylığına kapatılması tepkilere yol açarken, bir yurt gezisinde bulunan CHP Genel Başkanı İsmet İnönü Uşak'ta saldırıya uğrayarak atılan bir taşla başından yaralanmıştır. Olay, gazetelerde 8 sütuna manşetten verilirken, İnönü'nün söylediği sözler yasaklandığı için gazetelerin birinci sayfaları beyaz boşluklarla çıkmıştır. Mayıs ayı ise iktidar-muhalefet gerginliklerinin yoğunlaştığı çıktığı bir aydır. Mayıs'ın ikinci günü İzmir'de büyük olaylar meydana gelmiş, DP'nin İl Merkezi'ne dinamit konmuş, 3 Mayıs tarihli Milliyet'in bu kez de manşeti beyaz çıkmıştır. Bir gün sonra İstanbul'a gelen İsmet İnönü Topkapı'da yine saldırıya uğramış, olayın basına yansımaları getirilen bir yasakla engellenmiştir. Bkz. Yıldız, "Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın", s. 503.

⁴⁶⁸ Bilginer, **Üç İktidar Üç Hayal Kırıklığı** s.197.

⁴⁶⁹ Bulut, "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu",s. 9.

⁴⁷⁰ Recep Bilginer, **Üç İktidar Üç Hayal Kırıklığı**, Doğan Kitap, İstanbul, 2005, s. 209.

soruşturmak üzere 18 Nisan 1960'da Meclis Tahkikat Komisyonu kurulmuştur.⁴⁷¹ Komisyon tamamen DP'li vekillerden oluşmaktadır.⁴⁷²

Tahkikat Komisyonu faaliyetlerine hızlı bir şekilde başlayarak CHP aleyhine bulguları tespit ederek meclise getirmiştir.⁴⁷³ Araştırma sonuçlarına göre; CHP'nin kışkırttığı Uşak, Kayseri vb. yerlerde yaşanan olaylarla asker siyasete çekilmeye çalışılmıştır. Ayrıca CHP, partililerini silahlandırmak ve iktidara karşı kışkırtmak, *Bizim Radyo* adındaki komünist radyosunu kendine ait bir radyo olarak göstermek, hücre teşkilatı ile işleyen gizli kollar kurmaya çalışmak, aynı maksatlarla neşir yolunda faaliyetlerde bulunarak demokrasinin fikri ve manevi temellerini tahrip etmek ve yalan neşriyatta bulunmak suretiyle memleketin siyasi, sosyal ve iktisadi hayatını tehlikeye maruz bırakmak gibi suçlarla itham edilmiştir.⁴⁷⁴ Yine komisyon kararlarınca siyasi partilerin toplantılarına sınırlandırılma getirilmiştir.⁴⁷⁵

Tahkikat komisyonunun uygulamalarına ilk protesto Kızılay'da yapılmış⁴⁷⁶, olaylar İstanbul'a da sıçramıştır. Üniversite yıllarında öğrenci liderliği yapan dönemin CHP Beyazıt İlçe Başkanı ve Ali İhsan Göğüş'ün *Dünya* gazetesinden çalışma arkadaşı Orhan Birgit, öğrencileri komisyonların kurulmasına karşı oturma eylemi yapmaları yönünde örgütlemiştir.⁴⁷⁷ Tahkikat komisyonlarını, anayasaya aykırı buldukları için eleştiren bazı profesörlere disiplin cezası verilmesi öğrenci eylemleri için gerekçe oluşturacaktır.⁴⁷⁸

⁴⁷¹ İnan, "**Demokrat Parti İktidarı (1950-1960)**" **Yakın Dönem Türk Politik Tarihi**, s. 121.

⁴⁷² Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 80.

⁴⁷³ DP Tahkikat Komisyonunun amacının, CHP'nin basın yoluyla orduyu siyasete alet eden yıkıcı faaliyetlerini tespit ederek hakikati ortaya çıkarmak olarak göstermektedir. CHP ise komisyonun esas amacının basının ve muhalif partilerin faaliyetlerini sınırlayıp CHP'yi kapatmaya kadar götürmek olduğu fikrindedir. Bkz. Bilginer, **Üç İktidar Üç Hayal Kırıklığı** s 218-220.

⁴⁷⁴ Bulut, "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu", s.137.

⁴⁷⁵ **A.e.**, s.138.

⁴⁷⁶ Bilginer, **Üç İktidar Üç Hayal Kırıklığı**, s. 221.

⁴⁷⁷ İdris Gürsoy, "Bir Gazetecinin Darbe Anıları", **Aksiyon**, S: 852, 4-10 Nisan 2011, s. 44.

⁴⁷⁸ İnan, "**Demokrat Parti İktidarı (1950-1960)**" **Yakın Dönem Türk Politik Tarihi**, s.135.

İsmet İnönü'nün çıkarılan Tahkikat Kanunu ile ilgili şu sözleri, 27 Mayıs sürecine dair dikkat çekicidir:

*“Şartlar tamam olduğu zaman milletler için ihtilal meşru bir haktır. Bu yolda devam ederseniz ben de sizi kurtaramam”.*⁴⁷⁹

29 Nisan 1960'da meydana gelen olaylarda üniversite öğrencileri kurşunlara hedef olmuştur. Açılan ateşte Turan Emeksiz öldürülmüştür.⁴⁸⁰ Üniversite olaylarının ardından hükümet çareyi sıkıyönetime gitmekte bulmuştur.⁴⁸¹

Bu süreçte öğrenci olaylarından sorumlu tutulan yayınlardan biri olan Ali İhsan Göğüş'ün başyazılarını kaleme aldığı *Kim* dergisi, Tahkikat Komisyonu tarafından kapatılmıştır. Gazetecilik faaliyeti yürütemeyecek konuma gelen Ali İhsan Göğüş, parti çatısı altında faaliyet göstermek istemiş; ancak Komisyon kararlarından ötürü başarılı olamamıştır. Tahkikat Komisyonu, on beş günde bir ilçe yönetim toplantısına izin vermiş; onun dışındaki parti faaliyetlerine ise yasaklama getirmiştir.⁴⁸² Tahkikat Komisyonu'nun faaliyetlerini incelemek için İl İdare Kurulu'ndan beş kişilik ekip kurulmuştur. Teyakkuz ekibinde Ali İhsan Göğüş'le birlikte Orhan Eyüpoğlu, Suphi Batur, Şahap Gürler Paşa, Ali Sohtorik yer almıştır.⁴⁸³

1. 27 Mayıs ve Milli Birlik Komitesi

21 Mayıs 1960'ta genç subayların sessiz yürüyüşü hükümeti olumsuz yönde etkilemiştir. Menderes olumsuz havayı dağıtmak için erken seçim kararını açıklama düşüncesindedir. Yaşanan gerilimler askeri birlikleri harekete geçirmiştir. Nitekim 27 Mayıs 1960'ta Alparslan Türkeş'in radyodan okuduğu

⁴⁷⁹ Bulut, “Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960), Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu”, s.139.

⁴⁸⁰ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 87.

⁴⁸¹ Bulut, “Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu”, s.139.

⁴⁸² Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 86.

⁴⁸³ A.y.

bildiri ile duyurulan ihtilal sonucu, ordu yönetime el koymuştur.⁴⁸⁴ 27 Mayıs sabahı ordu ülke yönetimine el koyarak hükümeti devirmiştir.⁴⁸⁵ Bu girişime üniversite gençliği, öğretim üyeleri ve memurlar destek vermiştir.⁴⁸⁶

27 Mayıs sabahının ilk saatlerinde, Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan ve İçişleri Bakanı Namık Gedik başta olmak üzere, DP milletvekilleri gözaltına alınarak Harp Okulu binasına götürülmüştür.⁴⁸⁷ Adnan Menderes ise Kütahya yolunda tutuklanarak Harp Okulu'na getirilmiştir. Böylece ihtilalin ilk aşaması gerçekleşmiştir. 27 Mayıs sabahı, Cumhurbaşkanı Celal Bayar, kendisine yönelik istifa tekliflerini “seçimle geldim ancak seçimle giderim” diyerek reddetmiştir. Celal Bayar'ın bu çıkışı üzerine Tümgeneral Cemal Madanoğlu, İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr. Sıddık Sami Onar, Prof. Dr. Naci Şensoy, Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Prof. Dr. Hüseyin Nail Kubalı, Prof. Dr. Ragıp Sarıca, Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya ve Doç. Dr. İsmet Giritli'den oluşan heyete geçici bir anayasa hazırlatmıştır. Komisyonun başkanlığını Sıddık Sami Onar yapmıştır.⁴⁸⁸

29 Mayıs 1960'da Milli Birlik Komitesi kurulmuş ve 24 Haziran 1960 tarihinde gazetecilerin de hazır bulunduğu törende MBK üyeleri ant içmişlerdir. Ankara'daki ilk MBK'nın yemin törenine büyük bir gazeteci topluluğu katılmıştır.⁴⁸⁹ Gazeteciler arasında Ali İhsan Göğüş de yer almıştır.⁴⁹⁰

MBK kurulmuş, DP'nin on yıllık iktidarı 27 Mayıs ihtilali ile sona ermiştir. DP'nin tutuklanan yöneticileri, 14 Ekim 1960'tan 15 Eylül 1961'e kadar geçen süreçte Yassıada mahkemelerinde yargılanmıştır. Bu mahkemelerde 592 kişi yargılanmış DP'nin ileri gelenlerinden 228 kişi hakkında ölüm cezası

⁴⁸⁴ 27 Mayıs İhtilali önce İstanbul Radyosu, ardından Ankara Radyosu'nda yayınlanan bildirimlerle duyurulmuştur. İlk bildiri; “Dikkat, Dikkat burası İstanbul Radyosu Büyük Türk Milleti bütün Türkiye’de Silahlı Kuvvetlerimiz 27 Mayıs saat 03.00’ten itibaren idareyi ele almış bulunmaktadır. Bütün vatandaşlarımızın ve emniyet kuvvetlerimizin silahlı kuvvetlerle yakın ilişkisi sayesinde bu hareket hiçbir can kaybı olmadan başarılmıştır. İstanbul’da ikinci bir tebliğe kadar silahlı kuvvetler mensupları hariç sokağa çıkma yasağı konmuştur. Vatandaşlarımızın silahlı kuvvetlerimizin vazifelerini kolaylaştırmalarını ve bütün milletçe demokratik rejimin en kısa zaman içinde tesisine yardımcı olmalarını rica ederiz.” Bkz. Suna Kili, **27 Mayıs 1960 İhtilaline Giden Yol: Nedenler ve Açıklamalar**, Boyut Kitapları, İstanbul, s.113-114.

⁴⁸⁵ İnan, “**Demokrat Parti İktidarı (1950-1960)**” **Yakın Dönem Türk Politik Tarihi**, s. 122.

⁴⁸⁶ Kili, **27 Mayıs 1960 İhtilaline Giden Yol: Nedenler ve Açıklamalar**, s. 43.

⁴⁸⁷ Türkiye Çalışmaları Grubu, **50. Yılında 27 Mayıs'ı Hatırla(t)mak**, s.11

⁴⁸⁸ **A.y.**

⁴⁸⁹ “Milli Birlik Üyeleri Dün Milletın Önünde And İçti.”, **Milliyet**, 25 Haziran 1960, s. 1.

⁴⁹⁰ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s.89-90

istenmiş ve Adnan Menderes, Fatih Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan hakkında idam cezası verilmiştir.⁴⁹¹ İdam cezaları ve tutuklamaların ardından 13 Aralık 1960'ta kabul edilen Kurucu Meclis tasarısı üzerinde uzlaşma sağlanmış ve 12 Haziran Geçici Anayasasını değiştiren bir yasa ile Kurucu Meclis kurulması kararlaştırılmıştır.⁴⁹²

Ali İhsan Göğüş İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin yönetim kurulu üyesi olarak kurucu meclise seçilmiştir.⁴⁹³ Göğüş, Kurucu Meclis'i Cumhuriyet'in yeniden ihya edileceği bir organizasyon olarak görmüştür. Henüz kurucu meclis açılmadan verdiği bir beyanatında şöyle demiştir:

*“İkinci Cumhuriyetin kuruluşunda büyük önemi olacağına inandığımız Kurucu Meclisin Türk Milleti yararına sonuçlar alması için elimizden gelen her türlü gayreti, içeceğimiz andın çerçevesi içinde göstereceğiz...”*⁴⁹⁴

Kurucu meclis 6 Ocak 1961'de açılmıştır. Kurucu meclise seçilen diğer bir Gaziantep'li Cemil Sait Barlas'dır. Kurucu meclise seçildikten sonra Ali İhsan Göğüş, Ankara'da ikamet etmeye başlamıştır.⁴⁹⁵

1961 anayasası ile birlikte 157 sayılı kanun yasama kuvvetini iki meclis sistemine benzer bir şekilde kurmuştur. Bunlardan birincisi Milli Birlik Komitesi, diğeri de “mevcut şartlara uygun olarak milletin en geniş manasıyla temsili gayesini gözetin” (md.1) Temsilciler Meclisidir.⁴⁹⁶

İki meclisli bir sistem benimsenmiş; sistemin bir ayağında daimi üyelerden oluşan senato, diğer ayağında ise millet vekillerden müteşekkil bir millet meclisi tesis edilmiştir. Yasaya göre Kurucu Meclis, iki daldan oluşacaktır: Biri MBK, diğeri ise sivil nitelikte bir Temsilciler Meclisi. Bu meclisi oluşturmak için dolaylı ve çok dereceli bir seçim yöntemi

⁴⁹¹ Bulut, “27 Mayıs 1960'tan Günümüze Paylaşamayan Demokrat Parti Mirası”, s. 79.

⁴⁹² Orhan Aldıkaçtı, **Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi Ve 1961 Anayasası**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1978, s.124.

⁴⁹³ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s.98; *Kim* dergisinden arkadaşı Orhan Birgit kendisiyle yapılan bir mülakatta; Ali İhsan Göğüş'ün CKMP kontenjanından Kurucu Meclise katıldığını söylemiştir. Bkz. Halit Esendir, **Kendi Anlatımlarıyla Babiâli'nin Meşhurları**, Kaynak Yayınları, İzmir 2007, s.164.

⁴⁹⁴ “Kurucu Meclis İçin Temsilciler Ne Diyor?”, **Milliyet**, 1 Ocak 1961, s. 1

⁴⁹⁵ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s.96

⁴⁹⁶ Aldıkaçtı, **Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi Ve 1961 Anayasası**, s.132.

öngörülmüştür. Buna göre, kapatılmış olan DP dışındaki siyasal partilerin (yani CHP ile CKMP'nin), illerin, baroların, basının, Eski Muharipler Birliği'nin, esnaf kuruluşlarının, gençlik kesiminin, işçi sendikalarının, sanayi ve ticaret odalarının, öğretmen derneklerinin, tarım kuruluşlarının, üniversitelerinin ve yargı organlarının belli sayıda temsilciyi kendi aralarından seçmesi yoluna gidilmiştir.

27 Mayıs'tan sonra MBK af kararı çıkarmıştır. Kapatılan gazete ve dergiler yayın hayatına dönmüştür. Ankara'dan İstanbul'a dönen Ali İhsan Göğüş de *Kim* dergisini yeniden çıkarmaya başlamıştır.

Af kararlarından sonra Ali İhsan Göğüş, Mısır ihtilalinin sekizinci yıl dönümü için tertip edilen kutlamalara katılan gazeteci heyetinde yer almıştır. Heyette bulunan iki gazeteciden birisi olmak sıfatını elde etmiştir.⁴⁹⁷ Ayrıca Mısır'a gazeteci heyetinin gönderilmesi ile ihtilal sonrası yurt dışına çıkan ilk kişiler, heyette bulunan gazeteciler olmuştur. Zira 27 Mayıs ihtilalinin ardından hava meydanları kapatılmış, uçuşlara ara verilmiştir.

2. 1961 Anayasası

Kurucu mecliste ilk olarak anayasa çalışmalarına başlanmıştır.⁴⁹⁸ Çalışmalar kurucu mecliste oluşturulan Anayasa Komisyonu ile yürütülmektedir. Anayasanın basın ile ilgili hükümlerini tespit etmek amacıyla da komisyon kurulmuştur. Komisyona dâhil edilen iki kişiden biri Ali İhsan Göğüş'tür.⁴⁹⁹ Anayasa Komisyonu'nda Enver Ziya Karal, Emin Paksüt, Muammer Aksoy, Turan Güneş, Coşkun Kırca, Bahri Savcı gibi CHP'nin önde gelen isimleri de yer almıştır.⁵⁰⁰

⁴⁹⁷ Heyette yer alan diğer gazeteci *Ulus* gazetesinden Cenap Çetinel'dir. Bkz. Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 90.

⁴⁹⁸ "Kurucu Meclis Açıldı", **Milliyet**, 07 Ocak 1961, s. 5.

⁴⁹⁹ Komisyona davet edilen diğer basın üyesi *Dünya* Gazetesi yazı işleri müdürü hukukçu Hayri Alpar'dır. Bkz. Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 89.

⁵⁰⁰ Seçil Karal Akgün, "Ellinci Yılına yaklaşırken 27 Mayıs ve Getirdiği Anayasaya Kısa Bir Bakış", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S: 43, 2009, s. 440-441.

İstanbul Üniversitesi'nden Sıddık Sami Onar başkanlığında hazırlanan ve MBK'ya sunulan anayasa taslağından da yararlanılarak yeni bir anayasa tasarısı hazırlanmış, 9 Mart 1961'de Temsilciler Meclisine sunulmuştur.⁵⁰¹

Ali İhsan Göğüş'ün katıldığı Temsilciler Meclisinde anayasa tasarısının her bir maddesi üzerinde inceleme yapıp, tartışılmıştır. Anayasa metni üzerinde inceleme ve düzeltme işlemleri tamamlandıktan sonra 29 Mayıs'ta Kurucu mecliste yapılan oylamayla kabul edilmiştir. Daha sonra halkoylamasına sunulacak anayasa için propaganda süreci başlamıştır.⁵⁰²

Anayasa 9 Temmuz 1961'de halk oylamasına sunulmuştur. Oylanan anayasanın seçmen sayısı 12.735.009, oy verenleri 12.322.169, muteber oyları 10.282.169, evet oyları 6.248.191, hayır oyları 3.934.370 şeklindedir.⁵⁰³ Bu sonuçlara göre 1961 anayasası yüzde 61,5 evet oyuna karşılık yüzde 38,5 hayır oyu almış ve kabul edilmiştir.⁵⁰⁴ Anayasa oylaması öncesi Kurucu Meclis, 21 Haziran 1961'de Temsilciler Meclisi üyelerinin Anayasayı halka anlatma maksadıyla bütün illere gönderilmeleri kararını almıştır.⁵⁰⁵ Ali İhsan Göğüş anayasayı tanıtmak ve evet yönünde oy istemek için yurt gezilerine de çıkmıştır.⁵⁰⁶

Ali İhsan Göğüş'ün ifadesi ile “geniş katılımlı bir anayasa” yapılmıştır. Göğüş'e göre:

*“1961 Anayasası bugün bile, aradan kırk sene geçmiş olmasına rağmen, dünyanın en ileri anayasalarından sayılır.”*⁵⁰⁷

Yeni anayasa ile birlikte Danıştay, Anayasa Mahkemesi, Devlet Planlama Teşkilatı gibi kurumlar tesis edilmiştir. Ali İhsan Göğüş'e göre Türkiye Radyo Televizyon kurumunun kurulması da 1961 anayasası ile mümkün

⁵⁰¹ Kemal Gözler, **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, Ekin Kitabevi, Bursa, 2007, s. 42.

⁵⁰² Akgün, “Ellinci Yılına yaklaşırken 27 Mayıs ve Getirdiği Anayasaya Kısa Bir Bakış” s. 443.

⁵⁰³ Yüksek Seçim Kurulunun Anayasanın Halk Oylamasına Sunulması Sonuçlarına İlişkin Kararı, Karar No. 106, Gün: 19.7.1961;20.07.1961-10859. Bkz. Aldıkaçtı, **Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi Ve 1961 Anayasası**, s.147.

⁵⁰⁴ Feroz Ahmet, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Çev. Yavuz Alogon, Sarmal Yay., İstanbul, 1995, s.182.

⁵⁰⁵ A.y.

⁵⁰⁶ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 93.

⁵⁰⁷ A.y.

olmuştur. Anayasa çalışmalarının sözcülüğünü anayasa hukukçusu Çoşkun Kırca yapmıştır.⁵⁰⁸ Yapılan anayasa ile ihtilali yapan subayların hayatları daimi senatörlük ile teminat altına alınmıştır.⁵⁰⁹

1961 anayasası ile 1950’de kabul edilen Basın Kanunu’ndaki bazı antidemokratik hükümler kaldırılmıştır. Neşir ve radyo yoluyla işlenen cürümler hakkındaki kanunların da iptaline gidilmiştir. (143 sayılı kanun: 29 Kasım 1960)⁵¹⁰ DP döneminde gazetecilerin önemli sorunlardan biri olan “ispat hakkı” da 1 Aralık 1960’ta Ceza Kanunu’nda yapılan değişiklikle tanınmıştır.⁵¹¹ Ayrıca gazetecilerin çalışma koşullarında da iyileştirmeler sağlayacak düzenlemeler yapılmıştır. 2 Ocak 1961’de kabul edilen yasayla özerk yapıda bir Basın İlam Kurumu kurulmuştur.⁵¹²

Gazetecilere af getirilmiş ve kabul edilen kanunla⁵¹³ 68. maddede milletvekili seçilmeye engel olan hallerin sayımında bulunan “affa uğramış olsalar bile” ibaresi çıkartılmış ve 11. madde kaldırılmıştır.⁵¹⁴ Afla tahliye olanlar arasında İnönü’nün damadı *Akis* dergisinin sahibi Metin Toker, Ali İhsan Göğüş’ün *Kim* dergisinden çalışma arkadaşı Şahap Balcıoğlu da yer almaktadır.⁵¹⁵ İhtilalden önce kapatılan gazete ve dergiler yeniden açılmıştır. Ankara’daki ilk MBK’nın yemin törenine büyük bir gazeteci topluluğu katılmıştır. Gazeteciler arasında Ali İhsan Göğüş de yer almıştır. MBK üyelerinin arasında Ali İhsan Göğüş’ün Gaziantep’ten ilkokul arkadaşı Dünder Taşer de yer almaktadır.⁵¹⁶

Ali İhsan Göğüş, -anayasa çalışmaları dışında- bir basın mensubu olarak basın dünyasının sorunlarını kurucu meclise taşımıştır. MBK’ya gerekli tedbirlerin alınması için çağrıda bulunmuştur.

⁵⁰⁸ A.e., s. 93.

⁵⁰⁹ Aldıkaçtı, **Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi Ve 1961 Anayasası**, s.124-129.

⁵¹⁰ Hıfzı Topuz, **II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003, s.228.

⁵¹¹ Topuz, **II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, s.228.

⁵¹² A.e., s.229.

⁵¹³ Kanun No. 1188, Kabul Tarihi: 06.11.1969, RG. 12 Kasım 1969, Sayı 13349. Bkz. Aldıkaçtı, **Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi Ve 1961 Anayasası**, s.177-179.

⁵¹⁴ Aldıkaçtı, **Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi Ve 1961 Anayasası**, s.179.

⁵¹⁵ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s.89.

⁵¹⁶ A.e., s.90.

Göğüş konuşmasında şunları ifade etmiştir:

“... Kurucu Meclisin Sayın üyeleri; Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğünün bütçesi münasebetiyle söze başlarken bir nebze olsun, Türk basınının son yıllarda verdiği şerefli imtihana temas etmek isterim.

Agâh Efendilerin, Şinasilerin torunları, seksenlik Hüseyin Cahidinden, 24 lük Ülkü Armanların, Beyhan Cenkçilerine kadar, takım takım, boy boy Türk gazetecileri bir taraftan hapishanelere bir taraftan maddi sıkıntılara göğüş gererek on yıllık zulüm idaresinin yıkılmasında başlıca rolü oynamış ve şerefli tarihinin en büyük hizmet yıllarını yaşamıştır.(Bravo sesleri; alkışlar)”⁵¹⁷

DP iktidarının yıkılmasında kendisinin de yer aldığı basın kanadının büyük payının bulunduğu inancındadır. Göğüş’e göre; basın ihtilalle birlikte özgürlüğünü kazanmıştır:

“Türk Basını, tarihinin hiçbir devrinde karşılaşmadığı bir baskı altında olmasına rağmen hak bildiği bir yolda yürümüştür. Bundan böyle de yürüyecektir. Bir dikta idaresinin bütün acılarına, ıstıraplarına metanetle göğüş geren Türk Basının şerefli mensuplarını hürmetle selamlarken Yüksek Meclisinizin de duygularına tercüman olduğum kanaatindeyim.(Alkışlar) Muhterem arkadaşlarım; 27 Mayıs sabahı karanlıktan aydınlığa çıkan Türk Basını düşündüğünü yazabilmek hürriyetine kavuşmuştur.”⁵¹⁸

Göğüş’ün çağrısı, cezai hükümlerden kurtarılan basının yeni bir tehlikenin eşiğine gelip ağır mali külfetlerle karşı karşıya bulunduğu dikkat çekmektedir. Göğüş, çağrısına ses verilmemesi halinde basının düşeceği durumu şu şekilde özetlemektedir:

“Sütratle tedbir alınmazsa basınıımız, kanunlarla elde ettiği hürriyetlerini mali tazyikler karşısında kaybedebilir.”⁵¹⁹

⁵¹⁷ M.Meclisi, B:7, 26.02.1961, O:3, s. 492-496.

⁵¹⁸ M.Meclisi, B:7, 26.02.1961, O:3, s. 492-496.

⁵¹⁹ M.Meclisi, B:7, 26.02.1961, O:3, s. 492-496.

Konuşmasına basının belli başlı sorunlarını sıralayarak devam etmektedir:

“Köye gazete, köye kitap diye yırtınıyoruz. Şuna haber vereyim ki, kağıt, baskı malzemesi de dağıtım işleri ele alınmazsa feryat etmenin hiçbir faydası olmayacaktır. Bugünkü ağır mali şartlar muvacehesinde 50 binden aşağı tirajlı gazeteler kapanmak tehlikesiyle karşı karşıyadır. Kurumlar Vergisi yükseltilmiştir. Stopaj arttırılmıştır. Kâğıt ve malzeme ateş pahasıdır. Resmi İlan Komisyonu yüzde 3 ten yüzde 15 e çıkarılmıştır. Tesis sahibi ve geniş kadrolu gazeteler ya kapanacak ya geniş çapta tensikata girişecek, ya da fiyatlarını arttırmak mecburiyetinde kalacaktır.”⁵²⁰

Göğüş, MBK hükümetinin basın sorunlarına eğileceği inancındadır. Zira ona göre, demokrasinin ve milli kalkınmanın temel davası, okuma seferberliği başlatıp cehaleti ve taassubu yenmektir; bunun da ancak ucuz, bol kitap ve gazete ile başarılacağı kanaatindedir. Bu konuda şunları söylemiştir:

“Okuma seferberliğini ancak ve ancak ucuz, bol kitap ve gazete ile başarabiliriz. Cehaleti ve taassubu yenebilmenin her eve kitap ve gazete sokabilmektir. Kitap ve gazete, bir milli eğitim, bir hükümet politikası olarak ele alınmalıdır.

Demokrasimizin ve milli kalkınmamızın temel davası budur.

Muhterem arkadaşlarım; UNESCO'nun son yayınladığı bir rapora göre; <İtaber olma hürriyeti> tehlikededir. Zira 1000 kişiye en az 100 sayıyla gazete, 50 radyo, 20televizyon alıcısı düşmesi gerekirken, dünyanın büyük bir kısmında bu seviyeye ulaşamamıştır. Maalesef bunların arasında Türkiye de bulunmaktadır.

Demokrasiyi bütün icaplarıyla yerleştirme ve Türkiye kalkınmasının ilk şartı olan eğitim seferberliğini hızlandırmak azminde olan sayın Milli Birlik Hükümetinin gazete ve kitap davasını halledeceğine inanmak istiyorum.

⁵²⁰ M.Meclisi, B:7, 26.02.1961, O:3, s. 492-496.

Vaktinizi suiistimal ettim, özür dilerim. Hepinizi hürmetle selamlarım.(Alkışlar). ”⁵²¹

II. İlk Milletvekilliği - 1961 Seçimleri ve Siyasi Faaliyetleri

27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra yapılan ilk seçim 15 Ekim 1961’de gerçekleşmiştir.⁵²² Seçime katılan partiler CHP, Adalet Partisi, Yeni Türkiye Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi’dir. CHP %36,7’lik oy oranıyla 173 milletvekili çıkarırken, AP % 34,8’lik oy oranıyla 158 milletvekilliği kazanmıştır. Bunun yanında CKMP %14 ile 54, YTP de % 13,7 ile 65 milletvekili çıkarmıştır. Bağımsız adaylar ise % 0,8 oranında oy almalarına rağmen seçilememişlerdir.

Milletvekilliği seçiminin yanında bir de Cumhuriyet Senatosu seçimleri yapılmıştır. Partilerin burada aldıkları oylar milletvekilliği seçimlerinde aldıkları oylarla büyük oranda paralellik göstermektedir. CHP %37, AP % 35,3, YTP % 13,9 ve CKMP % 13,4 oranında oy almışlardır. Oy oranı bakımından CHP’nin gerisinde kalan AP, uygulanan çoğunluk sistemi nedeniyle 71 senatör çıkarırken, CHP 36, YTP 27, CKMP ise 16 senatör çıkarmışlardır.⁵²³

AP, YTP ve CMKP oyların % 60’dan fazlasını almıştır. Nispi çoğunluk sistemi sonucu AP mecliste çoğunluğu yakalamayı başarmıştır. CHP Gaziantep’te 156.907 geçerli oyun 73.766’sını alarak seçim çevresinin çıkardığı 8 milletvekilliğinden dördünü kazanmıştır.⁵²⁴ YTP daha çok Güneydoğu illerinde başarılı olmuştur. Batı illerinde AP, Orta Anadolu’da da muhafazakâr çevreler CKMP’ye oy vermişlerdir.⁵²⁵ Seçim sonuçları tek partinin iktidar olmasına olanak vermemiştir. Türkiye koalisyonlarla ilk kez bu dönemde tanışmıştır.⁵²⁶

⁵²¹ M.Meclisi, B:7, 26.02.1961, O:3, s. 492-496.

⁵²² Akgün, “Ellinci Yılına yaklaşırken 27 Mayıs ve Getirdiği Anayasaya Kısa Bir Bakış”, s. 452.

⁵²³ İsmet İnönü, **Defterler (1919-1973)**, C. II, 3. Baskı, Yay. Haz. Ahmet Demirel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, s.840-841.

⁵²⁴ “Milletvekili Seçimlerinin Oy Tasnifi Neticeleri”, **Cumhuriyet**, 17 Ekim 1961,s.1.

⁵²⁵ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s.94

⁵²⁶ Mehmet Alkan, “Osmanlı’dan Günümüze Seçimlerin Kısa Tarihi”, **Görüş**, S:39,1999, s. 63.

Ali İhsan Göğüş 1961 seçimlerinde Gaziantep'ten aday olacaktır.⁵²⁷ Göğüş 1961 seçimleri ile meclise girmiştir. Siyasi hayatı boyunca üç dönem (1961-65, 1965-69, 1969-73) milletvekili olmuştur.⁵²⁸

Ali İhsan Göğüş için çocukluk kahramanlarından İsmet İnönü'nün yanında siyasi hayata başlamak büyük bir ödül olmuştur. Göğüş, siyasette kendisine İnönü'yü örnek almış ve onun rehberliğinde siyaset yolunda yürümüştür. İnönü'nün her hareketini ve sergilediği siyasi manevraları birer siyaset dersi olarak addetmiş ve ona göre siyasetine yön vermiştir.⁵²⁹

1961 yılı seçim sonuçları, CHP ve İsmet Paşa'nın yanı sıra Silahlı Kuvvetleri hayrete düşürmüştür.⁵³⁰ Sonuçlar 27 Mayıs ihtilalinin halk tarafından onaylanmadığının göstergesi olarak değerlendirilmiştir.⁵³¹ Askeri yönetim ülkenin yönetimi konusunda seçim sonuçlarından tedirgin olmuştur.⁵³² Bu tedirginliğin sebebi Silahlı Kuvvetler Birliği⁵³³ tarafından seçimlerin ulusal iradeyi yansıtmadığı görüşünün benimsenmesidir.⁵³⁴ Ülkeyi sivil iradeye teslim edip etmeme noktasında karara varmak için toplantılar yapılmış ve seçilmişlere mesaj göndermeye çalışılmıştır. Askerlerin ilk iletişime geçtiği milletvekili de Ali İhsan Göğüş olmuştur. Radyodaki askeri yönetim CHP'den Ali İhsan Göğüş'ü İstanbul radyoevine çağırması; Ali İhsan Göğüş de Nadir Nadi'yle

⁵²⁷ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 89.

⁵²⁸ **A.e.**, s.99.

⁵²⁹ **A.e.**, s. 77-80.

⁵³⁰ Cüneyt Arcayürek, **Yeni Demokrasi Yeni Arayışlar: 1960-1965**, Bilgi Yay., Ankara, 1984, s. 135.

⁵³¹ Tevfik Çavdar, **Türk Demokrasi Tarihi (1950-1995)**, İmge yay., Ankara, 1996, s. 116.

⁵³² Arcayürek, **Yeni Demokrasi Yeni Arayışlar: 1960-1965**, s. 135.

⁵³³ Silahlı Kuvvetler Birliği; 27 Mayıs ihtilalinin dışında kalan, yeni düzenin teşekkülünde kendilerinin de dikkate alınması gerektiği düşüncesinde olan subayların oluşturduğu örgütlerin birleşmesinden meydana gelmiştir. Aslında SKB, MBK ile irtibatı bulunan üst kademe komutanlarının alt kademelerdeki hiziplerin tehlikeli boyuta erişebilecek hareketlerine önlem almak amacıyla teşekkül etmiştir. Genelkurmay Başkanı Sunay etrafında toplanan komutanlar, cuntacıları siyasi koşullar müdahaleyi gerektirdiğinde belirlenen amaçlar doğrultusunda yüksek komuta kademesinin müdahale edeceğine ikna etmekte büyük bir başarı göstermiş, böylelikle hizipleri kontrol altına almışlardır. SKB'nin işlevi, inisiyatifi koruyacak şekilde alt rütbeli subayların bir adım önünde olmaktır. Bkz. Feroz Ahmet, **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)**, Çev. Ahmet Fethi, Hil Yay., İstanbul, 1994, s. 213.

⁵³⁴ Silahlı Kuvvetler Birliği, içinde etkin bir konumda yer alan General Refik Tulga'nın bir sohbet sırasında Metin Toker'e söyledikleri ordunun ve onun paralelindeki aydınların genelinde egemen olan anlayışı ortaya koymaktadır. Metin Toker, General Tulga'nın düşüncelerini şu şekilde özetlemektedir: "*Seçimler doğru sonuç vermemiştir. Ulusal iradenin belirmesi gerekirdi, ama ortaya çıkan ulusal irade değildi. Bir defa okuması yazması dahi bulunmayanların milletin kaderinde söz sahibi olabileceklerine, bu hakkı doğru dürüst kullanabileceklerine inanmıyorlardı.*" Bkz. Çavdar, **Türk Demokrasi Tarihi (1950-1995)**, s. 116.

birlikte giderek kendilerine okunan tebliği dinlemiştir. Askerlerin rahatsızlığına tanıklık eden Ali İhsan Göğüş, Ankara'ya hareket ederek CHP Parti Meclisi toplantısında “ordunun rahatsızlığı” nı dile getirmiştir.⁵³⁵ Nadir Nadi döneme dair anılarında şunları ifade etmiştir:

“Büyük sorun bizce partilerden ziyade milletvekillerinin omzundadır. Parti ihtiraslarının arkaya itilmesi zamanı çoktan gelmiştir. On altı yıllık demokrasi tecrübesi bu millete ağır kayıplara mal olmuştur. Demokrasi için demokrasi istemek sevdasını artık bir yana bırakalım. Unutmayalım ki, rejimler bir gaye değil, fakat toplumu ve fertleri yükseltmeye yarayacak birer vasıttan ibarettir.”⁵³⁶

SKB, 21 Ekim 1961'de Kara Harp Akademisi'nde toplanarak, bildiri imzalamış ve meclisi açmama kararı almıştır.⁵³⁷ Ordu içindeki gücünü giderek artıran, İstanbul ve Ankara'daki kuvvet birliklerinin komutanlarının da katılımını sağlayan Silahlı Kuvvetler Birliği meclisin açılmasını engellemek için verdiği muhtıra üzerine Milli Birlik Komitesi taraftarları ile ihtilale mesafeli duranlar harekete geçerek belirli şartların sağlanması kaydıyla meclisin açılması için çaba harcamıştır.

Genelkurmayın üzerinde hassasiyetle durduğu konular: Silahlı kuvvetlere karşı girişimlerde bulunulmaması, siyasi af çıkarılmaması, 147'lerin üniversiteye dönmemesi ve Cemal Gürsel'in Cumhurbaşkanı seçilmesi olmuştur.⁵³⁸ Meclisin açılması, sivillerin bu hususları kabullerine bağlıyken; hükümetin teslim edileceği kişi İsmet İnönü olmuştur.⁵³⁹

Genelkurmay ve köşk arasında gerçekleşen görüşmeler SKB'yi sivil idareye geçiş yönünde ikna çabaları ile devam edilirken bir taraftan da siyasi partiler nezakete uymayacak davranışlardan azami surette sakınmaları için ikaz

⁵³⁵ Ali İhsan Göğüş, CHP parti meclisi üyeliğini seçim öncesi dönemde elde etmişti. Bkz. Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 97.

⁵³⁶ Nadir Nadi, **27 Mayıs'tan 12 Mart'a**, Sinan yayınları, İstanbul, 1971, s.99-100.

⁵³⁷ Çavdar, **Türk Demokrasi Tarihi (1950-1995)**, s.116; Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s.94

⁵³⁸ Kamil Karavelioğlu, **Bir Devrim İki Darbe: 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül...**, Gürer Yay., İstanbul, 2007, s. 169.

⁵³⁹ Karavelioğlu **Bir Devrim İki Darbe: 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül...**, s.168.; Çavdar, **Türk Demokrasi Tarihi (1950-1995)**, s. 117.

edilmiştir.⁵⁴⁰ Devlet Başkanı Cemal Gürsel başkanlığında parti başkanlarının ve kuvvet komutanlarının da katıldığı toplantılarda müzakereler yapılmış; SKB'nin belirttiği istekler toplantılarda belirleyici olmuştur.

Müzakerelerde İsmet İnönü, emekli edilen 147 üniversite öğretim üyesinin geri dönüşü için ısrarını sürdürmüş, Yassı ada mahkûmlarına af kanunu çıkarılmasını uygun siyasi koşulların oluşumuna bağlayarak komiteden istediğini almaya çalışmıştır.⁵⁴¹ Sunay'ın sözcülüğünü yaptığı askerler isteklerinde ısrarcı olunca İsmet İnönü beklenmedik bir çıkışta bulunmuştur:

*“Bu Anayasa sizin değil mi? Anayasa Kabul edilmedi mi? Yürürlükte değil mi? Hem siz bu işlere ne karışıyorsunuz? Bir şey yaparsanız yarın ben seçilen parlamenterleri arkama alırsanız, gelir meclisi açarım!”*⁵⁴²

İnönü'nün uyarısı karşısında askerler mutabakatı kabul etmişlerdir. Parti liderlerinin Gürsel'in cumhurbaşkanlığını kabul etmeleriyle meclisin açılmasına kapı aralanmış; 147'lerin üniversiteye dönüşü ve Yassıada tutuklularının affı hususunda SKB'ye istediği verilerek dizginlenmiştir.⁵⁴³

SKB'ye karşı İsmet Paşa'nın verdiği mücadelenin demokrasi lehine önemli bir kazanım olduğunu düşünen Ali İhsan Göğüş şunları söylemiştir:

*“İsmet Paşa'nın bu karara karşı koyacağına anlaşılması üzerine, Cumhurbaşkanlığına Cemal Gürsel'in seçilmesi, başbakanlığın İsmet Paşa'ya verilmesinde mutabakat sağlandı. Böylece meclisin açılmasına müsaade ettiler. İsmet Paşa olmasaydı meclis de açılmazdı. Askeri darbe devam ederdi”*⁵⁴⁴

Birinci İnönü koalisyon hükümeti 10 Kasım 1961'de İnönü'nün başbakanlığında kurulmuştur.⁵⁴⁵ Hazırlanan kabine 21 Kasım 1961'de Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'e sunulmuştur.⁵⁴⁶

⁵⁴⁰ Karavelioğlu, **Bir Devrim İki Darbe: 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül...**,s. 168.

⁵⁴¹ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s.94

⁵⁴² Karavelioğlu, **Bir Devrim İki Darbe: 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül...**, s. 170.

⁵⁴³ **A.y.**

⁵⁴⁴ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 97.

⁵⁴⁵ Ahmet, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, s. 192.

⁵⁴⁶ “Kabine Kuruldu”, **Tercüman**, 21 Kasım 1961, s.1.

A. Koalisyon Hükümetleri Dönemi

1. I. İnönü Hükümeti ve 22 Şubat Harekâtı

Birinci İnönü Koalisyonu döneminde Başbakan İsmet İnönü'ye ABD Başkanı Kennedy'den gelen bir mektup Ali İhsan Göğüş'e bütün siyasi yaşamında rehber olacak derecede etkileyecektir.⁵⁴⁷ Amerika'dan gelen mektupta bir Türk şirketinin Ziraat Bankası'na 900 bin dolar borcu olduğu ifade edilmektedir. Alıcılar arasında Amerikan firmasıda yer almaktadır. Başkan Kennedy, Amerikan firmasının müracaat ettiğini ve borcunun Türkiye'den tahsilini istediğini nazik bir dille belirtmektedir. Bunun üzerine hükümet, DP döneminden kalmış bu alacağın verilmesi yönünde bir kanunu meclise sevk etmiştir. Sonrasındaki gelişmeler hakkında anılarında geniş bir ayıran Ali İhsan Göğüş şunları anlatmaktadır:

“İşte hükümet söz konusu kanun tasarısını tam da böyle bir dönemde sevk ediyor. DP'nin kefil olduğu bir şirketin yol açtığı borçların Amerikalılara ödenmesini istiyor hükümet.

Turhan Feyzioğlu, “Bunu mecliste oylamadan önce parti içinde bir grup toplantısı yapalım” dedi. Grup toplandı, yarım saat sonra da saat 15.00'te meclis açılacak. Hava çok gergin, kritik günlerden geçiyoruz ve DP döneminde yapılmış bir borcun bugünün Türk hükümeti tarafından ödenmesi isteniyor.

Feyzioğlu konuşmasında “Ortam müsait değil, bunu biraz geciktirelim, mecliste taktik yapalım, görüşmesi biraz ertelensin.” dedi. İsmet Paşa'nın yanında ben oturuyordum ve kulağı ağır işittiği için konuşmayı kısa notlar halinde kendisine iletiyordum. Paşa aniden elini masaya vurdu. Feyzioğlu tam konuşmasını bitirip inmişti ki, sert bir şekilde kürsüye geldi. “Arkadaşlar, Cumhuriyet hükümetleri birbirini takip ediyor” dedi. “Bir Cumhuriyet hükümetinin angajmanını diğer Cumhuriyet hükümeti devam ettirmek zorundadır. Bu borcu taahhüt eden DP hükümeti değil, Türkiye Cumhuriyeti hükümetidir. Meseleyi böyle algılayın, biz de Türkiye Cumhuriyeti hükümetiyiz. Borcumuza sadık kalacağız. Taktik yapalım diyor arkadaşımız, ben taktik maktik

⁵⁴⁷ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s.101.

bilmem. Siz taktik yapacaksınız da, elin oğlu yapmayacak mı? Her taktiğin mukabil taktiği vardır. Bir müşkülünüzün çözümünü istiyorsanız yalnız ve yalnız doğruları söyleyeceksiniz. Bir müşkülden kurtulmak için doğruları söyleyeceksiniz... ”⁵⁴⁸

Ali İhsan Göğüş İsmet Paşa'nın bu sözlerinin, devletin devamlılığı bakımından fevkalade güzel bir ders olduğunu ifade etmiştir. İsmet Paşa'nın siyasette kurnazlık yapmaya kalkışılmamasını da öğütlediğini ifade ederek taktiklerin kısa vadede sorunları halleder gibi görünse de uzun vadede hiçbir şeyi çözmeyeceğini söylemiştir. Göğüş bu konuşmanın kendisi için siyasi hayatında önemli bir ders olduğunu ifade ederek şunları söylemiştir:

“İsmet Paşa'nın bu konuşması da benim için siyasi hayatta olsun, özel hayatımda olsun unutulmaz bir ders olmuştur. Taktikle meseleleri geçiştirmek, yürütmeye çalışmak yerine bir zorluk karşısında doğruları savunmasının önemi... Bu bir hayat üslubudur ki, ben buna sonuna kadar sadık kalmaya çalıştım. Temel ilkesi güvenilir olmaktı. Başarısının yegâne nedeni de budur. O gün ayrıca şunu da ilave etti İsmet Paşa “Ben” dedi, “hiç aldanmadım çünkü aldatmadım”. Bu düstur da hem toplum hayatı için, hem de benim kendi hayatımda rehber sözlerdir. Aldatan aldanır.”⁵⁴⁹

CHP'nin liderliğinde kurulan koalisyon hükümeti henüz icraatlarına başlamadan, ‘22 Şubat Hareketi’ olarak adlandırılan olaylar patlak vermiştir.⁵⁵⁰ Olay 22 Şubat 1962 günü gerçekleştirilmesi planlanan ihtilal girişimidir.⁵⁵¹ 22 Şubat harekâtı iktidarın çok erken sivillere teslim edildiğini düşünen ve bu durumu büyük bir hata olarak değerlendiren Albay Talat Aydemir öncülüğünde gerçekleştirilmiştir.⁵⁵² Müdahale için öne sürdükleri iddia koalisyon ortağı AP milletvekillerinin ölçsüz davrandıkları iddiasıdır.⁵⁵³

⁵⁴⁸ A.e., s. 101-103

⁵⁴⁹ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 101-103

⁵⁵⁰ A.e., s.103

⁵⁵¹ Dündar Seyhan, **Gölgedeki Adam**, Nurettin Uycan Matbaası, İstanbul,1966,s.175.

⁵⁵² Feroz Ahmet, **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, s. 216.

⁵⁵³ Diren Çakmak, “Türkiye’de Asker-Hükümet İlişkisi: Albay Talat Aydemir Örneği”, **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, C. I, S. 2, 2008, s. 39.

Ali İhsan Göğüş'e bu durum için şunları ifade etmiştir:

*“Adalet Partisi darbede yapılanların intikamını almak için şüursuzca davranışlar içindeydi. Parti yönetimindeki Gümüşpala, genellikle sağduyuyu temsil etmiştir ama AP'deki bazı aşırı unsurlar geçmişi kaşımakta ısrar etmişlerdir.”*⁵⁵⁴

Aydemir'in de içinde yer aldığı yapılanma 9 Şubat 1962'de General Refik Tulga başkanlığında toplanmıştır. Toplantı sonunda en geç 28 Şubat'a kadar müdahale kararı alınmıştır.⁵⁵⁵ Ardından 10 Şubat'ta müdahale ve sonrasındaki uygulamalarının listesi hazırlanarak protokol imzalanmıştır.⁵⁵⁶ 9 Şubat protokolünden haberdar olan İnönü, Genelkurmay Başkanı Sunay ile görüşüp ordu içindeki ihtilal girişiminin engellenmesi için harekete geçmiştir. 18 Şubat'a kadar olan süreçte Genelkurmay Başkanı Sunay ihtilal düşüncesindeki general ve subayları ihtilal fikrinden vazgeçirmek için bir dizi toplantı yapmıştır. Sunay, Aydemir'in öncülük ettiği Ankara grubu ve ihtilal düşüncesini destekleyen diğer bir grup olan İstanbul gurubu ile görüşmelerde bulunmuştur. Ankara grubunu ikna etmek mümkün olmamış, ancak İstanbul grubunu ikna edilmiştir.⁵⁵⁷

Genelkurmay Başkanlığı, 20-21 Şubat'ta alarm durumuna geçerek Ankara grubuna bağlı birliklerin nakillerine karar vermiştir. Bunun üzerine, Talat Aydemir, tayinlerin gerçekleştirilmesine olan itirazını basın yoluyla kamuoyuna duyurma yoluna gitmiştir.⁵⁵⁸ Genelkurmay Başkanlığı Aydemir'in tehdidini itibara almamış, tayinleri gerçekleştirmiştir.⁵⁵⁹ 22 Şubat 1962'de Aydemir ve destekçileri ihtilal girişiminde bulunmuş; havacılar hariç diğer tüm

⁵⁵⁴ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 104

⁵⁵⁵ Çakmak, “Türkiye’de Asker-Hükümet İlişkisi: Albay Talat Aydemir Örneği”, s. 40.

⁵⁵⁶ **A.e.**, s. 40-41.

⁵⁵⁷ Yeşim Demir, “Albay Talat Aydemir’in Darbe Girişimleri”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Tarihi**, C. V/12, İstanbul,2008, s. 161.

⁵⁵⁸ Açıklamasında Aydemir şöyle demiştir: “Ülke bir barut fıçısı gibidir. Ben de elimde bir meşale tuttuğum halde fıçının üzerinde oturuyorum, canımın istediği anda fıçıyı havaya uçurabilirim. Karşımda bulunanlar parmak bile oynatamazlar.” Bkz. Çakmak, “Türkiye’de Asker-Hükümet İlişkisi: Albay Talat Aydemir Örneği”, s. 43.

⁵⁵⁹ Demir, “Albay Talat Aydemir’in Darbe Girişimleri”, s. 162.

birlikler Albay Talat Aydemir⁵⁶⁰ 'in yanında yer almıştır.⁵⁶¹ Kısa sürede Ankara'da kontrolü ele geçiren Aydemir, Devlet Başkanı Gürsel'e muhtıra vermiştir.⁵⁶² Aydemir'in verdiği muhtıra Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel ve Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay tarafından reddedilmiştir. Genelkurmay'ın bu süreçte direniş noktasını oluşturması, İnönü açısından ihtilal girişimine karşı durabilme dirayeti göstermesini sağlamıştır.⁵⁶³

Başbakan İsmet İnönü şöyle bir açıklamada bulunmuştur:

*“Taviz vermeyeceğim. Taviz bir milleti yıkar. İsterse gelsin Talat Efendi cumhurbaşkanı olsun. Ben gider Mecliste tek başıma oturur beklerim. Taviz verirsek millet affetmez.”*⁵⁶⁴

İnönü'nün bu açıklaması Talat Aydemir ve destekçilerini başvurduğu kalkışından vazgeçirememiştir.⁵⁶⁵ 22 Şubat'ta Harekât tankların meclise doğru yürütülmesiyle başlamış ve harekâtın merkezi Harp Okulu olmuştur.⁵⁶⁶

Ali İhsan Göğüş 22 Şubat Harekâtı'nın başladığı güne dair anılarında:

“Harekât başladığı ve Harp Okulu'ndan tanklar Meclis'e doğru yöneldiği zaman karlı bir hava vardı. Karların içerisinde ürkütücü bir manzara arz ediyordu tankların ilerleyişi. Meclis'in önüne çıktığım zaman Harp Okulu'ndan tankların dizildiğini gördüm. Basın bürosuna girdim, gazeteciler oradaydı. Basın bürosunun başkanı “Buradan çıkamazsınız Ali İhsan Bey” dedi bana. “Niye?” dedim, “Sen kimden emir alıyorsun da böyle diyorsun? Beni mi tevkif ediyorsun, hadi canım sen de?” O sırada Meclis'te Milli Eğitim'in bütçesi

⁵⁶⁰ 27 Mayıs ihtilali sırasında Kore'de Türk birliğinde görevli olan Talat Aydemir, ihtilalin ardından Eylül ayında yurda dönmüştür. İhtilal öncesi cunta örgütlenmelerinin elebaşı isimlerinden birisi olan Aydemir, albay rütbesiyle Harp Okulu komutanlığına getirilmiştir. Bkz. Çakmak, “Türkiye'de Asker-Hükümet İlişkisi: Albay Talat Aydemir Örneği”, s. 39.

⁵⁶¹ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 104.

⁵⁶² “Aydemir Cumhurbaşkanından şu taleplerin gerçekleştirilmesini istemiştir: Birincisi nakil veya emekli edilen subayların görevlerine dönmeleri, ikincisi 200 milletvekilinin milletvekilliğinin düşürülmesi ve eğer bu mümkün değilse parlamentonun feshedilmesi, üçüncüsü anayasanın bazı maddelerinin değiştirilmesi.” Bkz. Çakmak, “Türkiye'de Asker-Hükümet İlişkisi: Albay Talat Aydemir Örneği”,s. 43.

⁵⁶³ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 103.

⁵⁶⁴ Çakmak, “Türkiye'de Asker-Hükümet İlişkisi: Albay Talat Aydemir Örneği”, s. 44.

⁵⁶⁵ Talat Aydemir'in yanında yer alan birliklerin toplam asker sayısı 18 bini bulmaktadır. Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s.104.

⁵⁶⁶ A.e., s.104.

görüülüyor. On beş kişi var salonda, geri kalanların hepsi dört-beş bin liraya taksi kiralayıp Ankara'dan ayrılmış. Ankara boşalmış... Meclis'ten ayrıldıktan sonra Anadolu Kulübü'ne geldim. Akşam yemeğini Anadolu Kulübü'nde yiyorum. Kulüp basıldı, İsmet Paşa'nın konuşması vardı radyoda, birden kesildi. Konuşma öyle aniden kesilince ihtilalciler hâkim oldu sandık. İki kişiydik zaten yemek salonunda. Birisi Kurucu Meclis'ten arkadaşım, seçimlerden sonra tekrar Danıştay'a dönen Hikmet Kümbetlioğlu. Hikmet Kümbetlioğlu, İsmet Paşa'nın sesi kesilince yerinden fırladı, yanıma geldi. "İsmet Paşa'nın sesini kesmeye kimsenin gücü yetmez. O, I. İnönü, II. İnönü Savaşlarının galibidir. İsmet Paşa'yı yıkmaya kimsenin gücü yetmez." diyerek boynuma sarıldı. Sanırsınız iki kişilik bir ordu, İsmet Paşa ordusu..."⁵⁶⁷

Talat Aydemir şartlarının kabulü için tanıdığı sürenin dolmasının ardından fikir değiştirip kendisine destek veren üç komutanın yerlerinde kalması koşuluyla harekâtı durdurmuştur. Ali İhsan Göğüş, Talat Aydemir'in elindeki güce rağmen başarılı olamamasında en önemli faktör olarak İsmet İnönü'yü görmektedir. Göğüş harekâtın durdurulmasının ertesini günü İnönü'yü ziyaret etmiştir. Ziyaretinde "Talat niçin muvaffak olamadı Paşam?" diye sormuştur. İnönü:

"Ben ölmeyi göze almıştım, Talat öldürmeyi göze alamadı" dedi. "Bir kumandan muharebeyi evvela kafasında kaybeder. Kafasında muharebeyi kaybeden bir kumandanın zafer kazanması mümkün değildir. Talat kafasında kaybetti. İhtilalci müzakere etmez, müzakereyi kabul ettiği anda kaybetmiş demektir. Ben muharebeyi kaybetmem, çünkü içerden gelen adamım"⁵⁶⁸

Ali İhsan Göğüş 22 şubat harekâtı için şunları söylemiştir:

"22 şubat harekâtı aslında 25 Ekim 1961'de 60 ihtilali sonrasında meclisin açılmasını engelleme çabasının gecikmeli olarak patlak vermesidir".⁵⁶⁹

⁵⁶⁷ A.e., s. 104-105.

⁵⁶⁸ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 106.

⁵⁶⁹ A.e., s.103

Göğüş'e göre; İsmet Paşa 22 Şubat Harekâtı'nı tek başına bozguna uğratmıştır. İnönü'nün Talat Aydemir'e karşı başarısında, cumhuriyetin kuruluşundan - hatta daha öncesinden – itibaren süre gelen isyan ve ihtilalleri yaşamış, sorumluluk almış olmasının önemli bir faktör teşkil ettiği inancındadır.⁵⁷⁰ Zira İnönü, Talat Aydemir'in ihtilal girişimindeki stratejisini teşhis ederek müdahalede bulunmuş ve Genelkurmay'ı muhatap alarak şunları ifade etmiştir:

*“Ben şimdi Meclis'e gideceğim. Tavuklar gibi ölmektense, Talat Meclis'e gelsin beni şerefimle öldürsün...”*⁵⁷¹

Hükümete karşı gerçekleştirdiği⁵⁷² girişimde başarılı olamayan Aydemir, İnönü'nün etkili kriz yönetimi karşısında müzakere zeminine girmiştir.⁵⁷³ Teslim olmaktan başka çıkar yolu kalmayan Aydemir, İsmet İnönü'den cezai müeyyide uygulanmaması taahhüdü karşılığında teslim olma mesajı yollamıştır.⁵⁷⁴ İsmet Paşa, *“Yanıdakilerle sen emekliye sevk edileceksin, ama Meclis'te hakkınızda tahkikat açılmaması için girişimde bulunacağım”* diyerek Aydemir'e af hususunda taahhütte bulunmuştur.⁵⁷⁵ Göğüş'e göre İnönü, Aydemir olayında affetme yoluna giderek ordu içindeki grupların birbirlerine karşı kan davası gütmelerine zemin hazırlayacak bir hareketin önüne geçmek istemiştir. Göğüş, İsmet Paşa'nın Albay Talat Aydemir'in ihtilal girişimini akim bırakmak suretiyle demokrasi ve rejimi kurtardığı kanaatinde dir.⁵⁷⁶

27 Mayıs'la başlayan “rejimi kurtarma” girişimleri Albay Talat Aydemir'in sonuçsuz kalan 22 Şubat Harekâtı ile devam etmiştir. Cunta örgütlenmesi dağıtılamayan Albay Talat Aydemir, ikinci bir girişimde daha

⁵⁷⁰ A.e., s.106.

⁵⁷¹ A.y.

⁵⁷² Milli Savunma Bakanlığının Tebliğinde “Hükümete karşı bir hareket” yapıldığı resmen açıklanarak bu harekete katılan birlikler sayılmıştır. Bkz. Can Kaya İsen, **Geliyorum Diyen İhtilal**, Tan Gazetesi Matbaası, İstanbul, 1964, s. 64-65.

⁵⁷³ Aydemir'in taleplerini yumuşatması üzerine ise İnönü şöyle demiştir: *“Bir milletin haysiyetine, ordunun şerefine tecavüz edilmiştir. Sonuna kadar mücadele edeceğiz. Silahlı çatışmaya yol açmazlarsa affedebiliriz. Ashında cezaları kurşuna dizilmektir. Kendilerini emekliye sevk edeceğiz.”* Bkz. Çakmak, “Türkiye’de Asker-Hükümet İlişkisi: Albay Talat Aydemir Örneği”, s. 45.

⁵⁷⁴ Demir, “Albay Talat Aydemir’in Darbe Girişimleri”, s.163.

⁵⁷⁵ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 106.

⁵⁷⁶ A.y.

bulunmuştur. 21 Mayıs saat 12’de silahlı kuvvetler adına hükümete el koyduğunu radyodan deklare etmiştir.⁵⁷⁷ Aydemir’in bu ikinci ihtilal girişimi birincisi gibi isyancıların istediği gibi gerçekleşmemiştir. Silahlı kuvvetler, Aydemir ve ekibinin ihtilal teşebbüsüne kısa bir zamanda karşılık vermiştir⁵⁷⁸ Aydemir’in ele geçirdiği radyoevi Silahlı Kuvvetler tarafından ele geçirilerek Genelkurmay bildirisi okunmuştur. Bildiride Talat ve arkadaşlarından “Talat ve üç buçuk adamı” şeklinde bahsedilmiştir. Ali İhsan Göğüş, söz konusu hadiseyi şöyle nakletmektedir:

“Talat saat 12’de idareye el koyduk dediği zaman tiyatrodan dönmüştük. Devlet Bakanı Vefik Pirinççioğlu telefon edip radyoyu açmamı söyledi. Tunalı Hilmi’de Neşe Apartmanı’nda üst kattaki komşumuz olan Mamak’tan muhabere albayı Necdet Süer aşağı indi, “Telefonunuzu kullanabilir miyim?” dedi. “Hükümetten yana mısın albayım, isyancılardan mı?” diye sordum. “Tabii hükümetten” dedi. “O zaman telefon edebilirsiniz.” dedim. İsyancılardan yanayım deseydi telefonla konuşurmazdım albayı. Bu cahil cesareti değil, isyancıların hiçbir zaman kazanamayacağına olan inancımı gösterir.”⁵⁷⁹

Albay Talat Aydemir’in ikinci ihtilal girişiminde; isyancı askerler Ankara’da belli başlı caddeleri kontrol altına almış, hükümete bağlı birliklerle çatışmaya başlamıştır.⁵⁸⁰ Çatışmaların olduğu mahallere yakın bir yerde ikamet eden Ali İhsan Göğüş, olayları yakından takip etme fırsatını yakalayarak, İnönü ile temasa geçmeye çalışmıştır. CHP parti yönetim kurulu üyesi İstanbul milletvekili Coşkun Kırca ile birlikte Pembe Köşk’e gitmek için buluşmuştur. Silah sesleri arasında köşke ulaşılmış, İnönü Coşkun Kırca ile Ali İhsan Göğüş’ü bir odaya kabul ederek, Göğüş’ten bakanları aramasını istemiştir. Ali İhsan Göğüş bakanların hiçbirine ulaşamamıştır. O sırada köşke gelen Orhan Öztrak İnönü’ye hitaben “Paşam, İkinci Ordu’yu arayayım mı?” diye sormuş; İnönü, “Bırak İkinci Ordu’yu, Üçüncü Ordu’yu, sen buraya bak” demiş ve “Hepsinin kulağı buradadır” demiştir. Böylece İnönü, Talat Aydemir’in ihtilal girişimine

⁵⁷⁷ “Dün gece yarısı Ankara’da silahlı bir ihtilal hareketi oldu”, **Cumhuriyet**, 21 Mayıs 1963, s.1.

⁵⁷⁸ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, 106.

⁵⁷⁹ **A.e.**,s. 107.

⁵⁸⁰ “Dün gece yarısı Ankara’da silahlı bir ihtilal hareketi oldu”, **Cumhuriyet**, 21 Mayıs 1963, s.1.

karşı kriz yönetiminde inisiyatifin kendi elinde olduğunu ifade etmek istemiştir.⁵⁸¹ Ali İhsan Göğüş, ihtilal girişiminin seyrine dair anılarında şunları anlatmaktadır:

*“Sabaha karşı saat 3’te Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Nasır Zeytinoğlu geldi Pembe Köşk’e: “Cumhurbaşkanı hazretleri Gürsel, Muhafız Alayı’nı mevzie hareket için sizin onayınızı bekliyor.” Dedi. Paşa ise “Askeri asker üzerine sevk ederken büyük birlikler halinde göndermek doğru değil. Karşılaştıkları zaman ne tavır alacaklarını bilemeyiz. İkisi de asker. Onun için küçük birlikler halinde deneme yapmak lazım ki karşılaştıkları zaman ne vaziyet alacaklarını anlayalım, büyük birliği sevk etmek doğru olmaz cevabını verdi.”*⁵⁸²

Göğüş’e göre, İsmet İnönü’nün cevabı siyasi hayatta tecrübeye ehemmiyet verilmesi gerektiği neticesini doğurmuştur. Zira İsmet Paşa’nın verdiği taktik tutmuş, isyancılar sabaha karşı teslim olmuşlardır.⁵⁸³

Harp Okulu’nda kontrol altına alınan isyancıların direnci hava kuvvetlerinin hükümetten yana tavır almasıyla çözülmeye başlamıştır.⁵⁸⁴ Hava kuvvetlerine bağlı jetlerin Harp Okulu mevzilerini yayılım ateşine tutmaları isyancı birliklerin direncini kırmış⁵⁸⁵ ve ihtilal girişimini sonlandırmıştır.⁵⁸⁶ Talat Aydemir başta olmak üzere bütün 22 Şubatçılar tutuklanmıştır.⁵⁸⁷ Yargulamalardan sonra Albay Talat Aydemir ve Binbaşı Fethi Gürcan idama mahkûm edilmiştir. Parlamentonun idamları onaylamasının ardından Fethi Gürcan’ın idam hükmü 26 Haziran 1964 tarihinde, Talat Aydemir’in idam hükmü de 5 Temmuz 1964 tarihinde infaz edilmiştir.⁵⁸⁸

Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Türk halkı ilk kez bir koalisyonla tanışmış ve bu koalisyon da Cumhuriyet Halk Partisi ile onun ezeli rekabet içerisinde olduğu Demokrat Parti’nin mirasçısı olduğunu iddia eden Adalet Parti arasında gerçekleşmişti. İki parti arasında siyasi anlamda görülen fikir

⁵⁸¹ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 107

⁵⁸² **A.e.**, s. 108.

⁵⁸³ **A.y.**

⁵⁸⁴ Çakmak, “Türkiye’de Asker-Hükümet İlişkisi: Albay Talat Aydemir Örneği”, s. 54.

⁵⁸⁵ Demir, “Albay Talat Aydemir’in Darbe Girişimleri”, s. 167.

⁵⁸⁶ “Anakaradaki İhtilal Dün Sabah Bastırıldı”, **Cumhuriyet**, 23 Mayıs 1963,s.1.

⁵⁸⁷ Çakmak, “Türkiye’de Asker-Hükümet İlişkisi: Albay Talat Aydemir Örneği”, s. 55.

⁵⁸⁸ **A.y.**

ayrılıklarının yanında, ekonomiye bakış açıları da çok büyük farklar göstermekteydi.

Fikir ayrılıklarının belirgin olarak hissedildiği CHP-AP koalisyon hükümetinin meclise taşıdığı meselelerden biri, *hudut beyannamelerinin kaldırılması* girişimidir. Ali İhsan Göğüş de, meselenin mecliste görüşülmesi sırasında partisi adına söz alarak; meselenin halli için kendisinin ve partisinin görüşlerini ortaya koymuştur.

Mesele; Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun hudut boylarındaki iki buçuk milyon insanın, anayasa dışı bir uygulamaya tabi tutulmasıdır. Buna göre anayasal dayanağı olmayan Hudut Beyannameleri'ne dayanılarak bölge halkı mahkeme kararı olmadan kaçakçı damgası yemektedir.⁵⁸⁹ Göğüş'ün konuyla ilgili konuşması şöyledir:

“Muhterem arkadaşlarım; Güney ve Güney – Doğu halkının yıllardan beri çektiği ıstırapların bugün bu yüce çatı altında dile getirilmesi bizi memnun etmiştir. İki buçuk milyon insan, yıllardan beri Anayasa dışı bir idareye tabi tutulmuştur. Bunu, bilerek söylüyoruz. Bugünkü anayasamızda deniyor ki: “Mahkeme kararı olmadan hiç kimse suçlandırılmaz.” Hâlbuki bu tatbikatla bu bölge halkı mahkeme kararı olmadan kaçakçı damgası yemektedir. Kanunsuz olamayacağına göre, bu beyannamelerin tamamen kaldırılmasına taraftarız.

Bugün Hükümetin tatbik ettiği kararnamenin mesnedi yoktur. Bu beyanname hangi kanuna dayanmaktadır? Kaçakçılığın Men'i ve Takibine dair Kanunda, emniyet bölgesindeki engelleme tedbirleri arasında bu beyanname mevzubahis değildir. Binaenaleyh, bu Kararnamenin mesnedi yoktur.

Arkadaşlar, Beyanname kaçakçılığı önlemez. Seçim bölgelerimizden yeni dönmüş bulunuyoruz. Orada vatandaşlarla ve idare amirleriyle temas ettik. Sayın İçişleri Bakanına hemen ifade edeyim ki, kendi emrinde çalışan idare amirleri dahi bu beyannamelerle kaçakçılığın önlenmesinde bir fayda sağlanamayacağını ifade etmektedir.

⁵⁸⁹ M.Meclisi, B:65, 26. 3. 1962, O:1, s.138-140.

Muhterem arkadaşlarım, kaçakçılar bellidir. Bugün kaçakçılar şirket halinde çalışmaktadırlar. Bu şirketler oradaki yetkililer tarafından bilinir. Ve bilir misiniz arkadaşlar, işkenceye tabi tutulanlar kaçakçılıkla ilgili olmayanlardır. Bir çoban koyun sürüsünü otlatırken bir köşeye üç saat uyudu mu, elinde topoğrafik harita bulunmadığı için, sürüsünün emniyet bölgesine girdiğini bilmez ve sürü jandarma tarafından müsadere edilir. Her köylü vatandaşın elinde topoğrafik harita bulunmasına imkân yoktur.”⁵⁹⁰

Göğüş devam eden konuşmasında beyanname külfetinin kaçak ticaretle meşgul olan kişilere verilmesini önermektedir. İstanbul’a gelen bir vapur, kaçak eşya getiriyor diye bütün İstanbul halkını beyannameye tabi tutmanın yanlışlığına dikkat çekmektedir. Beyannamenin rüşveti azaltmaya çözüm olmadığını ifade etmiş ve rüşvetin arttığını söylemiştir. Rüşvetin artmasının sebebini ise kanuni mevzuata bağlamaktadır.⁵⁹¹ Göğüş kanuni mevzuatlara yönelik şunları ifade etmiştir:

“Arkadaşlar...Bir Men’i İsrifat Kanunu vardır. Bir şahıs İstanbul’da, Şadırvan’da 60 bin liraya düğün yapar, diğer bir şahıs bir düğün elbisesini 4-5 bin liraya Jaguer Fatlı’tan diktirir, diğer fakir bir insan düğünlük elbisesini eskiciden kira ile alır. Bunlar hakkında Men’i İsrifat Kanununun hükümleri tatrbik edilmez, fakat bir köyde 10 gün düğün yaptı, 4 davul çaldırdı mı, sanki sosyal adaletsizlik yalnız burada da mevzu bahis imiş gibi Men’i İsrifat Kanununun hükümleri keyfi olarak tatbik edilir. Bu, hakikaten üzerinde durulacak bir noktadır. Kanuni mevzuatın nasıl baskı vasıtası olduğuna bir delil olarak bu misali arz ettim. Hudut beyannameleri de tıpkı Men’i İsrifat Kanunu gibi bir baskı vasıtası olmaktadır. Hudut beyannamelerinin mutlaka kaldırılması lazımdır. 700 kilometre uzunluğunda, 25 kilometre derinliğinde bir bölge halkı yıllardan beri işkenceye maruz tutuluyor. Onların sesi ancak bugün sizlere duyuruluyor. Eğer bu davayı bugün burada halledebilirsek, gene muvaffak olmuş sayılırız, gene iyi bir iş yapmış oluruz. Bu bölge halkının ıstıraplarının dinmesine sizlerin oylarınızla imkân verileceğini ümit ediyor ve bu mazlum

⁵⁹⁰ M.Meclisi, B:65, 26. 3. 1962, O:1, s.138-140.

⁵⁹¹ M.Meclisi, B:65, 26. 3. 1962, O:1, s.138-140.

halkın bundan sonra artık böyle Anayasa dışı bir tatbikatla rahatsız edilmemesini rica ediyorum. Hüürnetlerimle.”⁵⁹²

CHP-AP koalisyön hükümeti üzerinde ordunun hissedilir bir baskısı vardı. Adalet Partisi'nin Yassıada mahkûmlarının affi konusunda direktmesi ve ordunun bu konuda taviz vermeyen bir tutum içerisine girmesi çok geçmeden ilk koalisyön hükümetinin sonunu getirmiş ve İnönü 30 Mayıs 1962'de Cumhurbaşkanı Gürsel'e istifasını sunmuştur.⁵⁹³

2. II. İnönü Hükümeti

Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, 4 Haziran'da İnönü'yü yeni hükümeti kurmakla görevlenmiş ve İnönü, aynı gün görüşmelere başlamıştır. Hükümet kurma çalışmalarının 25. gününde CHP, CKMP, YTP ve bağımsızlar anlaşarak bir koalisyön hükümeti kurmuştur.⁵⁹⁴ 7 Temmuz'da yapılan oylama sonucunda hükümet, 4 çekimser, 134 ret karşılık 259 oyla güven almıştır.⁵⁹⁵

II. İnönü hükümeti, İsmet İnönü'nün Amerika ziyareti sırasında koalisyön ortaklarının hükümetten çekilmesiyle yıkılmıştır. İnönü'nün Amerika ziyareti, 22 Kasım 1963'te suikasta kurban giden ABD Başkanı Kennedy'nin cenaze törenine katılmak içindir. Ziyaret sırasında koalisyön ortağı YTP lideri Ekrem Alican'ın hükümeti düşürmeye yönelik faaliyetlere girişerek hükümetin yıkılmasına ortam hazırlamıştır. İnönü, Amerika'da temaslarına devam ederken, YTP ve CKMP'nin koalisyönden çekildikleri haberini almıştır. 30 Kasım'da Ankara'ya dönen İnönü, 2 Aralık'ta Cumhurbaşkanı'na istifasını sunmuştur.⁵⁹⁶

Ali İhsan Göğüş, Başbakan'ın Amerika'ya gitmesini fırsat bilen koalisyön ortaklarını siyasi adapla örtüşmeyen nezaketsiz kimseler olarak nitelemektedir.⁵⁹⁷

⁵⁹² M.Meclisi, B:65, 26. 3. 1962, O:1, s.138-140.

⁵⁹³ İnönü, Defterler (1919-1973), C. II, s.858-859.

⁵⁹⁴ Cumhuriyet, 25 Haziran 1962, s.1.

⁵⁹⁵ İnönü, Defterler (1919-1973), C. II, s.861.

⁵⁹⁶ Şeref Bakşık, CHP İle Bir Ömür, Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.221.

⁵⁹⁷ Göğüş, Hep İsmet Paşa'nın Yanında, s. 111.

Hükümet düşerken gündemi Kıbrıs'la ilgili gelişmeler doldurmaya başlamış, yeni hükümet kurma çalışmaları sırasında Kıbrıs meselesine eğilmek zorunluluğu kendisini hissettirmiştir.⁵⁹⁸

Kıbrıs Cumhuriyeti 16 Ağustos 1960'ta hazırlanan anayasa ile kurulmuştur. Ancak 21 Aralık 1963 tarihine kadar varlığını koruyabilmiştir. Bu tarihte Rum lider Makarios'un 1960 Anayasası'nı kabul etmediğini bildirerek, yürürlükten kaldırmaya çalışması Kıbrıs Çıkmazı'nın dönüm noktalarından birini oluşturacaktır. Makarios sürekli olarak Türk tarafından şikâyetçi olmakta, vergileri toplayamadığını ifade etmektedir.⁵⁹⁹ İnönü Makarios'a meselelerin hallinde orta yolun bulunabileceğini, aksayan yönlerin giderilebileceğini telkin etmektedir.⁶⁰⁰ Çözümde yana tavır koyan İnönü Makarios'un Kıbrıs Anayasası'nı tamamen değiştirmeye yönelik söylemlerinin Londra ve Zürih Antlaşmalarının Türkiye'ye tanıdığı garantörlük haklarını ilga etmek amacını taşıdığını bildiğinden yeni anayasa fikrine karşı çıkmaktadır.⁶⁰¹

Makarios'un Kıbrıs'ın geleceğiyle ilgili niyetlerini beyan eden girişimlerinin zamanlaması dikkat çekicidir. Türkiye, hükümete kaldığı günlerde İngiltere'de Kıbrıs'tan tamamen çekilme temayülü belirmiş, bunlardan daha önemlisi Yunanistan'da iktidar değişikliği gerçekleşmiştir. İktidarı ele geçiren Papandreu, Londra ve Zürih antlaşmalarına ihanet gözüyle bakmakta ve Kıbrıs meselesinde çözümü zorlaştıracak bir mesafede durmaktadır.⁶⁰² Yunanistan'daki iktidar değişikliğinden güç alan Makarios harekete geçerek Türkler üzerine yürüyerek katliamlara girişmiştir.⁶⁰³

Türkiye, 6 Aralık 1963 tarihinde Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios'un Anayasa'da yapmak istediği değişiklikleri kabul etmediğini açıklamıştır. Bu kararın ardından Ada'da Türkler üzerine yönelik saldırılar artmıştır. 21 Aralık günü

⁵⁹⁸ Karavelioğlu, s. 182-183.

⁵⁹⁹ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 111.

⁶⁰⁰ A.y.

⁶⁰¹ "Kıbrıs'ta 1959-60 antlaşmalarına göre İngiltere, Yunanistan ve Türkiye garantör devlet olarak birer kuvvet bulunduyorlardı." Bkz. Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s.111.

⁶⁰² Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 111.

⁶⁰³ A.y.

Lefkoşa'da başlayan çatışmalar her geçen gün şiddetini artırarak devam etmiş ve çatışmalarda 24 Aralık'ta 12⁶⁰⁴, 25 Aralık'ta ise 50 Türk öldürülmüştür.⁶⁰⁵

Kıbrıs'tan acı haberler gelirken Ankara'da yeni hükümet kurma çalışmalarında mutabakat sağlanarak 25 Aralık 1963'te⁶⁰⁶ III. İnönü Hükümeti kurulmuştur.⁶⁰⁷ Yeni hükümetin koalisyon ortaklarını bağımsızlar oluşturmuştur.⁶⁰⁸

3. III. İnönü Hükümeti ve Kıbrıs Olayları

27 Mayıs ihtilalinden sonra kurulan İnönü hükümetlerinin birinci ve ikincisinde görev almayan Ali İhsan Göğüş, III. İnönü hükümetinde ise görev almıştır. İsmet İnönü III. Koalisyon hükümetini kurarken Özel Kalem Müdürü Necdet Calp kanalıyla Ali İhsan Göğüş'e bakanlık teklifinde bulunmuştur. Hiç beklemediği bir teklifle karşılaşan Ali İhsan Göğüş o anlara dair anılarında şunları yazmıştır:

“ ‘İsmet Paşa istiyor’ diye çağırdıklarında herhalde grupta ilgili bir şey danışacak diye düşünmüştüm, aklımın köşesinden geçmiyor bakanlık. Çünkü çok gencim, henüz 38 yaşındayım, grupta bakanlık bekleyen bir sürü adam var...” Başbakanlık odasına alındığında İnönü “ ‘ Sen turizm tanıtma bakanı olarak inha ettim.’ dedi. Ben birden irkildim. ‘Paşam’ dedim, ‘ben henüz çok gencim’... Bunu söylerken 1945'te CHP'de ocak başkanlığıyla başlayıp, parti meclisi üyeliğine uzanan on sekiz senelik azımsanmayacak bir parti hayatım olduğunu hiç düşünmemiştim... ‘Daha çok uzun yıllar politika yapmak istiyorum’ dedim, ‘benden daha tecrübeli, daha yaşlı arkadaşlarımız varken bana müsaade edin, beni kurtların önüne atmayın. Benim size bağlılığım herhangi bir mevki için değil, size inandığım için. Beni bakan yaparsanız, İsmet Paşa'ya dalkavukluk etti derler.’ dedim. Cevabı şu oldu: ‘Hadi canım sen de! Bu sefer ne derler

⁶⁰⁴ Metin Toker, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları: İnönü'nün Son Başbakanlığı (1961-1965)**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1992, s. 189-191.

⁶⁰⁵ Şerafettin Turan, **İsmet İnönü, Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği**, 2. Baskı, Bilgi Yayınları, Ankara, 2003, s.424.

⁶⁰⁶ İnönü, **Defterler (1919-1973)**, C. II, s.900-903.

⁶⁰⁷ Ahmed, **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, s. 261.

⁶⁰⁸ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 111.

biliyor musun? Bu kadar İsmet Paşa'ya dalkavukluk etti, onu bir bakan bile yapmadı derler.' ”

Ali İhsan Göğüş, Kuvayı Milliye liderlerine hayranlık duyguları içinde büyümüş biri olarak çocukluk kahramanı İsmet Paşa'nın bu teklifinin kendisi için büyük bir lütuf olduğunu belirtmiştir. İsmet Paşa'nın parti içinde kıpırdanmaya başlayan hizbin içinde yer aldığını düşünmesinden de çekindiği için kendisi için henüz çok erken gördüğü bakanlık teklifini kabul ettiğini yazmaktadır.⁶⁰⁹ Bunun üzerine Göğüş, III. İnönü hükümetinde (25 Aralık 1963 - 20 Şubat 1965) Turizm ve Tanıtma Bakanı olmuştur. Bakanlıkla birlikte hükümet sözcülüğü görevini de üstlenmiştir.⁶¹⁰

Ali İhsan Göğüş, III. İnönü hükümetinde, gelir dağılımını düzenlemek ve toprak adaletsizliğini gidermek için toprak reformu konusuna öncelik verilmesi gerektiği kanaatindedir. Kıbrıs meselesinde aciliyetle müdahale edilmesi gereken gelişmelerin olduğunu belirtmiştir.⁶¹¹ Göğüş, III. İnönü hükümetini bir reform hükümeti olarak nitelemektedir.⁶¹²

a) Kıbrıs Olayları

III. İnönü hükümetinin ilk icraatı Kıbrıs'a dört jet uçağını gönderip Rum tarafına gözdağı vermek olmuştur.⁶¹³ Ardından iki garantör devlet Yunanistan ve İngiltere'ye kesin uyarı verilerek Rumların taşkınlıklarına müdahale etmedikleri takdirde Türkiye'nin tek başına müdahale edeceği bildirilmiştir.⁶¹⁴ Türkiye'nin ultimatomu ve Kıbrıs üzerinde uçan jetler Makarios'u biraz endişelendirmiş ve bir sürelik adada durum sükûnete dönmüştür.⁶¹⁵

⁶⁰⁹ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 110.

⁶¹⁰ **A.e.**, s. 110-112.

⁶¹¹ **A.e.**, s. 112.

⁶¹² III. Koalisyon hükümetini İnönü de reform hükümeti olarak nitelemiş, ancak gerek ülkenin sorunları gerekse CHP'deki parti içindeki çekişmelerin başladığı bir dönem olması beklenen reformların gerçekleşmesini engellemiştir. Bkz. Gürcan Bozkır, "Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu'nun Siyasi Kişiliği", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C: 2, S: 6-7, 1997, s.231.

⁶¹³ **A.e.**, s. 112.

⁶¹⁴ Metin Toker, **Demokrasinin İsmet Paşalı Yılları: İnönü'nün Son Başbakanlığı(1961-1965)**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1992, s. 191.

⁶¹⁵ **A.e.**, s. 192.

Makarios İngiltere'nin de dâhil olmasıyla Londra'da bir konferans düzenlenmesi için girişimde bulunulacaktır. Türk topluluğunun temsilcisi olarak Rauf Denktaş konferansa katılmıştır. Makarios, konferansta katı tutumunu sürdürmeye devam etmiş, adadaki Türk birliklerinin geri çekilmesi ve Türkiye'nin garantörlük hakkının elinden alınmasını istemiştir.⁶¹⁶ Makarios konferansı tıkararak, konuyu Birleşmiş Milletler'e taşımış; BM ise barış gücü gönderme ötesinde bir şey üretememiştir.⁶¹⁷ Uluslararası aktörlerin dâhil olmasıyla sorun çözümsüzlüğe gitmektedir. Makarios stratejik noktaları ele geçirmeye çalışarak Türklerin üzerinde baskıyı arttırınca hükümet çevrelerinde müdahale zarureti doğduğu fikri benimsenmeye başlamıştır.⁶¹⁸

Ali İhsan Göğüş Turizm ve Tanıtma Bakanı sıfatıyla Kıbrıs meselesi ile yakından ilgilenmiştir. Basın yayın ve bilgilendirme faaliyetlerinden sorumlu birim Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Turizm ve Tanıtma Bakanlığına bağlı bulunduğundan; Kıbrıs olaylarını takip etmek, Kıbrıs'taki Türklere yönelik katliamların önüne geçmek ve Türkiye'nin Kıbrıs davasını dünya basınına taşımak gibi vazifeler Bakan Ali İhsan Göğüş'e önemli sorumluluklar yüklemiştir.⁶¹⁹ Bakanlığı devralmasıyla çalışmalarına başlamış, uygulanan politikalar hakkında kamuoyunu bilgilendirmiştir.⁶²⁰

Kıbrıs'taki Kanlı Noel'e ait fotoğraflar dünya basınına dağıtılmış, Makarios'un katliam kalkışımı gözler önüne serilmiştir.⁶²¹ Kıbrıs meselesi dünyanın gündemine girmiş ve BM'nin adada bir "Barış Gücü" teşkil etmesi girişimleri söz konusu olmuştur. Hükümet sözcüsü Ali İhsan Göğüş, *New York Times*'e verdiği demeçte; Türk hükümetinin Barış gücünün teşkili için

⁶¹⁶ A.e., s. 193.

⁶¹⁷ Ahmed, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, s. 196.

⁶¹⁸ Göğüş, *Hep İsmet Paşa'nın Yanında*, s. 113.

⁶¹⁹ A.y.

⁶²⁰ Daha çok kamuoyunu bilgilendirme amaçlı demeçlerinden birisi Kaymaklı semtinde rehin alınan Türklerin akıbeti ile ilgilidir. Ali İhsan Göğüş; kamuoyunda yayılan Rumların rehineleri katlettiği şeklindeki haberlerin teyit edilmediğini radyolardaki matem yayınlarının Kanlı Noel'de katledilen Türklerle ilgili olduğunu söylemiştir. Bkz. "Kaymaklı'daki Türklerin Durumu", *Milliyet*, 28.12.1963, s.1.

⁶²¹ 23 Aralık 1964 başlayan olaylarda Rum EOKA çeteleri Türk mahallelerini kuşatıp silahlı saldırılarda bulunmuşlar. Rum çeteleri bu saldırıları sırasında Kanlı Noel olarak bilinen bir katliamda Binbaşı Nihat İlhan'ın(A.İ Göğüş kitabında 'Binbaşı Murat' olarak zikretmiş) eşi ve çocuklarını hunharca öldürmüşlerdi. Ali İhsan Göğüş'ün Enformasyon Genel Müdürlüğü vasıtasıyla dağıttıkları fotoğraflar ve katliamın ayrıntıları katliamdan 6 gün sonra gazetelerde yayınlanmıştır. Bkz. "İşte Tarihi Vesika: Katliam Böyle Oldu.", *Milliyet*, 29.12.1964, s. 1.

gereğinden fazla fedakârlık yaptığını, Makarios'un herhangi bir şart öne sürüp işi zora koşmamasını, BM'ye bağlı emniyet kuvvetlerinin adaya çıkmasına engel olunması halinde Türkiye'nin garantör devlet olarak müdahale hakkını kullanacağını beyan etmiştir.⁶²² BM düzeyinde görüşmelerde Türk hükümetinin teklifi olan Kıbrıs'a güvenliği sağlayacak kuvvet gönderilmesini benimsenmiştir. Bunun üzerine hükümet sözcüsü Ali İhsan Göğüş tarafından bu durum "Makarios'un hezimetini" olarak nitelendirilmiştir. Basın mensuplarının "Adaya müdahale hakkımız ne olacak?" sorusunu ise şöyle cevaplandırmıştır:

*"Türkiye dostlarını ve dâhil bulunduğu paktları sarsacak hareketlerde bulunmak niyetinde değildir. Gayemiz Ada'da mal ve can güvenliğinin sağlanmasıdır. Emniyet kuvvetleri bunu sağlayacağına göre müdahale etmemiz tabii bahis konusu olmayacaktır."*⁶²³

Makarios saldırgan girişimlere devam edince süreç kilitlenmiş, hükümet birbiri ardına notalar göndermiştir. Çatışmalar devam ederken hükümet verdiği ikinci nota ile Türk bölgelerindeki kuşatmanın kaldırılmadığı takdirde tek taraflı müdahale edeceği tehdidinde bulunmuştur.⁶²⁴ Nota Rumların saldırılarının hızını kesmiş, BM'lerin adaya gönderilecek barış birliğinin teşkilini hızlandırmıştır.⁶²⁵ Amerika ve uluslar arası aktörlerin meseleye yaklaşımları Makarios'un yeniden faaliyete geçmesinde etkili olmuştur. Göğüş, Yunanistan ile Türkiye'nin savaşa tutuşmasının NATO'nun güneydoğu kanadının çökmesi anlamına geleceğinden Amerika'nın duruma müdahale edeceği beklentisi içinde olmuştur.⁶²⁶ Bakanlar kurulunda mesele görüşülmüş, 6 Haziran 1964'te çıkarma yapma ihtimali kuvvetlenmiştir.⁶²⁷

Kurulda İnönü:

"Arkadaşlar tarihi kararlar arifesindeyiz. Askeri hareketler daima zor kararlardır. Hiçbir şey maceraya gelmez, askeri hareketlerde çok dikkatli olmak

⁶²² "Göğüş 'Yapamayacağımız fedakârlık bizden istenmemelidir' dedi.," **Milliyet**, 04.02.1964, s.7.

⁶²³ "5li teklifi tasvip ediyoruz." **Milliyet**, 04.03.1964, s. 7.

⁶²⁴ Ahmed, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, s. 197.

⁶²⁵ Özdemir Kalpakçıoğlu, **İkinci Cumhuriyetin Üç Başbakanı**, Ankara 1968, s. 130.

⁶²⁶ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 114

⁶²⁷ **A.y.**, s. 114.

lazım. Siyasi geri çekilmeler telafi edilir. Konjonktür müsaittir, siyaseten kaybettiğimiz alanı tekrar kazanırız, ama askeri mağlubiyetlerin telafisi gayri kabildir. Atatürk'ün Cumhuriyet'inin kazandığı bunca başarı bir anda yok olur gider. Elli yıllık çalımızın bir anda biter ” diyerek verilecek kararın ehemmiyeti üzerinde durmuştur.⁶²⁸

Ali İhsan Göğüş'e göre; İnönü, meseleyi daima barış yoluyla çözme niyetindedir. Başka bir çıkış yolu kalmadığında askeri müdahaleye olur vermektedir.⁶²⁹ Kurulda alınan kararlar uyarınca askeri müdahaleyi gerektirmeyecek çözüm arayışları doğrultusunda büyük müttefik sıfatına sahip Amerika'ya Ada'ya çıkartma yapılacağı bildirilmiştir.⁶³⁰ Ancak Amerika beklenen desteği vermemiştir.⁶³¹ Başkan Johnson mektubunda “*Eğer siz Kıbrıs'a bir çıkarma yaparsanız ve Sovyetler Birliği size taarruz ederse ben sizi koruyamam.*” diyerek, Türkiye'ye gereken desteği vermediği gibi çıkartmanın sonuçlarının ağır olacağını ima etmiştir.⁶³² İsmet Paşa, ABD Başkanı'nın mektubu karşısında oldukça sarsılmış ve müttefik Amerika'nın tutumunu sorgulamıştır:

*“ ... 'bu ne biçim ittifak!' Sovyetler Birliği'ne karşı kurulmuş bir ittifakın başı, o ittifakın içindeki bir devlet kurulma nedenini göz ardı ederek Sovyet taarruzuna maruz kaldığı zaman, onu koruyamayacağını ifade ediyordu. Hâlbuki aynı İsmet Paşa, Küba krizinde, bir telefonla kendisinin en büyük koruma silahı olan Sovyetlere karşı füzelerini, rampalarını sökmeyi kabul etmişti. ”*⁶³³

Ali İhsan Göğüş, NATO ittifakının çatırdamaya başladığı o günlerde İsmet İnönü'nün karamsarlığa kapılmayarak Türkiye'nin kimseye bel bağlamayacağına işaret eden “*Yeni bir dünya kurulur, Türkiye yerini bulur*”⁶³⁴ sözünü Johnson'un mektubuna cevaben dillendirdiği söylemektedir.⁶³⁵ İnönü,

⁶²⁸ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 114

⁶²⁹ A.y.

⁶³⁰ A.y.

⁶³¹ Ahmed, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, s. 197.

⁶³² Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 114

⁶³³ A.y.

⁶³⁴ Günlüklerde de geçen bu sözü İnönü, Johnson'a cevabi mektubunda yer almamaktadır. Bkz. Nihat Erim, **Günlükler 1925-1979**, Haz. M. A. Demirer, Yapı kredi yay., İstanbul, 2005, s. 72.

⁶³⁵ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 115.

Amerika Başkanı'nın daveti üzerine 21 Haziran 1964'te Amerika'ya giderek meseleleri baş başa görüşmüştür.⁶³⁶ Görüşmeler sonucunda, Johnson ve yönetiminin garantörlük anlaşmaları hakkında pek fazla bilgi sahibi olmadıkları anlaşılmıştır.⁶³⁷ İnönü Amerika'dan İngiltere'ye geçerek İngiliz Dışişleri Bakanı'yla da görüşmüştür. Hali hazırda İnönü'nün Amerika ve İngiltere seyahatleri garantörlük hakkını tescil etmektedir.⁶³⁸ Amerika ve İngiltere Türkiye'nin meseleyi barışçıl yoldan çözmek istediğine ikna olmuş ve Yunanistan'ı ikna ederek Kıbrıs meselesinin halli için bir anlaşma zemini hazırlamaya çalıştırmıştır. Gelişmeler sürerken Makarios gerginliği tırmandırmaya, Türk bölgelerine saldırılarını sürdürmeye devam etmiştir.⁶³⁹ Meselenin çözümünü isteyen Amerika⁶⁴⁰, BM ve Yunanistan Makarios'u uyararak derhal saldırıları durdurması istenmiştir.⁶⁴¹ Anayasayı tek taraflı ihlal ettiği için uluslar arası platformda yalnızlaşan Makarios, Türk jetlerinin bombardımanı karşısında Türk bölgelerinden çekilmiştir.⁶⁴²

Ali İhsan Göğüş basına verdiği demeçte Türk jetlerinin askeri hedefleri bombalayarak Rumların etkisiz hale getirildiğini belirtmiştir.⁶⁴³ Adada BM kuvvetleri güvenliği sağlarken Rumların saldırıları bir sürelik sonlandırılmıştır. Göğüş, anılarında Kıbrıs ile ilgili kendi bakanlığı dönemine ait bir hatırasında şunları anlatmaktadır:

“Kıbrıs'ta Makarios'un EOKA'cı çetelerine karşı oluşan Türk direniş hareketinin simgeleyicisi olan Bayrak Radyosu, Toprak Mahsulleri Ofisi'nin

⁶³⁶ Toker, **Demokrasinin İsmet Paşalı Yılları: İnönü'nün Son Başbakanlığı(1961-1965)**, s. 207.

⁶³⁷ Kalpakçıoğlu, **İkinci Cumhuriyetin Üç Başbakanı**, s. 149-150.

⁶³⁸ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 115.

⁶³⁹ Kalpakçıoğlu, **İkinci Cumhuriyetin Üç Başbakanı**, s.154.

⁶⁴⁰ “İnönü Amerika'ya Davet Olundu” **Milliyet**, 06.06.1964, s. 7.

⁶⁴¹ Kalpakçıoğlu, **İkinci Cumhuriyetin Üç Başbakanı**, s.155.

⁶⁴² Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 115.

⁶⁴³ “Rumlar Ateşkes'i kabul etti.”, **Milliyet**, 10.08.1964.

Çukurova'daki bir tesisinden ibaretti.⁶⁴⁴ Ama onu da susturmuşlardı. Onun üzerine Turizm Bakanlığı olarak bize bağlı Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü'yle birlikte Kıbrıs'a yayın yapmak ve direnişçileri desteklemek üzere Anamur'da bir radyo istasyonu kurduk.⁶⁴⁵ Bu iş için ihtiyaç duyulan bir milyon lirayı İsmet Paşa'dan isteyerek örtülü ödenekten aldım. Ama o bir milyon lirayı bütçede aktarma yaparak tekrar yerine koymam şartıyla verdi İsmet Paşa! Anamur'daki bu radyo iki ayda kuruldu ve Kıbrıs'a yayın yapmaya başladı. Hatırlayabildiğim kadarıyla Bayrak Radyosu'nun Kıbrıs'a yönelik yayınlarını bizzat Rauf Denктаş organize ediyordu. Bu arada İsmet Paşa sık sık "Ali İhsan Bey o parayı yerine koy" diyordu. Meğer Maliye Bakanı Ferit Melen aktarmayı yapmadığıma dair şikâyette bulunmuş. Bir gün İsmet Paşa yine sıkıştırınca "örtülü ödenekten aldığımız parayı milli güvenliği ilgilendiren hayati bir konuda kullanıyoruz." dedim. Paşa ısrar edince sonunda aktarmayı yaptık."⁶⁴⁶

Ali İhsan Göğüş, İnönü'nün Kıbrıs meselesini bir Türkiye-Yunanistan meselesi olarak gördüğünü, Yunanistan'ın Türkiye'yi Akdeniz'den tecrit etme politikasına işlerlik kazandırmak için bir sonraki hamlesinin de gecikmeyeceğine kani olduğunu belirtmiştir. Bu düşüncesine paralel Ege'de kıta sahanlığını 13 mile çıkarma davasının ortaya çıktığını hatırlatmaktadır.⁶⁴⁷ Ali İhsan Göğüş,

⁶⁴⁴ Doç Dr. Ulvi Keser, www.anamurunsesi.com adlı web sitesinde Bayrak radyosu ile ilgili bilgiler vermektedir: "Özellikle 1957-1974 sürecinde Kıbrıs'taki mücadelede tam anlamıyla bir mihenk taşı olan Anamur'un bu tarihi pozisyonu maalesef unutulmuş ve unutturulmuştur. 21 Aralık 1963 tarihinde Kıbrıs adasında Rum saldırılarının başlaması ve Rum radyosunun Türk cemaatinin moralini bozacak şekilde yayınlar yapmaya başlamasıyla Türklere yönelik bir radyo istasyonu kurulması fikri gündeme gelir. 24 Aralık 1963 tarihinde verilen "Kahraman Mücahitlerimiz sesini doğru olarak yansıtabilecek bir radyoya ihtiyaç vardır." direktifinin alınmasından hemen sonra derhal çalışmalara başlanılır. Araba aküleri ve telefon ahizeleriyle yapılan ve 25 Aralık 1963'ten itibaren birkaç teknisyenin özverili çalışmalarıyla yayın hayatına başlayan Bayrak Radyosu, Kıbrıs Türk toplumunun en büyük moral kaynağı olmuş, çarpışmalar ve katliamlar sonucunda birbirlerinden ayrı düşen ve haberleşemeyen ailelerin iyilik ve sağlık haberlerini yayımlayarak milli marşlar, kahramanlık türküleri ve şiirler okuyarak toplumun moral seviyesini hep yüksek tutmuş ve milli duyguları kamçulamıştır. "Kıbrıs Türk Mücahidi'nin Sesi; Bayrak Radyosu"nun Doktor Fazıl Küçük'ün garajından imkânsızlıklar içinde önceleri sadece 5 dakika süreyle yayın yapabilir. İstasyon daha sonra Dr. Fazıl Küçük'ün malikânesinin arkasında bir keçi ağılından yayına devam eder." Bkz. <http://www.anamurunsesi.com/YANSAYFA/koseyazilari/u%20keser%20anamur%20sesi%20Oradyosu.htm>

⁶⁴⁵ 01.04.1964 tarihli Milliyet gazetesindeki habere göre Lefkoşa'da birkaç Türk teknisyenin bütün imkânsızlıklara rağmen bir evin bodrum katında derme çatma radyo vericisi yapmayı başardıkları Bayrak adını verdikleri radyo ile Kıbrıs Türklerine moral aşılamaya çalıştıkları belirtilmektedir. Bkz. "Çarpışmaların Yanı Sıra Radyo Savaşı da başlıyor", **Milliyet**, 1 Nisan 1964, s.1.

⁶⁴⁶ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 116.

⁶⁴⁷ A.y.

Kıbrıs'ta Türk varlığının sürmesini oradaki halkın ayakta kalması ile mümkün görmektedir.⁶⁴⁸

Ali İhsan Göğüş, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı ile birlikte kabine sözcülüğü görevini de yürütmektedir. Kıbrıs meselesi ile ilgili çalışmalarını sürdürürken meclis oturumlarında, bakanlığını ilgilendiren mevzularda ve hükümete yönelik eleştirilerde de söz almıştır. Hükümet sözcüsü olarak kürsüye çıkarak birçok soruyu cevaplandırmıştır.

Ali İhsan Göğüş'ün hükümet adına söz aldığı konuşmalardan biri, Adana milletvekili Mehmet Geçicioğlu'nun *Yeni İstanbul* gazetesinin, gericilikle mücadele komisyonunun camilerin okul yapılmasını istediği yönünde haberini ifade etmesi üzerinedir.⁶⁴⁹ Geçicioğlu konuşmasında Diyanet İşleri Reisliğinin de kapatılmasının düşünüldüğünü ifade etmiş ve hükümetten açıklama istemiştir.

Kürsüye gelen Ali İhsan Göğüş, hükümet adına iddiaları yalanlayarak; bir gazetenin ortaya attığı iddiayı hakikat olarak kabul etmenin doğru bir yaklaşım olmadığını belirttikten sonra şunları ifade etmiştir:

“Hükümet olarak biz, memleketin bütünlüğü üzerinde durmaktayız. Biz memleketin bütünlüğünü sarsıcı cereyanlarla mücadeleyi bir hükümet vazifesi olarak görmekteyiz. Parlamento elbette ki bu memleketin bütünlüğü üzerine eğilmiştir. Hükümet olarak da bu memleketin bütünlüğü üzerine eğilmek en tabi vazifemizdir. Bizim gericilik şu bu diye adlandırdığımız yok. Biz muzır cereyanlarla, eşitliği bozucu memleketi parçalayıcı cereyanlarla mücadeleyi tabi bir vazife addetmekteyiz. Yoksa iddia edildiği gibi anayasanın teminatı altındaki inançlara tecavüz ve tasallutu asli hatırımızdan geçirmemekteyiz arkadaşlar.

*Maruzatım bunlardan ibarettir, hürmetlerimle.”*⁶⁵⁰

⁶⁴⁸ A.y.

⁶⁴⁹ M. Meclisi, B:91, 15.04.1964, O:1, s.598.

⁶⁵⁰ M. Meclisi, B:91, 15.04.1964, O:1, s.599-600.

b) TRT Kuruluş Çalışmaları

Ali İhsan Göğüş, bakanlığının ilk aylarında hükümet sözcüsü ve enformasyondan sorumlu olması nedeniyle Kıbrıs meselesinin propaganda tarafı ile ilgilenirken özerk TRT çalışmaları da sorumluluğuna verilmiş bulunmaktaydı.

Radyo yayınlarının yönetiminin özerk ve tarafsız bir kamu iktisadi kuruluşu olarak düzenlenmesini öngören 1961 Anayasası uyarınca TRT'nin kuruluş çalışmalarına II. İnönü Koalisyon Hükümeti sırasında başlanmıştır.⁶⁵¹ Hükümet, “Türkiye radyolarının muhtar kamu tüzel kişilik şeklinde idaresini sağlayacak kanun tasarısını” meclise getirerek TRT'nin kuruluş çalışmalarını başlatmıştır.⁶⁵² Ali İhsan Göğüş, tasarının hazırlanması aşamasında konuyla ilgilenmiş; tasarının meclise sunulmasından itibaren de meclis mesaisinin büyük bir kısmını TRT kuruluş çalışmalarına ayırmıştır. Tasarı meclise getirildiğinde CHP meclis gurubu adına söz alarak Türkiye’de radyonun kuruluşundaki tarihsel sürece temas ettikten sonra Türkiye radyolarının artık yeni bir döneme girmesi gerektiğini şu cümlelerle ifade etmiştir:

*“Ve işte bugün bir milyon 700 bin küsur alıcı cihazı ve bunların etrafında toplanan en az beş misli devamlı dinleyici kitlesi ile, Türkiye radyoları, her manası ile muhtar bir yönetim ve bunun neticesi olarak imkanlı bir yaratıcılık devresine girmektedir.”*⁶⁵³

Göğüş, hazırlanan tasarının bütün radyo problemlerini çözüme ulaştıracak kapsama sahip olduğunu belirtmiştir.⁶⁵⁴ Meclise sunulan bu tasarı ile radyo ve televizyon idaresine muhtar kamu tüzel kişilik niteliği kazandırılacağını ifade etmiştir.⁶⁵⁵ Ayrıca o, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun muhtar bir

⁶⁵¹ 1961 Anayasasında yer alan “Madde 121 — «Radyo ve televizyon istasyonlarının idaresi, özerk kamu tüzel kişiliği halinde, kanunla düzenlenir. Her türlü radyo ve televizyon yayımları, tarafsızlık esaslarına göre yapılır.» maddesi uyarınca TRT'nin kuruluş çalışmaları başlatılmıştır. Bkz. Kudret Ayiter, “Anayasa’nın Özerk Kuruluşları”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: 25, S: 3, 1968, s. 35.

⁶⁵² **M. Meclisi, B:141, 24.9.1963, O:1, s. 480.**

⁶⁵³ **M. Meclisi, B:141, 24.9.1963, O:1, s. 481.**

⁶⁵⁴ **M. Meclisi, B:141, 24.9.1963, O:1, s.481-482.**

⁶⁵⁵ TRT üzerinde tek kanallı dönemde farklı düşünceler ve eğilimler serdedildiği gibi özel kanalların devreye girdiği dönemde de TRT'nin özerkliği üzerinde tartışmalar yapıla gelmiştir.

Kamu İktisadi teşebbüsü şeklinde tanımlanmak suretiyle, kurumun tarafsızlığının teminat altına alındığı görüşündedir.⁶⁵⁶ Tasarı ile kurumun özerkliğinin teşkili yanında yayın faaliyetlerinin iyileştirilmesi ve çağdaş bir seviyeye getirilmesinin de hedeflendiğine değinen Ali İhsan Göğüş meclis kürsüsünden bu hususlara dair düşünceleri şöyle sıralamıştır:

*“Okul yayınları, okuldan çıkmış olanlar için eğitici yayınlar, amaçları doğrudan doğruya öğretmek olmamakla beraber, günün olaylarına, tıbbı, sanatlar ve fenne ilişkin olarak ustaca yayınlanmış yararlı yayınlar ve genel olarak programların eğitici tesirleri her şeyden önce toplumumuz muhtaç bulunduğu hizmetlerdir. Bu alanda ileri gitmiş, tecrübesi artmış memleketlerinin radyolarını ve şimdiden televizyonlarını inceleyerek, memleketimizin ve halkımızın ihtiyaçlarına göre sonuçlar derlemelidir.”*⁶⁵⁷

Hükümetin yeni kurulduğu günlerde ele alınan özerk TRT kanunu Mecliste müzakere edilirken CHP sözcülüğünü de yapan Ali İhsan Göğüş, meclisten geçen kanuna ilave edilen bir geçici madde ile bakanlığına havale edilen TRT'nin ilk kuruluş çalışmaları ile bizzat ilgilenmek durumunda kalmıştır.⁶⁵⁸ TRT'nin kuruluş çalışmaları 1 Mayıs 1964'te neticelenerek Adnan Öztrak'ın genel müdürlüğünde faaliyete geçirilmiştir.⁶⁵⁹ Ali İhsan Göğüş kanunun yürürlüğe girmesi münasebetiyle bir basın toplantısı da düzenlemiş ve şöyle demiştir:

*“Bu kanun yeni anayasanın ışığı altında hazırlanmış, radyo yayınlarının her türlü siyasi ve sair etkiden uzak, tarafsız ve muhtar bir yönetimle halkın hizmetine girmesi sağlanmıştır. Kurum personeli hiçbir surette siyasetle iştigal etmeyecektir. Ve hükümet vesayeti altında olmayacaktır.”*⁶⁶⁰

“Özerklik” başta olmak üzere “kamu tüzel kişiliği” ve “yayınlarda tarafsızlık” ilkelerinin anlamı, kapsamı ve sınırları üzerinde tartışmalar belirginleşmiştir. Bkz. Zeki Hafızoğulları-Ahmet Aif Tarakçıoğlu, “Nasıl Bir TRT ve Kamu Tüzel Kişisi Olarak TRT'nin Özerkliği ve Tarafsızlığı Meselesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C: 47, S: 1, 1998, s. 6.

⁶⁵⁶ *M. Meclisi*, B:141 24.9.1963, O:1, s. 481.

⁶⁵⁷ *M. Meclisi*, B:141, 24.9.1963, O:1, s. 481-483.

⁶⁵⁸ Göğüş, *Hep İsmet Paşa'nın Yanında*, s. 117.

⁶⁵⁹ *A.e.*, s. 118.

⁶⁶⁰ “Radyolar muhtar şekilde yönetilecek”, *Milliyet*, 02.05.1964, s.7.

359 sayılı TRT kanunu uyarınca muhtelif kuruluşlardan (üniversitelerin sosyal bilimler ve fen bilimleri bölümlerinden birer temsilci olmak üzere...) seçimle yönetim kurulu oluşturulacak; hükümeti temsilen sadece Turizm ve Tanıtma Bakanlığı temsilcisi yer alacaktır. İlgili kanuna göre; oluşturulan yönetim kurulu genel müdürünü seçecek, hükümete teklif edecek, hükümette genel müdürü onaylayarak ilan edecektir.⁶⁶¹ Genel müdürü hükümetin değiştirme veya görevden almak yetkisi bulunmamaktadır. Bu hususlarda tek yetkili organ yönetim kurulu olarak ihdas edilmiştir.⁶⁶²

Özerk TRT kanununun yasalaşmasında çaba gösteren Ali İhsan Göğüş, kurumun özerkliğinin benimsenmesi hususunda aktardığı anıları dikkat çekmektedir. Göğüş; TRT'nin faaliyete geçmesinden bir süre sonra yolsuzluk iddiaları içeren haberlere malzeme olması üzerine harekete geçerek Turizm ve Tanıtma bakanlığı müfettişlerinden birini denetim yapmak üzere TRT'ye göndermiştir. Ardından TRT Genel Müdürü Andan Öztrak telefonla arayarak:

“Sayın Bakanım bir müfettişiniz geldi. Kendisini kabul etmediğimi söyledim. Çünkü sizin de hazırladığınız kararnameye göre hiçbir bakanlık müfettişinin TRT’yi denetleme yetkisi yok, ancak Yüksek Denetleme Kurulu’nun buna yetkisi var” ,diyerek müfettişin denetlemesine izin vermediğini beyan etmiştir. Buna karşılık Ali İhsan Göğüş *“Haklısınız, bu müfettişi kabul etmemekle isabet etmişsiniz”* diye cevap vererek demokratik bir olgunlukla genel müdürü haklı bulduğunu ifade etmiştir. Göğüş’e göre; yasal olarak doğru olanı yapana üst düzey bir siyasi güç karşı çıkmamalıdır.⁶⁶³

Ali İhsan Göğüş, kendisinin de müdahil olduğu özerk TRT yasasını (359 sayılı kanun) titiz bir çalışmanın ürünü olarak görmektedir. Kanun hazırlanırken BBC dâhil dünyanın en ileri kabul edilen yayın organlarının kanunları tetkik edilmiştir.⁶⁶⁴ Ali İhsan Göğüş, ‘dünyanın en ileri sosyal iletişim kanunu’ olarak

⁶⁶¹ Jale Sarmaşık, **Türkiye’de Radyo ve Televizyon Düzeni (1927-200)**, Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul,2000,s.34-51.; Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 117.

⁶⁶² Anayasanın kabul ettiği özerklik TRT Kurumunca görülen hizmetin tüm teşekküllerce; özellikle siyasi iktidarın ve onun emrindeki idarelerin müdahalesine engeldir. Bkz. Sarmaşık, **Türkiye’de Radyo ve Televizyon Düzeni (1927-200)**,s.49.; Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 118.

⁶⁶³ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 118.

⁶⁶⁴ Sarmaşık, **Türkiye’de Radyo ve Televizyon Düzeni (1927-200)**,s. 34-51.

takdim ettiği özerk TRT yasasının hazırlanmasında Anayasa Komisyonu sözcüsü Coşkun Kırca'nın katkılarına dikkat çekerek, özerk TRT yasasını onun eseri olarak görmektedir.⁶⁶⁵

c) *Turizm Faaliyetleri*

Ali İhsan Göğüş'ün Turizm ve Tanıtma Bakanlığı döneminde; ülke turizminin temellerinin atıldığı, ülke ekonomisine katkı sağlayacak bir sektörün teşekkülü için planlamaların ve geleceğe yönelik projeksiyonların ortaya konulduğu görülmektedir.⁶⁶⁶

1963 yılında Turizm ve Tanıtma Bakanlığının kurulması ve ayrıca planlı döneme geçip kalkınma planlarında turizme yer verilmesiyle birlikte turizmin temelleri atılmaya başlanmıştır.⁶⁶⁷ Aynı tarihlerde Ali İhsan Göğüş'ün bakan olarak vazifeli bulunması Türk turizmi açısından yeni bir dönem olmuştur.⁶⁶⁸ 1963 yılı Planlı Türk Turizminin I. Beş Yıllık Kalkınma planında, 1963-1967 yılları arası ana hedefler belirtilmiştir. Planlamanın maddeleri şunlardır:

“a) Türkiye, bugün yabancı ülkelerde yükselen gelir seviyesine paralel gelişen turizmden ödeme bilançosu açığının kapatılmasında geniş ölçüde yararlanmak zorundadır. Yurdumuzun tabii ve tarihi imkânları bunu gerçekleştirmeye elverişlidir. Yabancı ülkelerde gelişen bir turizm hareketi ve gittikçe Türkiye'ye doğru kayan bir talep mevcuttur. Turizmin geliştirilmesinde ana ilke bu potansiyeli kısa zamanda yurdumuza çekebilmek ve bunun için de gerekli yatırımları yapmaktır. Yapılacak yatırımlarda geceleme yerleri tesislerine olduğu kadar propaganda işlerine, hizmet tesislerine ve hatıra eşyası sanayine de büyük önem verilecektir.

⁶⁶⁵ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 120.

⁶⁶⁶ 1963'te Turizm ve Tanıtma Bakanlığının kurulmasıyla birlikte turizm politikası kamu sektörü olarak Turizm ve Tanıtma Bakanlığı tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Bkz. Beşir Hamitoğulları, “Türkiye’de Turizm ve İktisadi Kalkınma”, **Ankara Üniversitesi Siyasi Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C:23, S:3, 1968, s. 88.

⁶⁶⁷ Gözde Emekli, “Avrupa Birliği’nde Turizm Politikaları ve Türkiye’de Kültürel Turizm”, **Ege Coğrafya Dergisi**, S: 14, 2005, s. 103.

⁶⁶⁸ Türkiye’de ekonomi politikalarının geniş bir perspektifle ele alındığı planlı dönemde turizmin de öneminin kavranmaya başlamıştır. Bkz. Ali Çımat-Ozan Bahar, “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”, **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, S:6, 2006, s. 3.

b) Turizmde talep geçmişte yurdumuza gelen turist sayısının gösterdiği eğilimin alınacak tedbirlerle düzenlenmesi yolu ile tahmin edilmiştir.

c) Bugün turistler yurdumuzda ortalama olarak dört gün kalmakta ve 60 dolar bırakmaktadırlar. Plan dönemi sonunda ortalama 6 gün kalmalarının ve 100 dolar bırakmalarının sağlanabileceği kabul edilmiştir.

d) Önümüzdeki beş yılda kaynakların sınırlı olması sebebiyle yurdun turizme elverişli bölgelerinden ancak bir kısmını geliştirilmesi mümkün olacaktır. Bu bakımdan yapılan harcamaların sonucunu kısa zamanda alabilmek için çalışmalar, turist çekme kabiliyeti yüksek olan ve kısa zamanda netice alınabilecek bölgelere kaydırılacaktır.⁶⁶⁹

Planlı Türk Turizmi ile başlangıç yapan Ali İhsan Göğüş, Bakanlığa atandığında bakanlık kadrosunu değiştirmemiştir.⁶⁷⁰ Yeterli derecede niteliğe sahip gördüğü personelin değiştirilmesinin bakanlık için zaman kaybına sebep olacağı kanaatindedir.⁶⁷¹ Bakan olarak öncelikle mevcut ülke turizminin durumunu tespit maksadıyla yurt gezilerine çıkmıştır. Yurt gezileri sırasında altı bölge toplantısına katılmıştır. Toplantılarda önemli tespitler yapabilme fırsatını yakalamıştır:

“Turizm istikrar ortamı ister.”⁶⁷² Memlekette istikrar olacak ama ondan evvel de turizm teşkilatında istikrar olacak. Turizmi geliştirmekle mükellef teşkilatın kendisinin istikrarsız olması meselesi memleketteki istikrardan da öne geçiyor. Onun için evvela bakanlığımın istikrarı için çalıştım.”⁶⁷³

Yurt gezileri turizmin sıkıntılarını yerinde görme fırsatını vermiştir. Ali İhsan Göğüş, ülke turizmini kalkındırmanın Turizm Bakanlığının yetkisinde olmadığını belirterek, yetki sahibi bir koordinatörlüğün tesis edeceği otorite ile meselelerin süratli ve kararlı adımlarla çözüleceğini düşünmektedir. İspanya

⁶⁶⁹ D.P.T, **I. Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara,1963,s. 424-429.

⁶⁷⁰ 1968 tarihli meclis konuşmasında dönemin turizm bakanı Nihat Kürşat'ı bakanlık kadrolarını değiştirmekle eleştirmiş ve kendi iktidarları döneminde böyle bir değişikliğin yapılmadığını belirterek açıklama istemiştir. Bkz. M. Meclisi, B:51, 25.02.1968,O:2,s.472-477.

⁶⁷¹ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 123.

⁶⁷² Yüksel Ekinci, **Planlı Dönemlerde Türk Turizmine Bakış (1963-1990)**, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Ankara, 1992, s.115.

⁶⁷³ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 123.

turizmini, Türkiye için örnek alınacak model olarak görmektedir.⁶⁷⁴ İspanya'nın kurduğu otoriter rejim; on yıldır değişmeyen bakan ve alınan kararların tartışmasız gerçekleştirilmesi İspanya turizminin gelişmesini sağlamıştır.

Göğüş Koordinasyon Kurulu hakkında şunları söylemiştir:

“Turizm Bakanı olarak bir mali konuda tedbir alınmasını istediğim zaman, Maliye Bakanı Ferit Melen'i arıyordum. Kabul edip etmemek onun takdirine kalmıştı. Bu sorunu nasıl çözeceğimi düşümdüm ve Bakanlıklar arası Turizm Koordinasyon Kurulu'nu kurdum.

Bakanlıkların katılımıyla oluşturulan kurulla turizm hususunda kalıcı ve etkili kararlar almak mümkün olacaktı. “On iki bakan, onların üstünde de Maliye Bakanı, Gümrük Bakanı ve Bayındırlık Bakanı. Hepsinin tepesinde de başbakan.”⁶⁷⁵

Oluşturulan bu koordinasyon kurulu ile bir yıl içerisinde 400 karar alınmış; bu kararların yüzde yirmi beşi gerçekleştirilmiştir. Alınan kararlar ve birinci beş yıllık plan sonunda Türkiye'ye gelen yabancı turist sayısı 198.841 kişiden 574.055 kişiye ulaşmıştır. Aynı dönem sonunda yurt dışına çıkan vatandaş sayısı 130.140 kişi, bu dönemdeki turizm gelirleri 13.219.000 dolar, turizm giderleri ise 26.813.000 dolardır.⁶⁷⁶

Ali İhsan Göğüş, Bakanlığı döneminde birçok eski uygulamayı kaldırmıştır. Yıllardır uygulanan turizmi nisan ayında açmak uygulamasına son verip turizm sezonunu eylül ayında açmıştır. Hazırlıkların daha geniş bir zaman diliminde yapılması gerektiğini turizm anlayışı olarak benimsetmiştir.⁶⁷⁷

Bakanlığı döneminde önemli gelişmelerden biri Kıbrıs dolayısıyla Yunanistan'la gerginleşen ilişkilerden dolayı Türkiye'nin Avrupa'ya açılan kapısı İpsala'nın kapatılmasıdır. Türkiye bunun üzerine Bulgaristan sınırına yönelerek bu güzergâhı aktif hale getirmeye çalışmıştır. Turizm Bakanı olarak Kapıkule'nin açılışını Ali İhsan Göğüş yapmıştır.

⁶⁷⁴ A.e., s. 124.

⁶⁷⁵ A.y.

⁶⁷⁶ Ekinci, **Planlı Dönemlerde Türk Turizmine Bakış (1963-1990)**, s. 118.

⁶⁷⁷ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 124.

Kapıkuledeki kabin üyeleri ve mevzuata yönelik aksaklıklar tespit edilmiş; giriş kapısının modern bir şekilde düzenlenmesi için girişimlerde bulunulmuştur.⁶⁷⁸ Kapıkule'nin turistlere hizmet verecek şekilde tanzimi için Gümrük ve Tekel Bakanlığı'yla iletişime geçilmiştir. Göğüş, kendi bakanlığının bütçesinden Kapıkule'den sorumlu bakanlık Gümrük ve Tekel Bakanlığı'nın bütçesine 400 bin liralık yardım aktarılmasını sağlamıştır.⁶⁷⁹

Ali İhsan Göğüş Bakanlığa geldiği dönemdeki (1964) ülke turizminin durumuna dair anılarında şunları yazmaktadır:

“Yıl 1964, Ali İhsan Göğüş Turizm Bakanı. İstanbul'da bir tek Hilton var. Ankara'da henüz Büyük Ankara Oteli bile yok. Bir tek Balin Oteli var. Çeşme'deki Turizm Bankası'nın oteli 27 Mayıs İhtilali olunca yarım kalmış, yani Turban Otelleri daha yok ortada. Antalya'da bir tek otel yok. Büyük Otel diye eski limana bakan, şimdi yıkılmış olan bir otel, bir de Lara'da iki üç tane pansiyonumsu otel var. Yatak adedi bakımından son derece zayıf durumdayız.”⁶⁸⁰

Turizmin geliştirilmesi için hükümetten kolay kararların alınmasını sağlayacak koordinasyon kurulunun teşkiliyle başlangıç yapan Ali İhsan Göğüş, Türk turizminin gelişimine dair tespitlerde bulunmuştur. Turizmin hükümetle ilgili birimlerinden yerel yönetimlere, bu alanda faaliyet gösteren girişimcilerden seyahat acentalarına kadar bütün muhataplarının kolektif bir uyumla çalışmaları neticesinde gelişeceği fikri üzerinde durmuş; turizmde deneyimli ve başarılı ülkelerden yardım almak için teşebbüste bulunmuştur. Belçika Turizm Komiseri Holaut'nın hazırladığı raporu oldukça etkileyici bulmuştur. Raporda altyapıyı oluşturmada turizme açılmanın menfi sonuçlar doğuracağı üzerinde durulmakta, tanıtımın ölçülü yapılması gerektiği vurgulanmaktadır.⁶⁸¹

Ali İhsan Göğüş, Türkiye'nin turizm tesislerinin yatak kapasitesinin 90 bin olduğunu, bunun da büyük bölümünün kalitesinin yeterli olmadığını

⁶⁷⁸ “Turist Olsaydı Çekeceği Vardı”, *Milliyet*, 05.08.1964, s.7.

⁶⁷⁹ Göğüş, *Hep İsmet Paşa'nın Yanında*, s. 126.

⁶⁸⁰ *A.e.*, s. 127.

⁶⁸¹ Ekinci, *Planlı Dönemlerde Türk Turizmine Bakış (1963-1990)*, s. 114-119.; Göğüş, *Hep İsmet Paşa'nın Yanında*, s. 126.

belirtmiştir.⁶⁸² Tanıtımda kapasiteleri kadar turisti ülkeye çekmeye dikkat etmeyi, kısa sürede altyapı çalışmalarını tamamlamayı, kısa ve uzun vadede bakanlık hedefi olarak belirlemiştir.⁶⁸³ Göğüş'e göre, turizme yönelik en büyük engellerden biri; eski Türk geleneğindeki gibi toplumun turiste misafir gözüyle bakmasıdır.

Yurt gezileri sırasında katıldığı bölge toplantılarından birinde karşılaştığı tutum bu yargıyı desteklemektedir:

*“Trabzon’da bir bölge toplantısı yapılıyor. Toplantıda Rize Belediye Başkanı Ekrem Orhon da var; gayretli çalışkan, kış gününde suya giren 80 yaşında bir adam. Bölge toplantısında ‘Turistlerden para almayalım, evimize misafir edelim’ dedi. ‘Ekrem Bey, misafirperverlik güzel ama turizm ekonomik bir hareket. Biz buradan para kazanmanın yollarını aramalıyız, ama yabancıya bir misafir gibi hizmet etmek, taciz etmemek de tabii Türk geleneğidir’ dedim. Turizmde ciddi bir eğitim seferberliği gerektiğine olan inancım Trabzon bölge toplantısında daha da pekişmişti.”*⁶⁸⁴

Belçikalı turizm uzmanı Holuat ile sürdürülen temaslar sonucunda Turizm bakanlığa mensup elemanların eğitimi için Türkiye'nin turistik yörelerinin belediye başkanlarını, kaymakamlarını, valilerini ve Türkiye’de turizmle iştigal eden kuruluşların seyahat acente elemanlarını Belçika’da açılan kursa göndererek turizmde büyük hamleler yapacak eğitimli turizmciler yetiştirilmiş, turizmin altyapısının insan kaynakları oluşturulmuştur.⁶⁸⁵

⁶⁸² Türkiye’de turizm işletme belgeli tesislerin 1963 yılı tesis sayısı 109, yatak sayısı 10.226 olarak belirtilmektedir. Turizm işletme belgesi olmayan dinlenme tesisleri ve konaklama yerlerinin bu rakamı 90 bin seviyelerine çıkardığı tahmin edilmektedir. Bkz. Hasan Olalı, **Turizm Politikası ve Planlaması**, İstanbul, 1990, s.165. Türkiye’de mevcut konaklama tesisleri kapasitesi 1968 yılında 132.000 yataktır. Ancak sadece turizm müessesesi belgeli tesisler yabancı tesislerin ihtiyaçlarına uygun nitelikleri olan tesislerdir. Bkz. D.P.T., **1970 Yılı Programı İkinci Beş Yıl 1968-1972**, Ankara,1970,s.418.

⁶⁸³ D.P.T, **I. Beş Yıllık Kalkınma Planı**, s. 424-429. ; Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 126

⁶⁸⁴ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 127.

⁶⁸⁵ İkinci, **Planlı Dönemlerde Türk Turizmine Bakış (1963-1990)**, s. 114-119.; Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 127.

Bakanlığı döneminde alt yapı yatırımlarına öncelik vermiştir.⁶⁸⁶ Fiziki planlama yapılmadan gelişigüzel yapılanmanın ekonomik açıdan başarılı bir sonuç vermeyeceğini düşünen Ali İhsan Göğüş, İmar ve İskân Bakanlığı ile müşterek oluşturulan Planlama Komisyonu kurdu muştur. Planlama Komisyonu ilk planlamayı Antalya bölgesine yapmıştır. Köyceğiz'den Anamur'a kadar bütün bölgenin fiziki çalışmaları da başlatılmıştır. Henüz yabancı zengin turisti çekebilecek nitelikte tesisler bulunmadığından ilk etapta iç turizme yönelik teşvik programları yürürlüğe konmuştur. İç turizmi canlandırmak için Cumartesi gününün tatil olması için bakanlık olarak teklifte bulunulmuştur.⁶⁸⁷

Ali İhsan Göğüş, öncelikle iç turizmin gelişmesini temin etmek için çalıştıklarını; ardından iç turizmin sağladığı ekonomik girdiyle yabancı turisti ağırlayacak tesisleşmenin önünü açmayı hedeflediklerini belirtmektedir.⁶⁸⁸ Belediyelerde bakımsız kalmış tarihi eserler, plaj vb. turistik unsurlar çevre düzenlemesi yapıp turizme kazandırılmış; bu bölgelerde moteller kurulmuştur.⁶⁸⁹

Ali İhsan Göğüş, Turizm Bakanlığı döneminde yurt dışındaki tanıtma bürolarına da gereken önemin verilmesini sağlamıştır. Yurt dışında açılan bir büronun kirası meclise soru önergesi olarak taşınmıştır. Tokat Milletvekili Zeyyat Kocamemi, verdiği soru önergesinde; Londra'da açılan tanıtma ofisinin aylık bin lira gibi yüksek bir ücretle kiralanmasını sorgulamakta ve bakandan durumun aydınlatılmasını istemektedir.⁶⁹⁰

⁶⁸⁶ Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında turizm yatırımlarına ayrılan bütçe yüzde 1,4 iken uygulamaya geçildiğinde Ali İhsan Göğüş bakan olarak bunu yüzde 2,1 seviyesine kadar çıkararak gerekli yatırımların yapılmasını sağlamıştır. Bkz. Hamitoğulları, "Türkiye'de Turizm ve İktisadi Kalkınma", s.100.

⁶⁸⁷ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 128.

⁶⁸⁸ **A.e.**, s. 128.

⁶⁸⁹ Çalışmalar I. Beş Yıllık Kalkınma Planı doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. I. Beş Yıllık Kalkınma Planında, yapılan harcamaların sonucunu kısa zamanda alabilmek için çalışmalar, turist çekme kabiliyeti yüksek olan ve kısa zamanda netice alınabilecek bölgelere kaydırılacaktır denilmektedir. D.P.T, **I. Beş Yıllık Kalkınma Planı**, s. 424-429. ; Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 128.

⁶⁹⁰ **M. Meclisi, B:68,11.03.1964,O:1,s. 562.**

Bakan Göğüş, durumun anlatıldığı gibi olmadığını büronun çok uygun bir fiyata kiralandığını ve büronun çok prestijli bir yerde olduğunu ifade eden bir konuşma yapmıştır:

“Turist trafiği yüksek olan yabancı memleketlerde yeni kurulan turizm ve tanıtma bürolarının maksada uygun nitelikte ve mevkide olması bakanlığımızın prensipleri cümlesindedir. Bu görüşten hareket edilerek Londra gibi turizm bakımından çok önemli bir merkezde açılacak büromuzun da çok iyi mevkide olması lüzumu meydandadır. Nitekim Londra'nın en işlek caddelerinden olan Rizmtregent caddesiyle Bonn Caddesi arasında bulunan Kondiut Caddesi üzerinde seneliği 4000 sterline bir büro tutulmuştur ki söylenildiği gibi aylığı 1000 sterlin olmayıp bir şans eseri olarak yalnız 333 sterlin kira ödenmektedir. Mukayese edebilmek için aynı mevkide ve büromuzdan takriben 100 metre ileride bulunan Yunan turizm ofisinin aylık kirasının 5000 sterlin olduğunu söylemem kâfidir kanısındayım. Büromuz ana cadde üzerinde ve zemin katta olup genişliği 394 metre karedir. Büronun sinema ve sergi salonu çalışma odaları ve deposunda başka ışıklandırma tertibatı vitrini ve zemin halıları bulunmaktadır. Aynı cadde üzerinde İtalya, Danimarka, İsveç hava yolları büroları da bulunmaktadır. Saygılarımla.”⁶⁹¹

Ali İhsan Göğüş, bir yılı aşan (25 Aralık 1963-20 Şubat 1965) kısa süreli bakanlığı boyunca Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın çözüm bekleyen birçok meselesine eğilmiştir. TRT'nin kuruluşu ve ülke turizminin profesyonel çağdaş bir yaklaşımla teşekkülü, Ali İhsan Göğüş'ün kısa süren bakanlığı sürecinde önemli sayılabilecek hususlardandır.

Ali İhsan Göğüş, bakanlığı döneminde çalışma programının büyük bölümünü ayırdığı TRT ve turizm meselelerine ilgisini milletvekilliği boyunca sürdürmüş ve ilgili gelişmeleri takip ederek meclis gündemlerine taşımıştır.

Ali İhsan Göğüş'ün bakanlık görevini yürüttüğü III. İnönü koalisyon hükümetinin ömrü de önceki koalisyon hükümetleri gibi kısa süreli olmuştur.(20 Şubat 1965).⁶⁹² İnönü, İhtilalin ardından kurduğu koalisyon hükümetlerinin

⁶⁹¹ M. Meclisi, B:68,11.03.1964,O:1,s. 562.

⁶⁹² Ahmed, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 263.

üçüncüsü de genel seçimlere bir yıla yakın bir süre kala hükümetten çekilme kararı almıştır.⁶⁹³ Bu kararla birlikte CHP’de parti içi çatlaklar ve yeni dengeler oluşmaya başlamıştır. İnönü’nün parti üzerindeki etkinliği azalmaya başlamıştır.⁶⁹⁴ Kendisinin de yer aldığı hükümeti başarılı bulan Ali İhsan Göğüş, ihtilal sonrası kurulan hükümetlerin İnönü’nün tarihi karizması ve etkin politik zekâsıyla önemli misyonlar üstlendiğini ve her türlü olumsuzluğa rağmen büyük başarı elde ettiği görüşündedir.⁶⁹⁵ Göğüş, İnönü hükümetlerinin başarısına dair şu değerlendirmelere yer vermiştir:

*“Türk parası 1960 ihtilali’nden önceki döneme göre yüzde 25’lik bir değer kazanmıştı. Enflasyon yüzde 3’ler seviyesinde seyrediyordu. Memlekette ekonomik ve siyasi istikrara doğru bir gidiş vardı.”*⁶⁹⁶

Göğüş, CHP iktidarının değişmesinde Johnson mektubu, Kıbrıs olayları ve Türkiye üzerinde emelleri olan ülkelerin politikalarının belirleyici olduğuna değinmiştir.⁶⁹⁷ Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel’in İsmet Paşa’yla çalışmak istememesi faktörünün de İnönü’yü iktidarı bırakmaya zorladığını ifade etmiştir. Göğüş, Gürsel’in düşüncesindeki yeni hükümet modelinin belirmeye başladıktan sonra, Cumhurbaşkanı genel sekreteri Nasır Zeytinoğlu’nun mecliste yaptığı kulislerin etkili olduğunu ifade etmektedir. Son hamlenin ise bütçe görüşmeleri sırasında geldiğini belirtmektedir.⁶⁹⁸ Böylelikle muhalefet, bütçe görüşmelerinden hükümeti düşürmek için harekete geçmiştir.⁶⁹⁹ Bütçe görüşmeleri sırasında red oyları toplam oy sayısının yarısını aşmamasına rağmen red oyları kabul oylarından fazla olduğu için İnönü meclis gurubunu toplayıp durumu gurubuyla müzakere etmiştir. Ali İhsan Göğüş dâhil bütün bakanlar İnönü gibi hükümetten çekilme yönünde karar almıştır.⁷⁰⁰ Göğüş’ün İnönü’nün arzusu doğrultusunda karar verirken onun ‘güvenoyu alamayan bir hükümet

⁶⁹³ A.e., s. 262-263.

⁶⁹⁴ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 137.

⁶⁹⁵ A.y.

⁶⁹⁶ A.y.

⁶⁹⁷ A.y.

⁶⁹⁸ A.y.

⁶⁹⁹ Tunçay, **Türkiye Tarihi: Çağdaş Türkiye (1908-1980)**, 215.

⁷⁰⁰ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 138.

iktidar kalmak için ayak dirememelidir' düsturunu çok yerinde ve politik ahlâka uygun bulmaktadır.⁷⁰¹

İnönü, hükümetten çekildikten sonra kaleme aldığı bir makalesinde hükümetten çekilmelerine dayanak teşkil eden politik ilkeler hakkında şunları yazmıştır:

“Övünmek gibi olmasın ama iktidardan ne kadar kolay çekilebileceğimizi ben her zaman söylemişim. İktidar hayatının bir tek şartı anayasanın istediği meclis güveninin bulunması veya bulunmamasıdır... Benim tecrübeme göre bunun temel şartı, iktidara gelenin imkân bulduğu müddetçe aklının erdiği gibi hizmet etmek kararında olması ve iktidarda kalması artık mümkün olmadığı zaman da suni olarak iktidar mevkiinde kalmaya heves etmemesidir.”⁷⁰²

Göğüş, hükümet üyelerinin İnönü'nün çekilme fikrinde tereddüt etmediğini, ancak parti meclis gurubunda 1965 seçimlerine iktidar partisi olarak gitmenin avantajlarını bırakmak istemediklerini belirtmiştir.⁷⁰³ İnönü kendisine bağlı eski parti üyelerinin verdiği destekle, parti meclisinden çekilme kararını açıklamakta zorlanmamıştır.⁷⁰⁴

B. 1965 Seçimleri ve CHP'de Parti İçi Hareketlilik

10 Ekim 1965 yılında yapılan genel seçimlerde ilk kez siyasal partiler yasası çıkartılmıştır. 22 Ocak 1965'te CHP'nin yeni seçim kanun tasarısı kabul edilerek, ilk kez nispi temsil sistemine eklenen “milli bakiye”⁷⁰⁵ sistemi uygulanmıştır.

⁷⁰¹ İlhan Turan, **İsmet İnönü; Konuşma, Demeç, Makale ve Söyleşileri: 1965-1967**, Ankara 2004, TBMM Kültür, Sanat ve Yayıncılık Kurulu Yay. s. 1.

⁷⁰² Turan, **İsmet İnönü; Konuşma, Demeç, Makale ve Söyleşileri: 1965-1967**, s. 1.

⁷⁰³ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 138.

⁷⁰⁴ İnönü'nün hükümetten çekildikten sonra 01.04.1965 tarihinde mecliste grup toplantısında yaptığı konuşma parti içinde çekişmelerin büyümesini engellemeye parti içi dengeleri korumaya yönelik söylemler içermektedir: “Tenakuza düşmemekliğimiz için, beraberlik halinde parti politikasını zayıf düşürmemek lazımdır. İktidarı bıraktığımız günden beri, bizim zamanımızın yapmadığı hatalar kısa bir zamanda çıkmış ve size kısa bir zamanda itibar kazandırmıştır.” Bkz. Turan, **İsmet İnönü; Konuşma, Demeç, Makale ve Söyleşileri: 1965-1967**, s. 14.

⁷⁰⁵ Milli Bakiye sisteminin gerçekleştirilmesi için seçim sonucunda her ilde muteber oy sayısına göre hesaplanan “baraj” sayısını aşan partiler, bu sayı oranında doğrudan doğruya bir kısım

1965 seçimlerinde 9.748.678 seçmen oy kullanmış ve seçime % 71.26 oranında katılım gerçekleşmiştir. Adalet Partisi oyların % 52,9'unu alarak tek başına iktidara gelecek oranda oy almış⁷⁰⁶; CHP'nin oyları⁷⁰⁷ %28,7'ye düşmüştür.⁷⁰⁸ Türkiye İşçi Partisi 14 milletvekiliyle meclise girmiştir.⁷⁰⁹ Böylece Marksist sol, ilk defa mecliste temsil edilmiştir.⁷¹⁰ Demirel 27 Ekim 1965'te hükümeti kurmuştur.⁷¹¹ CHP ise artık bir muhalefet partisidir.

AP iktidarının TİP'in meclise girmesinden rahatsız olması ve komünizmle mücadele derneklerini aktive etmesiyle birlikte dış konjoktüre de bağlı olarak sağ sol çatışmaları çıkmaya başladığını belirten Göğüş bu çatışmaları şöyle değerlendirmiştir:

*“Siyasal planda çatışmanın daha ilk günden başlayacağını ve İsmet Paşa'nın sağladığı istikrar zemininin giderek bozulacağını belirttileri görülmeye başlanmıştı.”*⁷¹²

İçişleri Bakanlığı'nın bütçe görüşmeleri sırasında kavga çıkmış, AP'lilerle TİP'liler birbirine girmiştir. O anlara dair Göğüş şunları anlatmaktadır:

*“ O kavgadan TİP milletvekilleri canlarını zor kurtardı. Çetin Altan'ı ben kurtarmıştım.”*⁷¹³

1965 seçimlerinden mağlubiyetle çıkan CHP'de parti içi dengeler değişmiştir. 1965 seçimlerinden sonra grup yönetimine Nihat Erim ve başkan vekili olarak Turhan Feyzioğlu seçilmiştir. Ali İhsan Göğüş'ün yönetim kurulu

milletvekilleri kazanmış sayılırlar. Bkz. Erol Tuncer, **Osmanlı'dan Günümüze Seçimler 1877-1999**, TESAV Vakfı, Ankara, 2002, s.213-218.

⁷⁰⁶ Mete Tunçay, **Türkiye Tarihi: Çağdaş Türkiye (1908-1980)**, Cem yay., İstanbul, 1992, s. 207.

⁷⁰⁷ CHP'de seçmenden oy talep edilirken parti propogandası olarak “ortanın solu” söylemi kullanılmıştır. Fakat bu söylem seçmen tarafından benimsenmemiştir. CHP'deki kuvvetli savunucular ortanın solunun belki iyi anlatılmadığını, ancak sosyal demokrat CHP'nin başka bir siyaset tutumunu benimseyemeyeceğini vurgulayarak İnönü'ye moral vermişlerdir. Bkz. Metin Toker, **İsmet Paşa'nın Son Yılları (1965-1973)**, Bilgi Yayınevi Ankara, 1993, s.65.

⁷⁰⁸ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 139.

⁷⁰⁹ Tunçay, **Türkiye Tarihi: Çağdaş Türkiye (1908-1980)**, s. 207.

⁷¹⁰ Davut Dursun, **12 Mart Darbesi**, Şehir Yayınları, İstanbul, 2003, s.142.

⁷¹¹ Tevfik Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950'den Günümüze)**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1995, s.149-156.

⁷¹² Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 140-141.

⁷¹³ A.e., s. 141.

üyeliği devam etmiştir. Göğüş'e göre, 1965 seçimlerinin çok öncesinde parti içinde İnönü'ye karşı bir "İnönü'den sonrası harekâtı" başlatılmış; hatta lider adayı isimler bile belirlenmiştir. İsmi pek konuşulmayan Ecevit ise, İsmet İnönü'nün yanında yer alarak parti içinde konumunu kuvvetlendirmiştir.⁷¹⁴

CHP'nin 1965 seçimlerinde benimsediği "ortanın solu" sloganı⁷¹⁵, AP'nin "Ortanın solu, Moskova'nın yolu" karşı sloganına sebep olmuş ve seçim süresince parti aleyhinde kullanılmıştır.⁷¹⁶ Göğüş'e göre, devrimleri yapmış bir parti merkezde olamazdı; kuruluşundan beri CHP, ortanın solundaydı.⁷¹⁷ İnönü seçim öncesinde verdiği beyanatlarda; ortanın solu söyleminden ülkenin ihtiyacı olan reformların ve sosyal adaletin anlaşılması gerektiğini vurgulamış; CHP gibi devletçi partinin benimsediği politikanın komünizm gibi ifratlara varmasının mümkün olmadığını belirtmiştir.⁷¹⁸ Ortanın solunda olmakla Marksist sol ideolojisi birbirine karışmış, partililer bundan rahatsız olmuştur. İnönü bu algıyı düzeltmek için sürekli olarak 'CHP ortanın solundadır ve sosyalist değildir' ayrımını yapmak zorunda kalmıştır.⁷¹⁹

CHP'de 1966 yılında senato seçimlerine gidilirken "ortanın solu" sloganını kullanmama kararı alınmıştır.⁷²⁰ Seçim çalışmaları başladığında Ali

⁷¹⁴ A.e., s. 143-144.

⁷¹⁵ İlk olarak İnönü'nün beyanı ile ortaya çıkan 'ortanın solu' sloganıyla güdülen amaç; 27 Mayıs ile 12 Mart arası dönemde Türkiye'de gelişme imkanı bulan sol hareketin CHP tabanı üzerinde etkili olması bağlamında partinin oy potansiyelini korumak, toplumsal ve ekonomik konulara öncelik verdiğini göstermek, kendi dışında bir alternatif aranmasını önlemektir. Bkz. Kurtuluş Kayalı, **Ordu ve Siyaset: 27 Mayıs-12 Mart**, İletişim Yay., İstanbul, 1994, s.124. 1961 Anayasasında yer alan sosyal devlet ilkesinin geliştirilmesi düşüncesinden yola çıkılarak İnönü'nün darbe sonrasında Türkiye'de sosyal ve ekonomik reformları gerçekleştirmek ve halkla diyalog kurmak için ortaya attığı ortanın solu sloganı Ecevit tarafından alınıp içeriği doldurulmuş ve partinin oturduğu politik zemin haline getirilmiştir. Bkz. Gürkan Bozkır, "Cumhuriyet Halk Partisi'nde Bülent Ecevit ve Ortanın Solu Düşüncesi" **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C:IV, S: 11, 2005, s. 234-236.

⁷¹⁶ Bütün sağ partiler –özellikle AP- 'ortanın solu, Moskova'nın yolu' sloganını bütün gösteri ve toplantılarında kullanmışlardır. Bkz. Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950'den Günümüze)**, s. 155; Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 144.

⁷¹⁷ Seçim öncesinde Ali İhsan Göğüş de ifadelerinde sol ve komünizm ayrımı yapmıştır: "Ortanın solu Ahmet Mehmet meselesi değil, bu ülkenin meselelerinin halli davasıdır. Sol kelimesi iddia edildiği gibi komünizmin bir işareti değildir. Komünist, 'kahrolsun komünizm' demekle değil akıl yoluyla önlenir." Bkz. Ahmed, **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, s. 295-296; Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 144.

⁷¹⁸ Bozkır, "Cumhuriyet Halk Partisi'nde Bülent Ecevit ve Ortanın Solu Düşüncesi", s.232. Turan, **İsmet İnönü; Konuşma, Demeç, Makale ve Söyleşileri: 1965-1967**, s. 85.

⁷¹⁹ Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950'den Günümüze)**, s. 156.

⁷²⁰ Parti içindeki muhalifler, 1965 seçimlerinde alınan yenilgiden yola çıkarak "ortanın solu" siyasetinin geleneksel muhafazakâr bir toplum yapısına sahip Türkiye'de-CHP tabanı için de geçerli olmak üzere- olumsuz tepkiler doğurduğu kanaatindedirler. İnönü ve ona bağlı gurup

İhsan Göğüş, merkez yönetim kurulu üyesi olarak CHP yayın organı *Ulus* gazetesinin denetimini yaparken, seçim kampanyasını da yürütmüştür.⁷²¹

Ali İhsan Göğüş, seçim kampanyası sırasında parti içi çekişmelerin iyice belirginleştiğini söylemiştir. Göğüş'ün, "ortanın solu" sloganının partiyi böldüğü süreçte, Ecevit'in tutumuna dair anılarındaki ifadesi dikkat çekicidir. Göğüş'ün yaşadığı bu olay seçim kampanyası sırasında gerçekleşmiştir. Göğüş, seçim kampanyası sırasında daha önce parti meclisince tespit edilen radyo konuşmacılarından birinin (Turan Şahin) seçim dolayısıyla arazide olduğu için konuşma yapamayacağını bildirmesi üzerine propagandadan sorumlu merkez yönetim kurulu üyesi olarak yetkisini kullanmış ve yedek listeden Ecevit'i radyo konuşması yapmak üzere davet etmiştir.⁷²² Bursa'da bulunan Ecevit'i, Ankara'ya bekleyen Göğüş, konuşmasına iki dakika kala Ecevit'in aradığını ve "Sayın Göğüş, ben konuşmamı hazırlamakta geciktim, gelemeyeceğim. Konuşmamı buradan yapacağım." dediğini ifade etmiştir. Böylece Ecevit'in denetiminden kaçırdığı konuşmasında "ortanın solu" sloganını kullanarak parti kararına uymadığını belirtmektedir.⁷²³

Göğüş, bu olaydan sonra şunu söylemiştir:

*"Benim açımdan bu olay Ecevit'in güvenilmez karakterini ortaya koyan ilk belirgin hareketidir."*⁷²⁴

Ecevit'in "ortanın solu" sloganı ortalığı karıştırmış⁷²⁵, Feyzioğlu ekibinin parti içi iktidar mücadelesine girişmesine neden olmuştur.⁷²⁶ İnönü, parti içi mücadelede tercihini Ecevit'ten yana kullanmıştır.⁷²⁷

ortanın solunu benimsemişler ve savunmuşlardır. Ancak aynı sloganı Ecevit ve arkadaşlarının benimsediği çizgi çok farklı gözükmekte, partideki slogan kavgası da buradan çıkmaktadır. Bkz. Ahmed, **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, s. 297.

⁷²¹ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 144.

⁷²² A.e., s. 145.

⁷²³ A.y.

⁷²⁴ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 145.

⁷²⁵ Ali İhsan Göğüş'ün Ecevit'in radyo konuşmasındaki ifadesinin dışında 5 Haziran 1966 senato seçimlerinde (Ali İhsan Göğüş'ün anekdotunda belediye seçimleri diye bahsedilmektedir.) "ortanın solu" sloganı kullanılmamıştır. CHP genel seçimde olduğu gibi senato seçimlerinde yine kaybetmiştir. Seçim sonuçları, sloganın sonuçları belirlemede beklendiği gibi etkili olmadığını göstermektedir. Bkz. Ahmed, **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, s. 298.

⁷²⁶ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 145.

⁷²⁷ Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950'den Günümüze)**, s. 157.

Bülent Ecevit ortanın solu söylemi için şunları ifade etmektedir:

*“Ortanın solu, eğer CHP’nin 1965 seçim yenilgisinde rol oynadı ise daha çok kapsadığı veya kapsayabileceği reformlar dolayısıyla oynamıştır. Bir söz tek başına ne seçim kazandırır ne seçim kaybettirir. Ama bir sözden dönmek, bir partiye çok şey kaybettirebilir.”*⁷²⁸

Ali İhsan Göğüş, radyo konuşmasında yetkisini kullanarak Ecevit’i seçmesinin ve onun “ortanın solu” sloganının ortalığı karıştırmasında kendi hatasını kabul etmektedir. Ancak esas pişmanlığı Ecevit’in sekreterliğe talip olması sürecinde yaşadığını belirtmektedir. Göğüş, bu süreçte İsmet Paşa’ya en yakın merkez yönetim kurulu üyesi olarak Ecevit ve arkadaşlarının düşüncelerini düzenli olarak aktarma görevini üstlenmiştir.⁷²⁹ Kurultay yaklaşırken Ecevit görüşme talebinde bulunmuştur. Ali İhsan Göğüş, Ecevit’in genel sekreterlik arzusunu İsmet İnönü’ye aktarmış, İnönü de Göğüş’e bir takım endişelerini dile getirmiştir. Ecevit’le iyi ilişkiler içindeki İnönü’nün endişesi Ecevit’in arkadaşları üzerinedir. Zira 1961 seçimlerinde gelen bu ekibi İnönü tanımamaktadır.⁷³⁰ Ali İhsan Göğüş, işte bu noktada kendisinin devreye girdiğini ve büyük bir hata yaptığını şöyle anlatmaktadır:

*“Paşa’ya Bülent Ecevit’le baş başa görüşmesinin birtakım tereddütlerini gidereceğini söyledim. “Sizin karizmatik bir şahsiyetiniz var. Endişelerinizi doğrulayacak bir gidiş görürseniz bunu ilan edersiniz dedim. Böylece Bülent’te karar kıldı. İsmet Paşa’yla Bülent lehine yaptığım bu kritik görüşmenin pişmanlığını daha sonra bütün hayatım boyunca çekecektim...”*⁷³¹

İsmet İnönü’nün izni ile genel sekreterlik adaylığı tasdik edilen Ecevit, başarılı bir karargâh çalışması yürütmüştür. Yine bu karargâh çalışmalarında Ali İhsan Göğüş, İsmet İnönü ile Ecevit arasında gidip gelerek iki tarafın listeler üzerindeki fikirlerini aktarmak görevinde bulunmuştur.⁷³²

⁷²⁸ Bülent Ecevit, **Ortanın Solu**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s.59.

⁷²⁹ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 146.

⁷³⁰ **A.y.**

⁷³¹ **A.y.**

⁷³² **A.e.**, s. 147.

Kurultaya az bir zaman kala İnönü, Ecevit'in ekibinden on beş ismin yer aldığı listeyi onaylamıştır. Göğüş, İsmet Paşa'nın kendisine karşı muhalefet yürütenlere karşı kendisinin yanında yer alan Ecevit'i ve listesini onaylamak zorunda bırakıldığı kanısındadır.⁷³³ Göğüş, İsmet Paşa'ya karşı yürütülen muhalefetin karşısında yer alacak her türlü hareketi desteklemeyi vazife olarak addettiğini söylemekte, Ecevit'in yanında olmasının söz konusu olmadığını belirtmektedir.⁷³⁴ Kurultayda, İnönü büyük oy üstünlüğüyle zafer kazanmıştır. Ancak başarıda merkez yönetime hâkim olmaya başlayan ortanın solu taraftarlarının ve aynı kurultayda (1966) genel sekreter olan Ecevit de etkili olmuştur.⁷³⁵ 40 kişilik parti meclisinin 25 üyesini İsmet Paşa'nın eski arkadaşları, 15 üyesini de Ecevit'in arkadaşları oluşturmuştur.⁷³⁶

Kurultayda istediğini alamayan Turhan Feyzioğlu'nun başını çektiği "Sekizler Hareketi"⁷³⁷ muhalefeti sertleştirmiştir. Sekizler Hareketi, partinin ortanın solu siyasetiyle sosyalizme kaydığını ileri sürmüştü; bu çıkışları parti içinde taraftarlarını da arttırmıştır.⁷³⁸ Parti içi çekişmelerin kızıştığı günlerde olağanüstü kurultaya gidilmiş, 28 Nisan 1967'deki Olağanüstü Kurultay'da İnönü, tarafları uzlaştırmak için büyük çaba sarf etmiş, ancak başarılı olamamıştır.⁷³⁹ Kurultayda tüzük değişikliğine gidilmiştir.⁷⁴⁰ İnönü tüzük değişikliğiyle partinin tek program etrafında kenetlenmesinin sağlanacağını ileri sürmüştür.⁷⁴¹ Değişiklikle Yüksek Haysiyet Divanı'na gönderilen milletvekillerinin ihracı mümkün hale getirilmiştir.⁷⁴² Muhalifleri saf dışı bırakmak için başvuru bu yol hakkında İnönü; "*Bir yolu açtınız, yalnız kendiniz yürüyeceğinizi zannedersiniz, ama o yoldan herkes yürür*" diyerek daha

⁷³³ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 147.

⁷³⁴ A.y.

⁷³⁵ Ahmed, **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, s. 298-299.

⁷³⁶ Tunçay, **Türkiye Tarihi: Çağdaş Türkiye (1908-1980)**, s. 221; Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 147.

⁷³⁷ Turhan Feyzioğlu'nun başını çektiği muhalifler gurubu, parti hâkim olmaya başlayan yeni eğilimi solcu ve sosyalist olarak nitelendirmişlerdir. Hatta partiden ihraç edilen Tahsin Banguoğlu yeni politikayı, anti-kemalist olarak tanımlamıştır. Bkz. Ahmed, **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, s. 300.

⁷³⁸ Ecevit, ortanın solu siyasetini bir seçim stratejisi olarak görmekten ziyade 1960 Anayasasının ve zamanın sosyal demokrat hareketinin gereği olarak nitelendirmiştir. Bkz. Ayşe Güneş Ayata, "Türkiye'nin Demokratikleşme Sürecinde Ortanın Solu Hareketi" **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C: 50, S: 3, 1999, s. 82.

⁷³⁹ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 150.

⁷⁴⁰ Ahmed, **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, s. 301.

⁷⁴¹ A.y.

⁷⁴² Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 151.

sonra kendisine karşı kullanılacak bu tüzük değişikliğinin nelere mal olacağını farkında olduğunu ifade etmiştir.⁷⁴³ Muhaliflerin yenilgisinde Kemal Satır'ın İnönü'nün yanında yer alması ve parti yayın organı *Ulus'un* Ali İhsan Göğüş'ün kontrolünde olması etkili olmuştur. Zira *Ulus*, Ecevit'e destek vermiştir.⁷⁴⁴ Tüzük değişikliğinin ardından Haysiyet Divanı harekete geçmeden Sekizler Hareketi içerisinde yer alan milletvekilleri CHP'den istifa etmiştir. (30 Nisan 1967)⁷⁴⁵ Turhan Feyzioğlu'nun önderliğinde toplam 49 milletvekili 12 Mayıs 1967'de Güven Partisi'ni kurmuştur.⁷⁴⁶ Muhaliflerin tasfiyesinin ardından Ecevit Genel Sekreter sıfatıyla parti politikalarının belirlenmesinde söz sahibi olurken, CHP'de sükûnet ortamı oluşmuştur.⁷⁴⁷ Ali İhsan Göğüş, parti içi çekişmelerde İnönü'nün yanında yer aldığı için Ecevit'in sekreterliğini idare etmek durumunda kaldığını ifade etmiştir. Ancak Ecevit'in merkez yönetim kurulunda hâkimiyet kurmaya çalışması üzerine aralarının açıldığını belirtmektedir. Ecevit'le aralarındaki ilk ayrılık 1967'deki Kıbrıs olayları sırasında çıkmıştır. Ali İhsan Göğüş'ün Ecevit'e karşı cephe almasının nedeni, Türk-Yunan savaşının kapıda olduğu günlerde Ecevit'in merkez yönetim kurulu toplantısında tutumundan kaynaklanmıştır. Göğüş anılarında toplantıya dair şunları anlatmaktadır:

“Ecevit çantasından beş on sayfalık bir metin çıkardı, hazırlanmış, gayet sert bir dille hükümeti yerden yere vuruyor. Dışarıda hazırlanmış bir bildiri bize empoze ediliyor. Ben bu tarza karşı çıktım. “CHP'nin en yüksek karar organı bu meseleyi hiç görüşmemiş, basın, halkın, partililerin takdiri dikkate alınmamış, bunlar değerlidir dikkate alınmalıdır.” dedim.”⁷⁴⁸

Ardından İnönü'ye giden Ali İhsan Göğüş; bildirinin merkez yönetim kurulunda görüşülmeden hazırlanmış olmasının hem yöntem hem de üslup açısından doğru bulmadığını ifade etmiş; savaşın eşiğinde hükümete destek

⁷⁴³ A.y.

⁷⁴⁴ A.e., s. 150.

⁷⁴⁵ Ahmed, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 302

⁷⁴⁶ Göğüş, *Hep İsmet Paşa'nın Yanında*, s. 149.

⁷⁴⁷ Ahmed, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 302.

⁷⁴⁸ Göğüş, *Hep İsmet Paşa'nın Yanında*, s. 153.

vermek zorunda olmalarının devlete karşı bir mesuliyetleri olduğunu belirtmiştir.⁷⁴⁹ İsmet İnönü, Ali İhsan Göğüş'ün bu çıkışını haklı bulmuştur.

CHP'de Sekizler Hareketi'nin tasfiyesine rağmen parti içi çekişmeler 1968 yılında devam etmiştir. İsmet İnönü'nün genel başkanlığı yine tartışmanın merkezinde yer almıştır. Ortanın solu söylemini benimseyenler Ecevit'i genel başkan olarak görmeye başlamışlardır. İsmet İnönü'de kulağına gelen haberlerden rahatsız olmuş, merkez yönetim kurulu meselenin halli için devreye girmiştir.⁷⁵⁰ Bu dönemde merkez yönetim kurulu ile İsmet Paşa arasındaki temasları sağlayan yine Ali İhsan Göğüş'tür.⁷⁵¹

Ali İhsan Göğüş, İnönü'ye karşı yürütülen yeni muhalefet hakkında şunları söylemektedir:

*“Feyzioğlu ve arkadaşları tasfiye edildikten sonra, artık sıra İsmet Paşa ve arkadaşlarına gelmişti. Mesele bu kadar basitti. Bunu ortanın soluna bağlayıp da, Ecevit'in İsmet Paşa'nın yerine göz diktiğini gizlemek bir aldatmacaydı.”*⁷⁵²

Ali İhsan Göğüş, parti içerisinde etkili olmaya başlayan Ecevit ve arkadaşlarının İsmet Paşa'ya yakın isimleri partiden uzaklaştırmak için 1969 seçimlerini beklediğini; İnönü'nün güvendiği isimlere ya listelerde yer vermediklerini ya da seçilemeyecek yerlere ve sıralara koyduklarını söylemiştir.⁷⁵³ Göğüş, bu duruma itiraz etmiş, bu politikanın yanlış olduğunu belirtmiştir.⁷⁵⁴ Göğüş gibi parti içinde İnönü'ye bağlı olduğunu ifade eden kişilerin en fazla tepki gösterdiği söylemler; Ecevit'in Atatürk reformlarından bazılarının toplumu yabancılaştırdığını ve halkın laikliğin mantığını anlayamadığından yola çıkarak laiklik politikasının pek fayda sağlamadığı iddiasıdır.⁷⁵⁵

⁷⁴⁹ A.y.

⁷⁵⁰ A.e., s. 154.

⁷⁵¹ A.e., s. 155.

⁷⁵² Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 156.

⁷⁵³ A.e., s. 157.

⁷⁵⁴ A.y.

⁷⁵⁵ Ahmed, **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, s. 304-305.

C. 1969 Seçimlerinde Ali İhsan Göğüş

12 Ekim 1969'da gerçekleştirilen seçimlerde kayıtlı 14.788.552 seçmenin % 64,35'i olan 9.516.035 seçmen oy kullanmıştır. Bir önceki seçimlere göre katılım oranı % 71,3 ten % 64,35'e düşmüştür. 1969 seçimlerine toplam 8 parti katılmış ve bu partilerin tamamı mecliste milletvekili ile temsil edilmeyi başarmıştır. Milletvekilliklerinin % 56,89'unu alan AP, seçimi kazanmış, oy oranı 1965 seçimlerindeki % 52,9'dan % 46,3'e düşmüştür. AP, 256 milletvekili çıkarmıştır. CHP, % 27,36'lık oy oranı ile 1965 seçimlerindeki % 28,7'lik oy oranının % 1,34 aşığına düşmüştür. CHP, kazandığı 143 milletvekilliği ile ana muhalefet partisi olmuştur.⁷⁵⁶ CHP Göğüş'le birlikte Gaziantep'ten üç milletvekili çıkarmıştır.

1969 seçimlerinden sonra 3 Temmuz 1970'de 20. Kurultay'da Ecevit parti meclisine tamamen hâkim olmuş, İnönü'ye bağlı geleneksel CHP çizgisindeki üyeler tasfiye edilmiştir.⁷⁵⁷ Merkez yönetim kurulundan çıkarılanlar arasında Ali İhsan Göğüş de yer almıştır.

İnönü ile Ecevit'in arası açılmıştır. Ecevit genel başkanlık mücadelesini açıktan açığa yapmaya başlamıştır. Hükümeti kurma görevinin CHP'den istifa eden Nihat Erim'e verilmesi üzerine İnönü Erim'i destekleyip, partinin hükümet içinde yer alması için girişimde bulunmuştur.⁷⁵⁸ Merkez yönetim kuruluna hâkim konumda bulunan Ecevit, İnönü'nün ordu ile araya mesafe koymamasını eleştirerek karşı tavrı almıştır.⁷⁵⁹ Parti içindeki problemlerin çözümlenmesi için 5 Mayıs 1972'de olağanüstü kurultaya gidilerek parti meclisi güven oylamasına sunulmuştur.⁷⁶⁰ İnönü'nün hedefi merkez yönetim kurulu için yeniden seçim yaptırmaktır. Kurultay konuşmasında sorumsuz sosyalistler olarak nitelediği

⁷⁵⁶ Tuncer, **Osmanlı'dan Günümüze Seçimler 1877-1999**, s.203.; Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, s.239.

⁷⁵⁷ Bozkır, "Cumhuriyet Halk Partisi'nde Bülent Ecevit ve Ortanın Solu Düşüncesi", s. 244.

⁷⁵⁸ Sezer Ayan, "Siyasi Yapılanma Sürecinde 1961 ve 1982 Anayasası", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C: 8, S: 2, 2007, s. 5

⁷⁵⁹ İnönü'nün ordu ile araya mesafe koymamasını eleştirerek karşı tavrı alan Ecevit 21 Mart'ta istifa etmiştir. Ecevit'in bu istifası taktik olarak değerlendirilmiştir. Zira merkez yönetimde oldukça güçlü konumda olan Ecevit genel sekreterliğe kendi ekibinden Kamil Kırkoğlu'nu seçtirmeyi başarmış, meclis guruplarında ağırlığını koruyan İnönü taraftarlarının etkinliğini zayıflatmak için yerel parti teşkilatlarından destek toplamak tabana yönelmiş ve istediği desteği bulmuştur. Bkz. Ayata, "Türkiye'nin Demokratikleşme Sürecinde Ortanın Solu Hareketi", s. 83.

⁷⁶⁰ Kurultay hakkında geniş bilgi için bkz.

<http://www.cnnturk.com/2010/turkiye/05/22/chpnin.kurultaylar.tarihi/577149.0/>

Ecevit ve ekibiyle çalışamayacağını ve eğer Ecevit taraftarlarının hâkimiyetindeki merkez yürütme kuruluna güvenoyu verilirse istifa edeceği ikazında bulunarak partilileri etkilemek istemiştir.⁷⁶¹ Fakat bu kurultayda istediği sonuçları alamamıştır. Ecevit'in hâkim olduğu parti meclisi güvenoyu alınca İsmet İnönü, 8 Mayıs 1972 tarihinde, 33 yılı aşkın bir süredir yürüttüğü genel başkanlık görevinden istifa etmiştir.⁷⁶² Ali İhsan Göğüş, İsmet Paşa'nın genel başkanlıktan istifası ve partinin Ecevit'in kontrolüne girmesinin ardından CHP'den istifa etmiştir.⁷⁶³

Partisine sunduğu istifa mektubunda şiddetli eleştirilerde bulunmuştur. Ecevit ve arkadaşlarından “ideolojik bir azınlık” diye bahseden Göğüş, Ecevit ve ekibini CHP'yi işgal etmekle kalmayıp tarihi temellerinden koparmakla suçlamaktadır. Ecevit'in yeni akımının millete, tarihe ve Atatürk'e karşı yaklaşımının Milli Mücadele yıllarındaki işgalci zihniyetle eşdeğer görmektedir.⁷⁶⁴ Ali İhsan Göğüş bu konu hakkında şöyle demiştir:

“Ben 26 senedir CHP'nin üyesi olan A. İhsan Göğüş, kendi vicdanımda buna “hayır!” cevabını veriyorum ve bunu büyük Türk milletine ve Gaziantep'li seçmenlerime ilan ediyorum.

İşgalci azınlığı, Türk milleti ve devleti için karanlık yollarında takip edemem. Atatürk inkârcısı, Milli Mücadele düşmanı kişilerle birlik olamam.”⁷⁶⁵

İstifasının CHP'den ayrılmak anlamına gelmediğini, Atatürk'ün CHP'sini inkâr eden işgalci azınlıktan ayrılmak anlamını taşıdığını belirtmiştir.⁷⁶⁶

⁷⁶¹ Ayata, “Türkiye'nin Demokratikleşme Sürecinde Ortanın Solu Hareketi”, s. 83.

⁷⁶² İnönü'nün istifası şöyledir: “Cumhuriyet Halk Partisi Merkez Yönetim Kuruluna, CHP V. Olağanüstü Kurultayının 7 Mayıs 1972 toplantısında verdiği karar sonucu olarak CHP Genel Başkanlığından çekildim. Tüzüğün 28inci maddesinin gerektirdiği işlemin kurulunuzca yapılması için saygılarımla arz ederim.” Bkz. Bozkır, “Cumhuriyet Halk Partisi'nde Bülent Ecevit ve Ortanın Solu Düşüncesi”, s. 246.

⁷⁶³ Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, s. 160.

⁷⁶⁴ A.y.

⁷⁶⁵ A.e., s. 162.

⁷⁶⁶ A.e., s. 163.

III. 1965-1972 Muhalefet Yıllarında Ali İhsan Göğüş

A. Turizm Politikaları

Ali İhsan Göğüş'ün muhalefet yıllarında meclis çatısı altında yürüttüğü politikalar, bakanlık döneminden çalışma alanı olan turizm ve TRT meseleleri üzerinde yoğunluk kazanmıştır.

Ali İhsan Göğüş turizm konusunda, dünyada ulaştığı seviyeden ve ekonomiye sağladığı katkıdan habersiz bir ülke durumunda bulunulduğunu ifade etmektedir. Türkiye'den daha az turistik potansiyele sahip olan ülkelerin turizmden geniş ölçüde yararlandıklarını söylemektedir.⁷⁶⁷ Turizmi bir ihracat faaliyeti gibi ülkenin ihtiyacı olan döviz girdisini sağlayacak araç olarak görmektedir.⁷⁶⁸

Göğüş'e göre:

*“Bu dövizler endüstriyel ve tarımsal kalkınmamız için en önemli kaynakları teşkil edecektir. Ödeme dengemiz sorununun çözümlenmesi de büyük ölçüde turizm gelirleriyle mümkün olacaktır.”*⁷⁶⁹

Ali İhsan Göğüş turizmin ekonomi içindeki yerini tayin etmiştir ancak turizmin 1966 yılında Gayri Safi Milli Hâsıla'daki payı %0,8 düzeyindedir.⁷⁷⁰ Avrupalı ve Amerikalı toplumların hızlı bir tüketim devresine girdiklerini; dolayısıyla bu zengin kitlenin turizme yönelik taleplerinin arttığını belirten Ali İhsan Göğüş, bu talebin Türkiye'ye yönelmesini sağlamak için turistik arzımızı nicelik ve nitelik yönünden gerekli seviyeye çıkarmanın zorunluluğuna dikkat çekmektedir.⁷⁷¹

Ali İhsan Göğüş, 24.02.1966 tarihli meclis konuşmasında Türkiye'nin sağlam bir turizm politikasına sahip olduğunu; CHP olarak kendilerinin bu

⁷⁶⁷ M. Meclisi, B:55, 24.02.1966, O:2, s.501-505.

⁷⁶⁸ M. Meclisi, B:55, 24.02.1966, O:2, s.501-505; Ekinci, **Planlı Dönemlerde Türk Turizmine Bakış (1963-1990)**, s.115.

⁷⁶⁹ M. Meclisi, B:55, 24.02.1966, O:2, s.501-505.

⁷⁷⁰ Özlem Kızılgöl, “Türkiye’de İhracata ve Turizme Dayalı Büyüme Hipotezinin Analizi: Eşbütünleşme ve Nedensellik”, **Akademik Bakış:Uluslar arası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, S:10, 2006, s. 5. Bkz.(<http://www.akademikbakis.org/pdfs/10/ozlem.pdf>)

⁷⁷¹ M. Meclisi, B:55, 24.02.1966, O:2, s.501-505.

sahada alınacak her türlü olumlu kararın destekçisi olacaklarını beyan etmiştir.⁷⁷² Göğüş, turizmin gelişimi için alınacak tedbirler hakkında öneriler sunmuştur:

“Turizm öğretimi ve eğitimi yani turizm idaresini ve turistik tesis personeli yetiştirmek sorunu, konaklamak ihtiyacı ile beraber yürütülmesi gereken acil bir konu olarak ortada durmaktadır konaklama tesisleri kifayetsizdir. Bu sahada yatırımlara hız verilmelidir. Kamu sektörü önümüzdeki beş yıllık plan döneminde zincirleme pilot turistik tesisler kurmalıdır ve özel teşebbüse önderlik etmelidir.”⁷⁷³

Göğüş önerilerine devam etmiştir:

“Uzun vadeli, düşük faizli kredi, vergi bağışıklığı, milli pazarlardan sağlanması mümkün olmayan cihaz ve eşyanın ithalinde kolaylıklar, turizm endüstrisinin gelişmesi için düşündüğümüz tedbirlerdir.”⁷⁷⁴

Ali İhsan Göğüş’ün görev aldığı Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu, turizmle ilgili Millet Meclisi komisyonlarında görüşülmek üzere turizmin gelişmesinde büyük rol oynayacağı düşünülen turistik bölgeler, seyahat acenteleri, kurt avcılığı ve milli parklarla ilgili kanun teklifleri hazırlamıştır.⁷⁷⁵

Ali İhsan Göğüş’e göre; *“Turizm, her şeyden evvel bir koordinasyon işidir, bir otorite meselesidir.”* Ona göre, Adalet Partisi hükümeti bu koordinasyonu sağlayamamaktadır.⁷⁷⁶ Bu konudaki konuşması şöyle devam etmektedir:

“Kamu sektöründeki koordinasyonun duraklamasının yanı sıra, özel sektörün koordine çalışması için kurulmuş bulunan Turizm Danışma Kurulu da Üçüncü İnönü Hükümeti zamanında yaptığı toplantıdan bu yana resmen bir daha toplanamamıştır. Turizmin gelişmesi için şart olan mali ve siyasi istikrar bozulmuştur... Bunun yanında, turizm meselelerini yürütmekle başlıca görevli

⁷⁷² M. Meclisi, B:55, 24.02.1966, O:2, s.501-505.

⁷⁷³ M. Meclisi, B:55, 24.02.1966, O:2, s.501-505.

⁷⁷⁴ M. Meclisi, B:55, 24.02.1966, O:2, s.501-505.

⁷⁷⁵ M. Meclisi, B:55, 24.02.1966, O:2, s.501-505.

⁷⁷⁶ M. Meclisi, B:55, 24.02.1966, O:2, s.501-505.

milli organizasyon, Turizm Ve Tanıtma Bakanlığı bünyesinde de devamlı değişiklikler yapılmak suretiyle istikrar kalmamıştır.”⁷⁷⁷

Ali İhsan Göğüş, 27.06.1967’de DPT’nin hazırladığı II. Beş Yıllık Kalkınma Plan taslağının mecliste yapılan müzakereleri sırasında, planda yer alan turizm, televizyon ve asma köprü (daha sonra Boğaziçi adını alacak köprü) projeleri üzerine söz almıştır.⁷⁷⁸ Göğüş, turizm politikası için belirlenen ilkeleri sektöre özgü nitelikler taşımaktan uzak bulmuştur.⁷⁷⁹ Göğüş, turizm sektöründeki yatırımlarda önceliğin özel sektöre verilmesini; alt yapı ile örnek tesislerin kamu sektöründe yapılacağı ilkesinin benimsenmesini eleştirmektedir. Planın ülke gerçekleriyle örtüşmediğini, “*Halen memleketimizde barınak tesisleri olarak özel sektör yatırımları Şehir otelciliği ve lokantacılığı sınırlı...*” aşamadığını, bu koşullar altında turizmin ihtiyacı olan yatırımların yükünün özel sektöre yüklenmesinin turizm adına olumlu bir netice vermeyeceği görüşündedir.⁷⁸⁰ Plan taslağında yer alan iç turist sayısında yılda %30 artış, dış turist sayısında da % 25 artış olacağı var sayımının hedeflenmesini yetersiz bulmaktadır. Hedefin daha yüksek tutulmasının gerektiğini şu şekilde açıklamaktadır:

“Akdeniz çevresinde memleketlere gelen yabancı turist sayısında vukua gelen artışlar ve dünya turizminin içinde bulunduğu gelişme dikkate alınarak

⁷⁷⁷ **M. Meclisi, B:55, 24.02.1966, O:2, s.501-505.**

⁷⁷⁸ Ali İhsan Göğüş, konuşmasına: “*Sayın Başkan, Yüce meclisin sayın üyeleri plan üzerindeki turizm sektörü, asma köprü ve televizyon konularında şahsi görüşümü arz ediyorum.*” diyerek başlamıştır. Özellikle asma köprü ile ilgili görüşleri, köprünün yapılıp hizmete girdiği tarihlere kadar başta İnönü olmak üzere bütün CHP’lilerin dillendirdiği değerlendirmelerden farklı değildir. Bu yönüyle uzun yıllar “asma köprüye karşıtlık” kişilerden ziyade bir parti politikası olarak hep CHP ile anıla gelmiştir. Bkz. **M. Meclisi, B:126, 27.06.1967,O:3,s.412-415.**

⁷⁷⁹ İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında izlenecek turizm politikasının temel ilkeleri şunlardır:

- a) İkinci Plan süresince turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel fonksiyonlarından tam olarak yararlanılacaktır.
- (b) Özellikle dış turizm gelirleri, yabancı turist sayısı ve ortalama tüketimleri artırılarak yükseltilecek ve iç turizm hareketleri geliştirilecektir.
- (c) Turizm yatırımları turistik potansiyeli yüksek bölgeler içindeki belli yörelerde (Yerlerde) yoğunlaştırılacak, kitle turizmine uygun konaklama ve ulaşım imkânları sağlanacak, bu yatırımlar kredi yoluyla, mali ve hukuki tedbirlerle desteklenerek, fiziki plana göre yapılmaları gerçekleştirilecektir
- (d) Sektördeki fiyat politikası uluslararası rekabet şartlarına göre düzenlenecektir.
- (e) Sektördeki teşkilatlanma yeniden düzenlenecek, turistik tanıtıma ve kredi politikasına yeni bir yön verilecektir.
- (f) Turizm sektöründeki yatırım politikasında altyapı tesisleri ve buna yardımcı imkânlar, örnek tesisler kamu sektöründe ele alınacak, diğer turistik yatırımlar özel sektörce yapılacaktır.” Bkz.

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan2.pdf>

⁷⁸⁰ **M. Meclisi, B:126, 27.06.1967,O:3,s.412-415.**

yapılan incelemeler sonucunda, Özel İhtisas komisyonu raporunda yabancı turist sayısının yıldan yıla %50 artışını öngören bir diğer alternatif daha mevcuttur. %50 artışı pek yüksek görenler çıkabilir. Ancak bu aslında davaya inanmak ve gayret meselesidir.”⁷⁸¹

Göğüş, öngörülen artışların gerçekleşmesi halinde 1972 yılında turist sayısının 4 milyon 300 bine ve net dış turizm gelirlerinin 395 milyon dolara yükseleceğini; böylece turizmin verimli bir sektör haline dönüşüp dış borç ödemelerinde önemli bir kalem olarak yerini alacağını belirtmiştir.⁷⁸² Sonuç olarak plan hakkında şunları söylemektedir:

“İkinci Beş Yıllık Plan taslağı Türkiye’de çok yönlü bir turizm endüstrisinin kurulmasına imkân verecek ilkeleri ve tedbirleri yeteri kadar ele alamamıştır ve sektörün temel sorunlarına inememiştir.”⁷⁸³ Bu itibarla yetersizdir, turizm, yerleşme ve gelişme kademesine getirebilmekten çok uzaktır.”⁷⁸⁴ Oysa ona göre yapılması gereken “Nispeten daha az bir yatırımla turizm sektörünü geliştirmek ve turizmden elde edilecek döviz gelirleri ile kalkınmanın güç yıllarını atlatmak...”⁷⁸⁵ olmalıdır.

CHP Meclis grubu adına uygulamaya konulan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı doğrultusunda iktidar partisinin 25.02.1968’de meclisten geçirmeye çalıştığı bütçenin Turizm Bakanlığına dair maddeleri üzerindeki görüşlerini açıklamak üzere söz almıştır.⁷⁸⁶ Göğüş, uygulamaya konulan kalkınma planında iktidarın turizmi ödemeler dengesinde güvenilmez ve yatırımlarda öncelik verilemez bir sektör olarak görmesini eleştirmektedir.⁷⁸⁷ Türkiye’nin ödemeler dengesini sağlaması için hızlı bir sanayileşme sürecine girmesinin gerektiğini ancak bunun uzun vadeli bir programla

⁷⁸¹ M. Meclisi, B:126, 27.06.1967,O:3,s.412-415.

⁷⁸² M. Meclisi, B:126, 27.06.1967,O:3,s.412-415.

⁷⁸³ Dönem itibariyle hükümetlerin planlarda turizm yatırımlarına çok düşük paylar ayırması turizme yönelik hedeflere hangi oranda önem verildiğini belirlemiştir. Bkz. Çımat-Bahar, “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”, s. 3.

⁷⁸⁴ M. Meclisi, B:126, 27.06.1967,O:3,s.412-415.

⁷⁸⁵ M. Meclisi, B:126, 27.06.1967,O:3,s.412-415.

⁷⁸⁶ M. Meclisi, B:51, 25.02.1968,O:2,s.472-477.

⁷⁸⁷ Birinci Beş Yıllık Kalkınma döneminde ödemeler dengesinde gerçekleştirilemeyen hedefler, İkinci Beş Yıllık Kalkınma döneminin programına olumsuz yansımalarla bulunmuştur. Bkz. Beşir Hamitoğulları, “Türk Turizminde Temel Sorun”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, C: 24, S: 4, 1969, s. 270.

gerçekleşebileceğini; kısa vadede ödemeler dengesine yardımcı olacak döviz girdisi sağlayacak enstrümanın turizm olduğuna vurgu yapmıştır.⁷⁸⁸

Göğüş, az gelişmiş birçok ülkenin sahip olmadığı bir turizm potansiyeline elinde bulunduran ülke sıfatıyla Türkiye'nin mutlaka böyle bir imkânı değerlendirmesi gerektiğini belirtmiştir. Ardından AP iktidarına dair eleştirilerini yöneltmiştir:

“İktidarın turizm sektörünün önemini Turizm politikasında Adalet Partisi iktidarı ile aramızdaki bir diğer farklı düşünüş tarzı da, iktidarın bu önemli davaya gerçekçi gözler değil, propaganda açısından bakmasıdır. Turizmde özel sektöre mi, kamu sektörüne mi öncelik verelim? Kısacası turizm kalkınmamızı hızla hangi sektör vasıtasıyla gerçekleştirebiliriz, hala bunun tartışmasını yapıyoruz. Gerçekler ortada dururken, bu tartışma Trük turizmine hiçbir şey kazandırmayacaktır. Bu bir imkan meselesidir. Devletin gücü varsa Devlet, özel sektörünü gücü varsa özel sektör yapar. Özel sektör eliyle turizm kalkınmasını yapan memleketler olduğu gibi, turizm hamlesini Devlet eliyle yapmış memleketlerde çoktur.”⁷⁸⁹

Göğüş; iktidarın turizm yatırımlarında özel sektöre öncelik vermesinin kalkınma planında yer almasını, ülke meselelerinden ve Türkiye kalkınmasının niteliklerinden habersizlik olarak nitelendirmiştir.⁷⁹⁰ Göğüş'e göre iktidar, özel sektörün imkânlarının kısıtlı olduğunun farkına varamamakta ve turizm sektörünün ihtiyacı olan yatırımları önemsememektedir.⁷⁹¹

Göğüş bu konu için şöyle demiştir:

“Bu iş[turizm] planlamasından arazi teminine inşaatına ve organizasyonuna kadar devletin yapabileceği nitelikte ve ağırlıkta bir iştir.”⁷⁹²

⁷⁸⁸ M. Meclisi, B:51, 25.02.1968, O:2,s.472-477.

⁷⁸⁹ M. Meclisi, B:51, 25.02.1968, O:2,s.472-477.

⁷⁹⁰ M. Meclisi, B:51, 25.02.1968,O:2,s.472-477.

⁷⁹¹ M. Meclisi, B:51, 25.02.1968,O:2,s.472-477.

⁷⁹² M. Meclisi, B:51, 25.02.1968,O:2,s.472-477.

Aynı konuşmada AP'nin turizm politikası uygulamalarına eleştiriler yöneltmiştir:

“Adalet Partisi iktidarı üçüncü yılını sürdürmektedir. Bu süre içerisinde turizm sektörü, ekonominin nihai muhasebenin yapıldığı dış ödemeler dengesinde bir gelir kaynağı değil bir yük olarak yer almaktadır. Gerçekten 1964 – 1965 yıllarında kaydedilen olumlu gelişmeler son iki yılda duraklamıştır. Türkiye'nin ekonomik koşulları altında turizmin gelişmesini ancak hükümet dediğimiz organdan başlamak üzere, devlet teşkilatında gerekli önemin verilmesiyle uğrunda mücadele edilmesiyle mümkün olur. Akdeniz'de turizm endüstrisini ekonomilerinin en verimli sektörü haline getirenler işte böyle bir inançla başlamışlardır. Yugoslavya, Bulgaristan ve Romanya son üç yıl içinde bu türlü gayretlerle turizmlerini geliştirmişlerdir. Memleketimizde turizm endüstrisinden sorumlu kuruluşun bir bakanlık olmasına rağmen bu organ beklenen olumlu çalışmayı yapmamaktadır. O kadar ki teşkilattan ümitlerini kesenler bunu bakanlık statüsünden çıkarıp politika dışında bir ofis haline getirmek fikrinin savunucusu olmuşlardır.”⁷⁹³

Turizm Bakanı Nihat Kürşat'ın, kendi bakanlığı zamanında tecrübeli elemanlardan oluşturulmuş mevcut örgütlenmeyi dağıtmasını eleştirmiştir:

“Sayın bakanın personel politikasının yaptığı tahribat devlet teşkilatına sarsıcı bir vuslat kazanmıştır. “Milli birlik ve CHP koalisyonlarının yurt dışı görevlerini tayin ettiği şahısları bu görevlerde tutamazdım. Elbette kendi partime yakın olan aynı görüşü taşıdığımız kişilere bu görevleri verebilirdim” ne demektir? Devlet idaresini felce uğratan böyle bir zihniyeti oy birliği ile mahkûm edecek miyiz, etmeyecek miyiz? Muhalefet olarak öğrenmek istediğimiz budur.”⁷⁹⁴

Turizm Bakanı Nihat Kürşat'ın personel tayinlerinde suiistimallerde bulunduğuna dikkat çekerek; kamuoyunu aydınlatacak açıklamalar yapmak çağrısında bulunmuştur.⁷⁹⁵

⁷⁹³ M. Meclisi, B:51, 25.02.1968,O:2,s.472-477.

⁷⁹⁴ M. Meclisi, B:51, 25.02.1968,O:2,s.472-477.

⁷⁹⁵ Ali İhsan Göğüş'ün bakandan açıklama yapmasını istediği hususlar şunlardır:

B. TRT Politikaları

Ali İhsan Göğüş'ün, turizm kadar takip ettiği konulardan biri kuruluş çalışmalarında bulunduğu TRT ile ilgili meselelerdir.

Adalet Partisi iktidarında 24.02.1966 tarihli meclis oturumunda 40 milyon liralık yatırımla TRT Kurumunun takat artırma yolunda büyük bir hamleyle girişmesini olumlu bir gelişme olarak gördüğünü söylemiştir.⁷⁹⁶ TRT'yi modern güçlü bir yayıncılık seviyesine çıkaracak bu türden yatırımları yerinde bulmakla beraber, iktidarın TRT üzerinde baskı kurarak parti politikası doğrultusunda propaganda aracı haline dönüştürmek niyetini de “*tehlikeli bir yola tevessül etmek*” olarak nitelemektedir. İktidarın TRT'ye müdahale edebilme imkânını veren ifade için şunları söylemektedir:

*“Kamu düzenini bozmak ve Devletin dış politikasının sağlamlığını bozucu yayında bulunmak... TRT Genel Müdürünün kamu düzenini bozan ve Devletin dış münasebetlerini zedeleyen, kanundaki ifadesiyle devletin dış politika sağlamlığını bozucu fiillerin misalleri nelerdir?... Devlet radyosunun başındaki kimseleri delil vermeden, mahkeme kararları olmadan en ağır töhmet altında bırakacak konuşmalar yapabilen bir Bakan millet huzurunda delilleri getirmese müfteri durumuna düşer.”*⁷⁹⁷

İktidarı DP iktidarı dönemi, konusunda uyarılmaktadır:

“Bu memleket 27 Mayıs'tan önceki devrede partizan radyonun en korkunç örneğini görmüş ve yaşamıştır.” AP'nin radyoyu iktidar partisine teslim

⁷⁹⁶ 1. Sayın Bakan, Bakanlığın yayınlarında kanunun koyduğu kurallara istisnasız riayet ettiğini, eşinin dostunun kanun dışı himayeye mazhar kılınmadığını söyleyebilecek midir?

2. Papanın Türkiye'yi ziyareti münasebetiyle hazırlanan broşürleri (ki tutarı bir buçuk milyon liradır) komisyonlu mu sipariş etmiş ve satın almıştır. Ve bu satın alma için 1967 bütçesinde tahsisat var mıdır?

3. Kendisini eleştiren AP milletvekillerinin “işlerini takip ettiğiniz firmaların vekâlet namesini alarak geliniz” diyen sayın bakan şahsen partisinin destekleyicisi yahut duacıları olanların manevi vekili umumisi midir?” Bkz. M. Meclisi, B:51, 25.02.1968, O:2, s.472-477.

⁷⁹⁶ M. Meclisi, B:55, 24.02.1966, O:2, s.501-505.

⁷⁹⁷ M. Meclisi, B:55, 24.02.1966, O:2, s.501-505.

*etmeyen idarecileri tazyik etmekte olduğunu, bu tehlikeli yoldan geri dönülmesi gerektiğini söylemektedir.*⁷⁹⁸

Göğüş, TRT'nin tarafsızlığının korunmasının Türkiye'nin demokratikleşmesine katkı sağlayacağı görüşündedir:

*“Türk Milleti radyolarından anayasa düzeni içinde kalan bütün siyasi fikirleri ve programları dinleyebilmekte ve böylece serbestçe fikir teşekkülü imkânına sahip olabilmektedir. TRT de görüşlerinin dile getirilmediğini söyleyebilecek hiçbir parti ve hiçbir meşru siyasi teşekkül yoktur.”*⁷⁹⁹

İkinci Beş yıllık Planda yer alan televizyon projesini asma köprü projesi gibi gösteriş yatırımı olarak değerlendirmektedir:

*“Türkiye’de televizyon, ekonomik nedenlerle gereksizdir. Yapılan hesaplara göre, ilk beş yılda televizyon verici tesislerinin yalnız üç büyük şehirdeki yatırım maliyenin 233 milyon olacağını göstermektedir.”*⁸⁰⁰

Televizyon şebekesinin kurulumu için yaklaşık hesapla 1,5 milyar Türk lirası harcamak gerekeceğini; yüksek maliyetin cari açığı artıracığı kanaatinde. Ayrıca televizyonu işletme masrafları ve program maliyetleri radyo ile kıyaslanamayacak kadar pahalı bulmaktadır.⁸⁰¹

Göğüş, televizyon projesini planın genelinde hâkim olan stratejiye ters bulmaktadır. Devlet Planlama Teşkilatının ve hükümetin, televizyon gibi masraflı bir proje ortaya koymalarını, ikinci beş yıllık planın dayandığı stratejiyle orantısız bulmaktadır. Türkiye'nin kalkınması için televizyon gibi tüketim mallarının değil, üretim malları endüstrilerinin öncelikle geliştirilmesi görüşündedir.⁸⁰²

⁷⁹⁸ M. Meclisi, B:55, 24.02.1966, O:2, s.501-505.

⁷⁹⁹ M. Meclisi, B:55, 24.02.1966, O:2, s.501-505.

⁸⁰⁰ M. Meclisi, B:126, 27.06.1967, O:3, s.412-415.

⁸⁰¹ M. Meclisi, B:126, 27.06.1967, O:3, s.412-415.

⁸⁰² M. Meclisi, B:126, 27.06.1967, O:3, s.412-415.

Hükümetin öncelikli yapması gereken hizmetleri hatırlatmaktadır:

*“Televizyona sarf edilecek 1.5 milyarlık para ile çok daha geniş kitlelere eğitim, sağlık gibi temel hizmetleri bile götüremediğimiz Anadolu’nun az gelişmiş bölgelerine pek çok hizmetler sağlayabiliriz.”*⁸⁰³

Ali İhsan Göğüş bütçe görüşmelerinde özerk TRT üzerine de söz almıştır. Konuşmasının bu bölümü, iktidarın TRT hakkındaki düşünceleri ile kurumun özerkliğini yeniden ele alacak bir tasarı hazırlığında olduğuna dair aldığı duyular üzerine şekillenmiştir.⁸⁰⁴ Özerk TRT kurumunun *“tam anlamıyla mücehhez”* bir yapıya sahip olduğunu ifade etmiş; kusursuz bir anayasal tüzüğe sahip TRT ile ilgili AP’nin tasarı hazırlığında olmasına şöyle bir yorum getirmiştir:

*“Yalnız Adalet Partisi idarecileridir ki hala iktidara gelmenin devlete mutasarrıf olan ve bu itibarla da her müesseseyi kendi çıkarına ve dostlar yararına kullanma demek olduğunu sanmaktadır.”*⁸⁰⁵

Göğüş, TRT’nin özerkliğine dair AP’nin çalışmalarının gerçekleşmesine imkân tanımayacak anayasal engellerin varlığını hatırlatarak, AP’yi *“ham hayal peşinde koşmakla”* betimlemektedir.⁸⁰⁶

Ali İhsan Göğüş TRT ile ilgili endişelerini meclis hayatı boyunca dile getirmiştir. İktidarlar kurumun özerkliğini genişleterek kurum üzerinde hâkimiyetlerini genişletmeye çalışmışlardır. TRT yasası üzerinde yapılan ilk tadilatla iktidarların kurum üzerindeki kontrolünün önü açılmıştır. 1972 yılında Nihat Erim hükümeti sırasında TRT yasası üzerinde bazı değişiklikler yapılmış, tarafsızlık ilkesini sağlamak amaçlanmış ancak özerkliğini zedeleyecek düzenlemelerin de yapılmış olması uygulama noktasında iktidarın müdahalesine zemin hazırlayıcı kuşkuları da beraberinde getirmiştir.⁸⁰⁷

⁸⁰³ M. Meclisi, B:126, 27.06.1967,O:3,s.412-415.

⁸⁰⁴ M. Meclisi, B:51, 25.02.1968,O:2,s.472-475.

⁸⁰⁵ M. Meclisi, B:51, 25.02.1968,O:2,s.472-477.

⁸⁰⁶ M. Meclisi, B:51, 25.02.1968,O:2,s.472-477.

⁸⁰⁷ Aysel Aziz, “Yeni TRT Yasası”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C:27, S: 4, 1972, s.132.

Ali İhsan Göğüş, iktidarın Anadolu Ajansı politikasını da eleştirmiştir:

*“Koalisyon hükümetleri devrinde tam bağımsızlık içerisinde çalışma imkânlarına kavuşturulan Anadolu ajansında bugün koyu bir partizanlık hüküm sürmektedir.”*⁸⁰⁸

Bakan Nihat Kürşat’ın yöneltilen soruları cevaplandırmasından sonra tekrar söz alan Göğüş, Anadolu Ajansı ile ilgili şunları söylemiştir:

*“Anadolu Ajansı haberleri versin vermesin. A.P nin versin, şunu versin bunu versin haber verir. Ajansın asli görevidir bu, yalnız haber komanter yapmadan verir, yani Ajans müessesesi bir yargıda bir katkıda bulunmaz. Der ki, “Başbakan Demirel dün gazetecilerle hür basın toplantısı yapmıştır ve şunları söylemiştir.” bakın ne diyor ajans; “Demirel yöneltilen soruları büyük bir rahatlık içinde ve komulara olan tam bir rehavetle cevaplandırdı.” Arkadaşlar bu rehavetle cevaplandırma keyfiyetine milli irade tayin edecek. Ajans bunu söylemez, Ajans aynen beyanatı verir. Bu yargıyı vermez.”*⁸⁰⁹

“Hayatından mutlu küçük bir azınlığı memnun etmek için tasarlanmış gösteriş yatırımlar” (-televizyonu veya İstanbul asma köprü projeleri-), ile milleti oyalamanın hatalı bir politika olduğunu ifade ederek hükümeti de uyarmaktadır.⁸¹⁰

C. Asma Köprü Projesi

İkinci Beş yıllık Plan taslağında yer alan İstanbul Asma Köprüsünün projesi hakkında da görüşlerini belirtmiştir. Ali İhsan Göğüş, asma köprü hakkında şöyle demiştir:

“Asma Köprüden beklenen fonksiyonu çok daha ucuza, çok daha iyi bir şekilde başka alternatiflerle, mesela feribot servislerinin kuvvetlendirilmesi ve iskelelerin ve iskelelerin artırılması ile sağlamak mümkündür. Milli Savunma

⁸⁰⁸ M. Meclisi, B:51, 25.02.1968,O:2,s.472-477.

⁸⁰⁹ M. Meclisi, B:51, 25.02.1968, O:2,s. 508-511.

⁸¹⁰ M. Meclisi, B:126, 27.06.1967,O:3,s.412-415.

*yönünden de Asma köprü projesi ekonomik yönden pahalı, verimi son derece düşük bir proje olacaktır.*⁸¹¹

Bu projede harcanacak paranın heba olacağını düşünmekte, bu projeye aktarılacak kaynağın daha önemli meseleler için kullanılması görüşündedir. Bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

*“Türkiye’nin en gelişmiş ve devlet hizmetlerinden nasibini diğer yerlerden fazlasıyla almış bir bölgesinde-İstanbul’da-çarçur edilecek 1,5- 2 milyar liranın az gelişmiş, imkânsızlıklar içerisinde kıvranan Doğu, Güney-Doğu ve Orta-Anadolu bölgelerinde; temel alt yapı yatırımlarına, iş bekleyen on binlerce insana istihdam imkânı yaratacak verimli fabrika ve tesislere, Anadolu’nun çeşitli bölgelerini kalkındıracak şekilde kullanılması mümkündür.”*⁸¹²

Göğüş’e göre; asma köprü yapıldığı takdirde, dış borçların ödenmesi tam anlamı ile askıya alınmış olacak ve *“İstanbul’un boynuna geçirilecek bu pahalı ve çirkin gerdanlık fakir Türk halkına ağır bir borç yükü”* getirecektir.⁸¹³

1967 yılında bir meclis oturumunda bakanlığı dönemindeki bir faaliyetine yapılan itham üzerine söz almıştır. Söz konusu itham Şevket Süreyya Aydemir’in “Tek Adam” kitabı ile ilgilidir. Göğüş konuşmasında:

“Türkiye’nin tanıtılması, ulusal tanıtılması denince akla ilk gelen isim Büyük Atatürk’tür. “Tek adam” kitabını almış olsaydım bununla övünürdüm. Yalnız bir hususu belirtmek için burada söz aldım;

*Üçüncü İnönü hükümeti 13.1.1965 tarihinde güvenoyu almadığı için düşmüştü. Kitabın alınma tarihi 13.5.1965’dir. Yani bu başkanlık zamanında adalet partisinin koalisyonu büyük ortağı olarak bulunduğu devirde ve millet partisinin Turizm bakanlığını aldığı koalisyonla rahmetli Zekayi Dikmen turizm bakanı iken bu kitap alınmıştır.*⁸¹⁴

⁸¹¹ M. Meclisi, B:126, 27.06.1967,O:3,s.412-415.

⁸¹² M. Meclisi, B:126, 27.06.1967,O:3,s.412-415.

⁸¹³ M. Meclisi, B:126, 27.06.1967,O:3,s.412-415.

⁸¹⁴ M. Meclisi, B:147, 25.07.1967, O:3, s.626.

D. Gaziantep İli Politikaları

Ali İhsan Göğüş, Gaziantep milletvekili olarak seçim bölgesinin sorunlarını da zaman zaman meclise taşımıştır. Bunlardan biri Gaziantep ilinden öğretmen fazlası var düşüncesiyle tayinleri başka illere gönderilen öğretmenlerin ‘sürgün olayında’ Gaziantep AP ilçe başkanının etkili olduğunu belirtmiş Milli Eğitim Bakanlığı’nın bu konuyu aydınlatmasını istemiştir:

“Şimdi değerli arkadaşlarım; Gaziantep’te öğretmenler arasında cereyan eden olayın ideolojik bir yönü yok. Bu sürülenler arasında Demokrat Parti’nin belediye başkanlığını yapmış Sayın Necmi Bayram’ın eşi Suzan Bayram da var. Gaziantep’te cereyan eden olay tipik kişisel bir tahakküm olayıdır. Evlatlarımızı eline teslim ettiğimiz öğretmenleri moral yıkıklığı, çöküntüsü içerisinde bırakamayız.”⁸¹⁵

Gaziantep bölgesi ile ilgili gündeme getirdiği konulardan diğeri Gaziantep’teki un fabrikalarıyla ilgili iddialardır. Konuyla ilgili iddiayı Göğüş, şöyle dile getirmiştir:

“Bir süreden beri Gaziantep kamuoyunu işgal eden başlıca konu, ilaçlı tohumluk buğdayların un fabrikalarında ekmeklik un imalinde kullanılmasıdır. Gaziantep un fabrikalarının her birinde 5000 ile 15000 çuval arasında ilaçlı buğday bulunduğu iddia edilmektedir. Yapılan yayın ve şikâyetler karşısında Gaziantep Belediyesi tahlil yaptırmış, sonunda ekmeklik unlarda zehire rastlanmadığı açıklanmıştır. Fakat buna karşılık yine bazı yetkililer ilaçlı buğdayların ekmeklik una karıştırıldığı iddiasını tekrarlamışlardır.” Dedikten sonra, kimsenin Türk halkının sağlığıyla oynamaya hakkının olmadığını yetkililerin harekete geçmesini, un üzerindeki şüphelerin tamamen ortadan kaldırılmasını istemiştir.⁸¹⁶

⁸¹⁵ M. Meclisi, B:83, 1.07.1968, O:1, s.508

⁸¹⁶ M. Meclisi, B.17, 13.12.1968, O:1, s.557-560.

E. Siyasi Yaklaşımına 1970’lerden Bir Örnek

Göğüş, rüşvet iddialarıyla kirlenen siyasete karşı 23.03.1970 tarihli konuşmasında, Süleyman Demirel’in başbakanlığı döneminde kardeşi Şevket Demirel hakkında soruşturma açılmasını istemiştir.⁸¹⁷ Gaziantep AP milletvekilinin Şevket Demirel’i savunan beyanatlara karşı şunları söylemiştir:

“Sayın Selahattin Kılıç’ı politika hayatına elinden tutarak sokmuşumdur. (C.H.P. sıralarından “Bravo” sesleri). Sayın Selahattin Kılıç’ı Gaziantep’ten kontenjan adayı olarak göstermişizdir, 1965 seçiminde. (A.P sıralarından gürültüler). Sayın Selahattin Kılıç, bugün hararetle müdafaasını yaptığı Sayın Demirel’in köy köy dolaşarak mason olduğunu söylemiştir.(C.H.P. sıralarından “Bravo” sesleri ve alkışlar.)”⁸¹⁸

Göğüş dönemin Başbakanı Demirel’in ‘politik manevralarını’ siyasi ahlaka uygun bulmamaktadır.⁸¹⁹ Başbakanın fikri yapısında günden güne değişiklikler olduğunu, seçim zaferlerinden aldığı güçle kendisine gizli bir güç vehmederek “kanun benim” deme raddesine geldiğini ifade eden bir konuşmasında şöyle demiştir:

“Yani, kendi deyimleri ile “Anayasa Mahkemesini yasama organının üzerine çıkarmak” gibi “tecviz edilemez” bir durumun husulüne mani olmak ve Parlamento’yu kamu önünde, kararları “sürekli iptal mahkûmu” bir organ haline getirmenin sakıncalarını ortaya koymakta, rejim bakımından memleket yönünden, Parlamento itibarı yönünden, sayısız faydalar görüyoruz.”⁸²⁰

⁸¹⁷ Konuyla ilgili talebi; “Ne ile kim ispat edecek evet, Şevket Demirel 200 ton demiri Haymak Şirketi adına almıştır. Soruşturma açılmasını talep ederim.” Bkz. **M. Meclisi, B:59, 23.03.1970, O:1,s.644-649.**

⁸¹⁸ **M. Meclisi, B:59, 23.03.1970, O:1,s.644-649.**

⁸¹⁹ **M. Meclisi, B:84, 21.05.1970, O:2,s.135-138.**

⁸²⁰ **M. Meclisi, B:84, 21.05.1970, O:2,s.135-138.**

SONUÇ

Ali İhsan Göğüş'ün yaşamı Kurtuluş Savaşı'nın bittiği ve yeni bir devletin kurulduğu değişim dönemini temsil etmektedir. Ali İhsan Göğüş kurtuluş mücadelelerinin etkisiyle sosyo-kültürel hayatın her yönden olumsuz etkilendiği Gaziantep'te, 1923 yılında dünyaya gelmiştir. 12. yüzyıla dayanan tarihi aile geçmişi ile aile fertleri, Osmanlı Devleti'nde önemli askeri ve siyasi görevlerde bulunmuştur. Gaziantep'te ilk belediye başkanlığı, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ilk Türkçe gazetenin yayınlanması ve milli mücadele döneminde Antep savunması, aile fertlerinin etkili olduğu gelişmelerdir.

Ali İhsan Göğüş'ün eğitim hayatı Kurtuluş Savaşı sonrası eğitim olanaklarına, II. Dünya Savaşı'nın ekonomik yaptırımlarına ve soğuk savaş sürecinde gerçekleşen siyasi olaylara tanıklık etmektedir. Göğüş'ün eğitim hayatında; eğitim veren kurum ve öğretmen sayılarını, okuma seferberliğinin gerçekleştirildiği Halkevlerini ve Mustafa Kemal Atatürk'ün Gaziantep ziyareti ile eğitim seferberliğine vermiş olduğu desteği görmek mümkündür. Atatürk'ün Gaziantep ziyaretinde şiir okumakla görevli olması ve Atatürk'e çiçek vermesi, münazaraların gerçekleştirildiği üniversite hayatında Erdal İnönü ile münazara yapması eğitim döneminin dikkat çeken gelişmeleridir. II. Dünya Savaşı'nın ekonomik yaptırımlarının gıda maddelerine etkileri, kitlesel ölümlere yol açan Trahom ve Tifüs hastalığı ve bu hastalıklarla mücadelede Gaziantep'teki sağlık imkânları dönemin eğitim ve sağlık koşullarını yansıtmaktadır.

Ali İhsan Göğüş, ilkokul hayatında Macar danslarından İsveç rontlarına kadar dünya danslarını ve folklorunu öğrenmiş, Halkevlerinde Atatürk sevgisini kazanmış ve çeşitli kitaplar okuyarak eğitimini sürdürmüştür. Ali İhsan Göğüş'ün 1930-1937 yılı ilkokul arkadaşları arasında, 27 Mayıs'ta Milli Birlik Komitesine girmiş olan Dünder Taşer, doktor olan ve Ankara'da yaşayan Şule Ilicak, halazadesi ve Ziraat Fakültesi'nden emekli olan Profesör Dr. Ali Kemal Göğüş dikkat çeken isimlerdendir. 1940 yılında Kabataş Lisesi'ne kayıt olmuş ve burada yatılı olarak eğitim görmüştür. Tarih, Edebiyat, Matematik ve Felsefe gibi dersleri dönemin önde gelen eğitimcilerinden almıştır. Ali İhsan Göğüş lise yıllarında (1939-1943) başarılı bir öğrenci olmuştur. Yatılı okumasına ve

ailesinden uzakta kalmasına rağmen derslerini aksatmamıştır. Liseden mezun olmak için verilmesi gereken olguluk sınavlarını geçmiştir. Sözlü ve yazılı sınavları vererek bütünlemeye kalmadan mezun olan üç öğrenciden biri olmuştur. Kabataş Lisesi'nden arkadaşları arasında Demirci Mehmet Efe'nin oğlu Süleyman Bey ve Yakup Şevki Paşa'nın torunu Selim Bey, dikkat çeken isimlerdendir. Ali İhsan Göğüş 1945 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümüne kaydolmuştur. Ali İhsan Göğüş üniversite yıllarında (1943-1948) birçok bilim adamından ders almıştır. Eserleriyle Tarih literatürünün temel başvuru kaynakları arasında yer alan tarihçilerden; Ord. Prof. Dr. Hamit Ongunsu, Prof. Dr. Mükrimin Halil Yinanç, Prof. Dr. Tayyip Gökbilgin, Prof. Dr. Fikret Işıltan, Doç. Dr. Cemal Tukin, İbrahim Kafesoğlu bu isimlerden bazılarıdır. Arkadaşları arasında Şair Halim Yağcıoğlu, Necdet Evliyagil, Gazeteci Nilüfer Yalçın, Tiyatrocu Perihan Tedü gibi dikkat çeken isimlerdendir.

Dönemin koşulları ve eğitim olanakları incelendiğinde Ali İhsan Göğüş'ün zor şartlar altında iyi bir eğitim sürecinden geçtiği ve bu süreci başarı ile tamamladığı kanaatine varılabilir. Nitekim eğitim gördüğü okullar, ders aldığı hocalar ve mezuniyetlerde göstermiş olduğu başarılar bunun göstergesidir.

Ali İhsan Göğüş'ün gazetecilik çalışmaları, tarihi aile bağlarından gelen gazetecilik faaliyetlerinin devamı niteliğindedir. Dedelerinden Kahyazade Abdullah Ağa (Göğüş)'ün Osmanlı döneminde *Takvim-i Vekâyi*'ye abone yazılması, amcası Hüseyin Cemil Göğüş'ün Güneydoğu Anadolu'nun ilk Türkçe gazetesi *Meclayı Muarif'i* yayınlaması bu ilişkiyi doğrular niteliktedir. 1947 yılında *Güney Postası* ile yerel basında ilk gazetecilik deneyimi, basın çevresine ilk adımlarından biridir. *Güney Postası*'nda ekonomik hayat, inkılâplar, eğitim hayatı ve sosyal hayat konularında görüşlerini aktarmıştır. Dönemin dikkat çeken olaylarından biri (1947) Atatürk'e yapılan hakaret karşısında Ali İhsan Göğüş'ün propaganda faaliyetlerinde etkin rol aldığı Tel'in Mitingleridir. Göğüş, ulusal basında *Tan* ve *Akın* gazetelerinde kısa süreli çalışmış, *Dünya* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde etkili haberler yapmıştır. Dumlupınar Deniz Kazası'nın yaşanmasına, 6-7 Eylül 1955 öğrenci olaylarına, Osman Bölükbaşı'nın tutuklanmasına ve 1957 milletvekilliği seçimlerinde Türkiye

gündemine konu olan Gaziantep olaylarına, haberleri ve çalışmaları ile tanıklık etmiştir. 1958-1960 yıllarında *Kim* dergisini yayınlamıştır. İsmet İnönü ve Bülent Ecevit *Kim* dergisine yazmış olduğu makalelerle desteklerini sunmuşlardır. *Kim* dergisinde, basın özgürlüğü, Kıbrıs meselesi gibi haftanın etkili gündemlerini ve siyasi partilerin politik hayata etkilerinin iç ve dış politikaya yansımalarını görmek mümkündür.

Ali İhsan Göğüş'ün ilk gazetecilik deneyimini yaşadığı (1947) *Güney Postası*, siyasi görüşüne uygunluk gösteren ve CHP İl teşkilatının destekleriyle yayınlanmaya başlayan bir gazetedir. Göğüş, gazetecilik hayatında siyasi görüşünden hiç taviz vermemiştir. Nitekim DP iktidarını destekleyen milliyetçi-liberal çizgide bir yayın politikası takip eden *Akın* gazetesinden, siyasi görüşüne uygunluk göstermediğini ifade ederek ayrılması (1951) bunun göstergesidir. *Akın* gazetesinden istifasının ardından, Atatürk ilkeleri ve Cumhuriyet kazanımlarını konu edinen Falih Rıfkı Atay gibi Cumhuriyetin kurucu kadrosu içerisinde gazeteci-yazar kimliğiyle yer almış isimlerle *Dünya* gazetesinde çalışmaya başlaması ve bunu önemli bir erdem olarak görmesi taviz vermez siyasi görüşünü destekler niteliktedir. Göğüş, fikir ve ideal birliğini hep koruduğu İsmet İnönü ile de bu dönemde (1952) tanışmıştır.

Ali İhsan Göğüş, gazetecilik hayatındaki çalışmalarında CHP politikalarını desteklemiş ve DP'ye karşı muhalif tavır almıştır. Basın özgürlüğünün yanında yer almaktan çekinmemiş ve bunu her koşulda yapmış olduğu haberler ve yazmış olduğu makaleler ile gerçekleştirmiştir.

Ali İhsan Göğüş'ün siyasi hayatı 1957 milletvekilliği girişimi ile başlamış, 1971 yılına kadar devam etmiştir. 1957 seçimleri, DP iktidarı, 27 Mayıs 1960 ihtilali, Milli Birlik Komitesi, 1961 Anayasası, 1961 seçimleri, Koalisyon hükümetleri, CHP'de meydana gelen parti içi gelişmeler Ali İhsan Göğüş'ün siyasi yaşamında meydana gelen önemli olaylardır. Göğüş'ün Gazeteciler Cemiyeti'nde etkin görev alması, basın özgürlüğü üzerine Menderes'le görüşmesi, Kurucu Meclis'te ve 1961 Anayasa'sı çalışmalarında görev alması dikkat çeken siyasi faaliyetlerindedir. Kıbrıs olayları, Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun kuruluş çalışmaları, Planlı Türk Turizmi'ne dair projeleri kısa süreli (1963-1965) bakanlık faaliyetlerinin öne çıkan

gelişmeleridir. 1965-1972 yıllarında muhalif milletvekili olarak yapmış olduğu meclis konuşmaları, o dönemde meydana gelen gelişmeleri yansıtmaktadır.

Ali İhsan Göğüş, gazetecilik döneminde yazılarıyla desteklediği CHP'ye milletvekili olarak hizmet etmiştir. Kendisine İsmet İnönü'yü rehber edinmiş ve siyasi hayatında hep yanında yer almıştır. CHP'de parti içi hareketliliğin yaşandığı "ortanın solu" sloganının partiyi ikiye böldüğü dönemlerde (1965) İsmet İnönü'nün yanında yer alması bağlılığını gösterir niteliktedir. Nitekim İsmet İnönü'nün CHP genel başkanlığından istifasını bir işaret kabul ederek partinin Ecevit'in kontrolüne girmesinin ardından (1972) CHP'den istifa etmesi bu düşünceyi perçinlemektedir.

Ali İhsan Göğüş gazeteci ve siyasetçi kimliği ile yeni Türk Devleti'ne kuruluşundan itibaren tanıklık etmiş, dönemin tüm siyasi ve sosyal gelişmelerini yansıtmıştır. Bu yönüyle yakın dönem Türk tarihine şahitlik etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

M.MECLİSİ TUTANAKLARI

M. Meclisi, B:7, 26.02.1961, O:3, s.492-496.

M. Meclisi, B:65, 26. 3. 1962, O:1, s.138-140.

M. Meclisi, B:141, 24.9.1963, O:1, s.481.

M. Meclisi, B:91, 15.04.1964, O:1, s.598.

M. Meclisi, B:68, 11.03.1964, O:1, s.562.

M. Meclisi, B:55, 24.02.1966, O:2, s.501-505.

M. Meclisi, B:126, 27.06.1967, O:3, s.412-415.

M. Meclisi, B:147, 25.07.1967, O:3, s.626.

M. Meclisi, B:51, 25.02.1968, O:2, s.472-477.

M. Meclisi, B:51, 25.02.1968, O:2, s.508-511.

M. Meclisi, B:83, 1.07.1968, O:1, s.508.

M. Meclisi, B:17, 13.12.1968, O:1, s.557-560.

M. Meclisi, B:59, 23.03.1970, O:1, s.644-649.

M. Meclisi, B:84, 21.05.1970, O:2, s.135-138.

KİTAPLAR

- Abadi: **Türk Verdünü Antep'in Dört Muharasası**, Gaziantep, Gaziyurt Matbaası,1999.
- Abdulkerim, Abdulkadiroğlu –
- Ayla Güçlü: **Gaziantep Meşhurları**, Ankara, Anıl Yayınları, 2005.
- Ağaoğlu, Samet: **İki Parti Arasındaki Farklar**, Ankara, 1947.
- Ahmet, Feroz: **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Çev. Yavuz Alogon, İstanbul, Sarmal Yayınları, 1995.
- Ahmet, Feroz: **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)**, Çev. Ahmet Fethi, İstanbul, Hil Yayınları, 1994.
- Aldıkaçtı, Orhan: **Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi Ve 1961 Anayasası**, İstanbul, İ.Ü. Hukuk Fakültesi,1973.
- Anadol, Cemal: **Türk Siyaset Tarihinde Demokrat Parti**, İstanbul, Yeni Kuvayı Milliye Yayınları, 2004.
- Arcayürek, Cüneyt: **Yeni Demokrasi Yeni Arayışlar: 1960-1965**, Ankara, Bilgi Yayınları, 1984.
- Atalar, Ali: **Osmanlı Dönemi Antepevleri**, İstanbul, Merinos Yayınları, Şubat 2004.
- Ataöv, Türkkaya: **Amerika, NATO ve Türkiye**, Ankara, İleri Yayınları, 2006.

- Atay, Falih Rifkî: **Batış Yılları**, İstanbul, Bateş Yayınları, 1999.
- Ayaz, Ahmet: **Gaziantep'te Kültür Sanat Ve Edebiyat'ta İz Bırakanlar**, Gaziantep, Şahinbey Belediyesi Kültür Yayınları, Uğur Matbaası, 2003.
- Aybay, Aydın: **Beşiktaş'ta Savaş Yılları**, İstanbul, Turing Yayınları, 2007.
- Bakşık, Şeref: **CHP İle Bir Ömür**, İstanbul, Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, 2009.
- Baltacıoğlu, İsmail Hakki: **Halkın Evi**, Ankara, Ulus Basımevi, 1950.
- Barlas, Uğuroğlu: **Gaziantep basın tarihi (100.yıl)**, Karabük, Eser Matbaası, 1972.
- Barlas, Uğuroğlu: **Gaziantep'in Yakın Tarihi Üzerine Araştırmalar**, İstanbul, Senfoni Matbaası, 2006.
- Barlas, Uğuroğlu: **Gaziantep Tıp Tarihi ve Kültür Tarihi Araştırmaları**, İstanbul, Hilmi Barlas Eğitim Vakfı, 2004.
- Barlas, Uğuroğlu: **Gaziantep Üzerine Araştırmalar ve Notlar**, İstanbul, Hilmi Barlas Eğitim Vakfı Yayınları, 2010.
- Barlas, Uğuroğlu: **Gaziantep'in Sıhhi Ve İctimai Coğrafyası**, İstanbul, Hilmi Barlas Eğitim Vakfı, 2010.
- Barlas, Uğuroğlu: **Gaziantep Tıp Fakültesi Tarihi ve Azınlık Okulları**, Karabük, Gaziantep Kültür Derneği Yayınları, 1971.

- Barutçu, İrem: **Babıâli Tanrıları: Simavi Ailesi**, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2004.
- Bilginer, Recep: **Üç İktidar Üç Hayal Kırıklığı**, İstanbul, Doğan Kitap, 2005.
- Ceyhan, Erdal: **Gaziantep Tarihi(Gaziantep'in Siyasi, Toplumsal, Eğitim Tarihi)**, Gaziantep, GTO Kültür Yayınları, 1999.
- Cevdet Paşa, Ahmet: **Maruzat**, Haz. Yusuf Halaçoğlu, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1980.
- Çalapala, Rakım: **87 Oğuz**, İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2006.
- Çavdar, Tevfik: **Türk Demokrasi Tarihi (1950-1995)**, Ankara, İmge Yayınları, 1996.
- Çavdar, Tevfik: **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950'den Günümüze)**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1995.
- Dursun, Davut: **12 Mart Darbesi**, İstanbul, Şehir Yayınları, 2003.
- Darendelioğlu, İlhan: **Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri Tarihi**, İstanbul, Toker Yayınları, 1968.
- Ekinci, Yüksel: **Planlı Dönemlerde Türk Turizmine Bakış (1963-1990)**, Ankara, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., 1992.
- Erim, Nihat: **Günlükler 1925-1979**, Haz. M. A. Demirer, İstanbul, Yapı kredi Yayınları, 2005.

- Esendir, Halit: **Kendi Anlatımlarıyla Babiâli'nin Meşhurları**, İzmir, Kaynak Yayınları, 2007.
- Gencer, Ali İhsan –
- Özel, Sabahattin: **Türk İnkılâp Tarihi**, İstanbul, Der Yayınları, 12. Basım, 2008.
- Göğüş, Ahmet Muhtar: Gaziantep Halkevi Broşürü, Gaziantep, Halk Fırkası Matbaası 1935
- Göğüş, Ali İhsan: **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2008.
- Göğüş, Mine Tan: **Cumhuriyet'te Çocuktular**, İstanbul, İstanbul Boğaziçi Üniversitesi Matbuatı, 2007.
- Gözler, Kemal: **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, Bursa, Ekin Kitabevi, 2007.
- Gürün, Kamuran: **Savaşın Dünya ve Türkiye**, Ankara, Tekin Yayınevi, 1997.
- Güven, Dilek: **Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006.
- Güzelbey, Cemil Cahit: **Gaziantep Büyükleri ve Gaziantep Meşahirine Ek**, Ankara, Ajans-Türk,[t.y.]
- Güzelbey, Cemil Cahit: **Gaziantep Şer'i Mahkeme Sicilleri, C. I**, Gaziantep, Gaziantep Kültür Derneği Yayınları, 1966.
- Güzelbey, Cemil Cahit: **Gaziantep'ten Kesitler**, Gaziantep, Ar-Ajans, 1992.

- Irmak, Saadet: **Yüz Yıllık Eğitim Çınarı: Kabataş Erkek Lisesi 1908/2008**, Haz. Mehmet Altun, İstanbul, Kabataş Erkek Lisesi Eğitim Vakfı, 2009.
- İnan, Süleyman: **“Demokrat Parti İktidarı (1950-1960)” Yakın Dönem Türk Politik Tarihi**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2006.
- İnönü, Erdal: **Anılar ve Düşünceler 2**, İstanbul, İdea İletişim Hizmetleri, 1998.
- İnönü, Erdal: **Anılar ve Düşünceler**, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2001.
- İnönü, İsmet: **Defterler (1919-1973)**, 3. Baskı, C. II, Yay. Haz. Ahmet Demirel, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2008.
- İsen, Can Kaya: **Geliyorum Diyen İhtilal**, İstanbul, Tan Gazetesi Matbaası, 1964.
- Kalpakçioğlu, Özdemir: **İkinci Cumhuriyetin Üç Başbakanı**, Ankara, Özel Kitaplar Yayınları, 1968.
- Karacan, Ali Naci: **Hayatı ve Başyazıları**, İstanbul, Milliyet Yayınları [t.y.].
- Karaveli, Orhan: **Görgü Tanığı**, İstanbul, Pergamon Yayınevi, 2001.
- Karavelioğlu, Kamil: **Bir Devrim İki Darbe: 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül...**, İstanbul, Gürer Yayınları, 2007.
- Katoglu, Murat: **Çağdaş Türkiye 1908-1980**, İstanbul, Cem Yayınları, 2000.

- Kayalı, Kurtuluş: **Ordu ve Siyaset: 27 Mayıs-12 Mart**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1994.
- Kili, Suna: **27 Mayıs 1960 İhtilaline Giden Yol: Nedenler ve Açıklamalar**, Boyut Kitapları, İstanbul, 2003.
- Kurat, Yuluğ Tekin: **Osmanlı İmparatorluğunun Paylaşılması**, Ankara, Turhan Kitabevi, 1986.
- Mortan, Kenan-
- S. Arolat, Osman: **Gaziantep Ekonomisine Bakış**, İstanbul, Heyamola Yayınları, 2009.
- Nadi Nadir: **27 Mayıs'tan 12 Mart'a**, İstanbul, Sinan yayınları, 1971.
- Olalı, Hasan: **Turizm Politikası ve Planlaması**, İstanbul, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayınları, 1990.
- Orhonlu, Cengiz: **Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretleri İskân Teşebbüsü(1691-1696)**, İstanbul, Eren Yayıncılık, 1963.
- Orkun, Hüseyin Namık: **Türk Dünyası**, İstanbul, Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, 1932.
- Oruç, Zülküf: **Bir Öğrenci Hareketi Olarak Milli Türk Talebe Birliği**, İstanbul, Pınar Yayınları, 2005.
- Özsoy, İskender: **Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin Kuruluşunu Yaşayanlar Anlatıyor: 55 Yılın Tanıkları**, İstanbul, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 2001.

- Pakalın, M. Zeki: **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C: II, İstanbul, M.E.B. Yayınları,1993.
- Pamuk, Bilgehan: **Bir Şehrin Direnişi Antep Savunması**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009.
- Refik, Ahmet: **Anadolu’da Türk Aşiretleri(966-1200)**, İstanbul, Enderun Kitabevi,1930.
- Sevinç, Necdet: **Gaziantep’te Türk Boyları**, Gaziantep, Sertaç Yayınları, 2008.
- Sarmaşık, Jale: **Türkiye’de Radyo ve Televizyon Düzeni (1927-200)**, İstanbul, Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2000.
- Sümer, Faruk: **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri Boy Teşkilatı Destanları**, 3.Baskı, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1980.
- Seyhan, Dünder: **Gölgedeki Adam**, İstanbul, Nurettin Uycan Matbaası, 1966.
- Tanju, Sadun: **Doludizgin: Ali Naci Karacan Bir Gazetecinin Hayatı**, İstanbul, Karacan Yayınları, 1986.
- Tansel, Selahattin: **Mondros’tan Mudanya’ya Kadar**, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, C: III, 1978.
- Tekin, Mehmet: **Hatay Devlet Reisi Tayfur Sökmen**, Antakya, Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları, 2002.

- Tekindağ, Şehabeddin: **Anadolu'da Türk Tarih Ve Kültürü**, Trabzon, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, 1967.
- Timur, Taner: **Türkiye'de Tek Partili Hayata Geçiş**, İstanbul, İletişim Yayınları 1994
- Togan, A. Zeki Velidi: **Umumi Türk Tarihine Giriş**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1981.
- Toker, Metin: **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları: DP Yokuş Aşağı 1954-1957**, 3.baskı Ankara, Bilgi Yayınevi, 1991.
- Toker, Metin: **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları: İnönü'nün Son Başbakanlığı (1961-1965)**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1992.
- Toker, Metin: **İsmet Paşa'nın Son Yılları (1965-1973)**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1993.
- Topuz, Hıfzı: **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2003.
- Tuncer, Erol: **Osmanlı'dan Günümüze Seçimler 1877-1999**, Ankara, TESAV Vakfı, 2002.
- Tunçay, Mete: **Türkiye Tarihi: Çağdaş Türkiye (1908-1980)**, İstanbul, Cem Yayınevi, 1992.
- Turan, İlhan: **İsmet İnönü; Konuşma, Demeç, Makale ve Söyleşileri: 1965-1967**, Ankara, TBMM Kültür, Sanat ve Yayıncılık Kurulu Yayınları, 2004.
- Turan, Şerafettin: **İsmet İnönü, Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği**, 2. Baskı, Ankara, Bilgi Yayınları, 2003.

- Turan, Şerafettin: **Türk Devrim Tarihi, Ulusal Direnişten, Türkiye Cumhuriyeti'ne**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1992.
- Türkay, Cevdet: **Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler**, İstanbul, Tercüman Yayınları, 1979.
- Ünler, Ali Nadi: **Gaziantep Savunması**, İstanbul, Kardeşler Matbaacılık, 1969.
- Üzel, Sahir: **Gaziantep Savaşının İç Yüzü**, Ankara, Doğu Matbaası, 1952.
- Yetkin, Hulusi: **Gaziantep Türkçülüğünün Bayrak Şehidi Şahin Bey**, Gaziantep, Gaziantep Kültür Derneği Kitap ve Broşür Yayınları, 1970.
- Yetkin, Hulusi: **İncilipınar**, Gaziantep, Işık Matbaası, 1962.
- Yetkiner, Ayhan: **Reşad Halid Gönç'ün Koleksiyonundan: Bab-ı Ali'nin Hatıra Defteri**, C. I, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1984.
- Yücel, M. Serhan: **Demokrat Parti**, İstanbul, Ülke Kitapları, 2001.
- Türkiye Çalışmaları Grubu: **50. Yılında 27 Mayıs'ı Hatırla(t)mak**, Stratejik Düşünce Derneği (SDE), Ankara, 2010
- T. C. Başbakanlık
- Devlet Planlama Teşkilatı: **İllerin ve Bölgelerin Sosyo – Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması**, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum

Müdürlüğü, Yayın No: D.P.T. 2671, Mayıs 2003.

Başvekâlet

İstatistik Umum Müdürlüğü: **Sanayi İstatistikleri**, İstanbul, Devlet Matbaası, Yayın No:57, 1934.

Başvekâlet

İstatistik Umum Müdürlüğü: **Sanayi İstatistikleri**, İstanbul, Devlet Matbaası, Yayın No:27, 1933.

Devlet İstatistik Enstitüsü: **Türkiye’de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı**, D.İ.E. Matbaası, Ankara,1973.

Gaziantep Ticaret Odası: **Rakamlarla Gaziantep**, Gaziantep, GTO Yayınları, 2002.

Devlet Planlama Teşkilatı: **I. Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara,1963.

Devlet Planlama Teşkilatı: **1970 Yılı Programı İkinci Beş Yıl 1968-1972**, Ankara,1970.

Gaziantep Halkevi Broşürü, Gaziantep, Halkevi Neşriyatı,1935.

Gaziantep İl Yıllığı:1968, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1969.

15. Cumhuriyet Yılında Gaziantep, Gaziantep, Cumhuriyet Halk Partisi Basımevi,1938.

Türkçe Sözlük, İstanbul, Türk Dil Kurumu, 1992.

MAKALELER

- Açıkses, Erdal: “Osmanlı Devletini Parçalamak Amacıyla Batılı Devletlerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Siyaseti ve Bölgedeki Faaliyetleri” , **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C:10, Sayı:2,2000, s. 213.
- Ağaoğulları, M. Ali: “Türkiye’de İrkçı Sağ”, **Geçiş Sürecinde Türkiye**, Der: 1. C. Shick, E.A. Tonak, Belge yayınları, İstanbul,1998, s. 210-212.
- Akgün, Seçil Karal: “Ellinci Yılına yaklaşırken 27 Mayıs ve Getirdiği Anayasaya Kısa Bir Bakış”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S: 43, 2009, s. 440-441.
- Aksoy, Ömer Asım: “80 Yıl Önceki Antep”, **Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kültür Dergisi**, Gaziantep, Aralık 1992, s. 4.
- Aksu, Halil: “Gaziantep’te Eski ve Yeni Mahalle İsimleri”, **Gaziantep Kültür Dergisi**, Gaziantep, Mart 1959, s. 107.
- Alan, Gülbadi: “Protestan Amerikan Misyonerleri, Anadolu’daki Rumlar ve Pontus Meselesi”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S: 10, Kayseri 2001, s. 183.
- Alkan, Mehmet: “Osmanlı’dan Günümüze Seçimlerin Kısa Tarihi”, **Görüş**, S:39,1999, s. 63.

- Ay, Yavuz Selim: “Gaziantep’te planlamaya Genel Bakış”, **Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kültür Dergisi**, Gaziantep, Ocak 1997, s. 43.
- Ayan, Sezer: “Siyasi Yapılanma Sürecinde 1961 ve 1982 Anayasası”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C: 8, S: 2, 2007, s. 5.
- Ayata, Ayşe Güneş: “Türkiye’nin Demokratikleşme Sürecinde Ortanın Solu Hareketi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C: 50, S: 3, 1999, s. 82.
- Ayiter, Kudret: “Anayasa’nın Özerk Kuruluşları”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: 25, S: 3, 1968, s. 35.
- Aziz, Aysel: “Yeni TRT Yasası”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C:27, S: 4, 1972, s.132.
- Barlas, Uğuroğlu: “Gaziantep Belediyesi Tarihi”, **Gaziantep Kültür Dergisi**, Gaziantep, S: 28, Kasım 1959, s. 184.
- Batur, Abdulkadir: “Şark’ın İstanbul’u Gaziantep”, **Gaziantep Kültür Dergisi**, Mart 1958, s. 9.
- Bozkır, Gürçan: “Cumhuriyet Halk Partisi’nde Bülent Ecevit ve Ortanın Solu Düşüncesi”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C:IV, S: 11, 2005, s. 234-236.
- Bozkır, Gürçan: “Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu’nun Siyasal Kişiliği”, **Çağdaş Türkiye Tarihi**

Araştırmaları Dergisi, C: 2, S: 6-7, 1997, s.231.

Bulut, Sedef: “Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960) Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu”, **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, C: 2, S: 4, 2009, s. 132.

Çakmak, Diren: “Türkiye’de Asker-Hükümet İlişkisi: Albay Talat Aydemir Örneği”, **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, C: I, S. 2, 2008, s. 39.

Çımat, Ali - Bahar, Ozan: “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”, **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, S:6, 2006, s. 3.

Çitçi, Abdullah Edip: “Gaziantep’te Sabunculuk”, **Gaziantep Tarih Kültür Dergisi**, No:8, Mayıs-Haziran 2007, s.22

Çukurova, Bülent: “Antep’te Ermeni Ulusçuluğunun Doğuşunda Amerikalılar ve Kolejin Etkisi”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S: 40, Kasım 2007, s. 617.

Dalyan, Murat Gökhan: “Amerikan Misyonerlerinin Osmanlı Ermenilerinde Meydana Getirdiği Bölünme ve Çatışmalar: George B. Nutting-George H. White ve Adıyaman Ermenileri Örneği”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S: 21, Mayıs-2010, s. 18.

- Demir, Yeşim: “Albay Talat Aydemir’in Darbe Girişimleri”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Tarihi**, C: V/12, İstanbul, 2008, s. 161.
- Emekli, Gözde: “Avrupa Birliği’nde Turizm Politikaları ve Türkiye’de Kültürel Turizm”, **Ege Coğrafya Dergisi**, S: 14, 2005, s. 103.
- Gerger, Haluk: “Türk Dış Politikası (1946-1980)”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İstanbul, İletişim Yayınevi, C: 2, 1984, s. 549.
- Güner, Zekai: “Antep Savunması ve Ali Şefik Özdemir Bey’in Faaliyetleri”, **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C:III, No: 6, 2007, s.56.
- Gürsoy, İdris: “Bir Gazetecinin Darbe Anıları”, **Aksiyon**, S: 852, 4-10 Nisan 2011, s. 44.
- Güzelbey, Cemil Cahit: “Gaziantep’te Türk Boylarının Yerleşmesi”, **Yöre Dergisi**, Gaziantep, Yıl: 2, S: 9, Eylül 1992, s. 11.
- Güzelbey, Cemil Cahit: “Ayni”, **Gaziantep Kültür Dergisi**, Gaziantep, S:101, Mayıs 1966, s. 9.
- Hafizoğulları Zeki -
- Tarakçıoğlu, Ahmet Arif: “Nasıl Bir TRT ve Kamu Tüzel Kişisi Olarak TRT’nin Özerkliği ve Tarafsızlığı Meselesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: 47, S: 1, 1998, s. 6.
- Hamitoğulları, Beşir: “Türkiye’de Turizm ve İktisadi Kalkınma”, **Ankara Üniversitesi Siyasi Bilimler Fakültesi Dergisi**, C:23, S:3, 1968, s. 88.

- Hamitoğulları, Beşir: “Türk Turizminde Temel Sorun”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi**, C: 24, S: 4, 1969, s. 270.
- Kalyoncu, Cemal A.: “Hayatın zorluklarına “Göğüş” gerdi” , **Aksiyon**, S: 311, 18.11.2000, s. 40.
- Kazaz, Bilge: “Ayıntap’tan Gaziantep’e Doktor Mecit Barlas”, **Gaziantep Tarih Kültür Dergisi**, No:7, Mart-Nisan 2007, s, 113.
- Köylüoğlu,Akten: “25 Aralık’ın Hatırlattıkları”,**Gaziantep Tarih Kültür Dergisi**, No: 5, Kasım/Aralık 2006. s. 23-24.
- Pekdoğan, Celal: “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin Antep Politikası”, **Gaziantep Tarih Kültür Dergisi**, No:4, Eylül-Ekim 2006, s. 32-33.
- Semiz, Yaşar: “Milli Mücadele Tarihi Gaziantep”, **1. Gaziantep Kültür Değerleri Sempozyumu Bildirileri**, Gaziantep, 1987, s. 41.
- Sezer, Ayten: “Osmanlıdan Cumhuriyet’e Misyonerlerin Türkiye’deki Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C:2, S:13, Ankara, 1999, s. 176.
- Tarakçıoğlu, Ahmet Arif: “Nasıl Bir TRT ve Kamu Tüzel Kişisi Olarak TRT’nin Özerkliği ve Tarafsızlığı Meselesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: 47, S: 1, 1998, s. 6.

- Taşdemirci, Ersoy: “Türk Eğitim Tarihinde Azınlık Okulları ve Yabancı Okullar”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S: 10, 2001, s. 24.
- Tekin, Cabir: “Gaziantep’te Telefon Ve Rehber”, **Gaziantep Kültür Dergisi**, Gaziantep, Temmuz 1958, s. 6.
- Ünler, Ali Nihat: “Gaziantep Savunması”, **Gaziantep İl Yıllığı:1968**, s. 101.
- Ünüvar, Süleyman: “Gaziantep Halkevi ve Faaliyetleri 1932-1951”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C: V, S: 1,Ocak 2002, s. 267.
- Ünler, Ali Nadi: ”Gaziantep Müdafaası”, **Gaziantep halkevi broşürü**, Gaziantep,1935, s.75.
- Yetkin, Hulusi: “Türk Anadolu’nun Güneydoğu Kalesi: Gaziantep”, **Gaziantep Kültür Dergisi**, C:13,S:149,Gaziantep, 1971,S.3.
- Yıldız, Nuray: “Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın”, **Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C: 51, S: 1,1999, s. 502.

GAZETELER

“5li teklifi tasvip ediyoruz.”, **Milliyet**, 04.03.1964, s. 7.

“1954 seçimlerinin resmi sonuçları dün ilan edildi”, **Cumhuriyet**, 23 Mayıs 1954, s.1-6.

“Adalet Bakanlığı, seçimin resmi neticesini ilan etti”, **Cumhuriyet**, 31 Ekim 1957, s.1,5. ; “Adliye Vekâleti Tebliğ Neşretti”, **Zafer Akşam Postası**, 31 Ekim 1957, s.1.

“Anakaradaki İhtilal Dün Sabah Bastırıldı”, **Cumhuriyet**, 23 Mayıs 1963, s.1.

“Atatürk Diyor ki”, **Güney Postası**, 2 Temmuz 1947, s. 1.

“Atatürk İzinde Yürüyoruz”, **Güney Postası**, 9 Temmuz 1947, s.1-2.

“Atatürk’e dil uzatanlar”, **Güney Postası**, 29 Haziran 1947, s.1.

“Atatürk’e dil uzatanları Gaziantep’liler şiddet ve nefretle reddettiler.”, **Güney Postası**, 9 Temmuz 1947, s.1.

“Başsız Parti: Halk Partisi”, **Tan**, 7 Mayıs 1949, s. 1.

“Bayar Halk Partisini Ağır Bir Dille Tenkid Ediyor”, **Tan**, 18 Mayıs 1949, s. 1

“Bazı Şehirlerde Müessif Hadiseler Oldu”, **Cumhuriyet**, Yıl:33, S:11947, 30 Ekim 1957, s.1-6.

“Bir Dakika”, **Güney Postası**, 23 Haziran 1947, s. 1-2.

“Bir Dakika”, **Güney Postası**, 14 Haziran 1947, s. 1

“Bir Dakika”, **Güney Postası**, 15 Haziran 1947, s. 1.

“Bir Dakika”, **Güney Postası**, 8 Temmuz 1947, s. 1-2.

“Bölükbaşı dün gece tevkif edildi”, **Cumhuriyet**, 3 Temmuz 1957, s.1-2.

“Büyük şehirlerde dün kati neticelerde alındı”, **Cumhuriyet**, 4 Mayıs 1954, s.1,6.

“CHP lideri vatan sathına fesat ateşi yamak istiyorlar”, **Zafer Akşam Postası**, 1 Kasım 1957, s. 1.

“CHP Liderlerinin Yıkıcı Faaliyetleri Ceza Görecektir”, **Zafer**, 4 Kasım 1957, s.1.

“CHP’nin üç binden aşağı oyla kaybettiği yerler”, **Ulus**, 29 Ekim 1957, s.3.

“CHP’nin üç binden aşağı oyla kaybettiği yerler”, **Ulus**, 29 Ekim 1957, s.3.

“Çarpışmaların Yanı Sıra Radyo Savaşı da başlıyor”, **Milliyet**, 1 Nisan 1964, s.1.

“Dün gece yarısı Ankara’da silahlı bir ihtilal hareketi oldu”, **Cumhuriyet**, 21 Mayıs 1963, s.1.

“Dün gece yarısı Ankara’da silahlı bir ihtilal hareketi oldu”, **Cumhuriyet**, 21 Mayıs 1963, s.1.

Falih Rıfki Atay, “İstanbul ve İzmir’deki Hadiseler”, **Dünya Gazetesi**, 8 Eylül 1955, s.1.

“Fen ve tekniğin ilerlemesi cemiyette bir ahlaki buhran yaratmış mıdır?”, **Güney Postası**, 27 Haziran 1947, s. 2.

“Gazi Mustafa Kemal ve Gaziantep”, **Güney Postası**, 2 Temmuz 1947, s.1.

“Gaziantep seçimlerine dair yapılan itirazlar”, **Cumhuriyet**, 9 Kasım 1957, s.1

“Gaziantep seçimleri büyük bir olgunluk içinde”, **Cumhuriyet**, 12 Kasım 1957, s.1.

“General Marshall’ın Mühim Demeci”, **Vatan**, 6 Haziran 1947, s.1.

“Göğüş ‘Yapamayacağımız fedakârlık bizden istenmemelidir’ dedi.”, **Milliyet**, 04.02.1964, s.7.

“Halk Partisinin Yeni Manevrası”, **Tan**, 24 Ekim 1949, s.1.

“İnönü Amerika’ya Davet Olundu”, **Milliyet**, 06.06.1964, s. 7.

“İnönü dün gece seçime fesad karıştırıldığını iddia etti”, **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1957, s.1.

“İnönü Yeni Hükümeti Dün Akşam Açıkladı.”, **Milliyet**, 26 Aralık 1963, s. 1.

“İşte Tarihi Vesika: Katliam Böyle Oldu.”, **Milliyet**, 29.12.1964, s. 1.

“Kabine Kuruldu”, **Tercüman**, 21 Kasım 1961, s.1.

“Kaymaklı’daki Türklerin Durumu”, **Milliyet**, 28.12.1963, s.1.

“Kırşehir’de dün müessif hadiseler oldu.” **Cumhuriyet**, 2 Temmuz 1957, s.1-2.

“Kim Bu Güzel Çocuk”, **Milliyet**, 15.01.1972. , s. 1-3.

“Kurucu Meclis Açıldı”, **Milliyet**, 07 Ocak 1961, s. 5.

“Kurucu Meclis İçin Temsilciler Ne Diyor?”, **Milliyet**, 1 Ocak 1961, s. 1

“Menderes’in dünya basınına beyanatı”, **Hürriyet**, 3 Mayıs 1954, s.1.

“Milletvekili Seçimlerinin Oy Tasnifi Neticeleri”, **Cumhuriyet**, 17 Ekim 1961, s.1.

“Milli Birlik Üyeleri Dün Milletın Önünde And İçti.”, **Milliyet**, 25 Haziran 1960, s. 1.

“Muzır Bir Zihniyet”, **Güney Postası**, 14 Haziran 1947, s. 1-2.

“Muzır Bir Zihniyet”, **Güney Postası**, 14 Haziran 1947, s. 2.

“Muzır Bir Zihniyet”, **Güney Postası**, 14 Haziran 1947, s. 2.

“Ne Talihsizlik”, **Güney Postası**, 13 Temmuz 1947, s. 1-2.

“Ol mahiler ki derya içredir, deryayı bilmezler” , **Güney Postası**, 18 Haziran 1947, s. 2-3.

“On Dakika” , **Güney Postası**, 18 Haziran 1947, s. 1-3.

“Örfi idare ilan edildi”, **Dünya Gazetesi**, 7 Eylül 1955, s.1.

“Radyolar muhtar şekilde yönetilecek”, **Milliyet**, 02.05.1964, s.7.

“Rumlar Ateşkes’i kabul etti.”, **Milliyet**, 10.08.1964, s.1.

“Seçim Kanunu Hakkında Demokrat Parti Tasarısı”, **Tan**, 23 Ekim 1949, s. 1.

“Seçimlerde yolsuzluk ve usulsüzlükler oldu”, **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1957, s.1,5.

“Turist Olsaydı Çekeceği Vardı”, **Milliyet**, 05.08.1964, s.7.

“Türk Parasının Milletlerarası kıymeti”, **Güney Postası**, 23 Haziran 1947, s. 1-2.

DERGİLER

“1933’den 1996’ya Gaziantep”, **Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kültür Dergisi**, Ocak 1997, s.142.

“88.Yıl 25 Aralık 2009 Gaziantep’in Kurtuluşu”, **Hayat ve Şehir**, 2010 Kış, S: 2, s.5.

“Adalet Bir Rejimin Tasfiyesi”, **KİM**, 15 Ekim 1960, s.4-9.

“Bin yılların imbiğinden süzülüp gelen kültürü ile Gaziantep’in Mutfak Müzesi”, **Gaziantep Life**, Yıl 7, No: 37, Kasım-Aralık 2008, s. 46.

“Demokrasi Yolunda”, **KİM**, Yıl:1, S:1, 30 Mayıs 1958, s.18-19.

“Emine Göğüş Gaziantep Mutfak Müzesi”, **Değişen Gaziantep**, Haziran 2009, s.32.

“Emine Göğüş Mutfak Müzesi”, **Kültür sanat 4**, 2009, s. 62.

“Erginlik Rejimi”, **KİM**, Yıl:1, S:1, 30 Mayıs 1958, s.26.

“Gaziantep İl Yolları Uzunlukları”, **Gaziantep Kültür Dergisi**, Haziran 1963, s. 138.

Hasan Refiğ Ertuğ, “Resmi Gazete ve Düsturların Tarihi” , **Hayat Tarih Mecmuası**, C: 1, S: 12, 1 Mayıs 1976, s. 73.

“KIBRIS Halli güç meseleler”, **KİM**, 6 Mart 1959, s.38.

“KIBRIS Yeni bir dönüm noktası mı?”, **KİM**, 2 Ocak 1959, s.1,10.

“Okuyuculara Mektup”, **KİM**, 11 Temmuz 1958, s.3.

“Okuyuculara Mektup”, **KİM**, 29 Ağustos 1958, s.3.

“Okuyuculara Mektup”, **KİM**, 9 Ocak 1959, s.3.

“Okuyuculara Mektup”, **KİM**, 6 Mart 1959, s.3.

“Okuyuculara Mektup”, **KİM**, 8 Mayıs 1959, s.3.

“Okuyuculara Mektup”, **KİM**, 15 Ekim 1960, s.3

“Ol mahiler ki derya içredir, deryayı bilmezler”, **Güney Postası**, 18 Haziran 1947, s. 1-3.

“Otobüs İşletmesi”, **Gaziantep’i Tanıtıyoruz**, Nisan 1963, s.21.

“Seyahatler Çıktık Açık Alınla”, **KİM**, 8 Mayıs 1959, s.4-12.

“Yeni Gaziantep Mutfak Müzesi”, **Hayat ve şehir**, No: 2, 2010, s. 11.

ANSİKLOPEDİLER

Ana Britanica,

Cilt: VII, İstanbul, Ana Yayıncılık, 1987.

Cumhuriyet Ansiklopedisi

(1923-1940),

Cilt: I, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2003.

Yeni Rehber Ansiklopedisi, Cilt: VII, İstanbul, İhlâs Yayınları, 1933.

Meydan Larousse

Ansiklopedisi, Cilt: XI, İstanbul, Meydan Yayınları, 1969.

Cumhuriyet Dönemi

Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: II, İstanbul, İletişim Yayınevi, 1984.

TEZLER

Atayakul, Fatma Alev: “Türkiye’de Demokrat Parti Döneminde Genel Seçimler (1950-1954-1957)”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul,2007.

Bilgili, Kadriye : “Gaziantep İlinde 1935-1970 Yılları Arasında Nüfusun Seyri”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Mezuniyet Tezi**, İstanbul, 1974.

Işıkhan, Tuğçe : “Gaziantep Yer Adlarının Halkbilimi Bakımından Değerlendirmesi”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2008.

Soylağ, Abdullah: “Gaziantep ve Çevresinin Beşeri ve İktisadi Durumu”, **İstanbul Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 1965.

Şensoy, Tahsin : “Atatürk Dönemi Öğrenci Olayları (1918 - 1938)”, **İnönü üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, 1998.

Temiz, Ömer: “Gaziantep Halkevi ve Başpınar Dergisi”,
**İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri
ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans
Tezi**, İstanbul, 2006.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

“Büyük Türkçe Sözlük”, Türk Dil Kurumu, (Çevrimiçi) <http://www.Türk Dil Kurumu.htm>, 28 Ekim 2010.

“chpnin.kurultaylar.tarihi”<http://www.cnnturk.com/2010/turkiye/05/22/chpnin.kurultaylar.tarihi/577149.0/> 3 Mart 2010

Fevzi Günenç, “Benim Güzel Gaziantep’lilerim: Ali İhsan Göğüş” (Çevrimiçi) <http://www.antoloji.com/bgg-029-ali-ihsan-gogus>, 5 Kasım 2010.

“Gazetecilik: Türk Basının Doğuşu ve Gelişimi”, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP), MEB, Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü Sertifika Programları. (çevrimiçi) http://cygm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/gazetecilik/moduller/turk_basininin_dogusuvegelisimi.pdf . 23 Aralık 2010.

Özlem Kızılgöl, “Türkiye’de İhracata ve Turizme Dayalı Büyüme Hipotezinin Analizi: Eşbütünleşme ve Nedensellik”, Akademik Bakış:Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, S:10, 2006, s. 5. (Çevrimiçi) <http://www.akademikbakis.org/pdfs/10/ozlem.pdf> 13 Kasım 2010.

T.C Başbakanlık Basın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü “aynı tarihli arşiv” Bkz. <http://www.byegm.gov.tr/ayintarihidetay.aspx?Id=456&Yil=1953&Ay=4>.

Yılmaz Kılınç, “İpek Yolu ve Gaziantep”, Gaziantep Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümü, (Çevrimiçi) <http://gaziantepipekyolu.com/> 01 Aralık 2010.

“Yuz Temel Eser”, (Çevrimci)<http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/yuztemel.htm/> 28 Ekim 2010.

EKLER

EK 1- Gaziantep ilinin yıllara göre meslek dağılımı.

KENTTE MESLEK DAĞILIMI *															
YIL	CİNSİ	YETİ	MESLEKSİZ VEYA MESLEĞİ MEÇHUL	MESLEKLER TOPLAMI	ZİRAAT	SANAYİ	TİCARET	SERBEST	MEMUR	HAKİM	ORDU	PTT	MUHTELİF	TOPLAM	
1927	ŞEHİR	E	10221	9614	3042	2934	2306	200	425	42	156	10	499	19835	
		K	19771	392	268	47	16	31	6	-	-	-	-	24	20163
	VİLAYET	G	29992	10006	3310	2981	2322	231	431	42	156	10	523	39998	
		E	54673	51234	37588	5263	4391	632	650	63	737	52	1648	105907	
	GENELİ	K	90348	19507	19097	166	66	75	10	1	-	-	-	92	109855
		G	145021	70741	56685	5429	4447	707	860	84	737**	52	1740	215762	
1935	ŞEHİR	E	12154	14564	1948	6690	1992	1182	2683	48	-	21	-	26718	
		K	23101	1146	324	477	38	210	97	-	-	-	-	24247	
	VİLAYET	G	35255	15710	2272	7167	2030	1392	2780	48	-	21	-	50965	
		E	57537	88274	64226	10748	3542	2696	6900	109	-	53	-	145811	
	GENELİ	K	101514	36181	33925	1368	199	503	186	-	-	-	-	137695	
		G	159051	124455	98151	12116	3741	3100	7080	109	-	53	-	283506	
1945	ŞEHİR	E	14409	17791	2153	8976	2720	3 942					***	32200	
		K	29692	981	137	543	49	2 52					30673		
	VİLAYET	G	44101	18772	2290	9519	2769	4 194					-	62873	
		E	64076	83505	53981	13912	4706	10 906					148481		
	GENELİ	K	123547	18030	16617	902	83	4 28					141577		
		G	188523	101535	70598	14814	4789	11 334					290058		

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, Türkiye’de Toplumsal Gelişmenin 50 Yılı, Ankara, DİE matbaası,1973.

EK 2- 1930'lu Yıllarda Gaziantep'te Eski Ve Yeni Mahalle İsimleri.

GAZİANTEP'TE ESKİ VE YENİ MAHALLE İSİMLERİ					
Eski adı	Yeni adı	Eski adı	Yeni adı	Eski adı	Yeni adı
Akyol	Akyol	Eblehan	Eyüboğlu	Bey	Kayaoık
Yalnızhane				Kurb-ı Bey	Kayaoık
				Kayaoık	Kayaoık
				Kurb-ı Kayaoık	
Hayik Müslüman		Kozanlı	Kozanlı	Kurb-ı Zincirli	Alaybey
Hayik Baba	Tepebaşı	Kurb-ı Kozanlı		Musulı	
Hayik Zirriyanı		Kurb-ı Molle Ahmet			
Eh-i Cefa	İsmetpaşa	Tarla-yı Atık	Çukur	Tarla-yı Cedid	Karatarla
Kurb-ı Tarla-yı Cedid				Seng-i Tavil	
Şihsalman		Şarkıyan	Gündoğdu	Daraoık	Daraoık
Nergişhane	Şahinbey	Kurb-ı Şarkıyan		Kaya Zokağı	
Muzellef		Arap			
Gaffarhane	Ulucanlar	Kebesakal		Kepenek	Kepenek
İmam Boluğu		Kocaoğlan	Kocaoğlan	Hamamcı hanesi	
		Ümrüklü		Hacı Vanab	
Hacıhalil	Suyabatmaz	Cevizlice	Kozluca	Boyacı	Boyacı
Suyabatmaz		Kurb-ı Cevizlice		Mağarabaşı	
Güleşen		Hıdır Çavuş		Yahni	
Tasahçı					
Kürkoıyan	Kürkçüler	Körtenciyan	Kürtüncüler	Kızılcaemesid	Türktepe
				Kanalıcı	
Bostancı	Bostancı	Kastel	Tişlakı	Çakmak	Çakmak
Kurb-ı Bostancı		Kayseri		Karamaraş	
Cabi		Tişlakı		Emindede	
Yaprak	Yaprak	Karagoz	Karagoz	İbn-i Şeker	Şekeroğlu
Kepkep		Seng-i Nakkaş		Kurb-ı İbn-i Şeker	
Hacıbaki		Seng-i Hoşkadem		İbn-i Kör	
Kurb-ı Ale'n Nacar		Şihcan		Karasakal	
		Fare			
Düğmeçi	Düğmeçi	Karacalı			
Kazaz		Töbe	Seferpaşa		
Gercekin		Seferpaşa			
Paçavra					

Kaynak: Halil Aksu, "Gaziantep'te Eski ve Yeni Mahalle İsimleri", Gaziantep, Gaziantep Kültür Dergisi, 1959.

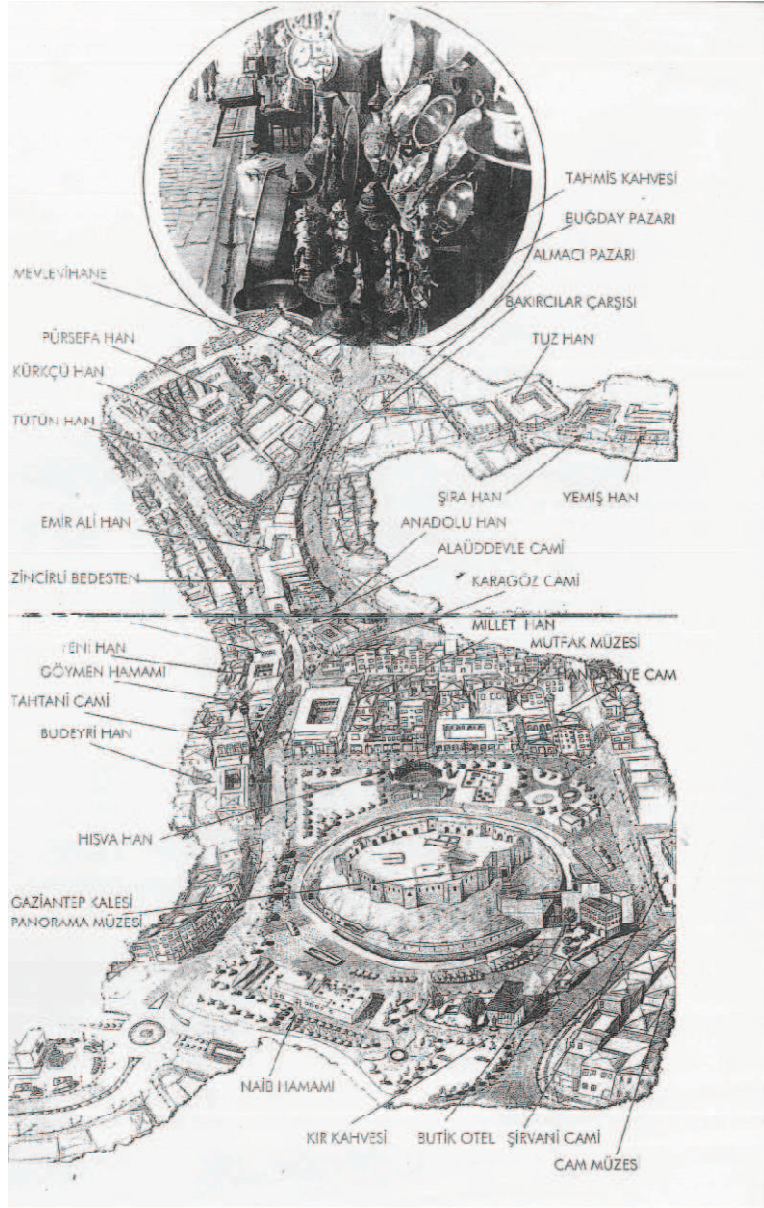
EK 3- Ali İhsan Göğüş'ün Gaziantep ilinde ikamet ettiği semtteki cami kayıtları.

CAMININ ADI	YAPIM YILI YY.	SEMTİ (mahalle)	KAPASİTESİ (Kişi olarak)	YAPTIRAN ŞAHIS YADA KURUM	YÜZÖLÇÜMÜ (m2)
Ömeriye		Düğmeci .	300	Şahıs	250
Boyacı	XIII	Boyacı	2100	Şahıs	1500
Ali Nacar	XIV	Yaprak	888	Şahıs	660
Eyüboğlu	XV	Eyüboğlu	700	Şahıs	470
Şahveli	XVI	Şahveli	520	Şahıs	364
Alaüddevle	XVI	Karagöz	550	Şahıs	400
Hacı Nasır	XVI	Arasa	450	Şahıs	300
Bostancı	XVI	Bostancı	200	Şahıs	140
Ağa	XVI	Şehreküstü	410	Şahıs	287
Bekirbey	XVI	Bekirbey	500	Şahıs	400
Cahtani	XVI	Şekeroglu	950	Şahıs	660
Alaybey	XVI	Alaybey	800	Şahıs	560
Şeyhfetullah	XVI	Kepenek	350	Şahıs	250
Kesikbaş	XVII	Gündoğdu	200	Şahıs	150
İaili	XVII	Bostancı	120	Şahıs	100
İacı Veli	XVII	Tarla-yı Cedid	150	Şahıs	125
Kozluca	XVII	Kozluca	110	Şahıs	75
Ömer Şeyh	XVII	Cabi	380	Şahıs	271
Kılınçoğlu	XVII	Kılınçoğlu	357	Şahıs	250
İandanbey	XVII	Karagöz	300	Şahıs	240
İirsefamescidi	XVII	Boyacı	175	Şahıs	120
İekke	XVII	Buğday Arasası	250	Şahıs	165
İey	XVII	Bey	385	Şahıs	600
İirvani	XVII	Seferpaşa	850	Şahıs	800
İabasakal	XVIII	Kocaoglan	200	Şahıs	135
İozanlı	XVIII	Kozan	750	Şahıs	500
İensenbek	XVIII	Şehitler Cad.	250	Şahıs	150
İüseyinPaşa	XVIII	Gaziler Cad.	1000	Şahıs	600
İyşe Bacı	XVIII	Savcılı	280	Şahıs	200
İanalıcı	XVIII	Kanalıcı	215	Şahıs	150
İaragöz	XVIII	Karagöz	215	Şahıs	150
İhmet çelebi	XVIII	Delbes	280	Şahıs	200
İaratarla	XVIII	Karatarla	400	Şahıs	300
İuri Mehmet aş	XVIII	Karagöz	715	Şahıs	500
			15.195		10.897

Şahinbey ve Şehitkamil Belediyeleri cami kayıt defterleri

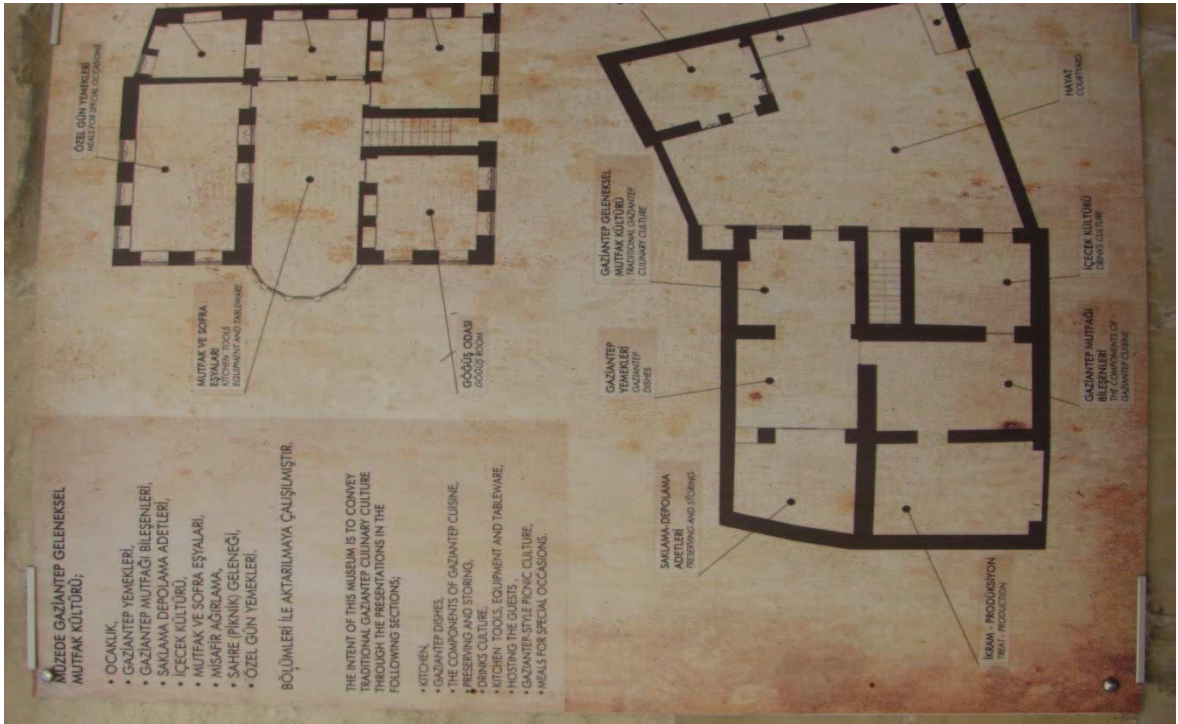
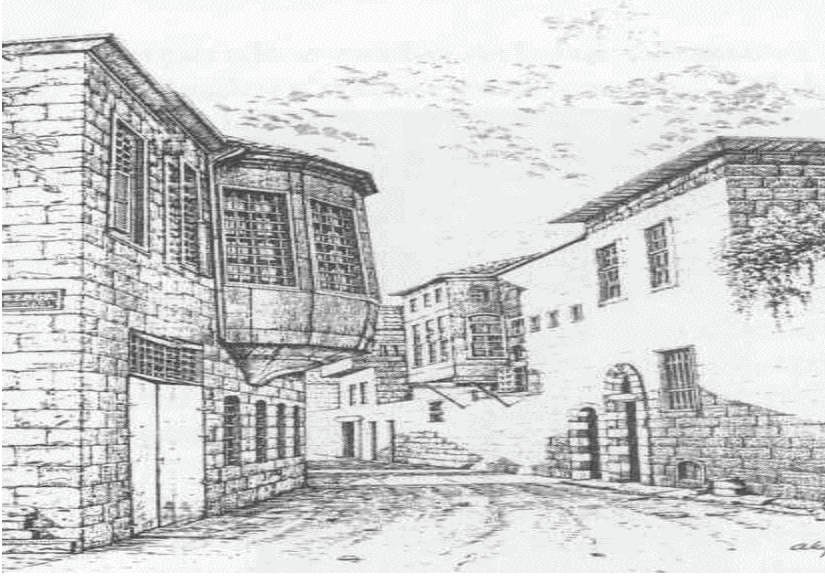
Kaynak: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Cami kayıt defterleri.

EK 4- Ali İhsan Göğüş'ün doğduğu evin müzeye dönüştürülmüş halinin şehir krokisinden görünüşü.

Kaynak: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi arşivinden.

EK 5- Ali İhsan Göğüş'ün doğduğu ev olan Kethüdazade Göğüş İbrahim Efendi Konağı ve evin restore edilmiş halinin krokisi.

Kaynak: Ali İhsan Göğüş, Hep İsmet Paşa'nın Yanında, İstanbul, Remzi Kitabevi,2008; Eyüp BOZDOĞAN arşivi.

EK 6- Ali İhsan Gögüş'ün doğduğu ev olan Emine Gögüş Gaziantep Mutfak Müzesi.

Kaynak: Eyüp BOZDOĞAN arşivinden.

EK 7- Antep'in eski hali.(1920)

Kaynak: Ali İhsan Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, İstanbul, Remzi Kitabevi,2008.

EK 8-Antep'in önde gelen simaları eşek sırtında. (1930'lu yıllar).

Kaynak: Ali İhsan Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, İstanbul, Remzi Kitabevi,2008.

EK 9- Gaziantep Kurtuluş İlkokulu'nda bir bayram kutlaması hazırlığı. Sol baştaki kız öğrencinin yanında Ali İhsan Göğüş ve ortada Nigar Öğretmen.

Kaynak: Ali İhsan Göğüş, Hep İsmet Paşa'nın Yanında, İstanbul, Remzi Kitabevi,2008.

EK 10- Antep harbi Őhitlerinin Őhitler Anıtı'na nakli töreninde Őir okuyan Ali İhsan Gögüş, Kılıĉ Ali, Seramikci Freyya ve Nuri Conker (gözlüklü) ve mer Asım Aksoy tarafından sevilirken.

Kaynak: Ali İhsan Gögüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, İstanbul, Remzi Kitabevi,2008

EK-11 Ali İhsan Göğüş'ün Gaziantep Lisesinden almış olduğu mezuniyet diploması.

Adı ve soyadı	İhsan Göğüş
Babasının adı	Hasan
Doğduğu yer	G. antep
Doğduğu yıl	1339
Diploma veren okul	G. antep lisesi
Talebenin okul No	693
Bitirme ders yılı ve devresi	1938-1939 Eylül
Mecburî hizmet müddeti	—

4/A

Form. 1.1939

Kaynak: 23.11.2009 tarihinde Ali İhsan Göğüş ile yapılan görüşmede ulaşılan fotoğraf arşivinden.

EK 12- Ali İhsan Göğüş, yengesi Binnaz Göğüş, yeğeni Bozkurt, annesi Emine Hanım, abisi Gündoğdu ve kızkardeşi Sevim ile. (1940)

Kaynak: Ali İhsan Göğüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, İstanbul, Remzi Kitabevi,2008.

EK 13- Ali İhsan Gögüş lise diplomasını aldıktan sonra Kadıköy Çarşısı'nı gezerken. (1943)

Kaynak: Ali İhsan Gögüş, Hep İsmet Paşa'nın Yanında, İstanbul, Remzi Kitabevi,2008.

EK 14-İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği'nin Etnoğrafya Müzesi'nde Atatürk'ün naşını ziyareti Ali İhsan Gögüş çelenkle. (1947)

Kaynak: Ali İhsan Gögüş, Hep İsmet Paşa'nın Yanında, İstanbul, Remzi Kitabevi,2008.

EK 15- Nezahat Alemdar- Ali İhsan Gögüş nikâh töreni, Beyoğlu Evlendirme Dairesi. (21 Aralık 1951)

Kaynak: 23.11.2009 tarihinde Ali İhsan Gögüş ile yapılan görüşmede ulaşılan fotoğraf arşivinden.

EK 16-Dünya Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Ali İhsan Gögüş ve arkadaşları. (1954)

Kaynak: Ali İhsan Gögüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, İstanbul, Remzi Kitabevi,2008.

EK 17- Yozgat Ceza ve Tutuk Evi avlusu. Ali İhsan Gögüş solda.

Kaynak: Ali İhsan Gögüş, **Hep İsmet Paşa'nın Yanında**, İstanbul, Remzi Kitabevi,2008.

EK 18- 1.Resim: Burhan Felek başkanlığındaki ilk Türk Gazeteci Heyeti Yunanistan Dışişleri Bakanı Averof'la birlikte. (1960). 2.Resim: Petrol Ofisi'nin ilk motelinin açılışı.

Kaynak: 23.11.2009 tarihinde Ali İhsan Gögüş ile yapılan görüşmede ulaşılan fotoğraf arşivinden.

EK 19- 1. Resim:1963'te başlayan Kıbrıs Olayları nedeniyle Alman Gazeteciler konuyu İsmet İnönü ile görüşürken. 2. Resim: Ali İhsan Göğüş ve İsmet İnönü aynı karede.

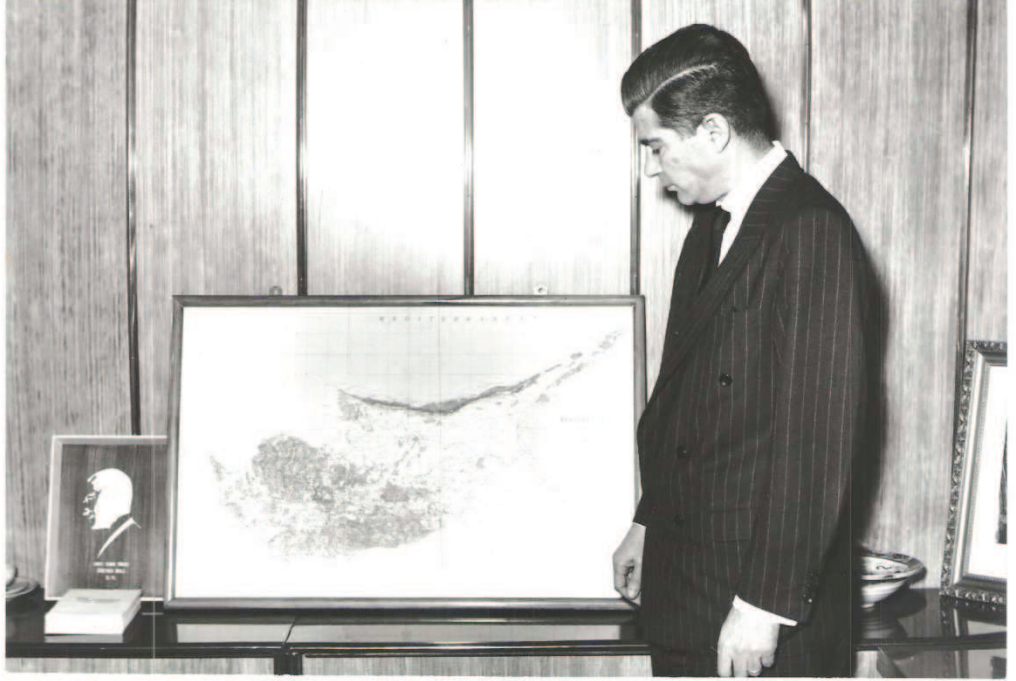
Kaynak: 23.11.2009 tarihinde Ali İhsan Göğüş ile yapılan görüşmede ulaşılan fotoğraf arşivinden.

EK 20- 1. Resim: Ali İhsan Gögüş Kapıkule yolunda kamyon teftişi yaparken. (1964). 2. Resim: Hacı Bektaş Müzesinin açılışında konuşma yaparken. (1964)

Kaynak: 23.11.2009 tarihinde Ali İhsan Gögüş ile yapılan görüşmede ulaşılan fotoğraf arşivinden.

EK-21 Ali İhsan Gögüş Turizm ve Tanıtma Bakanı iken *Kıbrıs Olaylarının* yoğunluk kazandığı bir dönemde Kıbrıs haritasının önündeyken çekilmiş bir fotoğraf.(1963-1965)

Kaynak: 23.11.2009 tarihinde Ali İhsan Gögüş ile yapılan görüşmede ulaşılan fotoğraf arşivinden.

EK 22- 1.Resim: Bülent Ecevit, İsmet İnönü ve Ali İhsan Göğüş aynı karede. (1968). 2. Resim: Siyasal Bilimler Fakültesi'ni ziyaretlerinde öğrenci sırasında otururken.

Kaynak: 23.11.2009 tarihinde Ali İhsan Göğüş ile yapılan görüşmede ulaşılan fotoğraf arşivinden.

EK 23- İsmet İnönü'nün Ali İhsan Gögüş'e “Sevgili arkadaşım Ali İhsan Gögüş için” diye imzalayıp hediye ettiği fotoğraf.

Kaynak: 23.11.2009 tarihinde Ali İhsan Gögüş ile yapılan görüşmede ulaşılan fotoğraf arşivinden.

EK-24 Gazeteciler Cemiyeti Onursal Başkanı Ali İhsan Gögüş ve davetlilerin düzenlenen programda buluşması.

Kaynak: 23.11.2009 tarihinde Ali İhsan Gögüş ile yapılan görüşmede ulaşılan fotoğraf arşivinden.

EK-25 1. Resim: Ali İhsan Gögüş genç gazeteciler ile bir akşam yemeğinde.
2. Resim: Ali İhsan Gögüş ve eşi bir akşam yemeğinde Erdal İnönü ve eşi ile birlikte çekilmiş bir fotoğraf.

Kaynak: 23.11.2009 tarihinde Ali İhsan Gögüş ile yapılan görüşmede ulaşılan fotoğraf arşivinden.

EK 26- 23.11.2009 tarihinde gerçekleştirilen mülakatta Ali İhsan Göğüş ile çekilmiş bir fotoğraf.

Kaynak: 23.11.2009 tarihinde Ali İhsan Göğüş ile yapılan görüşmede ulaşılan fotoğraf arşivinden.

